Pål Steigan

PÅ DEN HIMMELSKE FREDS PLASS

OM ML-BEVEGELSEN I NORGE

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

På den himmelske freds plass

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

PÅL STEIGAN

På den himmelske freds plass

Om ml-bevegelsen i Norge

ASCHEHOUG · OSLO 1985

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

© H. Aschehoug & Co. (W. Nygaard) 1985

Printed in Norway

Norbok a.s, Oslo/Gjøvik

ISBN 82-03-15179-5

ISBN 82-7350-020-9
(Bokklubben Dagens Bok)

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

Til Geir og Ivar
med håp om en bedre
verden

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

INNHOLD

PROLOG
Du kan klatre til den niende himmel for å fange månen . 15
Introduksjon 22

DEL I: RØTTER
KAPITTEL 1
Hjem, skole og foreninger må drive ut femtekolonnen ... 29
Oppbrudd 32
KAPITTEL 2
Åssen kunne ml-bevegelsen oppstå? 35
David og Goliat – en gang til 36
Et lite, ekstremistisk mindretall 37
Flaks og dyktighet 42
KAPITTEL 3
SUF-lag i en arbeiderbydel 45
Røtter 46
Arbeidsfolk 47
Motstandskamp og eksklusjon 48
Fugl Føniks 49
Skoleopprør 51
KAPITTEL 4
Det ble å bevege seg i kommunistisk retning 54
Suffespråk 56
KAPITTEL 5
Myten om 68-generasjonen 60

DEL II: VEIEN TIL PARTIET
KAPITTEL 6
Marika Holmberg 67

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

Planene tar form 68
Ei slik greie må vi også ha! 69
Vaksine fra søta bror 71
Gruvestreika 73
Et kjempeløft 74
Partistrategi 75
KAPITTEL 7
Genèveforhandlinger eller støtte til FNL? 77
Stormfullt landsmøte 78
Strid 78
Vietnam-desertører og Jane Fonda 79
Batonger og fengsel 80
KAPITTEL 8
Nærkontakt av første grad 82
KAPITTEL 9
Bruddet i Sosialistisk Folkeparti 85
Kulturrevolusjonen 87
SF-ledelsens store tabbe 88
Dialog er det farligste av alt, sa Finn Gustavsen 89
Så samles vi på valen? 91
KAPITTEL 10
Klassekampen 94
KAPITTEL 11
De første faglige kampene 99
Streik ved Norgas 1970 100
Sauda 101
KAPITTEL 12
Rød Front i Studentersamfundet 104
Studentrevolt 106
KAPITTEL 13
Kamp mot EEC og dyrtid 108
Et taktisk spill 109
Grasrota taler 110
Nei til salg av Norge 111
KAPITTEL 14
Endelig et nytt parti 113

DEL III: SKAPT FOR Å KJEMPE
KAPITTEL 15
Streikepartiet 120
Streikehandbok 125

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

KAPITTEL 16
Transformatorvikler med historie mellomfag 127
De sju små dverger 129
Suspensjoner 131
LO-kongress 1977 133
KAPITTEL 17
Hurra for kvinneopprøret! 137
KAPITTEL 18
Profilopprør og ml-litteratur 141
KAPITTEL 19
En dag på jernbanen 146
Men betyr det at alt snakk om sikkerhet i Norge bare er et utslag av forfølgelsesvanvidd? Mon det 147
Det hemmelige Norge 148
Ei bombe for Arbeiderpartiet 149
Atombombeøvelse i Norge 151
Hvem sin stat? 152
Telefonlinjene som ikke skulle være der 153

DEL IV: INTERNASJONALT
KAPITTEL 20
Et internasjonalt parti 157
Afghanistan 159
Neste år i Jerusalem 160
En verdensrekord? 160
Kibbutzniker 161
Hos PLO 162
KAPITTEL 21
Ørnelandet 165
Sosialismens fyrtårn 166
Albturist 168
På «Komintern-hotellet» i Tirana 169
Ringside på en albansk partikongress 170
Brodd mot Kina 171
Ramiz Alia 173
Polski Fiat til de tvilsomme 174
Monolitten 175
Den økonomiske knipa 176
KAPITTEL 22
Kampuchea 1978 179
Folkemord? 180

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

Et land i krig 181
Fei vekk alt ureint 183
Et møte med Pol Pot 185
Vietnam vil prøve å ta oss 186
Langvarig folkekrig 187
Angkor Vat 189
Hans eksellense på Grand 190
KAPITTEL 23
Kina og AKP 193
Sannhetsministeriet? 195
Sosialisme i et tilbakeliggende land 198
Et gyllent slott i alvelandets fjell 201
Inn i det 21. århundre 206

DEL V: ET BLIKK INN I AKP
KAPITTEL 24
Oppgjøret med høyreavviket 211
Venstre og Høyre 212
Det albanske kortet? 215
Formannsskiftet 218
KAPITTEL 25
Krise, krise 219
Da gudebildene sprakk 220
Werner Ludal 221
På lånt tid 223
På kanten av stupet 224
Betong i øra? 227
KAPITTEL 26
Er ml-ere religiøse? 230
Krise skaper nye religioner 231
Drømmen 233
Puritanere, vi? 234
KAPITTEL 27
Oppviglere? 236
Hvem er AKP'eren? 240
Ledelsen 242

DEL VI: ALTERNATIV FRAMTID
KAPITTEL 28
Hva nå? 247
The times they are a-changing 248

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

Verdenskrig? 249
KAPITTEL 29
Hvilke teknologiske revolusjoner er underveis? 251
Robotene kommer 253
Biosnekkere 256
Kommunikasjon 258
Revolusjonen er i gang 261
Sammenbruddet for et økonomisk system 264
KAPITTEL 30
Gjeldskrisa 267
Fra økonomisk under til konkurs 268
Banksystemet har overlevd enda en dag (-Economist) ... 270
«Sulten organiseres av kornhandelen» (-Bertolt Brecht) .. 271
Finnes det noen utvei? 274
KAPITTEL 31
Den svarte sommeren 276
Uoverskuelige virkninger 277
En økologisk verdensplan 279
Du må ikke sove 281
KAPITTEL 32
Alternativ kommunistisk framtid 256

ETTERORD 292

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

PROLOG

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

Du kan klatre til den niende himmel for å fange månen

Vi var fem ungdommer fra SUF(m-l). Vi kom til Kina kort etter de store kampene under kulturrevolusjonen. Kall gjerne reisa vår en valfart, ei pilgrimsreise til Mekka eller Den Hellige Stad, gjerne det. Det var mye annet også. Det var et spennende møte med en fremmed kultur. Det var en presentasjon av den norske ml-bevegelsen, hva vi sto for, hva vi mente og hva vi hadde oppnådd. Det var så mye. Men jeg innrømmer gjerne at besøket avgjort hadde litt av pilgrimsreisa over seg.

Vi var mektig imponert. Ikke over velstanden, for vi kom fra det rike, imperialistiske Norge til et av verdens fattigste land. Vi kom til et land der foreldrene bare noen og tjue år tidligere hadde blitt tvunget til å selge ungene sine i et siste desperat forsøk på å overleve. Å vente velstand etter så kort tid ville være tegn på den hvite manns arroganse. Det som imponerte oss var først av alt den politiske mobiliseringa på alle områder. Det virka som om det ikke var noen ting som var for små eller for ubetydelige til massemobilisering. Og ekte kulturrevolusjonære som vi var, var vi sjølsagt imponerte over den massive mobiliseringa mot «Kinas Khrusjtsjov». Mao hadde gjennomskua det skumle komplottet til Liu Shaoqi, forsøket på å gjeninnføre kapitalismen, slik Khrusjtsjov hadde gjort i Sovjet. Men Kina skulle ikke bli som Sovjet. Dette var en ed eller ei målsetting som vi var hjertens enige i. Det var denne målsettinga som brakte oss på ei tretti timers flyreise halvveis rundt jorda. Alt som kunne hindre at Kina blei som Sovjet, alt som kunne hindre at et sosialistisk Norge en gang blei som Sovjet, var ikke bare av det gode. Det var epokegjørende. Det var en visjon om en bedre verden. Sjølsagt var vi imponerte, for her hadde vi verdenshistorie rundt oss på alle kanter.

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

Vi besøkte folkekommunene og bedriftene, og var nøye med ikke å stille «økonomistiske» spørsmål om lønns- og arbeidsforhold, enda støynivået var skjærende høyt og en del arbeidsoperasjoner må ha gitt forferdelig stive nakker. Vi stilte politiske spørsmål: Hva er hovedmotsigelsen her? Hva studerer dere? Kan dere gi oss konkrete eksempler på klassekampen i deres bedrift, folkekommune, institutt? (Vi lærte oss ganske fort ordet KONKRET, for om vi ikke understreka det ganske kraftig så fikk vi en lang harang om de allmenne fortrinna ved Formann Maos tenkning og hans proletariske linje, og det blei nokså ensformig etter hvert.)

Overalt gikk hovedmotsigelsen mellom proletariatet og borgerskapet, så den sida av saka var grei. I folkekommunen hadde Liu Shaoqi (neppe han personlig) prøvd å få bønda til å forlate den sosialistiske veien med å «ta kornet som nøkkelleddet» og slå inn på den kapitalistiske veien med å drive grønnsakdyrking og andre binæringer. Men angrepet var blitt slått tilbake gjennom kompliserte politiske kamper. (Grunnen til at satsinga på binæringer blei regna som «kapitalisme», var at det forutsatte ei utvikling av varemarkedet. – Jeg må innrømme at det var nokså diffust for oss åssen grønnsakdyrking og hønserier måtte føre til gjeninnføring av kapitalismen.)

Mest imponerende var det tekniske universitetet, Xinhua. Riktignok merka vi oss som ei negativ sak at det overhodet ikke fantes utenlandske fagtidsskrifter på Kinas fremste tekniske universitet. Studentene kunne antakelig bli påvirka av borgerlig ideologi. Som en ivrig leser av blant annet Scientific American opplevde jeg dette som udelt negativt. («Sånn skal i hvert fall ikke vi gjøre det.») Men denne smulen malurt i begeret blei helt borte overfor det mektige inntrykket av de store klassekampene på Xinhua. Her hadde rødegardister fra ulike fraksjoner ført bitre kamper mot hverandre, kamper som endte i forsøk på mordbrann og fysisk mishandling. William Hinton har skrivi om disse svære kampene i boka «Hundredagerskrigen». Hinton var i Kina noe før oss og snakka med mange av de samme som vi snakka med. Men for oss var dette helt nytt. Det var sjølsagt ikke fraksjonskampene som var imponerende. Det som gjorde inntrykk var den tilsynelatende store enheten som var skapt etterpå. Under Maos personlige rettleiing, så blei det i hvert fall sagt, hadde arbeiderklassen i Beijing intervenert på universitetet, rivi ned barrikadene, oppløst fraksjonene og ført kamphanene sam-

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

men i studieklasser i Maos tenkning. Det hang svære oljemalerier på veggene som viste åssen resolutte industriarbeidere toga inn på universitetsområdet med røde flagg og rydda vekk barrikader. Lederen for universitetet var oppnevnt av arbeiderorganisasjonene i Beijing og han dirigerte en brokete forsamling av folk, som en orkesterdirigent.

Her var alle typer folk, alle instrumentgruppene, så å si, og de spilte opp bare dirigenten ga et lett anslag med taktstokken. Ikke minst husker jeg en gammel kall med et kjempedigert Maomerke. Han hilste blidt og presenterte seg: «Jeg er en gammel kontrarevolusjonær!» Så gikk han i gang med å berette sin historie om hvordan han hadde vært på ville veier under innflytelse av Liu Shaoqis svarte linje, for så endelig å ha blitt vunnet over av partiet og Maos korrekte revolusjonære linje. «Før var jeg så glad i et maleri som het 'Bønder i regn',» sa gamlingen, «men jeg visste ingenting om bøndenes liv. Nå har jeg jobba sammen med dem ute på jordet, og jeg tenker: 'så ubehagelig de har det der ute i regnet'.»

Hele forestillinga var så gjennomregissert at den måtte gjøre inntrykk på unge utsendinger fra Vesten som ivrig søkte kunnskapen om hvordan et land skal unngå å bli som Sovjet. Vi følte at her lå hemmeligheten: massemobilisering og Maos linje. Slik blir en kvitt årtusengammel embetsmannsarroganse overfor det arbeidende folket. Trudde vi. Ei annen sak er at de folka vi møtte høyst sannsynlig var avsatt og fordømt året etter, etter at partiet hadde gjennomskua deres revisjonistiske intriger. Men det tenkte vi ikke på da. Vi hadde sett krafta i Maos masselinje, og vi hadde sett hvordan han personlig hadde mobilisert arbeiderklassen til å få slutt på de småborgerlige studentenes fraksjonskamper. Det var stort. Det mildna inntrykket av fattigdommen på landsbygda og et knapt vareutvalg i byene. Det mildna inntrykket av folk som bar seg skakke under enorme bører fordi det ikke fantes andre hestekrefter enn apostlenes. For fattigdommen til tross, her dreide det seg om løsninga på menneskehetens store problem: Åssen hindre at et nytt byråkrati raner til seg makta etter den sosialistiske revolusjonen. Vi trudde vi hadde sett løsninga på nært hold, at vi hadde fått et blikk inn på historias snorloft, og imponert er et for svakt ord for det vi følte.

På ett eneste punkt viste vi klør i forhold til vertskapet. En representant for den kinesiske sentralkomiteen sa med stort ettertrykk at det å delta i parlamentariske valg under kapitalismen,

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

det måtte nødvendigvis føre et revolusjonært parti rett i fortapelsen. Da måtte vi protestere. «Feil,» sa vi, «riktignok finnes det svært mange eksempler på at det har gått slik. Men i et land som Norge er det helt nødvendig for de revolusjonære å ta del i valg og parlamentarisk arbeid.» (Det tok sju år før kineserne innrømte at vi hadde hatt rett.)

Etter opplevelsen på Xinhua-universitetet skulle vi møte Mao. Det vil si, vi visste ikke at vi skulle møte Mao. Vi var invitert til å se på den store feiringa av den kinesiske nasjonaldagen. Høy, blå himmel, ikke så mye smog som det har blitt i Beijing de seinere åra. En million mennesker fyller Den Himmelske Freds Plass. Vi blir tildelt tilskuerplass rett til høyre for sjølve Tian Anmen-porten, den porten der Mao sto da han holdt den berømte talen om at Kina hadde reist seg og erklærte Folkerepublikken Kina for oppretta i 1949. Den samme porten der han sto da han hilste 2 millioner rødegardister og gjorde seg til deres høye beskytter ved å ta på seg det røde armbindet. På dette historiske stedet skulle vi stå og se på en parade med mellom en halv og en hel million mennesker bevege seg langs Den Evige Freds Bulevard. Vi skulle stå bare fire hundre meter fra den største revolusjonære lederen siden Lenin, kanskje den største revolusjonslederen som har levd. Det er vel ikke rart at vi var høyt oppe akkurat da? Har ikke all verdens statsmenn valfarta til Beijing og sett det som en utrolig gunst å få møte den store rormannen? Kledd i hvit uniform kom Mao Zedong fram på toppen av porten. Han sto sammen med fyrst Sihanouk og fru Sihanouk. De kampucheanske gjestene var æresgjester, fordi Kina ville markere sin avsky mot den amerikanske invasjonen i Kampuchea samme år. Rundt oss sto utsendinger fra forskjellige enheter fra hele Kina. En gjeng med unge rødegardister, soldater, bønder, ei sammensatt forsamling av entusiaster. Også noen utlendinger bosatt i Beijing. Ved sia av oss sto ei ung jente, rødegardist, med rødegardistenes armbind. Da Mao kom fram på den himmelske fredens port, som en bitteliten figur langt der borte, begynte jenta å storgråte, den reineste krampegråt. Sterkt. Åssen kunne den lille skikkelsen, som vi bare med en viss godvilje kunne gjenkjenne som Mao, åssen kunne han få ei jente til å grine sånn? Jeg mener, vi var også hengivne maoister. Men dette var noe annet. Jeg er klar over hvor enormt mye Mao betydde for kineserne, som leder og symbol. Men allikevel virka jentas reaksjon nærmest religiøs, særlig fordi kineserne ikke er

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

kjent for å vise følelser offentlig. Jeg husker at jeg tenkte: La oss håpe at Mao ikke dør nå, for da kommer denne nasjonen til å bli hysterisk.

Deretter kom Lin Biao til mikrofonen. En høy, skrikende stemme ga gjenlyd over den veldige plassen. Den slo mot revolusjonsmuseet og Folkets Store Hall hundrevis av meter borte. Dette viste seg seinere å bli Lins siste store tale. Året etter blei feiringa av nasjonaldagen avlyst, og etter noen uker med ville rykter blei det offentliggjort at Lin hadde falt ned i fly over Mongolia under et fluktforsøk. Han skulle ha gjort et mislykka forsøk på statskupp, og så dratt hals over hode med sine nærmeste medarbeidere i et Trident-fly. (Den gangen var det nemlig slik, på tross av alle revolusjonære fraser, at topplederne fritt kunne rekvirere fly. Dette er nå blitt forbudt, og flyene overført til den sivile flåten. Med det resultatet at Kina har en svært spesiell flypark.) Vi så altså Lins siste møte med millionmassene. Det kunne vi sjølsagt ikke ha noen anelse om, men om vi hadde hatt det er det likevel tvilsomt om vi ville vært i stand til å huske innholdet av talen. Den var full av de vanlige klisjeene, som slike taler er, og var mer et offisielt kommunike enn en tale. Ingen grunn til å klandre Lin spesielt for dette, jeg har følelsen av at jeg sjøl også i tidas løp har holdt en og annen sånn tale.

Stemninga på den veldige plassen, paraden med alle de revolusjonære parolene sammen med enorme modeller av maiskolber og kålhuer som skulle symbolisere enda en «rekordhøst», nærheten til den største revolusjonære lederen i vår tid, den enorme presisjonen som gjorde det mulig å samle en eller to millioner mennesker i Beijing sentrum og avvikle et demonstrasjonstog med over en halv million mennesker på kortere tid enn vi i Norge bruker på å stille opp og gjennomføre et Faglig Solidaritetstog med 6000 mennesker 1. mai, alt sammen var så overveldende at det kunne vært høydepunkt nok. Vi hadde vært i Mekka.

Men da vi kom tilbake til gjestehuset lå det en ny invitasjon og venta på oss. Vi var invitert til å se fyrverkeriet oppe fra sjølve balkongen der Mao hadde stått om formiddagen.

Det var . . ., vel, ubeskrivelig, enormt. Vi satt kanskje femten meter fra Mao sammen med noen få handplukka utenlandske gjester og topplederne i Kina. Chen Yungguei, bondelederen fra Dachai-brigaden, var der med det karakteristiske hodetørklet sitt. Vi slo av en prat med han. Kang Sheng, som seinere blei ekskludert post mortem som medskyldig til «firerbanden», var

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

der, kledd i nålestriper som en engelsk gentleman. Han kom også bort og sa noen vennlige ord. Og det var mange flere. Fyrverkeriet begynte. Marco Polo fortalte vantro venetianere om fyrverkeriet ved Kublai Khans hoff. De revolusjonære kineserne gjorde ikke skam på fyrverkeriets hjemland. I en halvsirkel rundt Tien An-menh blei det skutt opp et utrulig antall raketter, og ikke på måfå og tilfeldig. Nei, før det hele begynte fikk vi utlevert en MENY med et førtitalls punkter. Dette var programmet for oppskytingene. Det var «vårblomster i Tibet», «hyllest til Formann Mao» og «blomstrende lotus». Hele synsfeltet blei opplyst av fyrverkeri, og nede på plassen framførte massevis av teatergrupper scener fra de revolusjonære «modelloperaene» for et milliontallig publikum. Aske og rester av fyrverkeri dreiv ned over ærestribunen. En fallskjerm ramla nesten i huet på den store formannen. Ved formannens bord var det mye bråk og latter.

Etter halvannen time eller så var det hele slutt, antakelig med maksimum to minutters avvik fra den oppsatte tidsplanen. VIP-ene hadde begynt å forlate balkongen. Jiang Qing hadde gått. Lin Biao hadde gått, og tolken vår begynte å mase på at vi også måtte se å komme oss avgårde. Men vi halte ut tida med et bittelite håp om å få se Mao på nært hold når han også skulle gå. Da plutselig kom en rødegardist løpende: «Mao vil treffe nordmenna.» Som lyn fra den høstklare Beijing-himmelen. Ikke et hint på forhånd. Ingen muligheter til å tenke oss om. Bare de tretti sekundene det tok å reise seg og gå bort til den sentrale inngangen midt på balkongen. Der sto statsminister Zhou Enlai i døra for å ta oss imot. Mannen som var beundra over hele verden for sin taktiske dyktighet, sitt elegante diplomati, og frykta av diplomater av samme grunn. Mannen som hadde samarbeida med Mao Zedong i «gode og onde dager», mannen som kort tid seinere skulle være nøkkelfigur i «ping-pong-diplomatiet» overfor USA. Her sto han på hjørnet og tok imot oss. Et varmt håndtrykk, et hjertelig smil og noen hyggelige ord. Så inn i salen der jeg hadde følelsen av at halve sentralkomiteen i KKP sto oppstilt i halvsirkel. Og midt i rommet: Mao Zedong. Han kom mot oss. Flomlyset blei skrudd på, TV-kameraene var i gang. Vi var på lufta for et par hundre millioner seere.

Mao kom fram til meg og sa: «So, you're twenty-one, isn't that right?» Ja, han åpna på engelsk, men slo seinere over i kinesisk. Vi hadde en tolk som var enda mer livredd enn det vi var. Så var

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

det min tur. Jeg husker ikke nøyaktig hva jeg sa. Det var noe sånt som at vi var glade for å oppleve Kina og treffe en så erfaren revolusjonær leder som han. Og han svarte noe sånt som at tvert om, han var gammel, mens vi var unge. Vi hadde framtida foran oss, det var det som telte. Han sa også en del ord om Norge, men dette forbløffa tolken så veldig, for han visste sjøl såvidt lite om Norge, at han knapt klarte å oversette. Og jeg strevde som en gal for å få til en noenlunde opptreden på kinesisk TV. (Ikke det at jet var uvant med TV i seg sjøl, men Ragnar Baartvedt og Kjell Arnljot Wig var liksom ikke akkurat det samme som dette.) Og mens jeg prøvde å finne på noen velvalgte ord å si til en mann som rakk å bli en legende førti år før sin død, hadde jeg omtenksom hjelp fra min kjære venn Tron Øgrim. Han sto bak meg og slo meg i ryggen og hveste inn i øret mitt: «Prat ikke tull. Prat ikke tull.»

Seinere kom Zhou Enlai opp og hjalp oss med å avrunde samtalen. Hvor lenge seansen varte? Jeg aner ikke. Fem minutter, ti minutter. Men plutselig var det hele over. Vi hadde møtt den største revolusjonslederen siden Lenin, og så hadde vi ikke fått stilt ett eneste fornuftig spørsmål! Hva slags inntrykk fikk vi av Mao? Vanskelig å si. Han virka forbløffende gammel. Men dette var på den tida da trykkeriene hadde egne ansatte folk til å retusjere bort rynkene til de store lederne, og særlig Maos. Mao blei presentert med glatte kinn med friske roser i. Den Mao vi møtte var synlig gammel og rynkete, men fortsatt en imponerende personlighet. Vi møtte han kort en gang til. Nemlig da han forlot arrangementet kort tid seinere.

Dagen etter brakte telegrambyrået Det Nye Kina ei melding som starta omtrent sånn: I går kveld møtte Formann Mao Sihanouk og frue og hadde hjertelige samtaler med dem. Han møtte også en delegasjon fra SUF(m-l) i Norge, leda av kamerat Pål Steigan. Mao møtte også representanter fra Albania, Korea, Vietnam . . .

Joda. Vi følte oss. Men vi var pinlig klar over at én ting er å drikke moutai med de store i Beijing, noe ganske annet er å vinne oppslutning for en revolusjonær arbeiderpolitikk i Norge.

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

Introduksjon

Det finnes ikke så få mennesker i dette landet som har et slags kjærlighetshat til AKP(m-l). En av dem er Andreas Hompland, som bærer den sjølmotsigende tittelen kulturredaktør i Dagbladet. Han har et riktig intenst kjærlighetshat til AKP(m-l). A. Hompland har hatt ei lang rekke engasjerte nekrologer over partiet. I en av dem skriver han at vi har påvirka hundretusener av mennesker i dette landet.

Det høres overveldende ut, men jeg godtar det gjerne. Hompands idé, som også gjentas til det kjedsommelige av mange andre, er at ml-bevegelsen er noe som *var*, noe som har hatt sin glanstid, og som nå er finito. På syttitallet fikk vi skylda for det meste. Vi infiltrerte og intrigerte så det var ikke måte på. Vi var til de grader slangen i Paradiset og roten til alt ondt, at en av våre folk en gang sa fra Studentersamfundets talerstol: «Tru ikke på julenissen, tru ikke på storken. Det er AKP som står bak alt samma.» Akkurat, som mytene om vår infiltrasjon var noe overdrivi på syttitallet er meldingene om vår død i dag også overdrivi. Derimot står AKP ved et tideskifte. Det som har vært til nå har bare vært forspillet, ouvertyren. Først nå får vi sjansen til å oppleve sjølve konserten.

I denne boka skal jeg, kjære leser, presentere deg for det utskjelte AKP. Jeg skal prøve å forklare deg hva vi har holdt på med, åssen vi tenker og hvorfor vi bruker enorme krefter på en politikk som foreløpig bare får oppslutning av 1 prosent ved valg.

Den offisielle historia til AKP(m-l) er aldri skrivi. Derimot har en rekke motstandere av partiet skrivi sine versjoner, og det ryktes at en forfatter som visstnok har vært på et par møter i en studiesirkel en gang, skal skrive en romansyklus om sine opplevelser i ml-bevegelsen. Derfor er det vel ikke helt urimelig at en av dem som har vært med på det hele, også prøver å gi sin

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

versjon. For, fri og bevare meg, dette er ikke noe forsøk på offisiell historieskriving.

Det er umulig for meg å yte rettferdighet til alt det som tusener av norske revolusjonære har utretta gjennom to tiår. Derfor kommer jeg til å utelate svære og viktige ting. Jeg utsetter meg sjølsagt for kritikk av typen: «den manglende framstillinga av kampavsnitt A viser en manglende forståelse for A's betydning i klassekampen» eller «den overflatiske omtalen av B i forhold til den utførlige framstillinga av C er et klart tegn på ensidighet». Dette er ikke til å unngå. Det er halsbrekkende nok i seg sjøl å skrive om en så fargerik og mangfoldig bevegelse som ml-bevegelsen om en ikke også skal prøve å sveipe over alt. Å yte full rettferdighet til alle kanter betyr å skrive 10 bind. Noe sånt er fullstendig utafor min rekkevidde. Jeg har valgt å kutte ut mange ting for å konsentrere meg om andre. Det er et forsøk, om ikke på å beskrive det ugjennomtrengelige, så i hvert fall et forsøk på å gi et breiere publikum inntrykk av hva dette merkelige dyret er for noe. Det kan jo få lederskribenter til å fråde og sindige fagforeningspamper til å gå fra konseptene.

Det er ei beretning fra en av dem som kanskje har stått mest i rampelyset i AKP gjennom et drøyt ti-år. Samtidig er det ingen sjølbiografi. Dette er ikke kjendislitteratur. Hvis du venter deg intime avsløringer fra AKPs indre gemakker, må jeg skuffe deg. Hvis du venter deg fortellinga om Pål Steigan fra han var en liten snørrvalp på Oppsal skole og alle hans trivielle opplevelser i oppveksten, kan jeg glede deg. Du slipper. Steigan er en uinteressant person. Han driver ikke engang hemmelig geriljatrening, hvis da ikke geriljaen trenger et sykkelkompani. Derimot skal jeg prøve å være din guide. AKP angår deg. Mye av det AKP var aleine om å stå for for ti år sia, er i dag god latin i breie kretser. Mye av det AKP har skapt av politisk praksis og erfaring, er ting som massevis av folk har tilegna seg i dag, og bruker uten at de nødvendigvis veit hvor det kommer fra. Om du er venn eller motstander, så angår det deg at en politisk bevegelse med såpass få medlemmer har klart å påvirke så mange som det AKP faktisk har klart.

Jeg vil påstå at 70-åra ikke ville vært de samme uten AKP. Hvorfor var det sånn? Hva var det som gjorde at AKP i Norge blei et parti å regne med i daglig norsk politikk, mens flertallet av tilsvarende partier og grupper på kontinentet stort sett har forblitt utafor politikken i sine egne land?

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

Det er ikke uvanlig at Norges største avis skriver polemiske artikler mot AKP på lederplass eller angriper oss i store oppslag. Det er ikke uvanlig at den største opposisjonsavisa gjør det samme. Det er dagligdags at den maoistiske dagsavisa blir referert som kilde i viktige nyhetssaker. Skjer noe liknende i England? Frankrike? Tyskland? USA? Det er vanlig at dersom det er ei streik i Norge, dersom det er en beboeraksjon mot husleieøkninger, dersom det drives anti-imperialistisk arbeid, dersom det kjempes for å bevare en arbeidsplass, ja, så finner du AKP der. Ikke som et fremmedlegeme som kommer utafra, men i form av aktivister som går i spissen for de enkelte aksjonene. Alle ml-partier driver denne typen arbeid. Men også her er det sjelden du finner et så allsidig og omfattende arbeid som det AKP driver. Avisa vår, Klassekampen, er et synlig bevis på dette, og den har også høy stjerne sjøl blant våre motstandere for å være grundig, god og etterrettelig.

Samtidig har AKP greid å få noe mystisk over seg. Hemmelig medlemskap, hemmelig landsmøte og en disiplin og innsatsvilje som ikke finnes i noe annet parti, har bidratt til en slik aura. Jeg har møtt gode kristne mennesker som har vært fullt overbevist om at jeg var Dyret i Johannes' Åpenbaring. (Kjenner du ikke Dyret, det onde, grusomme Dyret som skal komme på den ytterste dag med sju hoder og fryktelige våpen og utkjempe den siste, nådeløse kampen mot det Gode? Mange kristne mennesker venter ennå på Dyret, enda Åpenbaringen helt opplagt var et illegalt revolusjonært kampskrift mot det romerske keiserdømmet.)

Åssen kan det oppstå en revolusjonær bevegelse i et av de mest fredelige og reformistiske landa i verden? Åssen kan en forklare at det sosialdemokratiske Norge har født et parti som er for væpna revolusjon og proletariatets diktatur?

Hvem er vi, de utskjelte ml-erne?

Hvordan blei vi revolusjonære?

Hvor kommer vi fra?

Først ei unnskyldning. Jeg sier ml-bevegelsen. Men for folk flest er dette gresk, eller bedre: kinesisk. Bokstavene ml er en hederstittel som betyr marxist-leninistisk, eller tilhengere av Marx' og Lenins lære. Vi kunne like gjerne kalt oss kommunister, som igjen betyr tilhengere av et klasseløst samfunn, for det er det vi er. (Og AKP betyr da også Arbeidernes Kommunistparti.) Problemet er bare at noe av det verste vi veit er det systemet de har i Øst-Europa og Sovjet. Det kaller seg også

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

kommunistisk, men klasseløst er det såvisst ikke. Det er snarere et byråkratisk klassesamfunn der ledelsen velter seg i luksus, mens vanlige arbeidsfolk står i kø for å skaffe seg rasjonerte dagligvarer. Vi bruker bokstavene ml for å vise at vi er noe annet enn Bresjnev, Andropov, Tsjernenko eller Gorbatsjov.

Jeg kommer til å bruke ml-begrepet og en del andre av våre egne ord og uttrykk, men for det meste skal jeg prøve å unngå vår interne sjargong og holde meg til vanlig norsk dagligtale. Jeg har nemlig ei forestilling om at dersom vi har rett i at kommunismen er til beste for arbeidsfolk, bør det også være mulig å forklare hva vi står for uten at den som hører på, behøver spesialopplæring i latinske lånord.

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

DEL I: RØTTER

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

KAPITTEL 1

Hjem, skole og foreninger må drive ut femtekolonnen

Einar Gerhardsen, vår levende nasjonalhelgen, står i dag fram som en mild og tolerant mann. Gjerne litt radikal. Ingen i DNA-ledelsen i dag har hans evne til å bruke klasseagitasjon i valgkampen for en borgerlig politikk. Det er slik Gerhardsen vil huskes. Anti-kommunismen i femtiåra knyttes for alltid til Håkon Lies navn. Men noen husker ennå Gerhardsens Kråkerøy-tale, der han gikk til rasende angrep på kommunistene etter den sosialistiske maktovertakelsen i Tsjekkoslovakia i 1948. Kommunistiske veteraner som jeg har snakka med, husker også en annen tale av Einar Gerhardsen, nemlig på Ris gymnas 8. oktober samme år. Georg Vaagen sier det slik:

«På Oslos mest utpregete vestkantskole, holdt Gerhardsen en hysterisk tale der han oppfordret skole, hjem og foreldre og alle byggende krefter om å ta opp kampen mot kommunistene. Et fullt lovlig parti, som arbeidet fullt lovlig og legalt ble av landets statsminister utropt til landets fiende nr. 1 og en femtekolonne. Gerhardsens desperate tale ble slått voldsomt opp og fikk forferdelige konsekvenser.»

Hva slags konsekvenser er det den gamle veteranen tenker på, som får han til å bruke så kraftige ord 35 år etterpå? Jeg trur det er vanskelig for oss som ikke har opplevd det direkte å sette oss inn i hvor jævlig det må ha vært. Gerhardsens taler var klarsignalet til ei omfattende og hensynsløs heksejakt på kommunister og alle som kunne mistenkes for å være det. Hvis ikke antikommunistene kunne ramme den enkelte direkte, blei støtet satt inn mot familien, mot ektefelle og unger. Den beinharde og langvarige mobbekampanjen som fulgte i kjølvannet av Gerhardsens tale, førte til mange personlige tragedier, oppløste familier, svære nerveproblemer, alkoholproblemer og økonomiske

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

problemer. En kjent kommunist i Bygningsarbeiderforbundet fikk følgende ultimatum: Enten melder du deg ut av NKP, eller du mister ditt faglige tillitsverv, lønna og den leiligheten som forbundet eier. Mannen var gammel og sjuk, han hadde familie. Han bukka under for presset. Andre sto imot og måtte betale for det. Veteranen fra oppofrende og livsfarlig innsats mot tyskerne under krigen, Bjarne Rolstad, blei sparka rett ut av tillitsvervet i Treindustriarbeiderforbundet i midten av femtiåra. Men han var så anerkjent dyktig at forbundsledelsen umiddelbart etterpå trygla han om å fortsette som kasserer i 6 måneder for å lære opp sin etterfølger! Rolstad avslo med forakt.

Unger av kommunister blei mobba på skolen. Lojale Gerhardsen-disipler viste sitt nasjonale og sosialdemokratiske sinnelag ved å drive klappjakt på kommunister.

Sjøl om det også kom til håndgripeligheter, var det verste den psykiske terroren. Den var intens, velorganisert og fullstendig nådeløs. Mange kommunister som hadde klart seg gjennom illegalitet, fangeleire og de verste personlige påkjenninger under nazi-styret, bukka under for den psykiske terroren som fulgte etter Gerhardsens oppfordring. Det var krigsseilere, krigsinvalider. Å stå imot den nazistiske fienden hadde gått på et vis, enda det var hardt, men å møte en sånn hatkampanje i sin egen organisasjon, i fagbevegelsen, det var mer enn de fleste kunne tåle. Mange av heltene fra den nasjonale motstandskampen døde derfor isolerte, forlatte, sjuke og ensomme i etterkrigstidas Norge.

Sosialdemokratene samarbeida også åpent med overvåkingspolitiet. Det var på den tida da lovende AUFere dro på studietur til USA og kom tilbake med framskritt i blikket og oppdrag fra CIA eller tidsstudieskjemaer i kofferten. Gjennom fagforbunda dreiv de politisk etterretning mot kommunistene. En kommunist var jo definert som en femtekolonnist, så derfor var alle midler tillatt. Og femtekolonnister angikk jo også overvåkingspolitiet, derfor var det den naturligste ting av verden å samarbeide med SIPO. Og SIPO samarbeida med CIA, som dessuten hadde sine egne folk i arbeiderbevegelsen.

Alt var mistenkelig. Ei reise til et østeuropeisk land var nok til å bli satt på svarteliste, suspendert fra tillitsverv eller ekskludert. Alle som abonnerte på kommunistiske tidsskrifter og aviser, blei nøye registrert. Kanskje en slektning var kommunist, eller hadde vært i Øst-Europa: Skyldig til det motsatte er bevist! Alle frimo-

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

dige ytringer var mistenkelige. En liberaler var en tvilsom person, en kryptokommunist.

Som parti lot NKP seg drive fullstendig over på defensiven. De enkelte medlemmene fikk ingen eller liten støtte fra partiet. NKP vendte det andre kinnet til. Men skulle partiet ha klart noe annet, skulle det ha slått tilbake, ville det krevd en total gjennomgang av hele partiets strategi og taktikk, og det var partiet helt ute av stand til.

Det som gjorde situasjonen enda mer alvorlig, var sjølsagt alt det som skjedde i Øst-Europa samtidig.

Den 17. juni 1953 brøyt opprøret ut i Øst-Berlin. Det retta seg mot byråkrati, levekostnader og myndighetenes arroganse. Opprøret blei slått ned med sovjetiske tanks og soldater. Det kosta mye blod, og brakte sosialismen i miskreditt. Hva slags arbeiderstyre er det som skyter på sine egne? blei det med rette spurt rundt på arbeidsplassene. Da så opprøret i Ungarn blei slått ned av sovjetiske tropper, var bristepunktet nådd for mange. Samtidig innleda Khrusjtsjov et generalangrep på det som til da hadde vært regna som god marxisme i mesteparten av den kommunistiske bevegelsen. Den russiske partikongressen i 1956 der de utenlandske gjestene ikke fikk kjennskap til Khrusjtsjovs hemmelig tale før den blei lekka av CIA etter at de kom hjem. I denne talen ga Khrusjtsjov Stalin skylda for alle feil som var gjort i Sovjet. Hele det bildet av den stormannsgale, despotiske Stalin, som den borgerlige pressa hadde kjørt på i alle år, blei gjentatt ord for ord av mannen som på dette tidspunktet var ansett som den fremste lederen i den kommunistiske bevegelsen.

Voldsomme angrep utafra, stadig tilbakegang, store skuffelser i Øst-Europa og så et voldsomt angrep på alt det kommunistene hadde forsvart. Ei verre krise har aldri ramma den kommunistiske bevegelsen. Det borgerskapet ikke fikk til ved ytre press, blei gjort vel så effektivt innafra. Kommunismen som bevegelse blei brakt i miskreditt, og skadevirkningene var så voldsomme at de fortsetter å virke den dag i dag.

En av de få norske kommunistene som tok opp kampen mot NKPs utglidning gjennom disse åra, var Georg Vaagen. Han var medlem av NKPs faglige utvalg, varamann til sentralstyret, NKP-representant i Oslo bystyre, varamann til formannskapet og hadde utallige kommunale og faglige tillitsverv. Han var initiativtaker til Solidaritetskomiteen for Vietnam. Under kampen mot EEC blei han formann for Arbeiderkomiteen mot EEC og

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

dyrtid. Georg var en av de få NKPerne som blei med i AKP(m-l) fra starten. Han blei valgt inn i den første sentralkomiteen i 1973, og har fungert der gjennom tre landsmøteperioder fram til desember 1984 da han ba seg fritatt for gjenvalg på grunn av høy alder og av hensyn til helsa.

Georg Vaagen forteller at han for alvor blei opprørt over Sovjets holdning i forbindelse med frigjøringskampen i Algerie. Folket i Algerie hadde ført en frigjøringskamp mot den franske kolonimakta fra 1954, men i likhet med den franske regjeringa erklærte den sovjetiske regjeringa at dette var et indre fransk anliggende! Det franske kommunistpartiet støtta det franske borgerskapet mot folket i Algerie. Sovjets holdning var opplagt diktert av tradisjonelle stormaktsinteresser. Dette fikk Vaagen til å protestere klart og høylydt. Seinere kom Khrusjtsjovs hemmelige tale, Sovjets politiske angrep på Kina, og Sovjets indirekte støtte til Indias grensekrig mot Kina i 1962. Vaagen husker spesielt hvordan Sovjet brukte kongressen til det østtyske partiet, SED, til å skjerpe angrepene på Kina og Albania. Dette skjedde sjølsagt i tett samspill med SED. Fra NKP var Jørgen Vogt på møtet, og fungerte som en passiv støttespiller for Sovjet. Det var ikke uten grunn at Reidar T. Larsen seinere var nødt til å gi ut sine memoarer under tittelen «Styrt fra Moskva?». Det eneste oppsiktsvekkende i den tittelen var spørsmålstegnet.

Oppbrudd

På mange måter er det en avgrunn mellom kulturen i 50–60-åra og kulturen i 80-åras Norge. 50-åra var prega av framtidsoptimisme. Jeg husker ennå valgplata til DNA fra den tida (1961), der glade mennesker sang at «framgangen kommer til å fortsette, linja den er nå som den alltid var». (Skulle tru det ville være forholdsvis vanskelig sjøl for AUFere i dag å synge noe sånt offentlig uten å rødme under hånlig latter fra forsamlinga.) Noen få skarpe penner holdt et lite antall pustehull åpne. Ungdom som kjenner Dagbladet av i dag kan ha vanskelig for å tru at avisa faktisk til tider fungerte som et kritisk åndsprodukt, men sånn var det virkelig.

USA var det store forbildet. Unge gutter gikk med barbus, akkurat som amerikanske astronauter. Da The Beatles slo igjennom som «langragga og uflidde» typer som spilte piggtrådmu-

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

sikk, så var det så vidt nakkehåra deres hang over snippen. Sjøl de enda frykteligere Rolling Stones var ikke mer langhåra enn at sekstiårige herrer på handletur i 1985 ville slått dem på hårlengden. I dag kan punkere med grønt hår og halve hodet raka glatt gå nesten ubemerka gjennom byen. Så seint som i 1966 nekta lærerrådet ved Teisen skole å ta opp en gutt fordi han hadde «langt hår, skjegg og briller», og dermed var prinsipielt umulig å undervise. Ja, galskapen blei sågar forsvart på TV, uten at pedagoger og lærerorganisasjoner reagerte.

Sosialistisk Folkeparti blei stifta av kretsen rundt ukevisa Orientering i 1961. Grunnlaget for partiet var striden i Arbeiderpartiet om utenrikspolitikken, om NATO-medlemskapet og atompolitikken. Innenrikspolitisk var det ingen vesentlig grunn til å stifte SF. Den delen av SFs politikk kunne gått rett inn i et hvilket som helst DNA-miljø uten at noen ville løfta et øyelokk. Det var da også folk på SFs stiftelseslandsmøte som ville at partiet skulle være et reint fredsparti. Det er også dem, både i DNA og SV som mener at splittelsen kunne vært unngått hvis DNA-ledelsen hadde vært mer fleksibel i taktikken. (Etter et radikalt mellomspill i 70-åra er SV igjen så tett innpå DNA at Olof Palme utbrøyt: «Det är ju bra det ni säger, men varför har ni öppnat egen butik?»)

Sjøl definerte SF seg som tilhengere av den «tredje veien» – mellom øst og vest, mellom sosialdemokratiet og Moskva. Sosialistisk Folkeparti fikk ilddåpen sin under Kings Bay-konflikten i Stortinget. Ei svær arbeidsulykke på Svalbard, helt opplagte forsømmelser fra regjeringa Gerhardsen. Men sosialdemokratene stolte på at sjøl om SF sto på vippen, ville de aldri tore å styrte ei «regjering utgått fra den norske arbeiderbevegelsen». Hadde det vært i dag, ville de vel også fått rett. Det er vanskelig å forestille seg dagens SV som et parti som ville våge å bane veien for ei Willoch-regjering, nesten uansett hva slags faenskap ei sittende DNA-regjering hadde foretatt seg. Men under Kings Bay-saka gjorde altså DNA opp regninga uten vert. SF felte regjeringa, mens NKP gjorde felles sak med DNA den gang som nå. «Kommunistene» deltok til og med i en støttedemonstrasjon på Youngstorget *for* Arbeiderpartiet. SF tapte sikkert noen stemmer på dette. Men de vant ungdommen. SF dreiv også aktivt partibyggende arbeid på grunn av anti-atomvåpen-kampanjen og kampanjen mot norsk medlemskap i Fellesmarkedet. Jeg gikk sjøl i læra i SF, som stensilslave under Per Eggum Mauseth, Ole

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

Kopreitan og Kjell Bygstad. Nyttige år, jeg har hatt god nytte av lærdommen seinere.

Det var ingen tilfeldighet at radikal ungdom samla seg om SF. NKP var som et ekko av Sovjet i utenrikspolitikken og av DNA i innenrikspolitikken. DNAs knallharde anti-kommunisme i fagbevegelsen hadde lært NKP å danse etter den sosialdemokratiske pipa. I utøvelsen av klassefredens evangelium kunne de til og med bli mer katolske enn paven. Så hva skulle radikal, søkende ungdom i et sånt parti? Det var like tiltrekkende og sprudlende som det sovjetiske politbyrået. Dette betyr ikke at NKP var så fullstendig pulverisert som det er i dag. På tross av kald krig og elendighet hadde NKP over 60 000 stemmer så seint som i 1961. De hadde mange faglige tillitsmenn og et forholdsvis sterkt organisasjonsapparat. Men for unge radikalere i 60-åra virka partiet minst like forsteina som den foreldregenerasjonen vi gjorde opprør mot. Sjøl om det fantes mange radikale folk i DNA, var takhøyden så lav at de knapt kunne sitte på huk. Derfor gikk radikal ungdom til SF. Ikke nødvendigvis fordi SF var så glupt, men hvor skulle de ellers gjøre av seg?

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

KAPITTEL 2

Åssen kunne ml-bevegelsen oppstå?

Åssen kunne det oppstå en revolusjonær bevegelse i et sosialdemokratisk og reformistisk samfunn som Norge? Norge som alltid har ligget i utkantene av krigene og revolusjonene. Da finske arbeidere førte væpna kamp mot slakterne og fikk smake borgerskapets vanvittige terror, *talte* de norske arbeiderlederne meget om revolusjonen og sendte ut resolusjoner. Sjøl verdenskrigen, som ellers i Europa førte til så utrolige lidelser, blei til forholdsvis svake dønninger da den slo mot norske kyster. I et land med slike tradisjoner og en slik historie vokser det fram en revolusjonær bevegelse, en bevegelse som sier at borgerskapet må styrtes med våpenmakt, en bevegelse som helhjerta slutter opp om proletariatets diktatur. Hvorfor?

En del av forklaringa må henge sammen med internasjonale forhold. Det er jo ikke for ingenting det snakkes om året 1968, det var maiopprøret i Paris, studentopprør i Tyskland, Italia. Det var Praha-våren og den vietnamesiske Tet-offensiven. Ja, i tråd med beste norske tradisjon fant ikke engang det politiske 1968 sted i Norge det året, men først to år etter. Den svenske flypiloten hadde rett da han under innflyging til Fornebu sa: «Mina damer och herrar. Var så vänliga att ställa era klockor fem år tillbaka. Vi går inn för landing i Norge.» Ungdomsopprøret var internasjonalt. (På samme måte som Thrane-rørsla hang sammen med den store revolusjonære bevegelsen i Europa i 1848, og DNAs landsmøte i 1918 hang sammen med revolusjonene i Russland, Finland, Ungarn og Tyskland. Sjøl 1814-grunnloven er kopiert etter den franske jakobinergrunnloven fra 1793.) Er det jordskjelv på kontinentet, går det i hvert fall ett og annet takras her på berget.

To faktorer skiller seg ut: krigen i Indo-Kina og utdanningsre-

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

volusjonen. I forhold til disse to sakene blir f.eks. den kinesiske kulturrevolusjonen en mer sekundær årsak. Den spilte ei viktig rolle først da bevegelsen var i gang, men den var ikke sjøl noen utløsende faktor.

David og Goliat – en gang til

Krigen i Indo-Kina handler om noe så grunnleggende som maktforholda i verden. Etter 2. verdenskrig hadde USA vært enerådende supermakt. Pax Americana. Send the marines! Onkel Sam hadde kunnet diktere sine betingelser fra valutabørsen til Libanon og Iran, fra handelsavtalene til Santo Domingo. USA kunne dingle atomtruselen som et Damokles-sverd over verden og de sovjetiske skipene gjorde vendereis fra Kuba. Riktignok hadde også Sam hatt sine nederlag, i Kina, i Korea og i Grisebukta på Kuba. Men USA kunne fortsatt diktere. Krigen i Indo-Kina satte plutselig et alvorlig spørsmålstegn ved denne makta.

Denne kampen hadde alle ingredienser av den klassiske David og Goliat-kampen, den spinkle ynglingen mot den brautende kjempen. Skyhøye odds for Goliatseier. Den alle små forrykt og hemmelig holder på, er spjælingen. Slike forhåpninger møtes med hånlatter. De mektige er så sikre, så sikre. Så kommer det overraskende trekket – ynglingen griper slynga og legger den brautende kjempen død med et velretta kast. De mektige står som paralyserte, mens de små og underlegne jubler i vantro glede. Omtrent sånn.

Alle mente at det ville være lett match for Onkel Sam å knekke en fillete og dårlig utrusta geriljahær. USAs allierte i Europa, Norge og Arbeiderpartiet, trudde sjølsagt det samme. Så seint som i 1965 tok DNA klart og ensidig parti for USA og støtta den amerikanske krigføringa mot det vietnamesiske folket fullt og helt.

Og så satt plutselig den amerikanske høyteknologiske krigsmaskina fast i geriljaens elefantgraver. Uansett hvor mange soldater og bomber og plantegifter og helikoptre Lyndon B. Johnson støste inn i jungelhelvete, så rota Onkel Sam seg bare enda lenger ned i gjørma.

Og på den andre sida geriljasoldater med lette handvåpen, med basthatter og sandaler, bønder om dagen og soldater om natta, mødre med barn på armen og gevær på ryggen. (Jada, jeg

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

veit sjølsagt at den regulære nordvietnamesiske hæren var aktivt med i kampene, uten at det endrer en tøddel på den rettferdige kampen. Nordlendinger hadde også full rett til å slåss mot tyskerne i Sør-Norge. Men det er ikke det som er poenget.) På den andre sida sto altså et fattig folk med dårlig utstyr – David. Og steinene fra kasteslynga traff Goliat-USA så fantastisk godt at det støkk i verden.

USAs nederlag i Vietnam – ja, for på denne tida var det allerede et nederlag – var et vendepunkt i verdenshistoria. Det satte i gang et skred av ringvirkninger, militære, politiske og økonomiske. Sjøl den reaksjonære infiltrasjonspolitikken til Reagan i Mellom-Amerika er merka av Vietnam-krigen.

Og når først David hadde vist at han kunne hamle opp med Goliat, hvorfor kunne ikke da alle undertrykte gjøre det samme? Hvorfor kunne ikke latinamerikanerne gjøre det samme? Hvorfor ikke folk i Midt-Østen? Ja, hvorfor skulle Europa fortsette som lillebror og stå skolerett for alt mulig? Krigen i Indo-Kina ga amerikanerne en kjempemessig økonomisk oppgang, så lenge krigsgjelda kunne betales ved å sette større fart på seddelpressa. Etterpå kom sammenbruddet, dollarkrisa og de svimlende arbeidsløshetstalla. Dette kan være verdt å huske i ei tid da den amerikanske presidenten igjen breier seg over økonomisk framgang som er basert på gigantiske underskudd i betalingsbalansen og ei gjeld som slår alle rekorder.

Et lite, ekstremistisk mindretall

2. oktober 1965 samla det seg en liten gjeng SUFere i Slottsparken. Det var tenåringer fra Bryn/Hellerud SUF og fra noe som kalte seg Slottsparken SUF (før de blei fullstendig narkotisert). I lommer og bukselinninger hadde vi kampesteiner. Planen var enkel. Vi skulle storme gjennom Slottsparken og Dronningparken. Der skulle vi møte studenter som kom fra Parkveien, og sammen skulle vi kaste ut så mange ruter i den amerikanske ambassaden som vi rakk før purken kom. Vi hadde også med oss plakater med slagord mot USAs krig i Vietnam. Det kom riktignok aldri noen studenter fra Parkveien, noe som i lang tid ga studenter lavstatus blant radikale gymnasiaster på østkanten. Så vi var et femtitalls folk, ei handfull. (Jeg har alltid siden innbilt meg at de steinene jeg kasta, traff der de skulle.) Vi kjente ikke

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

en gang det offisielle navnet til den vietnamesiske frigjøringsfronten, FNL, men kalte den med amerikanernes propagandaskjellsord – Vietcong. «Leve Vietcong!» ropte vi. Vi var en knøttliten minoritet. Jeg veit ikke engang om det hadde vært mulig å registrere oss på gallup. Kritiske røster fantes jo, men folk som var fullt og helt på «terroristenes» side, de fantes knapt. Forestill dere da hva vi følte da vi mindre enn tre år etterpå kunne lese og se på fjernsyn om den vietnamesiske Tet-offensiven. I forbindelse med det vietnamesiske nyttåret – Tet – satte frigjøringsbevegelsen i gang en voldsom offensiv som sendte amerikanerne ut i vill panikk. Mot alle odds rykka frigjøringsfronten inn i landsbyer, militære støttepunkter og til og med den gamle keiserbyen Hue, og planta opprørsflagget på citadellet. *For en utvikling,* som Arne Scheie ville sagt.

Seinere har jeg lært Tet-offensiven å kjenne også fra andre sider. Jeg har hørt at kineserne var kritiske til den, fordi de mente at den kosta for mange liv på frigjøringsfrontens side. Jeg har hørt kampucheanere som mente at offensiven var uttrykk for eventyrpolitikk. Jeg har møtt en tidligere amerikansk soldat som opplevde offensiven på en annen måte. Han kom som 18-årig grønnskolling rett inn i slaget om den gamle keiserbyen Hue og fikk i oppgave å stable lik! Det er sjølsagt vanskelig for oss her i det fredelige Norge å fatte krigens grusomheter. Men det er likevel mulig å ta stilling til hvem som førte en rettferdig og hvem som førte en urettferdig krig. Sjøl om det var militære feilvurderinger bak Tet-offensiven, så gjorde den USAs svakhet og kommende nederlag synlig for en hel verden. Amerikanske seere fikk det inn i stua si. Amerikanske foreldre fikk kister til erstatning for sine håpefulle sønner. Dette måtte ryste verden, og det gjorde det.

Resepten syntes klar: Ved å følge den væpna frigjøringskampens vei, slik Mao hadde gjort og slik Ho Chi Minh hadde gjort, kunne alle undertrykte folk frigjøre seg sjøl fra den sterkeste overmakt. Dette var til og med mulig i hydrogenbombens tidsalder.

Det andre forholdet var utdanningsrevolusjonen. Den gjaldt ikke bare Norge, den gjaldt hele Vesten. Utdanningsrevolusjonen kom ikke fordi sosialdemokratene så gjerne ville at arbeiderne skulle ha litt kunnskap, eller fordi kloke og rettskafne mennesker gikk inn for slike reformer. Heller ikke fordi det blei

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

gjennomført svære streiker og aksjoner for å få det til. Utdanningsrevolusjonen kom i alt vesentlig som et krav fra den moderne kapitalismen. Kunnskaper i matematikk, fremmedspråk og en god del andre ting er forutsetninga for å betjene det nye produksjonsutstyret. Sjølsagt fantes det også rettsskafne mennesker som ville ha utdanninga «ned til folket». Sjølsagt fungerte også utdanningsrevolusjonen som en fiks måte å skjule arbeidsløshet på, for dermed å oppnå klassefred. Sjølsagt har arbeiderbevegelsen ført kamp for utdanning. Men i all hovedsak kom utdanningsrevolusjonen fordi den var nødvendig for kapitalismens videre utvikling. Mer utdanning krevde flere lærere. Vekster i statskapitalismen (også et resultat av kapitalismens utvikling), krevde flere administratorer og saksbehandlere. Universitetene og de høyere lærestedene vokste opp som sopp etter regn. På kontinentet samla de største universitetssentrene hundretusener. I ettertid er det lett å se at de nærma seg til å bli «en kritisk masse», et punkt der den reine konsentrasjonen av folk måtte slå om til en ny kvalitet, hele greia måtte før eller seinere begynne å slå gnister. I Norge var det mer provinsielle forhold, som alltid. Men i prinsippet var det det samme som skjedde.

Fra 1950 til 1968 var tallet på universitetsstudenter økt fra 7400 til 24 100, eller ei *økning* på 225 %. Går vi fram til 1974 var tallet 39 200, eller ei økning på 430 % fra 1950. Eller sagt på en annen måte: Det største møtet i Det norske Studentersamfunds historie i 1974 samla over 6000 folk med stemmerett. (Dette var etter at Rød Front angivelig hadde holdt på i ti semestere med å «ødelegge» samfundet.) Da vant Rød Front med 3500 stemmer. Det er omlag halvparten av tallet på registrerte studenter i hele Norge i 1950. *Det var flere folk på det ene møtet enn det fantes registrerte studenter i hele landet på Erling Falks tid!* Det lar seg ikke gjøre å utvikle en sektor så raskt og i en slik målestokk uten at det nødvendigvis må føre til uro og eventuelt opprør.

Det Kongelige Frederiks, og spesielt Blindern, blei landets største «arbeidsplass». Var det 15 000 som hadde sitt daglige virke på Blindernjordene? I så fall var det større enn noe industrikonsern i Norge, Oslo Universitet. Og hva mer er: Her gikk det tusenvis av mennesker som studerte eller diskuterte eller dreiv politikk, på heltid. Det var ikke sånn som nå, da heltidsstudenter er blitt en verneverdig art på linje med kjempepandaen. 80-åras studenter jobber mer eller mindre hel- eller deltid, og har på ingen måte samme muligheter til å utfolde seg på

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

universitetet som 60-åras studenter hadde. Disse tusener av studenter fikk overskudd til å titte bak de offisielle sannhetene, bak frasene til det prektige NATO-Norge, bakom de klingende velferdsklisjeene. Og det de fant, var langt mindre prektig enn det skulle være. Historiestudenter gravde i det fredelige Norges historie og fant fakta om politi som blei satt imot streikende arbeidere i Randsfjordkonflikten eller på brygga i tjueåra. De fant tilbake til de korte ukene da sjøfolkenes streikekomité var utøvende myndighet i Hammerfest i 1921. Kunnskap om folkets historie, kunnskap om sosial nød midt i velferden, kunnskap om pengemakta på toppen, styrka den radikale bevegelsen. Fagkritikk. Studentene var ikke tilfreds med å bli utdanna til automater for den herskende klassen.

Til slutt, og ikke minst viktig: Disse tusener og titusener av studenter var i alt vesentlig folk fra «de lavere klasser». En generasjon tidligere ville flertallet av dem aldri fått adgang til høyere utdanning. Mora mi kom fra en fattig familie som ikke hadde råd til å sende henne på skole. Når hun likevel fikk middelskolen, var det på offentlig stipend for flinke, ubemidlede elever. Universitetsutdanning, eller for den saks skyld gymnas, var ikke for folk fra hennes klasse. Med utdanningsrevolusjonen blei det annerledes. Sjøl om barn av akademikere var overrepresentert på de høyere lærestedene, så kom også barn av småbrukere, av sjarkfiskere, av samvirkelagsbestyrere og til og med et stort antall barn av arbeiderklassen.

Disse barna fra underklassene, som ellers ville blitt arbeidsløse eller gått i læra eller ha begynt på fabrikk eller i skogen, de samla seg på de høyere lærestedene. Høyere utdanning var ikke lenger på samme måte som før et overklasseprivilegium. (Ei annen sak er at Høyre og Arbeiderpartiet med sine studiefinansieringsordninger og sin rentepolitikk gjør sitt ytterste for å skru klokka tilbake, gjeninnføre pappa-betaler-prinsippet i utdanningsvesenet.) Og i Norge var dette kanskje enda mer markant enn på kontinentet. En norsk student anno 1965–70 hadde kort vei tilbake til lokalmiljøet. Derfor blei han kanskje også mer bondsk enn de kontinentale kollegne sine, men uten tvil også mer jordnær i positiv betydning.

Der hadde vi 1) «en kritisk masse», 2) tilgang på kritisk kunnskap og 3) «arbeider- og bondestudenter». Nå i dag kan vi med trygg etterpåklokskap si at det burde ha vært mulig å regne seg til at et studentopprør måtte komme, på grunnlag av disse kjente

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

størrelsene. Hvilken form det skulle få, hvilken retning det ville ta og så videre, kunne ikke ha latt seg beregne. Men *at* det *måtte* komme, bør vi NÅ kunne være enige om. At det dessuten blei et internasjonalt fenomen, må henge sammen med at de faktorene jeg har nevnt har vært til stede i større eller mindre grad i mange land på omtrent samme tid.

En slik bevegelse oppsto. Vi veit ikke tilstrekkelig om *hvorfor* den oppsto akkurat da, eller hvorfor det oppsto en marxist-leninistisk bevegelse *samtidig*. I prinsippet har det vist seg at for den saks skyld kan religiøse vekkelser spille rollen som ei kanalisering av revolusjonær energi, slik som f.eks. den muslimske bevegelsen i dag, eller til en viss grad den katolske kjerkas rolle i Polen. Hvorfor blei det annerledes i 60- og 70-åra?

Svært få bevegelser er seg sjøl bevisst hele bredden i sitt eget grunnlag, og særlig hvis det er en brei bevegelse. Sånn sett kan Kafka-orda som pryda tittelhodet til SF-studs avis i Oslo, stå som et uttrykk for det mange følte: «Vekk herfra, det er mitt mål!» Spørsmålet om hvorhen var knapt nok stilt og langt fra besvart. I alle sånne situasjoner drives det ei intens jakt på ideologi. Bevegelsen kan ikke rettferdiggjøre seg sjøl uten et mål som peker ut over den sjøl. Derfor må den ha en ideologi. Den store latinamerikanske marxisten Maryategui sier det enda mer brutalt: «En revolusjonær klasse kan ikke seire uten å ha ei tru.»

Altså. Studentopprøret/ungdomsopprøret trengte en ideologi, og i denne sammenhengen spilte Kina og særlig kulturrevolusjonen overmåte stor rolle. En diffus, radikal bevegelse trengte et nytt Jerusalem, en utopi, drømmen om et annet og bedre samfunn. Kina leverte denne utopien.

Sosialdemokratiet ga folk steiner for brød. Det var riktignok en økende velstand, men samtidig var folk avmektige, umyndiggjort, redusert fra deltakere til tilskuere. Arbeiderbevegelsens idealer om kollektiv handling blei til kollektiv passivitet i påvente av at toppene skulle ordne opp. Ideologisk nød, åndelig fattigdom var det sosialdemokratiet hadde å by på. Nytenkning blei sett på som en trussel. Se på sangene i arbeiderbevegelsen. Før 1935 handla de om arbeidsfolk, om felles kamp mot rikfolk, mot pengemakt og undertrykking. Fra omtrent 1935 skifter sangene karakter. De handler om jord, stjerner, barn, menn, kvinner, styrke. Det er noe ubestemmelig hamsunsk over arbeidersangene fra den tida DNA blei det statsbærende partiet. Det var ikke rom for klassesolidariteten og klassekampen mer.

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

Flaks og dyktighet

Jeg har mange ganger fått spørsmål om hva det er som gjør at AKP(m-l) har klart å klore seg fast som et, riktignok lite, men aktivt og levedyktig revolusjonært parti i et land som Norge. Du skal ikke mye utafor landets grenser før folk undrer seg storlig over dette. Og i Kina var representanter for sentralkomiteen så opptatt av å finne svaret på dette spørsmålet høsten 1984 at de ba om ekstramøter og tilleggsopplysninger. «På 60- og 70-tallet oppsto det mange nye marxist-leninistiske partier i Vesten. Mange av dem har gått under, men AKP har ikke bare klart å overleve, men har også utretta svært mye bra arbeid. Hvordan har dette vært mulig?»

Skulle jeg svare kjapt og overflatisk, ville jeg si at det skyldes en blanding av særnorske forhold, flaks og en god porsjon dyktighet.

Sosialdemokratiets absolutte hegemoni i 50- og 60-åra har faktisk spilt en rolle. Alle norske partier var sosialdemokratiske. Vi hadde et sosialdemokratisk regjeringsparti og en sosialdemokratisk opposisjon. Vi hadde også et sosialdemokratisk kommunistparti.

En radikal reaksjon på dette gjennomsosialdemokratiserte samfunnet hadde ingen steder å gå annet enn å bryte ut. Den sosialdemokratiske pakten som hadde lagt grunnen for dette systemet var Fellesprogrammet av 1945. I Fellesprogrammet forplikta alle partier seg til å styrke kapitalistenes fortjeneste gjennom et aktivt klassesamarbeid. Fagbevegelsen lot seg svinebinde mot løfter om full sysselstting, økt sosial trygghet og økt lønn, forutsatt at profitten økte. Pakten fungerte også, så lenge det varte. Norge var en sosialdemokratisk suksess. Derfor kunne også Håkon Lie og Gerhardsen ture fram som de ville mot opposisjonen uten særlig frykt for konsekvensene.

Så lenge systemet faktisk fungerte, så lenge det sosiale sikkerhetsnettet virka litt sikrere hvert år, og så lenge jobbene virka trygge, så var det ikke noe grunnlag for krise eller plagsom opposisjon. Sosialdemokratene hadde skjønt den gamle prøysseren Bismarcks læresetning: «En arbeider som kan se fram til en trygg alderdom, er lettere å holde i sjakk.»

Den midlertidige stabiliseringa av kapitalismen hadde riktignok gitt arbeiderklassen økt velstand, men det sosialdemokratiske Norge representerte en slik åndelig nød, en slik sjelelig

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

fattigdom, at det sto i grell kontrast til det blankpolerte ytre. Alle de verdiene som arbeiderbevegelsen representerte: enhet, solidaritet, samhold, blei håna og trampa på, pervertert og fratatt alt fornuftig innhold. Det som sto igjen, var den alltid smilende Jensen som hadde konto i Arbeidernes Landsbank og som seinere skaffa seg kollektiv hjemforsikring i Samvirke. Bankkonto og forsikringspolise var solidaritetens endestasjon. For folk som huska *litt*, må det ha vært hjerteskjærende. Det var bare et tidsspørsmål før det måtte komme en reaksjon. Denne reaksjonen behøvde ikke nødvendigvis å få et radikalt og sosialistisk innhold. Arbeiderpartiet har født Carl I. Hagen utafor ekteskap, nettopp ved å smuldre opp solidariteten har de fostra egoismen. Nettopp ved å la arbeiderenheten korrumpere til byråkratenes enevelde har de avla motstand, som også kan slå ut negativt. Det er ikke for ingenting at Hagen høster stemmer på Oslo østkant. Det kan han takke det Kongelige Norske Arbeiderparti for.

I Norge fantes det ikke noe sterkt tidligere kommunistparti, slik som i Frankrike og Italia. Det fantes derfor ikke noe parti som med radikale fraser og røde flagg kunne suge opp opposisjonen mot sosialdemokratiet. Til og med det danske DKP var i stand til å opptre militant i fagforeningsspørsmål, og det svenske VPK viste en sterk evne til å infiltrere det anti-imperialistiske arbeidet og til dels ta over mye av den dominerende posisjonen som KFML/SKP hadde hatt.

Det gamle kommunistpartiet i Norge var noe av det minst attraktive for unge, radikale krefter. Det var så forsteina og gammalmodig i sin måte å jobbe på, så patetisk og uforstående overfor alt nytt. Ungdomsopprøret var også for en stor del et generasjonsopprør, og NKP var nærmest en parodi på den foreldregenerasjonen vi gjorde opprør mot. De var sjokkerte over håret vårt, musikken vår og de ulovlige aksjonene våre. Kommunistpartier bruker gjerne det militære begrepet «fortropp» for å beskrive sin egen rolle. For radikal ungdom i 60-åra blei NKP i beste fall oppfatta som en baktropp eller ikke-stridende. En kan altså si at den norske ml-bevegelsen har vært velsigna med svært evnesvake Moskva-revisjonister i forhold til «land det er naturlig å sammenlikne oss med». I Norge fantes det ikke en gang en militant trade-unionisme, eller radikal politisk fagforeningsretning utafor partiene, slik det f.eks. finnes i England. Da streikekampen vokste fram, fantes det ingen andre enn marxist-leninistene med et radikalt, militant faglig program. Vi var så å si aleine

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

på markedet. Vi var så enestående i det politiske landskapet at streikende arbeidere fra andre partier kontakta oss for å få hjelp. Et formannskapsmedlem for DNA kontakta SUFs faglige utvalg for å få hjelp med streikeerfaringer og streikestøtte. Det samme gjorde medlemmer av SV, ja, også en og annen Høyre-mann. For til sine egne partier kunne de jo ikke gå, hvis de ville ha noe gjort.

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

KAPITTEL 3

SUF-lag i en arbeiderbydel

Den tidlige barndommen til den revolusjonære, marxist-leninistiske rørsla i Norge er nært knytta til Bryn/Hellerud SUF. I nidskrifter mot dagens AKP dukker også dette navnet opp fra tid til annen. Da er det gjerne folk som ikke veit noe om saka, slik som SVs Erik Solheim, som skal gi inntrykk av at hele «den egentlige ledelsen» i AKP kommer fra Bryn/Hellerud SUF. For 999 av 1000 avislesere sier dette ikke noe som helst. Likevel trur jeg det er riktig å si at Bryn/Hellerud blei et begrep, og det var slett ikke ufortjent. Dette Bryn/Hellerud klarte å forstyrre nattesøvnen såpass for 60-åra SF-ledere at deres etterkommere i 80-åras SV-ledelse ikke har glemt det. Men hva var da Bryn/Hellerud, og hvilken rolle spilte det?

Bryn og Hellerud er to gamle arbeiderbydeler på Oslo øst. Nede ved Lo-elva ligger det ennå et par steder arbeiderkaserner fra industrireisinga i forrige århundre. Her bodde fyrstikkarbeidere, teglverksarbeidere og spinneriarbeidere, ikke mange metre fra der dagens Klassekampen-redaksjon og trykkeri holder hus. Etter industrireisinga blei det bygd hytter i åsene ovafor. Det var arbeidere fra Vika, Kampen, Tøyen og andre steder i Oslo by som kjøpte eller bygsla tomter i østre Aker. Der satte de opp enkle plankehytter der familiene bodde fra tidlig på våren til seint på høsten. Mesteparten av det gamle villastrøket på østkanten starta som en sånn hytteby. Etter hvert bygde de på hyttene eller de brukte hytta som brakke mens de bygde seg et ordentlig hus. På slutten av 40-tallet blei blokkene på Teisen reist. Drabantbyen Tveita var under bygging på den tida da Bryn/Hellerud blei et begrep. I 1970 gjorde jeg en undersøkelse som viste at det var større arbeiderandel i villabebyggelsen på Hellerud enn det var i blokkene på Tveita. Det var faktisk en av de bydelene i Oslo

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

der arbeiderandelen var absolutt størst. Det er altså ingen frase når jeg sier at Bryn og Hellerud var arbeiderbydeler. Det er en strengt nøktern sosiologisk beskrivelse.

Området hadde én videregående skole, Teisen gymnas, bygd rundt 1920. På tross av at skolen alltid hadde et sterkt innslag av Unge Høyre-folk, med bakgrunn i Forsvarets borettslag på Ulven, var det på denne skolen at mesteparten av den radikale politiske aktiviteten hadde sine røtter. I noen år dominerte ei revolusjonær ungdomsgruppe hele det politiske ungdomsmiljøet i bydelen.

Hva slags folk var så denne revolusjonære ungdommen? Det er blitt sagt fra tid til annen at vi var «borgerskapets barn». Faktum er at det fantes ikke en eneste person i Bryn/Hellerud SUF som med noen rimelighet kunne kalles barn fra borgerskapet, og vi blei da på det meste ei gruppe med 140 aktive og passive medlemmer. (Seinere har riktignok ml-bevegelsen trukket til seg noen ganske få ungdommer med bakgrunn i overklassen, og særlig da den overklassen som finnes i Det Norske Arbeiderparti. Men det er en annen historie. Alt i alt er det få borgerunger hos oss, noe partikassereren vil være den første til å beklage. Vi har ingen Patricia Hearst. For den saks skyld ingen Jens Evensen heller. Og når vi snakker om de første gruppene av norske maoister, så vokste de opp så fjernt fra borgerskapet som det lot seg gjøre.) Noen ganske få hadde intellektuell bakgrunn, men de aller fleste kom fra vanlige arbeider- og funksjonærfamilier.

Røtter

Overraskende mange av medlemmene hadde to ting felles: Foreldrene hadde i stor grad vært aktive i arbeiderbevegelsen på 30-tallet eller seinere, og mange hadde også vært aktive i motstandsbevegelsen under krigen.

Foreldrene mine var ganske typiske. Begge var med på venstresida i AUF før krigen og dreiv aktivt solidaritetsarbeid for den spanske republikken. Og begge blei raskt med i motstandsbevegelsen under den tyske okkupasjonen. Far dreiv flere former for illegalt arbeid, blant annet med etterretning og illegal pressevirksomhet. Sommeren 1940 kom han i kontakt med den kretsen på Blindern som seinere utgjorde kjerna i den illegale

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

etterretningsorganisasjonen XU. Fattern blei arrestert og satt i konsentrasjonsleir i to år. Mor dreiv kurerarbeid. Hun fjerna kartotekkort i Folkeregisteret på oppdrag fra motstandsbevegelsen, og hun smugla falske pass. Begge hadde opplevd sviket til sosialdemokratiet. Far hadde meldt seg ut av AUF i protest da ledelsen lot den spanske motstandskampen i stikken. Noen år seinere kunne den nazistiske tyske forhørslederen fortelle far hva han hadde sagt på et internt møte i AUF i 1938!

Før krigen eksisterte det et rødt arbeidermiljø i det samme distriktet hvor vi seinere bygde opp Bryn/Hellerud SUF. Det var dominert av Hellerud NKP, som også hadde sterk innflytelse på Østensjø AUL*. AUL-laget var stort og meget radikalt. Det var på kanten til å bli ekskludert flere ganger. Laget hadde egen lagsavis og satte opp revyer. Rundt 1936 satte laget opp en revy med sanger til støtte for den anti-japanske krigen i Kina og til den spanske republikkens kamp mot Franco. (Forfatter: Oliver Olsen, seinere kalt Steigan.) Særlig falt det AUF-ledelsen tungt for brystet da Østensjølaget lagde et jubileumsnummer for å feire 20-årsjubileet for Oktoberrevolusjonen. Foreldrene til flere av dem som skulle komme til å bli sentrale folk i Bryn/Hellerud SUF hadde vært med i Østensjø AUL før krigen. Faren min var med der og var særlig aktiv med å lage revyer og aviser. Han blei seinere med i Clarté der han blant annet møtte Otto Øgrim. Far min var også med i noe som het Arbeiderfoto, som ville «bruke fotoapparatet som våpen i klassekampen». De brukte kameraene sine under ei drosjestreik for å fotografere blokadebryterne. Fattern var ikke så reint lite overraska da han oppdaga at han hadde tatt et bilde av en av de ledende AUF-koryfeene i ei streikebryterdrosje. Mannen var Trygve Bratteli. Kanskje ikke så rart at opphavet etter hvert blei upopulær i de kretsene?

Arbeidsfolk

Mødrene til noen andre SUFere var også aktive i Østensjø-laget. En av disse jentene var formann i AUL-laget før krigen og fortsatte som formann i Østensjø NKU** etter krigen.

Hun forteller om åssen området var i hennes ungdom:

* AUL: Betegnelse for lokallag av AUF.

** NKU: Norges Kommunistiske Partis daværende ungdomsorganisasjon.

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

«– Det var for det meste arbeidsfolk som bodde der. Faren min gjorde som de fleste andre, kjøpte tomt av kommunen og satte opp ei hytte. Fra 1926 flytta vi inn permanent. Vi hadde ikke vann, vi hadde ikke noen ting. Mora i måtte hente vann i bekken, og jobba og sleit. Faren min var kommunist. Han var med i partiet fra starten. Han var opprørsk, og han hadde en jobb som mekaniker. Men han nekta å ta overtid fordi det var så mange arbeidsløse utafor porten. Da fikk han sparken, og da tok det 10 år før han fikk fast arbeid igjen. Mora mi måtte tjene penga, vaska hjemme hos folk fra 7 om morran til 7 om kvelden. Fem kroner dagen. Og etterpå var det husarbeid og ungestell. Hu hadde det fryktelig hardt. Og fikk faren min noen penger, gikk de rett til kommunistavisa 'Arbeideren'. Alt sammen. Det hendte at mora mi måtte gå ned i redaksjonen og be om å få tilbake noen penger så vi skulle få til maten.»

Motstandskamp og eksklusjon

En mann som Asbjørn Sunde, under krigen kjent som storsabotøren og motstandsmannen Osvald, vanka også i Østensjø-miljøet. Han var en god venn av far min i denne perioden. Furubotn vanka også der, og det var sannsynligvis en av grunnen til at hele NKP-miljøet på Bryn blei ekskludert fra NKP i 1949.

Krigen blei et vannskille. I AUF fantes det en del radikale folk som var sterkt påvirka av Håkon Meyer. Meyer blei som kjent først samarbeidsmann overfor tyskerne og så NS-medlem. En del AUFere fulgte han et stykke på vei, ut fra en argumentasjon om at dette var en imperialistisk krig, der det var gæernt å ta stilling. I Østensjø-miljøet var det derimot mange som blei aktive motstandsfolk. De hadde slåss mot fascismen før krigen, og det var naturlig å fortsette den kampen også under krigen.

Lederen for Østensjø AUL og hele familien hennes, faren, søstra og broren, dreiv illegalt arbeid for NKP under krigen. Jentene gikk med meldinger og frakta Friheten illegalt med toget til Bergen. De fikk også i gang studiesirkler i marxismen. En sirkel var med noen fabrikkjenter fra Hjula veveri – om den dialektiske materialismen! I sekstiåra kom ungene til disse søstrene til å spille en viktig rolle i oppbygginga av et nytt kommunistisk miljø i det området der mødrene deres hadde vært så aktive.

Under oppgjøret med Furubotn i 1949 blei så godt som hele

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

det kommunistiske miljøet på Bryn og Hellerud ekskludert. For dem som var med, har det vært en gåte til denne dag. Det var ingen debatt, det kom ikke noe skriv som de kunne ta stilling til. Det bare skjedde plutselig og voldsomt. Slik forteller den tidligere lederen av Østensjø NKU:

«Østensjø-laget av NKU skulle ha et stort festmøte på Oppsal Velhus. Vi skulle feire Stalins fødselsdag. Like før jul. Det var en festkomité som hadde pynta og hengt opp plakater og gjort det riktig fint. Vi skulle ha lapskaus. Plutselig sto Asbjørn Sunde i døra med en revolver og erklærte at vi var ekskludert fra NKU. Det nytta ikke å diskutere. Det var så vidt vi fikk med oss lapskausgryta!

Noe seinere møtte det opp en mann vi ikke kjente på et partimøte i Hellerud NKP. Han hadde med seg en lapp som han leste fra. Der sto det at *faren min og hele hans familie og eventuelle inngifta familiemedlemmer* var å anse som ekskludert fra partiet. Hele slekta blei ekskludert under ett!

Jeg vil si at det stort sett var de beste kommunistene som blei hivi ut. De aktive, de flinkeste, slik som Ulf Knudsen, Ragnhild Knudsen og Ørnulf Egge. Det var kanskje feil i politikken vår, men det var en politikk for Norge. Moskva ville heller ha et lojalt parti som jobba slik som de ville.»

Fugl Føniks

Historia om det gamle Bryn- og Hellerud-miljøet var nesten ukjent for meg da jeg sjøl blei polisk aktiv. Ingen av foreldrene mine var lenger politisk aktive. De hadde meldt seg ut i protest mot sviket til Arbeiderpartiet. Foreldrene til flere av vennene mine hadde blitt ekskludert under Furubotn-oppgjøret. Vi hadde sterke røtter i den revolusjonære arbeiderbevegelsen, men de færreste av oss var NKP-barn.

Like fullt var bakgrunnen fra arbeiderbevegelsen og motstandsbevegelse så typisk for oss at en ikke kommer utenom det når en skal vurdere de faktorene som forma den norske ml-bevegelsen politisk. Det hører med i bildet at de første revolusjonære i Porsgrunn SUF også var barn av tidligere kommunister, at kommunisten og motstandsmannen Ørnulf Egges sønn fant veien til SUF og at Kjersti Ericssons far var redaktør av NKP-organet Ny Tid i Trondheim. Da vi tok til å søke den

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

revolusjonære teorien, kunne mange av oss gå på loft og i kjellere i bokkassene til foreldrene våre og grave fram Marx og Engels, Lenin og Stalin eller Arbeidernes Leksikon og gamle arbeiderromaner. Vi bygde faktisk opp et lagsbibliotek i Bryn-Hellerud SUF på flere hundre bind på denne måten. Vi følte at vi førte noe videre, som i sangen til Arnljot Eggen:

et rødt flagg har vaiet før i vår grend /
vi fant det på loftet og nå bør det brukes igjen!

Foreldrene våre hadde vært kommunister, sosialister, fagforeningsfolk i 30-åra. Det var et gammalt rødt østkant-miljø som gjenoppsto som en fugl Føniks av McCarthy-tidas aske – gjennom etterkrigsgenerasjonen. Like viig var dette med krigen. Vi var alle født etter 1945. Men krigen var likevel nær i vår barndom, like nær som EF-kampen i begynnelsen av 70-åra er i dag. Derfor vokste vi opp med historier fra krigen, og lærdommene fra krigen prega oss. Åssen kunne NKP svikte i 1940? Dette spørsmålet plaga oss, fordi det plaga foreldrene våre. Det hjelper ikke at dagens NKP-ledere, som ikke rekker til anklene på NKP av 1940, prøver å bortforklare det. Jeg har lest NKP-avisa Arbeideren fra aprildagene 1940. Jeg har lest oppfordringene til ro og orden, til samarbeid med okkupanten, og jeg har lest hvordan NKP-avisa kritikkløst skreiv av meldingene i det sovjetiske regjeringsorganet Isvestija om «den vellykte tyske militæroperasjonen mot Norge og Danmark». Vi visste dette, og likevel var vi kommunister.

Mange av de kommunistene fra forrige generasjon som vi kom i kontakt med, hadde stått på Furubotns side i 1949. Det var folk som både hadde røtter i arbeiderbevegelsen og som hadde gjort en stor innsats i motstandskampen. I 1949 opplevde de at Sovjet gikk direkte inn i den indre partistriden i NKP. Mange av «våre» sto på den «gærne» sida den gangen. Dette visste vi. Likevel var vi kommunister.

For oss handla dette om nasjonal sjølråderett. Lenge før vi blei kommunister hadde vi ment at det hadde vært riktig med væpna motstand mot tyskerne under krigen, og vi fortsatte å mene det etter at vi blei kommunister. Vi klandra NKP for at de ikke hadde trossa kommunikeene fra Moskva i 1940. Dette handla også om nasjonal sjølråderett. Ikke la deg lede etter nesa av noen, ikke en gang av ei stor makt som du regner som sosialistisk. Dette er noe av forklaringa på AKPs særegne himeavla

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

kommunisme. Sjølsagt har vi mange ganger gjort oss til latter ved å ape etter hva kineserne gjorde. Men vi har hele tida vært fordømt norske. (Det er nokså typisk at lederen for AKPs forsvarspolitiske utvalg er sønn av en veteran fra Kompani Linge.) Vi fikk vår første konflikt med kinesisk politikk i 1971. Den kinesiske ambassadøren uttalte seg positivt om norsk medlemskap i EF. Fra vårt standpunkt var det opplagt at vi måtte kjempe mot norsk medlemskap i EF. Det var helt i tråd med hele den tenkemåten vi hadde bygd opp, helt i tråd med de tradisjonene vi mente at vi representerte. Så vi ba kineserne holde seg til kinesisk politikk og overlate norsk politikk til folk som hadde greie på det. Og vi kasta oss ut i EF-kampen med liv og lyst.

Skoleopprør

Det var gymnasiaster og realskoleelever fra Teisen som så tidlig som i 1963 gjorde det første forsøket på å skape Bryn SUF. Det var folk som Tron Øgrim, Klaus Hagerup, Harald Are Lund og Grete Letting, og noen ganske få til. Etter kort tid gikk arbeidet i stå, men kom i gang igjen våren 1965. Da blei det starta to SUF-lag for sikkerhets skyld, Bryn og Hellerud, med noen og tjue medlemmer fra starten. De fungerte aldri som to lag, og blei ganske raskt slått sammen til ett, med Astor Larsen som formann. Sjøl var jeg med på alle møtene i 1965, med unntak av stiftelsen. Riktignok var jeg med som gratispassasjer, medlem blei jeg ikke før ved årets slutt. (Vi regna oss som veldig framskredne. Først mye seinere har jeg skjønt at miljøet reelt sett fungerte jenteundertrykkende. Jentene gjorde nøkkeljobber for å bygge opp laget, men det var alltid gutta som var mest synlige.) Drivkrafta i miljøet var ei gruppe rundt Tron Øgrim. Denne gruppa var ikke pasifistisk, og den sto i stadig mindre grad på SFs og SUFs program.

Da jeg møtte Tron Øgrim første gang i 1964 hadde han vært marxist ei stund og begynte å snuse på maoismen. Han var påvirka av «før-maoistene» i SUF, sånn som Porsgrunnsgjengen med Harald Berntsen, Jørgen Sandemose og Hans G.O. Tørre. Men på den tida da Øgrim blei maoist hadde futten allerede begynt å gå ut av Porsgrunns-maoismen. Øgrim leste Kapitalen av Marx, han plukka opp den kinesiske polemikken mot russerne

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

og han spredde marxistisk litteratur blant medlemmene. Etter hvert fikk han også i gang en lesering på Kapitalen. Vi hadde politiske konfrontasjoner i gymnassamfunnet, over et glass pils etterpå eller gjennom lange våkenetter. En etter en blei verva for ei revolusjonær plattform. Uten at det var sagt åpent, blei Bryn/Hellerud gradvis en revolusjonær fraksjon i det sosialdemokratiske SF. (Reint vedtektsmessig var jo ikke det noe problem for oss, for SF praktiserte fraksjonsfrihet.) Da jeg sjøl endelig blei verva som medlem, skjedde det på samme politiske grunnlag: Jeg blei med i SF og SFs ungdom fordi jeg var overbevist maoist og revolusjonær.

I noen få år satte Bryn/Hellerud sufferne sitt preg på Teisen skole og ungdomsskolene på Manglerud, Tveita og Bøler. Vi erobra skoleaviser, elevsamfunn, elevrådsstyrer. Vi heiste FNL-flagg i skolegården (med en enkel og genial patent som gjorde at det måtte tilkalles leiefolk med stiger for å ta flagga ned). Vi sto i spissen for skolestreiker og demonstrasjoner og malte slagord i ly av nattemørket. Gamle «sverta» – Morgenposten, – som ikke fins lenger, skreiv sjokkert på førstesida at «rødegardistene har inntatt Teisen skole». Vi skreiv hyllningsartikler til den vietnamesiske frigjøringskampen, den kinesiske kulturrevolusjonen og Josef Stalin, og angrep rektorer, kristendom og annen styggedom.

Seinere har jeg møtt mine gamle lærere ved noen høve, og de snakker med nostalgisk vemod om den gode gamle tida. Magesårene og utvisningssakene er glemt. Tilbake står inntrykket av etterkrigstidas mest engajerte ungdom. Men miljøet på Teisen var da også nokså spesielt. Tron Øgrim og jeg var aktive der samtidig. Det samme var folk som Klaus Hagerup («Nikkerne»), den seinere skuespilleren Kyrre Haugen Bakke, Harald Are Lund (habil plateprater og plateprodusent), journalisten Per Olav Marcussen (nå er lillebroren, som redigerte en av «våre» skoleaviser på Bøler, mer kjent), visesangeren Jon-Arne Corell, den seinere lederen av Solidaritetskomiteen for Vietnam, Arild Johansen, Brynjulf Mugaas, som seinere blei en av «femmerbanden» fra Oslo Jern og metall på LO-kongressen i 1977, den nåværende politiske nestlederen i AKP(m-l), Jorun Gulbrandsen. Enda er det mange jeg ikke har nevnt, og som var vel så aktive i miljøet. Klaus satte opp «Neshornet» av Ionesco med teatergruppa. Skoleavisa vant førstepris som beste skoleavis i landet. I den rødeste klassen stemte 40 % SF ved prøvevalg.

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

SUF-laget holdt månedlige debattmøter på avholdslokalet Klosterheim og kunne skilte med et stadig økende medlemstall. Da laget var på sitt største, var det større enn SFs studentlag på Universitetet i Oslo. For ikke å snakke om at det var langt mer radikalt. Det er en misforståelse at maoistene i SUF i første omgang var studenter. Studentene kom seinere. Det var ungdomsskoleelever og gymnasiaster på Oslo østkant som satte snøballen i gang.

Det var sjølsagt ikke bare politikken som trakk folk til SUF-laget. Laget var et sosialt miljø og for den saks skyld et sjekkested. Rolling Stones var mer populære i gjengen enn The Beatles, fordi de var styggere og musikken deres var råere. Vi var en slags punkere anno 1965. Men framfor alt var det en politisk gjeng som omsatte ord til handling. Vi malte slagord, trykte løpesedler, forberedte demonstrasjoner, samla inn penger til Vietnam, pluss at vi satte saker og ting i sving på ei rekke skoler. En av de første Mao-artiklene vi leste, het «Om praksis». Der heter det at det spiller liten rolle om du har en fin teori dersom du ikke omsetter den i handling. Dette budskapet gikk rett til hjertet på oss. Vi forakta, ja, virkelig forakta, djupt og inderlig, sofaradikalerne i SF som ikke gjorde noe, som prata og prata, men ikke gjorde det spøtt når det kom til stykke. Sjøl så lite glade som vi var i «moderpartiet», så gjennomførte vi SFs mest effektive postkasseaksjon i 1967. Ikke engang det makta SFerne å gjøre sjøl. Vi delte ut SF-avisa Orientering gratis på skolene, noe som fikk SF-ledelsen til å gå i spinn av reint formalistiske grunner.

Det var de praktiske resultatene våre, vel så mye som de teoretiske argumentene, som gjorde at standpunktene våre vant gjenklang i SUF. «The proof og the pudding is in the eating,» som engelskmannen sier. Det er bra å ha vidløftige teorier, men det er enda bedre å få til noe.

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

KAPITTEL 4

Det ble å bevege seg i kommunistisk retning . . .

I boka «Arild Asnes 1970» lar Dag Solstad oss oppleve forfatteren Arild A. og hans møte med den unge norske ml-bevegelsen. Til sin store overraskelse deltar forfatteren i Rød Arbeiderfronts demonstrasjonstog 1. mai. Og om kvelden stiller han, enda mer overraskende, opp på SUF(m-l)s festmøte.

> *«Arild Asnes var på sporet. Han visste det. Sterkest opplevde han det under talen for dagen som ble holdt av formannen for SUF(m-l). Denne var en ungdom på omlag tjue år, men så mye yngre ut. Man kunne gjerne ta ham for å være 16, han var tynn og spinkel. Dette ga ordene hans en eiendommelig effekt: Ord som «revolusjon», «et kommunistisk parti», «det vietnamesiske folks lysende eksempel» o.l. ble gjenstander som fløy ut av munnen hans, uten egentlig å ha noe med taleren å bestille. Hans tale var en oppramsing, den var rensket for personlig særpreg, den var stadfestelser, den var ikke hans ord til forsamlingen, men var de ord som 1. mai-talen 1970 inneholdt. Det var forøvrig heller ikke noen særlig spennende tale, for å si det slik. Både under talen og da den var over, ble han møtt med applaus. Forsamlingen klappet taktfast. Og da klappet formannen i SUF(m-l) med. Når noen i salen begynte å klappe, stanset taleren, lot manuskript være manuskript, og klappet for det han nettopp hadde sagt. Da talen var slutt og salen klappet begeistret for det han hadde sagt, klappet også formannen i SUF(m-l) begeistret for det han hadde sagt. På Arild Asnes gjorde det et uhyre sterkt inntrykk. For å være helt ærlig: sjelden hadde noe gjort et så sterkt inntrykk på ham. Han trodde knapt sine egne øyne: på talerstolen i Universitetets*

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

Aula sto en tjueåring og klappet for det han selv hadde sagt! Nå var ikke dette noe som var helt ukjent for Arild Asnes. På gamle filmer fra tidlig i 1950-årene hadde han sett hvordan talere hadde klappet for seg selv på møter f.eks. i Det Øverste Sovjet, og siden hadde han sett det samme på filmglimt fra møter i Det Kinesiske Kommunistparti, – hadde han ikke sett bilder av Mao som klappet for seg selv, mon tro? – og lignende bilder fra møter i Øst-Europa, derfor visste han at når formannen i SUF(m-l) klappet for seg selv, fulgte han en gammel kommunistisk tradisjon. Så det var ikke det at det var fundamentalt ukjent for ham som gjorde at han ikke trodde sine egne øyne. Men plutselig hadde han innsett, lysende klart, at denne selvklappingen ikke var noe eksotisk fenomen, en temmelig latterlig skikk blant kommunister med fremmedartete språk og tildels andre hudfarver, men noe som angikk ham så direkte at det gikk kaldt nedover ryggen på ham. Nå må du passe deg, Arild Asnes, la deg nå ikke forføre, tenkte han langt bak i sitt eget hode, for det han nå hadde iakttatt gjorde et så sterkt inntrykk på ham at han ikke lenger visste om han maktet å holde distansen til disse fanatiske menneskene han var omgitt av, grønnskollinger uten erfaring, romantikere, blinde. Det var nemlig så utrolig sterkt dette han så der oppe. Hvor fikk formannen i SUF(m-l) styrke til å foreta seg noe slikt? Så han da ikke det latterlige i det? Eide han da ikke hemninger? Forsto han da ikke at et podium og en talerstol er et temmelig sårbart sted? Bevares: en tjueåring står på en talerstol og klapper for seg selv! Det var sterkt. Det pekte, pekte, direkte og rått, på hvor formannen i SUF(m-l) befant seg. Og det pekte tilbake på Arild Asnes. . . . Han ante at det ble å bevege seg i kommunistisk retning. Okey. Hvis man kunne klappe uten blygsel for de kommunistiske ordene, da ville han bli kommunist.»

Leseren har vel allerede gjetta hvem denne grønnskollingen på aulaens talerstol var, han som uten blygsel klappa for seg sjøl under Munchs sol? Ganske riktig, det var forfatteren av denne boka og ingen annen. Men åssen kunne for eksempel jeg ha den utrolige frekkhet å klappe for meg sjøl i Universitetets Aula, der så mange blygt har tatt imot applaus? Solstad forsto hvorfor. Jeg klappa ikke for meg sjøl, ikke det aller minste. Talen var ganske

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

kjedelig, det er jeg overbevist om, og framføringa som en kan vente av en som ikke kunne fordra å snakke til store forsamlinger. Jeg klappa for det målet som talen uttrykte. Klappinga var ikke noen hyllest til person, men til sak, en ed, for den saks skyld et credo. Vi ga jamne blaffen i at vi ikke var tørre bak øra, vi brydde oss ikke det døyt om at vi var få. Vi hadde stilt oss høye mål, mål som vi trudde fullt og fast på. Derfor kunne jeg eller hvem som helst av oss klappe for seg sjøl i en sånn sammenheng. Det *pekte,* som Solstad ganske treffende sier.

Det er viktig å skjønne dette. Det er viktig å skjønne at den norske ml-bevegelse ikke kan forklares uten å gripe dette poenget. Hvorfor har folk lagt ned tusenvis på tusenvis av arbeidstimer i sine mest aktive år for et lite parti uten sjanse til ære og berømmelse? Hvorfor ga mange studenter opp studiene for å ta seg jobber i industrien som ofte var dårlig betalt? De gjorde det nettopp fordi de hadde stilt seg høyere mål, ikke for seg personlig, men for menneskeheten, for en klasse som de ønska å tjene. Kall det patetisk eller hva pokker. Men da har du i så fall ikke skjønt poenget. Da blir det ubegripelig hvorfor en tjueåring kan stå i Universitetets Aula og holde en middelmådig tale som han sjøl klapper for.

Suffespråk

Språk. På begynnelsen av 70-tallet het det «suffespråk», også lenge etter at organisasjonen SUF hadde skifta navn til Rød Ungdom. Det er også kalt «ml-språk», «Blindern-språk» eller «Steigan-språk». Fremste kjennetegn: trykk på første stavelse, *re*volusjon, *pro*letar, og a-endinger, i parodiene heter det «klassekampa».

Sjølsagt har vi hang til språklige merkverdigheter, akkurat som de fleste andre. I LO finnes det for eksempel et helt eget språk, jeg trur de lærer det på Sørmarka på et hemmelig kurs for talefeil. Hvorfor skulle ellers store deler av toppsjiktet i LO gå omkring og si «orrgasjon», «Insjenativ» og «faggbevegelsen» (alternativt; «fabbeveelsen»)? Jeg vil heller ikke påstå at språket mitt er så røddig som det burde være. Som alle Oslo-folk er jeg språkforvirra. Men det er en gedigen bløff at jeg snakker et «påtatt arbeiderspråk». Folk på Oslo østkant innbiller seg at de snakker

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

simpelt. Det har den språklige undertrykkinga banka inn i huet på dem. De er vulgære, og dialekta deres er forbudt i NRK. Derfor får også folk som sjøl snakker vika-mål sjokk når de hører dialekta si på radio og TV.

Da jeg jobba som vikler på ASEA–Per Kure, fikk jeg ofte refs av gutta for språket mitt på TV: «Skarru' kke snart lavvær' å prate detta suffespråke' 'ritt 'a?,» kunne de si. Jeg måtte be dem gjenta setninga langsomt før det gikk opp for dem at «suffespråk» det er sånt som til daglig triller ut av munnen deres, de som er fra Oslo øst. Hvis du stiller opp i ungdomsgjengen på Manglerud eller Bøler med det willochske trykket på siste stavelse i sta*sjon* eller liknende, risikerer du å få deg en «midt på trynet». Jeg er vokst opp på Ulsrud og Bøler. Men en sommerferie lå jeg i telt på Tjøme og kom hjem og snakka om «skipsleden». Flause. Klar beskjed; den slags jåleri ville ikke bli tålt.

Hvis Oslo 3-folket gadd å bevege seg ut til plebsen i Groruddalen for å foreta en skikkelig språkanalyse, ville de finne ut at jeg har rett. De pakistanske unga som mer eller mindre er vokst opp på Furuset snakker klingende «suffespråk», med riktig trykk, a-endinger og sammentrekninger. Hva er det folk roper etter en norsk suksess i idrett? Er det noen som roper «Vi har vunnet, seieren er vår!»? Nei, når Norge gjør det godt, forener vi oss på «suffespråkets» grunn og roper «vinni» og «seier'n». Kommunistinfiltrasjon, spør du meg.

Det er ikke bare Oslo-dialekta som blir regna som simpel. Det samme gjelder de andre bydialektene på Østlandet. Kongsbergmål er like «vulgært», samtidig som «allokeringa av ressursane» får passere som knakende godt nynorsk. Folk er så språklig undertrykt at de kjenner ikke igjen målet sitt når de får det over eteren. Det som var sært med oss var ikke at folk fra Bøler og Teisen snakka vikamål, men at folk fra Tromsø og Vestlandet tok etter.

Verre er det med alle de spesielle orda våre, ml-orda. Der trur jeg kritikerne har et poeng eller tre.

For det første har vi en fagterminologi. Det er nødvendig å si «historisk materialisme» eller «merverdi», fordi dette er vitenskaplige begreper med et klart innhold. Det kan virke tungvint og unødvendig, men alle vitenskaper trenger et eget begrepsapparat, så også marxismen.

For det andre er det en telegramstil, som ikke er strengt nødvendig, men som er en grei måte å henvise til omfattende spørs-

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

mål på overfor folk som er kjent med begrepsapparatet. «Komintern-tradisjonen». «Det store spranget». Dette er knagger som betyr noe for de innvidde, og de gjør det mulig å kutte noen svinger i ei framstilling. Alle vitenskaper bruker samme metode, og i politikken er det velkjent. «Rakett-saka» i Arbeiderpartiet, eller «EF-kampen» for oss som var politisk aktive i 1972, er eksempler på sånt. Men mange kjenner ikke kodene. Du kan ikke komme på en videregående skole og snakke om «det store spranget», ja, sjøl «EF-kampen» er et begrep du bør forklare. I visse sammenhenger virker telegramstilen blærete, og den fungerer ikke for å føre fram et budskap.

For det tredje spiller språket en rolle som sosial identitet, stammespråk, passord, bunad. Ved å bruke bestemte ord og uttrykk viser du at du er inne. Les et vanlig norsk data-blad så skjønner du hva jeg mener. MS–DOS operativsystem, disk-drives, floppydisks og hele kostebinderiet. Jeg hadde en gang trøbbel med det ene drevet som kjører magnetplatene, og prøvde å gjøre dette begripelig for et datamenneske med norske ord. Men det lot seg ikke gjøre. Først da jeg sa «disk-draiven», gikk det opp et lys i den andre enden av tråden. Samme sjuken har ml-bevegelsen. Hos oss heter det ikke at en er *uenig*, det heter at en *har motsigelser på noe*. En venn av meg lagde en gang ei liste over de politiske uenighetene i organisasjonen. En annen kamerat forsto ikke hva han mente før han presiserte at «med uenigheter mener jeg motsigelser som er kommet til uttrykk i skrift eller tale». Da var det greitt!

Hvis du trur det er bare vi som driver med sånt tull, så burde du lese ei sosiologisk avhandling. Sånt har ikke noe med vitenskapelighet å gjøre. Det er bare ei hindring mot å oppnå kontakt. For oss som skal «gå ut og vinne alle folkeslag» for marxismen, burde strengt tatt sånt være bannlyst.

Men det er ikke lett å renske opp i det. Stammespråket er lunt og koselig. Det gir følelse av samhold og samhørighet. På tre landsmøter har jeg prøvd å fjerne ordet «sentralkomité» fra vedtektene. Det lar seg ikke gjøre, enda ordet er helt malplassert i våre vedtekter. Det er henta fra vedtektene til partiene som var med i den Kommunistiske Internasjonalen. De var leda av sentralkomitéer, men de brukte også begreper som distriktskomité og lokal partikomité. Det gjør ikke vi. Alle styrer i AKP heter styrer, unntatt sentralstyret, for det heter sentralkomité. Når ml-erne vil ha det ordet, så er det vel fordi de synes det gir mer

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

verdighet og autoritet. Men jeg har ikke tall på hvor mange ganger jeg har vært nødt til å forklare folk utafor bevegelsen at sentralkomité er det samme som sentralstyre.

Jeg har latt meg fortelle at de nazistiske tyske forhørslederne hadde studert kommunistisk språkbruk og gjorde nytte av det under forhør av mistenkte. Når f.eks. ordet «konkret» blei brukt tilstrekkelig mange ganger av den mistenkte, var det inn til skjerpa forhør.

Kommunistisk politikk hadde hatt langt større innflytelse hvis den hadde vært lagt fram på et lettfattelig og greit norsk, med klare og greie eksempler og minst mulig fremmedord. Fra en slik tankegang har det vært foreslått at vi skal slutte å snakke om «proletariatets diktatur», som opplagt er et av de mest uforståelige begrepene vi har. Jeg tviler på om det begrepet setter i gang en eneste positiv vibrasjon hos dagens ungdom eller arbeidsløse eller andre vi søker å nå. På den andre sida har jeg ikke til nå sett noe vellykka forsøk på å erstatte dette gresk-latinske begrepet med noe mer forståelig. Det vanligste er å lage konstruksjoner som utvanner hele det revolusjonære innholdet i begrepet, og det gjør bare vondt verre.

Jeg trur altså ikke at vi klarer å presentere kommunistisk politikk med et språk som er kjemisk rensa for fremmedord, men jeg trur vi må være villige til å slakte et stort antall hellige kyr i språket vårt for å få folk til å forstå at det vi står for er sunt folkevett.

Vi snakker for eksempel om «massene» og om «masselinja». Det høres jo nedlatende, nesten aristokratisk ut. Men på ml-norsk er dette ord som er fulle av respekt. Massene er de virkelige heltene. Masselinja betyr blant annet å ta hensyn til folk flest, respektere dem og erfaringene deres, lære av dem, snakke deres språk. Skulle vi tatt masselinja fullt ut på alvor, skulle vi straks slutta å bruke ordet «masselinje» og 3/4 av de andre merkeorda våre.

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

KAPITTEL 5

Myten om 68-generasjonen

Det snakkes om 68-generasjonen, det skrives bøker om 68-generasjonen og folk bekjenner stadig i avisene at de tilhører 68-generasjonen. De som er unge i 1985, må vel ha den såkalte 68-generasjonen fullstendig i halsen, sjøloppttatt som den er, der den klorer seg til karrieren sin. Men det er noe rart med denne 68-generasjonen. Såvidt jeg kan skjønne, er 68-generasjonen blitt den største etterkrigsgenerasjonen, og den er den *eneste* generasjonen som *fortsetter å vokse.*

En viss brevskoleredaktør Nielsen har begått ei lita bok som slår fast at 68-ere er folk som ikke spiser seipanetter. Boka er typisk. Nielsens 68-ere er folk fra embetsmannsfamilier med en diffus radikal bakgrunn, som klatrer oppover karrierestigen og stemmer DNA eller SV. På dette grunnlaget kommer han da også ganske riktig fram til at 68-ere kommer fra embetsmannsfamilier, at de har en diffus radikal bakgrunn og at de er på vei opp karrierestigen mens de stemmer DNA eller SV. Av samme grunn kommer han logisk nok til at ml-ere *ikke* er 68-ere. Så langt er alt vel og bra, Nielsens bok er ingen ueffen beskrivelse av diffuse norske sofaradikalere i 35–45-årsalderen. Men hva søren har de med året 1968 å gjøre, bortsett fra at de tilfeldigvis levde den gangen? Vi som var revolusjonære i 1968, så ikke noe til disse embetsmannsbarna i demonstrasjonene, hvis vi møtte dem i det hele tatt, så var det som motstandere.

Det skjedde store ting i 1968. Tet-offensiven i Vietnam, studentopprøret i Paris og Tyskland, Praha-våren og seinere den russiske invasjonen i Tsjekkoslovakia, nye kamper i den kinesiske kulturrevolusjonen. Men ikke noe av dette skjedde i Norge. I Norge var det ennå få som støtta den vietnamesiske frigjøringskampen, for ikke å snakke om den kinesiske kulturre-

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

volusjonen. Det var til og med ganske få som støtta studentopprøret i Paris. Også i SF og NKP var de aller fleste *mot* det, og oppslutninga var enda mindre i de andre partiene.

Og det var slett ikke noen *generasjon* mennesker i Norge som støtta de internasjonale opprørsbevegelsene i 1968. Sentralstyret i Sosialistisk Folkeparti vedtok med 1 stemmes overvekt at det skulle sendes et hilsningstelegram til FNL i Vietnam i samband med Tet-offensiven, deretter vedtok det samme styret med 1 stemmes overvekt at telegrammet *ikke* skulle offentliggjøres i Norge. Der har du de ekte 68-erne til Nielsen. De spiser sikkert ikke seipanetter, men det gjorde de ikke den gangen heller. Det gikk mer i ost og rødvin, helst på Theatercafeen.

Det skjedde en del positive ting på universitetene i 1968. Rød Front-styrene i studentersamfunna tapte ikke fullt så knusende som før. Det oppsto fagkritikkgrupper, og opposisjonelle studenter gjorde seg gjeldende i fagutvalg på instituttene. Men samla var det små greier. Norge hadde sitt 1968 i 1970. Da var det virkelig et studentopprør, med generalstreik og kjempedemonstrasjoner, okkupasjon av universitetet og svære veggaviser. Det store flertallet av de aktive studentene var med på en eller annen måte. Så det er ikke utenkelig at en og annen personlig sekretær, en og annen kommende byråsjef eller en og annen forlagssjef var med på noen allmannamøter eller til og med skreiv veggaviser, da. Det skjedde forøvrig to viktige ting i 68: For første gang gikk det et rødt 1. mai-tog gjennom Oslo, et tog som brøyt med klassesamarbeidspolitikken til DNA. Og 21. august arrangerte SUF en egen demonstrasjon mot den sovjetiske invasjonen i Tsjekkoslovakia. SF derimot deltok i et tog som tok avstand fra sosialismen og der demonstranter bar røde flagg med hakekors på. Vi bøyde oss ikke for den borgerlige hetsen. Vi tok avstand fra Sovjet, samtidig som vi demonstrerte for en *virkelig* sosialisme. Dette var noe helt nytt. Men vi var jo bare 900 stykker som gikk fra Lysverket og opp til den russiske ambassaden. Der mista eldre herrer fatninga da de så de røde flagga våre og slo oss med spaserstokkene sine. 900 stykker er ikke nok til å lage en hel generasjon.

Hvis 68-generasjonen er de menneskene i Norge som aktivt tok del i den radikale eller revolusjonære bevegelsen i det herrens år 1968, så er 68-generasjonen den minste generasjonen i Norge siden vikingtida.

Hele begrepet 68-generasjonen er et media-påfunn. Det er en

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

deltakermedalje som visse typer folk i media har hengt på seg sjøl. «Min innsats under krigen», Holmenkollskien og to meter lang 17. maisløyfe. Vi har sett fenomenet før. Det var ikke måte på hvor mange som tok på seg armbind under frigjøringa i 1945, og ikke sjelden var det brakkebaronene som pryda brystkassa med de største sløyfene. Ifølge et sånt 68-er-begrep er Einar Førde og Arne Treholt *ekte sekstiåttere*, og Ørbech-Sørheim som ville ha nærmere halvmillionen i årslønn fra studentene likeså. Det sosiale sjiktet som Nielsen skriver om, finnes faktisk. Det finnes den typen folk med ei viss halvradikal fortid, med solide røtter i embetsstanden og som nå er på full fart inn i den embetsstanden de aldri egentlig forlot. De er ganske riktig vokst opp langt fra drabantbyene, i gode hjem med solid økonomi, og de er helt opplagt mer opptatt av originalgrafikk og franske patéer enn av streikestøtte. Men med året 1968 har de svært lite å bestille. Hvis de foretok seg politiske ting i 1968, var det den gang som nå solid innafor det norske sosialdemokratiet. Nielsen skriver om det andre har kalt «den norske nomenklaturen», den nye makteliten av apparatmennesker. Med dem går det slik det gikk med flertallet av spissene i Mot Dag. De går «den lange veien gjennom institusjonene» til de identifiserer seg med institusjonene.

I stedet for det meningsløse 68-er-begrepet, kunne en snakke om den generasjonen som er født mellom 1940 og 1950, folk mellom 35 og 45. Det er den egentlige etterkrigsgenerasjonen, som ikke blei vesentlig merka av krigen, og som er forma i det sosialdemokratiske velferds-Norge. Denne generasjonen er sterkt prega av sosialdemokratiske illusjoner, og den blei forma da velferdssamfunnet var på sitt høydepunkt. I den grad denne generasjonen blei politisk motivert, var det derfor ofte på vegne av andre. Den generasjonen som er ung i dag, møter ganske andre forhold, stengte dører, arbeidsløshet. Som motstandere møter denne ungdommen ofte sjøltilfredse «68-ere» som er i ferd med å ta over maktposisjonene i «the establishment».

Spesielt kvalmt blir det når slike innbilte radikalere koster på seg å sutre over den skrøpelige ungdommen av i dag. Slik som Wam og Vennerød gjør i et intervju med Folkevett. Vi er nemlig i ferd med å få en «overfladisk ungdomsgenerasjon», ifølge duoen. «Vi lever i ei tid hvor store deler av ungdommen ikke er interessert i å opponere, stille spørsmål, gjøre opprør.» Denne «cappucino-generasjonen» gir nemlig blaffen, leser Tique og ten-

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

ker på hårfrisyren sin. Sier W og V. Det eneste som mangler, er at de oppsummerer det hele med å slå fast at *ungdommen nutildags er håpløs.* For det er sørgelige gammalmannstanker de forfekter, så gamle som de egyptiske gravkamre. Og helt typisk for den mer forfalne og sjølvopptatte delen av «68-generasjonen». Else Michelet har definert en «gubbe» som en som har tenkt de tankene han har tenkt å tenke her i livet. Passer perfekt her.

Jeg har noe erfaring med dagens tenåringer, og de er langt bedre enn sitt rykte. Det er ikke sant at de gir blaffen eller at de tenker mindre djupt enn forrige generasjon. Jeg var på Larvik gymnas og snakka om kommunismen som alternativ framtid. «Det kommer 20 folk,» sa Unge Høyre-folka som arrangerte møtet. Det kom 100, og de ville ikke gå igjen. Og de var gode og reflekterte debattanter. Jeg skal vedde på at det kom aldri flere for å diskutere kommunismen på Larvik gymnas i gymnaslærer Pedersens glanstid. Og jeg har opplevd det samme mange steder. 150 folk på Kongsberg gymnas for å høre noe så spennende som «ideologi-debatt» en vakker vårdag i 1984. 60 gymnasiaster for å diskutere datarevolusjon og økologi på Ringve i Trondheim. Jeg er sikker på at Wam og Vennerød innbiller seg at de største ungdomsaksjonene fant sted i 70-åra eller kanskje til og med i 1968: Men sannheten er at alt det vi gjorde den gangen, blir småtteri mot Skoleaksjonen 82 som satte 800 000 mennesker i bevegelse. Er solidariteten død når skoleungdom bruker 17. mai til å demonstrere mot rasismen? Men sånt legger ikke navlebeskuende «68'ere» merke til, for dem var graset alltid grønnere før, været bedre og ungdommen klokere.

Sjølsagt ser dagens ungdom annerledes ut enn vi gjorde. De liker annen slags musikk og har andre interesser. Men kutt ut sytet om at de gir blaffen. Derimot er det sant at de er frustrerte over det meste av det som kalles politikk. Nettopp derfor er de på leit etter alternativer, ei annen framtid enn dagens makthavere leder dem mot.

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

DEL II: VEIEN TIL PARTIET

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

KAPITTEL 6

Marika Holmberg

Vinteren 1985 møtte jeg Marika Holmberg i Göteborg. Hun er gammel Marika nå, nesten blind. Men politisk ser hun klarere enn de fleste. Hun henter fram papirer etter ektemannen, Nils, og hun viser meg dagbøkene sine fra et politisk aktivt liv. Det er nesten ingen i Sverige som er interessert i å følge opp de trådene Nisse slapp da han døde i 1981. Marika vil så gjerne at jeg skal dra nytte av disse papirene nå. Marika og Nisse sto så nær hverandre, førte politiske kamper sammen fra 1956 til mannen var så svak at han nesten ikke kunne stå oppreist. Det er blitt tomt etter Nisse i Sveagatan 8, ja i Sverige.

Hvorfor sitter jeg en råkald vinterdag i Göteborg når jeg er på jakt etter den norske ml-bevegelsens røtter? Fordi den svenske ml-bevegelsen betydde så mye for oss den gangen for snart 20 år sida, da den norske bevegelsen tok sine første famlende skritt.

Marika har fått hjelp til å finne fram papirer, notater og dagbøker. Hun låner meg alle dagbøkene som hun førte fra 1967 til 1970. I den første kan jeg lese hennes personlige opplevelser fra stiftelseskongressen til det svenske Kommunistiska Förbundet marxist-leninisterna. Jeg kan lese at det sto et glass på dirigentens bord med roser; gule, rosa og én mørk rød. Jeg kan lese om hvordan delegatene var kledd, presise observasjoner som framhever karaktertrekk. Gjennom dagboknotatene lyser entusiasmen fra den gangen, framtidshåpet. Og de ideologiske diskusjonene om forbundets grunnlag trer fram. Men notatene nevner ikke fire ungdommer fra SUF i Norge, gymnasiaster, grønnskollinger, men fulle av interesse for forhandlingene. De ruva nok ikke på konferansen disse SUFerne, men de sugde inn erfaringer med alle porer.

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

Marika har vært gjennom mye. Hun var gift i Amerika før krigen. Store deler av dagboka er da også skrivi på engelsk-amerikansk. Den første ektemannen hennes døde under den spanske borgerkrigen, i Lincoln-brigaden, den som Woody Guthrie skriver om. Hun lagde en reportasje om den første datamaskinen i førtiåra, ENIAC. Hun dro til Tsjekkoslovakia og blei dømt in absentia for uamerikansk virksomhet til en bot på 7000 dollar. Under Ungarn-krisa dro hun til Sverige, hvor hun traff Nils. Hun var i Kina som oversetter under Det Store Spranget rundt 1960 og seinere igjen under kulturrevolusjonen. Hun var med på kampen mot borgerliggjøringa i det gamle SKP og var aktivt med på å bygge det nye SKP. I dag svinner kreftene hennes, mens den revolusjonære bevegelsen opplever sin vanskeligste periode noensinne. Igjen er hun bekymra for borgerliggjøringa, men hun har ikke lenger krefter til å føre kampen slik hun gjerne ville.

Planene tar form

På den tida da det begynte å utkrystallisere seg ei gruppe marxist-leninister i SUF, var det ennå nokså vage ideer om hvor en skulle gå. Øgrim, som var den mest utprega strategen på den tida, mente at det ikke var mulig å ta over SF, og at det heller ikke var mulig å skape noe eget. Det mangla mye på at maoistene kunne stå fram som et truverdig *parti*. De kunne sjølsagt gjort som enkelte grupper på kontinentet; tatt med seg 100–150 ungdommer og erklært seg som «proletariatets avantgarde». Men ml-erne hadde større ambisjoner enn å bli ei ny sekt. Målet vårt var ikke noe mindre enn å lede arbeidsfolk i Norge fram til å ta makta. Derfor trengte vi et ordentlig seriøst parti, ikke noe leiketøy. I 1966 var utsiktene til å få til noe sånt mer enn bleike. På den andre sida gikk arbeidet med å vokse oss sterkere innad i SUF og SF riktig bra. Vi fikk kontakter med folk i andre deler av landet, vi oppnådde resultater. Altså fikk vi vente og se.

Sommeren 1967 blei et vendepunkt. Da kom vi i kontakt med de svenske marxist-leninistene, og der fant vi metoder og ideer som passa til vår bruk.

Sveriges Kommunistiske Parti, SKP, hadde lenge vært inne i en sterk partistrid. Partiledelsen var svært reformistisk, samarbeida med sosserna og var positivt innstilt til Sovjet. Opposisjo-

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

nen i partiet ville gjenreise de kommunistiske prinsippene, gjennomføre en grenseoppgang mot sosialdemokratene og skjerpe kritikken av Sovjet. De var også aktive anti-imperialister og ville skape en solidaritetsbevegelse for Vietnam i Sverige.

Den ruvende kjempen i SKP-opposisjonen var Nils Holmberg, veteran fra en menneskealder i arbeiderbevegelsen, leder i Göteborg SKP da partiet hadde over 20 % av stemmene og Nisse var varaordfører. I 1965 skreiv han ei lita bok med tittelen «Vart går SKP?». Det var en bannbulle mot partiledelsen og en plattform for en revolusjonær opposisjon. Han skapte også et teoretisk tidsskrift, Marxistisk Forum, og ei månedsavis, Gnistan. I Norge fikk vi tak i disse skriftene gjennom Oslo Bok- og Papirhandel, som på den tida blei bestyrt av NKPeren Ester Bergerud. Hun var også hovedleverandør av skrifter fra den kinesiske ambassaden. Gjennom de svenske skriftene fikk vi vite at det ville bli arrangert en konferanse for de opposisjonelle svenske kommunistene. Dette var den såkalte «midtsommarkonferencen» i 1967 der det svenske KFML (Kommunistiske Förbundet Marxist-Leninisterna) blei grunnlagt. Oslo/Akershus SUF vedtok å sende en delegasjon. Med den beslutninga blei det innleda en mangeårig periode med intimt og nært samarbeid mellom norske og svenske marxist-leninister.

Ei slik greie må vi også ha!

På konferansen møtte i hovedsak tre grupper folk. Det var rester av ei opposisjonsgruppe som brøyt ut av SKP i femtiåra på grunn av partiets lefling med sosialdemokratiet og reformismen, det var gruppa rundt Marxistisk Forum, med Nils Holmberg, Bo Gustafsson og andre, og det var Clartéförbundet. Det svenske Clartéförbundet var en rest av den internasjonale Clartébevegelsen som blei skapt av Henri Barbusse på 20-tallet. Den hadde også en utløper i Norge i en kortere periode, men her i landet spilte Mot Dag en langt viktigere rolle blant de sosialistiske studentene. Clarté i Sverige fortsatte å eksistere, og på midten av 60-tallet var forbundet dominert av marxist-leninister, slik som blant annet Gunnar Bylin. Skiöld Peter Mattis var også en viktig person som var en av de framtredende aktivistene i solidaritetsarbeidet for Vietnam, FNL-grupperna.

De svenske ml-erne hadde mye av det vi bare drømte om.

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

SUF-delegasjonene sugde til seg så mye erfaringer den kunne, og kom hjem med massevis av impulser. Hadde gresk vært vår stil, ville vi vel sagt Eureka! eller noe tilsvarende. Dette var tingen, her hadde vi det vi lette etter.

Svenskene satsa sterkt på å bygge opp en egen skriftlig propaganda. De hadde Marxistisk Forum, de hadde Gnistan og de hadde (indirekte) Vietnambulletinen. Dette var opplagt riktig. For å vinne flere folk, så måtte vi nå ut med meningene våre. Det krevde aviser, blader, løpesedler.

Svenskene fulgte ei aktivistlinje. De satt ikke bare på kammerset og prata. De oppretta FNL-grupper og gikk ut på gata med demonstrasjoner, bøsseinnsamlinger og aksjoner. De Förenade FNL-Grupperna, DFFG, blei etter hvert den største organiserte solidaritetsbevegelse for Vietnam i Europa. Vi fant ut at de hadde mye å lære oss.

Svenskene hadde (dvs. FNL-grupperna hadde) skaffa seg ei offset-presse for å kunne produsere trykksakene sine sjøl. En svær Solna-maskin som trykte A–2 format. Aha! Solch' ein Ding muss' wir auch haben! (Det endte da også med at vi også kjøpte en Solna-maskin, som vi produserte Klassekampen på i en periode. Den gikk under kunstnernavnet Josef (Stalin).)

Og sist, men ikke minst: Svenskene hadde en strategi for å bygge et kommunistisk parti i Sverige. De skulle først legge stor vekt på studier for å utvikle en organisasjon av samstemte og velorganiserte folk, de skulle legge vekt på propaganda for å spre den politiske linja i masseomfang. De skulle sette i gang studier av det svenske samfunnet for å kunne legge fram et kommunistisk program for svenske forhold. Her hadde vi det. Sånn skulle vi gå fram!

Jeg bekjenner det åpent, og uten forbehold: Vi kopierte søta ml-bror så godt det lot seg gjøre. Forholda i Sverige og Norge er tross alt så like at mange ting lot seg overføre direkte. Til nød kunne vi bruke svensk materiell i våre egne studiesirkler. Det er jo ikke nødvendig å finne opp boktrykkerkunsten en gang til når den er finni opp i et annet land. Til denne dag er jeg takknemlig for det vennskapet og den hjelpsomme holdninga som disse svenske kameratene møtte oss med. Ikke minst slike som Nils og Marika Holmberg, som aldri gikk trøtte av å diskutere med framfusende norske ungdommer. Nisse var ofte i Norge i åra som fulgte. Han var innleder på store politiske møter, og han stilte i Studentersamfundet. Det var ikke så reint få politiske motstan-

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

dere som fikk merke at den gamle gubben kunne ta replikker så det lynte og slik at forrige taler blei heit om øra. Jeg husker at en av våre egne blei så oppildna på et møte der Nisse talte om arbeiderklassens betydning, at han tok til å rakke ned på de intellektuelle. Da entra den gamle arbeiderlederen talerstolen og sa at, nåja, «dom intellektuella kan också vara bra att ha». Det var faktisk en del av dem som hadde gjort riktig bra saker, slik som «filosofiprofessorn Karl Marx og en viss Friedrich Engels, juristen Lenin, prästseminaristen Stalin og läraren Mao Zedong». Navna kom langsomt, dvelende, som om han lette etter eksempler, og skuddet satt rett i krysset uten muligheter for keeper til å få så mye som fingertuppene borti ballen. Nisse var erfaren, avbalansert. Han skvatt ikke fra side til side. Han kunne snakke seg varm om arbeiderklassens ledende rolle, uten ett øyeblikk å glemme hvor viktig det er med dyktige intellektuelle som bruker evnene sine til folkets beste.

Men det var også andre svenske kamerater vi lærte av og hadde stor nytte av. Formannen i KFML, Gunnar Bylin, var på sommerleir i Norge i 1967 og snakka om massakrene i Indonesia så det søkk i forsamlinga. Bo Gustafsson, redaktør av Marxistisk Forum, som nå er blitt sosialdemokratisk doktor philos, var også en viktig inspirator for en spirende norsk ml-bevegelse. Artiklene hans blei til og med oversatt til norsk og gitt ut som studiehefter. («Nu är Bosse gått över til sosserna, men dom vill ju inte ha honom, för han är ju renegat!» – Marika.)

Vi studerte de svenske ml-skriftene like intenst som det skulle ha vært skrifter av Lenin. Vi tok dem inn i studiesirklene våre og gjorde dem til obligatorisk lesing i SUFs grunnsirkler.

Vaksine fra søta bror

I dag er den svenske ml-bevegelsen sørgelig splitta og demoralisert, mens AKP for lenge sia har gått forbi svenskene i aktivitet og innflytelse. Dette er et faktum som det ikke er noen grunn for AKP til å hovere over. Men det er en tankevekkende forskjell, og det er grunn til å stille spørsmålet om hvorfor det gikk slik.

Jeg trur sjøl AKP har hatt en god del flaks fordi vi har unngått de opprivende splittelsene som år ut og år inn har ridd den svenske ml-bevegelsen. Vi har aldri hatt en situasjon der noen av de fremste lederne har satt opp sine egne grupper og brutt ut med

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

dem, mens dette har vært en regel i Sverige siden 1968. Allerede året etter at KFML blei oppretta, brøyt en del av de som hadde vært med på å stifte forbundet ut.

Det var den underlige «rebellstriden», den eneste konsekvent kulturrevolusjonære gruppa som har eksistert i Norden. Dette var særlig folk i Clartéförbundet som overførte de kinesiske rødegardistenes språkbruk, organisasjonsform og tenkemåte til svenske forhold. Tenkemåten var svært lik anarkismen, gjør opprør mot alt og alle, intet senter godtas. Ja, rebbellerna godtok ikke en gang sine egne sentra. Ikke før hadde noen rebeller etablert seg som ledere for kritikken av KFML, før andre rebeller spredde løpesedler mot «de falske rødegardistene». De ville starte kulturrevolusjon i Sverige der og da. De sendte delegasjoner til den kinesiske ambassaden som kritiserte personellet der fordi de hadde gølvtepper og gardiner for vinduene. Askese var dagens orden. Alt skulle vekk. En framtredende rebelleder kvitta seg med alle bøkene sine, fordi alt som trengtes var sammenfatta i ei lita rød bok med sitater fra formann Mao. Rebellerna sendte ut resolusjoner «från dom (två) revolutionära massorna i Borås» og leste sitater fra Mao på T-banen for å vekke massene. En gang blei de fryktelig entusiastiske, for da var det «en gammal jobbare» som hadde sagt «det där låt ju inte så dumt. Ta det en gång till». Rebellerna dreiv demonutdrivelser mot hverandre. For «i varje människa er det en borgare og en proletar, även i Wallenberg. Men där er proletaren så förtryckt at det er intet att göra åt».

Rebellerna gjorde stor skade, særlig i student- og Vietnambevegelsen. Dette kopla seg dessuten til en annen strid, nemlig striden om den såkalte «mutningsteorin» til dansken Gottfred Appell. Han var en av de første maoistene i Danmark, utga bladet «Kommunistisk Orientering» og oversatte Mao-artikler til dansk. Ifølge hans teori var arbeiderklassen i Europa bestukket (mutad, på svensk) av den imperialistiske superprofitten. Det eneste arbeiderklassen i Europa kunne gjøre, var derfor å drive solidaritetsarbeid med den tredje verden. Dens egen lønnskamp eller annen kamp for materielle forhold, var ikke bare reaksjonær, men i den grad den lyktes førte den bare til økt utbytting av den tredje verden. «Mutningsteoretikerne» klarte å gjøre innhogg i KFML, slik at den svenske bevegelsen samla fikk en del skrammer allerede på et tidlig stadium. Begge disse kampene var nødvendige for å utvikle ei edruelig kommunistisk linje, men at

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

de fikk så store konsekvenser, tyder på at grunnlaget på forhånd hadde hatt en del svakheter.

I Norge hadde vi god nytte av begge disse ideologiske kampene. Nå har den norske ml-bevegelsen aldri vært så kulturrevolusjonær i praksis at det har gjort noe. Stalins organisasjonsmodell har alltid hatt en sterkere stilling enn rødegardistenes. Men om ikke svenskene hadde kommet oss i forkjøpet, kunne vi sikkert ha fått noe som likna på en rebellbevegelse i Norge også. Kimene var der. Men lærdommene fra Sverige helte en masse kaldt vann i blodet på alle som kunne ha hatt sympatier den veien. Det samme med kampen om mutningsteorien. I Norge har den aldri hatt noen grobunn i ml-bevegelsen. Her i landet er det en del kretser i SV som er kommet nærmest dette standpunktet. Det har for dem fungert som et venstrealibi for ikke å drive fagforeningskamp i perioder da de tradisjonelle sosialdemokratiske argumentene ikke har hatt stor nok gjennomslagskraft.

Gruvestreika

Noen svenske marxist-leninister jeg har snakka med, mener at gruvestreika i 1969–70 var det kritiske punktet for ml-bevegelsen i Sverige. Streika på malmfeltene i Nord-Sverige fikk en enorm betydning over hele Norden. Etter årelang sosialdemokratisk undertrykking gikk gruvearbeiderne til ulovlig streik mot elendige arbeidsforhold, dårlig lønn og et sosialdemokratisk pampevelde. Det var som en ny vår i fagbevegelsen. Folk blei kjent med umenneskelig slit og sosialdemokratisk arbeiderforakt, og folk blei kjent med den krafta, den entusiasmen som ligger i en arbeiderklasse som sier at nå får det til helvete være nok. Det blei samla inn penger over hele Norden. Streika blei fulgt fra dag til dag.

Som alltid i slike streiker kom det til kritiske punkter der spørsmålet blei fortsatt kamp eller forlik. I ledelsen for KFML lå folk som Bo Gustafsson på ei linje med å støtte de som gikk inn for kompromiss. Nils Holmberg var uenig, han ville støtte den fløya blant gruvearbeiderne som ville føre kampen fram til full seier. Det samme sa Frank Baude. Men Baude, som da var nestformann i KFML, utnytta den taktiske uenigheten om gruvestreika til et generelt brudd med forbundet. Jo rødere jo bedre, ikke kamp innafor fagbevegelsen, men brudd med fagbevegel-

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

sen. Ikke tjen-folket-holdning, men prangende markeringer av seg sjøl. Ikke enhetsfront for Vietnam, men militaristisk sekterisme. De mente at småbønder var reaksjonære og at enhver form for enhetsfront var skadelig.

I løpet av kort tid utvikla Baudes linje seg til et helhetlig sekterisk system. Hans folk banka opp folk i Vietnam-demonstrasjoner. I dag kjører partiet hans ei linje med å hive ut fremmedarbeiderne («jobb til våre egne»), det hetser mot vanlige kommunefunksjonærer («utsugere på ryggen av arbeiderklassen») og har gjennomført underskriftsinnsamling mot den «unyttige og pengeslukende» operaen i Göteborg. I utenrikspolitikken er de blitt lojale Sovjet-tilhengere.

Men grunnen til at Baude tross alt lyktes i å ta med seg 80–90 % av KFMLs organisasjon i Göteborg må søkes i at han tross all galskapen hadde klart å røre ved et viktig ømt punkt, nemlig holdninga til det faglige byråkratiet. Samtidig klarte han effektivt å diskredittere alt som smakte av ei mer militant faglig-politisk linje enn den folk som Bo Gustafsson sto for.

Når en skal drøfte årsakene til den ulike utviklinga i Norge og Sverige, er det i hvert fall interessant å legge merke til at ml-bevegelsen i Norge på den ene sida skaffa seg enda en nyttig vaksine fra Baude-striden, samtidig som den radikale linja i gruvestreika blei mønster for den faglige kamplinja til ml-bevegelsen i Norge fra 1970.

Et kjempeløft

Da SUF-delegasjonen kom hjem fra Sverige, begynte vi å legge dristige planer. Lagskassereren vår var et unikum med maskiner og teknikk, og han hadde vært og sett på ei offsetpresse som vi kunne få for bare 24 000 kroner med tilleggsutstyr. (Den sommeren hadde jeg sommerjobb i postverket til litt over 7 kroner timen. Den gjennomsnittlige timelønna for voksne menn i industrien var ca. 10 kroner. Det betyr at trykkpressa kosta mer enn et brutto årsverk av en voksen industriarbeider, eller tilsvarende 120 000 kroner i dag.) Planen blei lagt fram på et lagsmøte og fikk umiddelbar oppslutning. På sjølve møtet blei det samla inn flere tusen kroner, og utover sommeren ga sommerjobber og diverse strøjobber ekstra tilskudd til prosjektet. Vi delte på budruter med Aftenposten og ga penga til laget. Siden vi organiserte

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

et svært omfattende studiearbeidet hadde vi krav på lærerlønn til studieledere fra staten. Men alle studielederne ga gladelig lærerlønna si til trykkeriprosjektet. Utpå høsten sto vidunderet installert i en nedlagt kolonialforretning på Vålerenga, og produksjonen til SUF-trykk kunne begynne. Den marxist-leninistiske fraksjonen i SUF hadde skaffa seg eget hustrykkeri og hadde dermed et større propaganda-arsenal enn SUFs sentralstyre. Dette ytterst særegne eksemplet på privat initiativ er seinere gått inn i Duplotrykk og videreføres i dag av et moderne offset-trykkeri med en årsomsetning på mange millioner kroner.

Viljen til å ta sjanser, viljen til å bruke uortodokse midler, viljen til å prøve på det umulige, var i høy grad til stede i denne spede begynnelsen på ml-bevegelsen. Ellers hadde den neppe noen gang nådd utover å være en mindretallsfraksjon i Sosialistisk Ungdomsforbund. Disse trekka har forresten vært nokså typiske for ml-bevegelsen i Norge, og det spørs om ikke noe av viljen til uortodoks satsing har forsvinni i dag. Skal AKP lykkes i måla sine, trur jeg partiet må bli minst like dristig som det en håndfull ungdommer var i 1967.

Den svenske resepten med nødvendige norske tilsetninger og justeringer virka over all forventning. Etter å ha vært i villrede mindre enn et halvår tidligere, hadde vi nå en strategi som pekte framover og oppover. Vi så nå at det var et tidsspørsmål når vi ville ta over SUF, derfor var det ingen grunn til å framprovosere et brudd for tidlig. Bruddet med SF ville komme, det var opplagt. Men for øyeblikket var vi ikke interessert i det. Tida jobba for oss. Derfor la vi opp en taktikk for å forene så mange som mulig underveis.

Partistrategi

I 1967 formulerte Tron Øgrim vår partistrategi i seks punkter. Et kort lite skrift, til han å være. De seks punktene var stilt som krav til SF/SUF, men var i virkeligheten grunnlaget for et nytt parti av en helt annen type enn SF:

1. Hovedmotsetninga i dette samfunnet er mellom to klasser: kapitalistklassen, som eier produksjonsmidlene og hersker, og arbeiderklassen, som framstiller godene og blir behersket. Staten er ikke til for hele folket, men er tvert imot et redskap for kapitalistklassen.

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

2. For oss er ikke sosialismen at staten tar over en masse fabrikker, men at arbeidsfolk tar makta over produksjonsmidlene. Dette kan ikke skje gradvis, du kan ikke flå en tiger klo for klo, det må skje ved en revolusjon. Revolusjonen innfører et virkelig sosialistisk demokrati – proletariatets diktatur.

3. Følgelig dreier sosialistisk politikk seg om å skape bevegelse i folket, ikke i parlamentet. Folket skaper historie, parlamentet er ingenting annet enn en talerstol som kan brukes til å hjelpe fram bevegelsen i folket.

4. For å lede denne bevegelsen trengs det et parti som sammenfatter de mest bevisste og aktive kreftene i arbeiderklassen og som kan lede klassekampen og revolusjonen når den tida kommer.

5. SF/SUF er ikke en slik organisasjon, derfor må de omformes radikalt. Hvis det ikke skjer, vil hele skitten bli kasta på historias skraphaug den dagen det kommer en organisasjon som virkelig fyller oppgaven.

6. En slik organisasjon må bygge på marxismen-leninismen Mao Tsetungs tenkning. «Dette avspeiler seg i vår organisasjon også: Der hvor det er marxist-leninister, blir det som regel gjort godt arbeid, der det blir gjort godt arbeid blir det marxist-leninister.»

Denne strategien kom til å bli retningsgivende fram til bruddet med SF i 1969.

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

KAPITTEL 7

Genève-forhandlinger eller støtte til FNL?

Da Solidaritetskomiteen for Vietnam blei stifta i 1965, var det et betydelig skritt framover for det internasjonale solidaritetsarbeidet i Norge. Den amerikanske krigføringa i Korea hadde blitt applaudert, og den franske krigføringa i Algerie hadde ikke ført til noe organisert anti-imperialistisk arbeid. Men med Vietnamkrigen var det noe annet. Men fortsatt sto DNA på det standpunktet som er uttrykt i en lederartikkel i Arbeiderbladet 11. mars 1965: « . . . om Nord-Vietnams uopphørlige aggresjon mot Sør-Vietnam med sikte på å legge det under kommunistisk herredømme, rår ingen tvil . . . ». Da Solkom blei stifta, sendte partikontoret på Youngstorget ut et direktiv til medlemmene om ikke å delta, fordi det angivelig var «en kommunistisk manøver». Så seint som i 1965 sa Halvard Lange at DNA måtte vise «forståelse for den utakknemlige oppgave som USA så å si var tvunget til å ta på seg i Vietnam».

Det var strid fra starten av om Solidaritetskomiteen skulle ta utvetydig stilling for frigjøringskampen, eller stille seg på ei mer «upartisk», humanistisk linje. Det var særlig krefter i AUF og delvis i SF som kjørte beinhardt mot at Solkom skulle stille seg klart og betingelsesløst på frigjøringsfrontens side. De foretrakk paroler som «Fred i Vietnam nå» og «Gjenoppta Genèveforhandlingene».

De samme kreftene var lite innstilt på å dele makta i organisasjonen med grunnplansaktivister. All makt skulle ligge i henda på ansatte sekretærer. Den uunngåelige AUFeren Jan Otto Hauge dreiv solidaritetskomiteens økonomi etter om lag samme økonomiske prinsipper som han brukte da han noen år seinere leda AUF-tiltaket Aurora fram til en dundrende konkurs. Det måtte jo bli ballade.

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

Stormfullt landsmøte

Jorun Gulbrandsen var en av de ledende aktivistene i solidaritetsarbeidet for Vietnam i ei årrekke. Hun forteller om denne tida:

«– Jeg blei aktivist i Solkom i 1966. Det blei jeg ved å gå ned på kontoret til Solkom i Idunsgate og melde meg til tjeneste. Der stensilerte jeg brev og løpesedler og gjorde alt mulig som det var behov for.

– Vi aktivister var gærne på pengesløseriet, pampevesenet og de lunkne parolene. Vi ville ha et skarpt skille mellom organisasjonens økonomi og innsamlingene til Vietnam. Derfor sa vi at 'innsamlingene skal gå uavkorta og betingelsesløst til FNL'. I 1967 var dette et brennbart stridsspørsmål. Det var også strid om aktivistene skulle ha noe å si.

– I 1965 var det blitt starta en innsamling til Vietnam med støtte fra alle partilederne. Denne innsamlinga skulle gå 'til alle tre parter', altså til Nord-Vietnam, FNL og Saigon-juntaen. SF og NKP var med på denne aksjonen, sammen med DNA og Høyre. Dette opplegget var vi mot. Vi ville ha en klar og utvetydig støtte til frigjørigskampen, til FNL. Men da vi tok med oss transparenter i Vietnam-demonstrasjoner høsten 1967 som sa: 'Full støtte til FNL!' og 'Kamp mot USA-imperialismen!', tok ledende folk i Solkom og reiv dem ned, for ifølge dem hadde disse parolene ikke noe i Vietnam-arbeidet å gjøre. I stedet skulle vi ha parolen 'Fred i Vietnam nå!' og 'Alle fremmede tropper ut av Vietnam!'. Disse parolene skilte ikke mellom angriper og offer, og de tok ikke parti for frigjøringskampen. Derfor blei det en hard kamp om parolene. Landsmøtet i Solkom 1967 blei et vendepunkt. Der blei aktivistenes innflytelse garantert, og der blei de vasne parolene bytta ut med klare anti-imperialistiske paroler og klar støtte til FNL. Og organisasjonen kvitta seg med det kvelende grepet til Hauge, slik at organisasjonen vokste som aldri før.»

Strid

En del sentrale krefter i DNA og det faglige byråkratiet samt AUF, NKP og Unge Venstre lagde i 1968 en konkurrerende organisasjon til Solkom. De kunne ikke godta den klare anti-

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

imperialistiske profilen Solkom hadde fått. Denne organisasjonen, Vietnambevegelsen, utretta samla sett svært lite i Vietnamarbeidet i Norge. Men den var flink til å splitte. Hvis Solkom tillyste demonstrasjon en bestemt dag, kunne Vietnambevegelsen lage møte på samme tidspunkt for å undergrave oppslutninga om Solkoms arrangement. Med sin «imponerende» rekke av organisasjoner prøvde den å stå fram som den samlende solidaritetsorganisasjonen i Norge. Lederne i Vietnambevegelsen fortalte vietnameserne at Solkom var fæle sekterister, så vietnameserne kunne ofte bli overraska når de så at det var større oppslutning om Solkoms arrangementer enn om «den breie bevegelsen».

Da SF blei splitta i 1969 bidro SUF til at SF ikke fikk fornya kontrakt på Stortinget. Dette gjorde SF-ledelsen svært bitter, og den vedtok at det var på tide med ei «grenseoppgang mot SUF». Den saka som blei valgt til å foreta grenseoppgangen på, var nettopp holdninga til Solkom. Da Rød Front foreslo at Det norske Studentersamfund skulle bevilge 10 000 kroner til Solkom, gikk SF-ledelsen med Berge Furre i spissen inn for å stemme ned forslaget i allianse med de konservative. Dette lyktes de også med, men to måneder etterpå seira Rød Front formannsvalget i Samfundet for første gang, og nettopp Solkom-saka var en viktig grunn til at den røde fronten fikk så mange stemmer.

Men Finn Gustavsen mente at denne kampen mot Solkom var «positiv for SF som parti».

Vietnam-desertører og Jane Fonda

Hvis en går gjennom alle åra fra 1967 til frigjøringa av Vietnam i 1975, er det ingen tvil om at Solkom samla inn mest penger til frigjøringsfronten, delte ut flest løpesedler, spredde mange ganger så mye informasjon, arrangerte mange ganger flere møter, demonstrasjoner og stands i forhold til hva Vietnam-bevegelsen utretta. Arbeidet blei drivi av svært unge folk, 13–14-åringer og opp til 18–20-åringer. Og det var aksjoner på skolene der FNL-flagg blei heist i flaggstanga. Det skjedde på Manglerud, Sandaker og andre skoler. På Manglerud blei FNL-gruppa med 90 medlemmer forbudt etter aksjonen. Hver gang amerikanerne satte inn et nytt angrep, kom Solkom med løpesedler som for-

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

talte om det som hadde skjedd. En må helt tilbake til solidaritetsarbeidet for den spanske republikken i dens kamp mot Franco for å finne et tilsvarende sterkt solidaritetsarbeid. Solkom fikk i stand møter der representanter fra fronten i Vietnam kunne møte et norsk publikum. Komiteen organiserte møter med amerikanske desertører. Det var forbudt for dem å oppholde seg i Norge. Derfor måtte de smugles inn illegalt fra Sverige og holdes i dekning til de skulle inn på talerstolen. Hvis de hadde blitt tatt, hadde de risikert å bli hjemsendt til strenge straffer i USA. I 1972 arrangerte Solkom et møte der Jane Fonda og hennes mann Tom Hayden sto sammen med representanter for FNL og agiterte mot Vietnam-krigen.

Utviklinga av opinionen fra 1965 til 1968 var helt fantastisk. Sjøl i 1967 kunne du oppleve at du nærmest blei overfalt på stands av voksne folk som var helt rasende. De spytta og skreik, sa at vi burde vært putta i gasskammer eller blitt forvist. Pressa var ikke stort likere. Den norske pressa var langt mindre kritisk og ga mindre informasjoner om amerikansk folkemord i Vietnam enn hva pressa i USA sjøl gjorde. Dekninga av Vietnam-krigen er et skammens kapittel i norsk pressehistorie. Omtalen av Vietnam-demonstrasjonene inneholdt systematisk hets av typen: «Demonstrantene var grønne i ansiktet, og øynene lyste av hat.» Det sier litt om holdninga til det offisielle Norge når Venstrepolitikeren Bent Røiseland kunne få seg til å reagere på den amerikanske bruken av giftgass i Vietnam med orda «ikkje gass». Til da hadde amerikanerne brukt napalm og splintbomber og alle slags infernalske masseutryddelsesvåpen uten at Røiseland hadde reagert på det. Først da det blei brukt gass kom det: «Ikkje gass».

Batonger og fengsel

Og ganske ofte blei lovlige stands rydda vekk av politiet og aktivistene arrestert. Politiet grep sjansen til litt trakassering hvis den som hadde polititillatelsen ikke var til stede akkurat da. Politiet med hjelmer og lange betonger blei satt inn mot Vietnam-demonstranter et hopetall ganger. I 1968 gikk de helt amok og slo etter bakhue på folk med de lengste batongene. I april samme år blei Odd Erik Germundsson, sekretær i Solkom, arrestert på et uhyre spinkelt grunnlag og satt i fengsel i 30 dager uten

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

lov og dom. Da viste NRK-medarbeideren Rosa Seierstad sin uredde holdning, sitt personlige mot. Hun talte på Stortorget 1. mai og avslutta med å oppfordre til en demonstrasjon mot kretsfengselet der Germundsson satt. Hun var dermed personlig ansvarlig for en ulovlig demonstrasjon. Etterpå blei hun tiltalt etter «oppgviglerparagrafen», visstnok som den første siden Einar Gerhardsen blei dømt etter den på 20-tallet. Hvor mange NRK-medarbeidere viser et tilsvarende mot i dag? I Åkebergveien så fangene demonstrasjonen komme oppover mot fengslet og ropte: «Nå kommer kommunista og befrir oss!» Stor jubel.

Om vi ikke frigjorde fangene i Åkebergveien, så førte de mange demonstrasjonene til at det oppsto en ny type demonstrasjonsfrihet i Norge. Den relativt store friheten til å demonstrere som finnes i Norge i dag blei kjempa fram mot politivold og arrestasjoner under Vietnam-krigen.

Et spesielt problem for Vietnam-arbeidet var den støtten Nord-Vietnam hadde gitt til invasjonen i Tsjekkoslovakia i 1968. Solkom på sin side tok skarpt avstand fra invasjonen og prøvde samtidig å hindre at Vietnams holdning til Tsjekkoslovakia skulle skade støttearbeidet for Vietnam i Norge. Når en ser på Vietnams støtte til invasjonen i ettertid, er det mulig å trekke linjene fram til Vietnams egen invasjon i Kampuchea. Men bildet var likevel ikke så klart i disse åra, for mange av de vietnamesiske utsendingene som kom på besøk til Norge, var svært kritiske til Sovjet.

Sjøl om Vietnam aldri blei det vi drømte om, og sjøl om landet i dag bruker en av verdens sterkeste armeer til å undertrykke nabofolkene, var frigjørigskampen mot USA en av de viktigste sakene som har skjedd de siste 30 åra.

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

KAPITTEL 8

Nærkontakt av første grad

Arne Treholts første kontakt med den sovjetiske etterretningsorganisasjonen KGB fant sted i Martin Linges vei 29 ved Fornebu. Der bodde KGB-oberst Vassilij Toropov. Den 35 år gamle Toropov var attaché ved den sovjetiske ambassaden med spesielt ansvar for ungdomsorganisasjoner. I Martin Linges vei, midt mellom boligene til personell i Forsvaret og Luftforsvaret, fløyt vodkaen i generøse mengder.

Et halvt år før Treholt besøkte «ververen» på Snarøya, var en annen ungdomspolitiker på besøk i rekkehusleiligheten. Den 24 år gamle formannen i Sosialistisk Ungdomsforbund (SUF), Peder Martin Lysestøl, var på hjemmebesøk hos den utadvendte og hyggelige russeren. Toropov hadde kontakta Lysestøl allerede kort etter at han var valgt til formann i SUF, seinhøstes 1966. Sannsynligvis på ett av de tallrike ambassadeselskapene. Toropov innleda en sjarmoffensiv overfor SUF-lederen, viste han stor interesse, diskuterte politikk med han. Russeren var svært interessert i venstresida i Norge og spurte mye. Etter hvert gikk kontakten over i det vi seinere har lært å kjenne som neste fase i et verveopplegg. KGB-obersten ville møte SUFeren «hemmelig» på ulike restauranter i Oslo. Det skjedde ikke så veldig mye under disse samtalene, men det blei understreka at de ikke skulle nevnes overfor andre. Mat og drikke betalte Toropov.

Under et slikt restaurantmøte i restaurant Grotten kom Toropov, liksom tilfeldig, inn på SUFs behov for å trykke sine egne publikasjoner. Det trengtes utvilsomt et eget trykkeri, og russeren mente at han kunne skaffe nødvendige midler. Ville 20 000 kroner være et passende beløp? (Toropov var velinformert også på dette området. I 1966 kosta en brukbar kontoroffsetmaskin ca. 20 000 kroner, eller omlag ei årslønn for en mannlig industriarbeider.)

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

Lysestøl var så mye organisasjonsmann at han gikk tilbake til SUFs sentralstyre og fortalte om tilbudet. Det blei diskutert, og *avslått.*

På tross av at agnet ikke blei slukt, fortsatte Toropov offensiven. Han ville ha Lysestøl til å organisere en fest for «viktige» folk på venstresida. Festen blei holdt på Brattlikollen i Oslo, og Toropov holdt spriten, i mengder som ville fått anerkjennelse fra vinguden Dionysos. En seinere sekretær i Sosialistisk Folkeparti blei drukket under bordet, mens KGB-obersten holdt seg klinkende edru. En får anta at praten gikk livlig, uten at særlig mye blei holdt tilbake. Og Toropov kunne studere de enkelte «viktige personene» for eventuelt å spore opp mulige kandidater til sitt eksklusive verveopplegg.

Lysestøl blei invitert på en ungdomsdelegasjon til Sovjet, våren 1967. Der var også representanter fra de fleste andre norske ungdomsorganisasjoner med. Både AUF og Unge Venstre blei jo, ved siden av SUF, sterkt kurtisert fra Moskva i disse åra. I Sovjet blei de norske ungdomslederne nærmest overøst med vodka og god mat. Etter hvert som selskapene blei lystigere, kom også Komsomolerne med tilbud om «damer», prostituerte, til de unge mennene fra vest. Lysestøl blei rysta over det han opplevde, det blei dråpen som fikk begeret til å renne over. Sovjet var bånn, korrupt og råttent. Men det var neppe alle som takka nei til tilbudene.

Og her kommer 10 000 kroners-spørsmålet, for ikke å si 20 000 kroners-spørsmålet: Hvilke andre ungdomspolitikere fikk slike rause tilbud fra Toropov i 1967? Treholt har i retten erkjent den oppvartninga han fikk. Lysestøl har ved flere anledninger fortalt om denne kontakten, blant annet som grunnlag for det jeg har skrivi her. Men hvem andre? Det er vel ingen som er så naive at de vil påstå at den selskapelige og vennlige Toropov bare prøvde seg på Treholt og Lysestøl? Han må jo ha forsøkt seg på mange flere? Naboene hans på Snarøya sa at dørene nesten aldri sto stille hos Vassilij og hans kone Larissa. Han må jo ha forsøkt seg på ganske mange. Men hvorfor har ingen av dem fortalt det? SUF avslo tilbudet om hustrykkeri. Hvilke andre organisasjoner fikk et slikt tilbud? Fikk Oslo AUF det? Fikk Unge Venstre det? Og hva svarte de i så fall? Og hva med SV? Kjente SV-ledere har vært på diverse «fredskongresser» sammen med russerne der det garantert har operert KGB-agenter. De har sjølsagt også tatt kontakt med SVerne. Hvordan har det skjedd og hva har SVerne gjort?

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

Og var Arne Treholt den eneste «radikale ungdomspolitikeren» som den dyktige obersten klarte å verve?

For ml-bevegelsen har det faktisk vært et prinsipp å stå på egne bein. Sovjet forsøkte å kjøpe SUF og mislyktes. Et halvt år etter det mislykte tilbudet var innfallsrike og dristige tenåringer i gang med å skrape sammen penger til å skape sitt eget offset-trykkeri. Sommerjobbene, innsamlingene og alle slags fantasifulle innfall skapte et sjølstendig fundament for en norsk, revolusjonær politikk. Seinere har ml-bevegelsen mottatt minst to tilbud om økonomisk støtte fra utlandet, nemlig fra Kina under kulturrevolusjonen og fra Albania på midten av 70-tallet. Begge gangene har tilbudene blitt høflig, men bestemt avvist. «En god gris vasker seg sjøl,» sier et gammalt norsk ordtak. Vi har levd etter det.

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

KAPITTEL 9

Bruddet i Sosialistisk Folkeparti

Det danske SF hadde gått inn for regjeringsforhandlinger med det danske sosialdemokratiet. Her i Norge hadde Finn Gustavsen gitt sin støtte til et slikt samarbeid, og han signaliserte tydelig at han ønska noe liknende for det norske SF. Han oppfatta ikke DNA som det viktigste partiet for å styre den norske kapitalismen, men som et sosialistisk parti med noen feil, særlig i utenrikspolitikken. SFs linje skulle altså ikke være å føre kamp mot DNAs politikk, men å samarbeide og bidra til å radikalisere. SF-formannen Knut Løfsnes hadde for øvrig så tidlig som i 1965 gått inn for felleslister mellom DNA, SF og NKP i valget på grunnlag av DNAs regjeringserklæring fra 1963! Dette var det mildt sagt misnøye med i SF. Også folk som var djupt uenig med marxist-leninistene så dette som ei farlig utglidning i partiet.

Løfsnes blei berømt som en Herostratos i SF for sitt forslag om at partiet burde bli et JA-parti (med ja til det fransk/russiske fargefjernsynssystemet som merkesak) og forslaget om å innføre tvungen verneplikt for begge kjønn i handelsflåten.

Gustavsen var en aktiv tilhenger av den sosialdemokratiske raseringspolitikken overfor distriktene. Han brukte argumenter som at ungdommen i distriktene gjerne ville inn til byene for å gå på kino og nyte godt av det andre som byene hadde å by på. På mange måter var Gustavsen SFs Stutum allerede da. Og bygde-SF gjorde opprør. Landsmøtet til SF i 1967 blei et knusende nederlag for den sosialdemokratiske og distriktsfiendtlige linja til Gustavsen. I denne kampen sto marxist-leninistene sammen med folk som f.eks. Ottar Brox, Kjell Bygstad og Ole Kopreitan.

Det var også helt uforenlige syn på situasjonen i Midt-Østen. I SF-ledelsen sto Israel-lobbyen sterkt. Torild Skard skreiv de reine hyllingseposene til de israelske kibbutzene i Orientering.

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

Ikke et øyeblikk nevnte hun at de fungerte som koloniseringsmaskiner mot palestinerne. Under seksdagerskrigen i 1967, da Israel nok en gang erobra palestinsk og arabisk land, lå hjertet til mange SFere hos Israel.

I ungdomsforbundet var situasjonen en ganske annen. SUF støtta, som første norske organisasjon, den palestinske frigjøringskampen og fordømte den israelske aggresjonen på det skarpeste, slik det går fram av landsmøtevedtaket i 1967:

«1. SUF støtter Palestina-flyktningenes og de undertrykte arabernes kamp for å få tilbake sitt fedreland.

2. Staten Israel i sin nåværende form som brohode for imperialismen må opphøre å eksistere.

3. Den nåværende befolkning i Israel må garanteres sin rett til å bo i Midt-Østen.»

Da denne resolusjonen blei offentliggjort, så forsida av Dagbladet ut som om den tredje verdenskrigen hadde brutt ut. Avisa var i fistel og sammenlikna oss med nazister, og reaksjonen i «vårt eget parti» var ikke så veldig mye mer forsonlig. SF-ledelsen var noe mer polert i språkbruken enn Dagbladet, men stilte seg «helt uforstående til SUFs uforsonlige og lite veloverveide syn på saken». Sigurd Evensmo påsto at vi ga «næring til den primitive anti-semittismen». Særlig syntes Gustavsen og co. at det var horribelt ikke å garantere Israels rett til å eksistere.

Da SUF som første norske organisasjon allerede i juni 1967 hadde tatt klar stilling mot Israel i seksdagerskrigen, inntraff en litt pussig episode:

Sentralstyret blei høytidelig invitert til Egypts ambassade, og det bestemte seg for å møte opp. Den daværende formannen Lysestøl var gift med ei egyptisk jente. Han var imidlertid ikke med på ambassaden. Men den egyptiske ambassadøren trakterte med kaffe og konverserte om været og kom inn på at SUFs formann hadde egyptisk kone. Han syntes det var helt ypperlig; det var mange vakre jenter i Egypt, og han så gjerne at mange flere av oss slo inn på den veien for å styrke forbindelsene mellom våre to land! – Midt-Østen-konflikten blei ikke nevnt med et steika ord!

Forholdet til Sovjet var også nokså sentralt i motsetningene. I 1967 var det 50 år siden Oktoberrevolusjonen. Sovjet la opp til

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

stort jubileum, og mesteparten av SF-ledelsen sto på ei Sovjetvennlig linje. SUF tok derimot initiativet til en svært spesiell «hilsningsadresse» til Sovjet. «Adressen» karakteriserte Oktoberrevolusjonen som en mektig inspirasjonskilde for revolusjonære i alle land. Men så kom malurten:

«Det er derfor med den største beklagelse vi i disse dager er vitne til den samarbeidspolitikk som foregår mellom Sovjetunionen og USA. Dette samarbeidet er en hån mot de revolusjonære bevegelser som er engasjert i en kamp på liv og død mot amerikansk imperialisme.»

Det var sentralstyret i SUF som tok initiativet til «adressen», men den var også undertegna av Kjell Bygstad, Ole Kopreitan og til og med Hartvig Sætra, som i dag er blitt en frenetisk tilhenger av alle overgrep Sovjet måtte finne på.

SF-ledelsen fikk cocktailbæret i vrangstrupen. Og Orientering gikk ut i felten. På lederplass tok man det «sosialistiske Sovjet» i forsvar mot «de tendensiøse utfall fra SUF».

Kulturrevolusjonen

Sigurd Evensmo var som sagt nokså gæern på SUFs holdning til Midt-Østen. Men likevel mente han at «det mest kompromitterende for SUF» var det vedtaket landsmøtet gjorde om Kina.

Men hva var det egentlig SUF sa om Kina på sitt landsmøte i 1967? I virkeligheten var det et ganske forsiktig vedtak som blei fatta. Det var utforma som en protest mot den framstillinga av kulturrevolusjonen som var gitt i norske massemedia. Det var slike ting som:

«Menneskekjøtt budt fram på gatene i Kanton». (Dagbladet)

«Tusener av mennesker hengt i lyktestolpene i Kanton». (Arbeiderbladet)

«Hauger av lik på gatene i Kanton og Shanghai» (Dagbladet).

Det var slike vanvittige påstander SUF reagerte mot. Vi mente at slike oppslag var «et forsøk på å drive en ny kald-krigsmentalitet inn i den vestlige verdens folk». SUF innrømte at det hadde forekommet vold i kulturrevolusjonen, men at slike vanvittige oppslag som den norske pressa varta opp med, savna

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

ethvert grunnlag i virkeligheten. Samtidig mente landsmøtet at kulturrevolusjonen hadde «en klart demokratiserende, anti-byråkratisk og anti-imperialistisk tendens».

Det sier litt om klimaet i Norge at en slik uttalelse førte til ramaskrik, at den var «mest kompromitterende» og liknende uttrykk. Sjøl om jeg seinere har kommet til at det var mye mer vold i kulturrevolusjonen enn jeg var klar over i 1968, og sjøl om jeg mener at det fantes store teoretiske feil i sjølve grunnlaget for kulturrevolusjonen, så vil jeg fortsatt gå god for uttalelsen fra 1967. Oppslagene i Dagbladet og Arbeiderbladet var vanvittige kald-krigs-oppslag, og det fantes, ikke minst 1967, sterke og viktige demokratiserende og anti-byråkratiske trekk i den kinesiske kulturrevolusjonen.

Motsetningene i holdninga til frigjøringskampen i Vietnam er nevnt. Men vi var også uenige om holdninga til u-hjelp. SUF lagde en løpeseddel mot norsk u-hjelp og kalte det utbyttingshjelp. Vi samarbeida med Erik Nord om det prosjektet. Han ga oss mange nyttige opplysninger, sjøl om han neppe gikk god for språkbruken vår. Vi var de første som satte søkelyset på åssen u-hjelpa fungerte i u-landa. Dette var også banne i kjerka i datidas SF.

SF-ledelsens store tabbe

Sigurd Allern var SF-ledelsens kandiat til formannsvervet i SUF i 1967. Han vant da også med én stemmes overvekt, sannsynligvis fordi høyrefløya på landsmøtet hadde det beste grepet om å arrangere nachspiel. Og godt var det. Seieren i formannsvalget blei ikke helt det SF-ledelsen hadde forestilt seg. Sigurd Allern sier sjøl om dette:

«– SUF-landsmøtet i 67 blei oppfatta som en kamp mellom en venstreblokk og en høyreblokk. Men når det gjaldt Midt-Østen, kulturrevolusjonen og holdninga til sosialdemokratiet, var storparten av landsmøtet til venstre i forhold til SF. Formannsvalget blei mottatt som en seier i SF. Men SF-ledelsen kjørte så voldsomt ut mot de politiske standpunktene som SUF hadde tatt, at det ikke tok mer enn noen uker før et samla sentralstyre var i konfrontasjon med partiledelsen.»

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

SF-ledelsen skulle hatt Stalin-prisen i papp med sløyfe for at de var så inderlig dumme å innlede et felttog mot SUF som organisasjon. De bidro sterkt til å sveise oss sammen. Dette var kanskje en av de ytre omstendighetene som bidro mest til at det var mulig å skape en samla og relativt sterk ml-bevegelse i Norge.

Dialog er det farligste av alt, sa Gustavsen

Fra landsmøtet i 1967 til landsmøtet året etter utvikla SUF seg raskt i retning av å bli en marxist-leninistisk organisasjon. Student- og arbeideropprøret i Paris i 1968 bidro sterkt til denne radikaliseringa. Den tidligere pasifisten Allern blei banka opp av det frykta opprørspolitiet CRS og fikk bokstavelig talt handfaste bevis på Lenins teorier om staten og revolusjonen. Dersom vi hadde satsa på det, hadde det vært stort flertall i organisasjonen for å erklære seg som marxist-leninister allerede i 1968. Men det ville ført til ei ganske stor avskalling. Derfor gjorde vi ikke det. Landsmøtet vedtok å *diskutere* marxismen-leninismen og Maos tenkning, og det betydde at hele organisasjonen også måtte *studere* denne teorien. Dette grepet var typisk for hele den partibyggende fasen. Ta tida til hjelp, diskuter sakene åpent, unngå splittelse i det lengste. Jeg trur at mange «kom over» på grunn av denne holdninga aleine. Den var et signal om at her var det folk som hadde tru på egne argumenter, ja, som var så sikre på at de var riktige at de tok diskusjon med hvem som helst.

Folk utafor kan ha opplevd oss helt annerledes, som påståelige folk som det ikke er mulig å rikke. Men for de som kom i nærkontakt, som fikk se dette på innsida, virka de svære diskusjonene sterkt.

Jeg husker en SF-leder som stilte opp på sommerleiren vår på Tromøya i 1967 eller 68. Sørlandsavisene hadde piska opp stemninga mot oss. Vi var så og så fæle og så og så farlige. Vi var farlige stalinister og gudveit hva. SFeren stilte på et plenumsmøte i leiren og ville prøve oss på dette med stalinismen. Han spurte derfor forsamlinga: Har dere lest Koestlers «Guden som sviktet?» «Ja!» ropte forsamlinga. «Hvem av dere har lest «Mørke midt på dagen?» Flertallet rakk handa i været. SF-eren var helt rysta. Her var det ungdom som hadde lest anti-Stalinlitteratur og som likevel forsvarte Stalin. Hadde han vært Arild Asnes, ville han sagt at det *pekte*.

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

Formannen i ovnshusgruppa på Electric Furnace i Sauda, Kjell Pettersen, var SFer på den tida. Det han forteller, er ganske typisk for den reaksjonen mange SFere hadde:

«– Jeg begynte å lese detta Ungsosialisten. Fikk tilsendt det fra gud veit hvor. Leste det og blei rett og slett forskrekka. Men på samme tida virka det forferdelig friskt. Det skremte meg og tiltalte meg. Jeg tok med meg Ungsosialisten på jobben og leste høyt for folk i badet. Og folk de brøla og lo. Vi hadde det gøy. Leste en og annen epistel, og det var noe av det verste de hadde hørt.

– Så kom splittelsen i 69. Da var jeg formann i Sauda SF. Sjøl om jeg var uenig med ungdommen, så jeg jo at de var de mest aktive i partiet og de som var noe å bygge på. Derfor støtta jeg professor Gjessings opprop om enhet. Da gikk Gustavsen på meg og spurte om jeg var stalinist.

– Til det svarte at jeg ikke visste hva jeg er. Men hvis du sier at jeg er stalinist fordi jeg støtter enhet, så er jeg vel stalinist da. Og etter det jeg veit om Stalin, så gjorde han da mye bra han, sa jeg. Han var da leder av Sovjetunionen under krigen. Det gikk jo bra. 'Javel,' sa Gusse, 'så du er altså stalinist.'»

Ei blanding av forskrekkelse og beundring, og en vilje til diskusjon. Jeg trur dette var typisk. Derfor var Gustavsens oppførsel nok ei gavepakke til oss. Han jagde folk over på vår side.

I løpet av 1968 vant de revolusjonære ledelsen i en del SF-lag, både i Oslo og andre steder i landet, og det tetna seg til i kampen om landsmøtedelegatene.

SF-ledelsen svarte med to motstøt. Det ene var å begynne å organisere en alternativ ungdomsorganisasjon, SFU, i konkurranse med SUF. Det andre var en innpiskingskampanje som blei kalt SF-aksjonen.

Argumentet for å organisere SFU var at SUF ikke lenger sto på SFs program. Det var jo sant nok, men når et parti setter i gang med å lage en ungdomsorganisasjon i konkurranse med sin egen ungdomsorganisasjon, så er det sjølsagt ikke noe annet enn ei krigserklæring. SFU blei ingen suksess heller. Fram til bruddet var det bare spredte grupper, og overfor SUF betydde det at organisasjonen blei kitta enda bedre sammen.

SF-aksjonen var et merkelig skuespill. SF-ledelsen satte i gang en storstilt vervekampanje til SF med store annonser i dagspressa

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

for å redde SF mot ekstremistene. Hvor folka som blei verva sto politisk, var ikke så viktig, bare de var mot SUF. Årsmøtene i SF-laga blei det reine sirkus. Folk som var blitt mobilisert mot de revolusjonære stilte opp på sitt første og for alt vi veit, siste, møte i SF for å nekte mangeårige SF-medlemmer tale- og forslagsrett, ja, for å nekte dem adgang overhodet.

I noen tilfeller gikk partiledelsen så langt at den tilkalte politi for å holde revolusjonære SF-medlemmer ute fra møtene. Dette hendte blant annet i Lambertseter SF. Sånne tiltak gjorde kløfta til en avgrunn. Og i flere tilfeller stilte det to SF-lag med krav om delegatstatus på landsmøtet.

Sigmund Grønmo var formann i SUF under bruddet med SF. Han var en av de aller viktigste strategene for SUFs kamp mot SF-ledelsen:

«– Alt i 1967 følte vi at det kunne komme til å gå mot splittelse, men først høsten 1968 kunne vi noenlunde sikkert forutsi at det ville komme til å bli splittelse på landsmøtet.

Gustavsen siterer meg korrekt i boka si når han sier at jeg har sagt følgende: «Den revolusjonære linja vant fram i SUF gjennom diskusjon. Nå må diskusjonen føres videre i partilaga.»

Dette var helt riktig. Vi vant på å diskutere. Vi blei skolert av hele tida å prøve synspunktene våre i diskusjon, vi studerte og utvikla argumentasjonen, og vi fikk stor sjøltillit: Vi er ikke redde for å diskutere med noen som helst. Kom med dem, så skal dere se.»

Så samles vi på valen?

Sjølve landsmøtet blei ei stor forestilling. Vi visste på forhånd at vi kunne ha opp mot en tredel av delegatene på vår side. Det var dessuten spennende åssen sentrum ville stille seg. Sjøl nokså høyreorienterte SFere var svært lite lystne på splittelse.

En av dem holdt et minnerikt innlegg på landsmøtet. Det handla om proletariatets diktatur:

«Dere vil ha diktatur, gutter. Det er ålreit med diktatur. Jeg vil gjerne ha diktatur jeg også. Men dere skjønner, folk v'ikke ha det!»

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

Landsmøtet fant sted i Ingeniørenes hus. Det var knallhard kamp om hver eneste delegat. Slik tilfellet gjerne er foran en splittelse, var det strid om delegatenes fullmakter og taktikk om taletid og dagsorden. Sigurd Allern leda fraksjonsarbeidet, Grønmo og Øgrim leda den politiske taktikken, og sjøl dreiv jeg koordinering av informasjonsarbeidet på utsida av landsmøtesalen.

Jeg opplevde det som et historisk øyeblikk da et 70-tall delegater marsjerte ut av landsmøtesalen mot de ventende TV-kameraene og sang Internasjonalen så den ljoma i de ærverdige veggene i ingeniørhuset:

«Så samles vi på valen,
seiren vet vi at vi får.»

Endelig kunne vi komme i gang med seriøst partibyggende arbeid. 70 delegater forlot landsmøtet i protest mot partiledelsens og flertallets behandling av SUF, 40 av disse forlot partiet for godt.

Sigurd Allern hadde på forhånd leid møtelokale i Stratos restaurant i navnet til «Studentenes naturvernforening». Det var her, noen få etasjer over Arbeiderbladets redaksjon, at delegatene som hadde gått fra SF-landsmøtet samla seg for å diskutere hva som nå skulle gjøres. Utleierne blei rasende da det gikk opp for dem hva som hadde skjedd. Allerede på det møtet begynte kampen om hva som skulle skje etterpå, mot Bygstad, Kopreitan og Svein Johansen. De ville opprette et parti snarest mulig. Jo lengre tid som gikk, jo mindre innflytelse ville de sjøl få, og jo fortere det gikk, jo mindre enhetlig ville det politiske og ideologiske grunnlaget for partiet være.

SF-landsmøtet var også et nederlag for ei bestemt høyrefløy i SF, slike som Løfsnes og Fritz Nilsen. Fraksjonene samla seg på Stortorvets Gjæstgiveri, og da restauranten stengte, samla SUFerne seg rundt Kjell Cordtsen ute i snøen og sang nidvisa:

«På Theatercaféen satt Cordtsen en gang
og Arve Solstad kom forbi med ost og vin.»

Der heter det også så vakkert:

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

«Jeg sier alt om SF hvis jeg får litt vin.»

Moralsk følte vi oss som seierherrer. De var blitt kvitt oss, men satt igjen med stumpene.

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

KAPITTEL 10

Klassekampen

I dag har avisa Klassekampen oppnådd ei merkelig stilling i norsk presse. Den må være en av Norges 10–15 mest siterte aviser. Den er anerkjent for høy faglig standard. Den kommer ofte med skarpe avsløringer av borgerskapets mer pinlige renkespill. Den leses i vide kretser, og den kan forarge folk til det ytterste. («Skaff meg ei røykesild og dagens nummer av Klassekampen,» sier Egon Olsen når han skal gjennomføre sitt siste kupp.) Avisa har klippekort på lay-out-premier og er en av de avisene som ligger i spissen i bruk av ny teknologi. Samtidig er den ei kommunistisk avis og avisa til AKP(m-l). Denne kombinasjonen er ganske enestående, og veien dit har vært lang og tornefull.

Avisa Klassekampen blei planlagt på samvirkelagskafeen på Hovin. (Kafeen er nedlagt nå, så planlegg ingen klasseturer dit.) Inspirasjonen til hva slag avis vi skulle ha, var henta fra Gnistan i Sverige, l'Humanité Nouvelle i Frankrike og La Voix du Peuple i Belgia. Dette var høsten 1968. Det var ei lita gruppe folk som diskuterte opprettelsen av ei frittstående marxist-leninistisk avis. Vi regna med at landsmøtet i SF i februar 69 ville føre til splittelse, og tok sikte på å få en flygende start. Til å begynne med var det Øgrim og jeg som diskuterte avisplanene, men ganske raskt kom også SUF-formannen Sigmund Grønmo med i diskusjonen, og etter hvert hele sentralstyret. De redaksjonelle retningslinjene, planen for lay-out og distribusjon blei alt sammen diskutert over patentsmørbrødene på samvirkelagskafeen.

På dette tidspunktet hadde SUF og trykkeriet alt flytta inn i den gamle fyrstikkfabrikken på Etterstad med en Solna arkoffsetmaskin, film-plateutstyr og alt som trengtes for avisproduksjon. Lokalene lå i tredje etasje uten heis, så alt papir måtte bæres opp og alle trykksaker bæres ned. På tross av at ingen av oss var

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

ansatte eller hadde noen inntekter av virksomheten, jobba det folk der døgnet rundt. Vi hadde ingen rutine i å produsere avis. Noen av oss hadde lagd skoleaviser i noen år. Vi hadde lagd Ungsosialisten i seks nummer og trykt blader for Solidaritetskomiteen for Vietnam. Men noen regelmessig avis hadde vi aldri prøvd oss på. Ingen skal kunne klage på den dødsforakten og den «gründerånden» som denne gjengen med 18–20-åringer gikk løs på oppgaven med. Alle problemer kunne løses. Ingen av oss hadde trykt på ei så svær maskin før, vel, så lærte vi det. Ingen hadde montert filmer i negativ for å lage offset-plater. Vel, så lærte vi vel det óg. Hadde vi ikke trefasestrøm, så skaffa vi oss da det på et vis. I ettertid kan det kanskje innrømmes at det illegale arbeidet vi dreiv kanskje mer gikk på kanten av bygnings- og brannforskrifter enn på opprørsparagrafen.

Staben var liten og stort sett basert på alt-i-ett-prinsippet. Vi var journalister, settere, film-platefolk og trykkere. Og etterpå samla vi de svære A2-arkene for hånd og stifta dem, før vi begynte med distribusjon. Mangel på rutine gjorde at alt tok vanvittig lang tid. Vi brukte nesten hele måneden på å få ferdig ei månedsavis, og vi jobba døgnet rundt. Jeg trur rekorden lå oppe i 72 våketimer i strekk. Det var folk som bodde på hemsen, på papirlageret, i månedsvis. Et par brødre fra Etterstad trakk store deler av lasset som altmuligmenn og fiksere. Vi jobba til vi slo hue i lysbordet av utmattelse, tok et par slurker cola og fortsatte til avisa var ferdig. Studielån og tålmodige foreldre gjorde det mulig å holde det gående uten lønn. Det var kommunistisk gratisarbeid i stor stil. Opprinnelig akkumulasjon. Klassekampen hadde aldri oppstått uten kommunistisk gratisarbeid. Sjøl i dag med regulert arbeidstid og normale lønns- og arbeidsforhold kan ikke avisa klare seg uten alt det kommunistiske gratisarbeidet som gjøres av frivillige folk rundt i landet.

I løpet av pionertida var det ikke så få som sto til de så å si stupte i Fyrstikkalleen. Den seinere streikelederen Kjell Pettersen fra Sauda forteller at han hadde skjønt at vi var folk som en kunne stole på og folk som mente alvor etter at han hadde besøkt oss i Fyrstikkalleen. Og visst mente vi alvor. De fleste av de folka som la grunnlaget for Klassekampen har aldri fått navnet sitt på en by-line eller rosende omtale noe sted. En god del av dem er ikke politisk aktive lenger, sjøl om mange også er det. Det er ikke så dumt å huske innsatsen til disse folka i dag når Klassekampen er blitt en millionbedrift som stormer inn i dataalderen.

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

Om noe har kosta blod, svette og tårer, er det vel Klassekampen. Til tider har den kosta så mye at mange av våre egne begynte å tvile på om den var verdt det. Min mening er at den var verdt hver dråpe. En av de få virkelig geniale tinga som ml-bevegelsen har gjort, har vært å satse så steinhardt på avis.

Helt fra starten av var det meninga at månedsavisa bare var et skritt på veien. Vi drømte om dagsavis, men snakka helt konkret om ukeavis. Tenkinga var helt klar: Med ei slik avis kan vi spre kommunistisk politikk over hele landet. Avisa kan skape en organisasjon og bidra til å holde den sammen når den først er skapt. Uten avis ville vi ikke klart å komme ut med kommunistiske standpunkter i et land som er helt dominert av borgerlig propaganda i dens forskjelligste former. Men det var heller ikke meninga at avisa skulle være et menighetsblad for de innvidde, sjøl om skrivestilen nok bar preg av sekterisme. Hovedoppslaget i første nummer av Klassekampen var typisk. Det var om lønnssystemer som førte til splittelse blant arbeiderne. Klassekampen skulle skrive om ting som betydde noe for det daglige livet til arbeiderklassen. Derfor hadde vi også en idé om at vi skulle bygge opp et nett av korrespondenter rundt om på arbeidsplassene, folk som kunne berette fra «gølvet» om den daglige kampen mot overgrep og urettferdighet. («Skrive på matpapiret med tømmerblyanten,» som det het i en romantisk periode. Akkurat som om noen arbeider med respekt for seg sjøl ville sende et så lurvete brev til ei avis!) Arbeiderkorrespondent-nettet blei seinere ganske stort og ga Klassekampen et preg som ingen andre aviser har. Etter hvert viste det seg at arbeiderkorrespondentsidene holdt for lavt journalistisk nivå og at de blei ganske snevre. Noen reportasjer var direkte pinlige. Men nå som det er etablert et høyt journalistisk nivå, burde det vært mulig å ta opp igjen det beste ved denne idéen ved å lære opp korrespondenter på arbeidsplassene til å mestre journalistikk. For det er rart med det, et avishus har lett for å bli lukka for omverdenen. Arbeiderkorrespondentene på sitt beste var et friskt pust fra grasrota, og jeg har på følelsen at ei kommunistisk avis ville dø av surstoffmangel om den ikke fikk tilsig av slikt stoff.

Avisa blei ukeavis noen uker før partistiftelsen, og etter ei tid gikk skrittet fram til 2 ganger i uka. Det var verken fugl eller fisk. Den tynne flisa som kom den ene dagen i uka, kunne bare fungere som en mellomstasjon. Det var to mulige utviklingsveier:

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

videre fram til dagsavis eller tilbake til ukeavis. Alt annet enn videre frammarsj var helt fremmed for oss. Derfor vedtok sentralkomiteen i AKP sommeren 1976 at vi skulle satse på dagsavis innen 1. april 1977. Det var et knallsterkt løft av et lite parti. Men vi mente at vi var i stand til det meste, så da fiksa vi vel dette og. Vi samla inn et urovekkende antall millioner for å få dette til, og vi verva abonnenter i stor stil. Og det gikk. Sjøl om pressa brøyt sammen da det første nummeret skulle trykkes!

I samband med dagsavisa lagde sentralkomiteens arbeidsutvalg et detaljert redigeringsdirektiv for avisa. Den gangen hadde vi ideer om ei svært direkte og tett partistyring av avisa. Etter ei tid viste det seg at dette ikke gikk. Den som tok initiativet til ei omlegging, var Egil Fossum, da han var redaktør. Fortsatt skulle det være partiavis, men det måtte bli ei mer profesjonell journalistisk behandling av sakene. Journalistikk er tross alt et *fag* som må mestres. Han klarte etter hvert å overbevise sentralkomiteen om at han hadde rett, og det gamle redigeringsdirektivet blei skrinlagt. Etter det har det vært grunnleggende enighet mellom partiledelsen og ledelsen av Klassekampen om åssen avisa i hovedsak skal redigeres. Det er derfor ikke sant når det har vært hevda at partiets ledelse har vært motstandere av å legge strenge journalistiske krav til grunn for avisas utvikling. Etter at vi la bort den gamle linja, har vi vært overbevist om at det går an å lage ei god kommunistisk avis som samtidig er tufta på et framifrå journalistisk handverk. Dette har da også vært bevist i den tida som har gått.

Sjølsagt vil det alltid være motsetninger mellom det å lage avis fra dag til dag og det å drive en partiorganisasjon. Dette vil sjølsagt føre til gnisninger. Men det har vært forbløffende lite av det også. Når en driver det daglige partiarbeidet og ønsker å få det fram i pressa, kan en lett se bort fra at dette også må fungere journalistisk. På dette punktet har AKPs ledelse hatt mye å lære av journalistene i Klassekampen. På den andre sida vil journalister ha mindre forutsetninger for å vite hvordan stemninga er på arbeidsplassene i øyeblikket, og hva det krever av ei arbeideravis. Dette er ei objektiv motsetning som en bare er nødt til å leve med. Det finnes en liknende konflikt mellom «sentrum og periferi», partifolk i resten av landet synes at avisa ofte kan bli for Oslo-prega.

Men først og fremst er vi AKPere glade i avisa vår. Vi er stolte

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

av den, og derfor er vi villige til å kjempe for den. Den eneste store svakheten ved Klassekampen er at den leses av for få. Hadde dobbelt så mange folk lest Klassekampen daglig, ville det påvirka hele det politiske klimaet i Norge. For én ting har vi lært: Lenin kan ha hatt rett i at bolsjevikene trengte ei landsomfattende avis. Men det vi i hvert fall er 110 % sikre på, er at i det moderne mediasamfunnet ville det ikke nytte for et parti som AKP å komme fram uten ei landsomfattende avis, og fordi mediaflommen er så stor, må dette dreie seg om ei dagsavis.

Klassekampen har stått for journalistiske bragder som har satt spor etter seg. Det var den røde avisa med sin utsendte medarbeider som brakte opplysningene om den sovjetiske Kapp Heerbasen på Svalbard. Klassekampen var hos streikende colaarbeidere i Guatemala. Klassekampen har dekka den engelske gruvestreika så norske lesere har levd seg inn i situasjonen til gruvearbeiderne og familiene deres. Klassekampen har fora fagforeningsfolk over hele landet med tall og fakta om tariffoppgjøret. Den har tatt oss med til frigjøringsbevegelser i den tredje verden, og der norske medier fokuserer på kjendiseriet, tar Klassekampen oss med i kaffeprat med arbeidsfolk. Etter å ha frista en nokså kummerlig tilværelse i mange år, har kvinnestoff og kvinneperspektiv begynt en seiersmarsj inn i avisa. Jeg skal ikke rose avisa mer, sjøl om det hadde vært massevis av ting jeg kunne dratt fram. Poenget mitt burde være klart nok. Klassekampen er noe av det lureste vi har gjort, og den er en av de viktigste forklaringene på at AKP i Norge har en ganske spesiell stilling i forhold til andre europeiske partier vi kan sammenlikne oss med.

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

KAPITTEL 11

De første faglige kampene

I 1969 traff SUF planken så det forslo. Forbundet hadde få faglige kontakter, men det var fullt innstilt på å utløse kampvilje på arbeidsplassene. Samme år dreiv partiene på Stortinget med forberedelser til å innføre momsen. Regjeringa Borten la opp til 20 % moms, og DNA prøvde å late som om de var imot. Men i virkeligheten var forskjellene ubetydelige, som de gjerne er. Allerede i 1967 hadde Trygve Bratteli gått inn for å legge stadig større vekt på indirekte beskatning, et prinsipp som også langt på vei var godtatt av høyrefløya i SF. På sentralstyremøter i SUF diskuterte vi hva vi skulle gjøre for å få i gang en storaksjon mot momsen. Sjansen bød seg da Bygningsarbeidernes stedsstyre i Oslo tok initiativet til et møte for å drøfte hva som kunne gjøres. Vi kom med i samarbeidet gjennom Faglig Studentfront (ordet «faglig» hadde vel gjort inntrykk i Bygning).

I april sendte vi ut et skriv til alle SUF-lag med manende appell om å prioritere kampen:

«Alle SUF-lag som overhodet har anledning til det, må fort som fanken ta initiativet til en momsaksjon i sitt distrikt. Vi tror det skal gå bra, men vi er fullt klar over at sosialdemokratiske ormer vil gjøre alt de kan for at momsprotesten skal kunne tas som et bidrag i Arbeiderpartiets valgkamp. Dette må og skal forhindres. Følgende strategi i opplegget kan benyttes: Dersom det finnes fagorganiserte medlemmer i laget, tar en eller flere av disse opp spørsmålet i sin klubb eller forening, argumenterer for at en kraftig reaksjon fra arbeidernes side nå er nødvendig, viser til det som er skjedd i Oslo og at nå må arbeidsfolk over hele landet manne seg opp og følge opp denne aksjonen.»

Strategien fikk stor uttelling. I streika deltok over 50 000 folk.

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

Det var streiker på helt overraskende steder, for eksempel på steder der aksjonen tok utgangspunkt i en løpeseddel om momsen fra SUF, uten at vi hadde noen organiserte folk på plassen. I Oslo streika 15 000 fagorganiserte, og 5000 deltok i protestdemonstrasjonen. En representant for Faglig Studentfront talte på linje med fagforeningsrepresentantene.

Momsstreika åpna veien for en serie politiske demonstrasjonsstreiker i Norge gjennom hele 70-åra og opp til 1985. Ved enhver korsvei satt arbeidsutvalget i SUF(m-l), seinere MLG, seinere AKP og diskuterte: åssen pokker skal vi få til tverrfaglige, landsomfattende initiativer, aksjoner og streiker. Momsaksjonen danna skole, og det går ei klar linje fra den i 1969 til Ja til arbeid-aksjonen 1983. For oss marxist-leninister viste aksjonen at vi var i stand til å utløse store faglige aksjoner på tross av at vi hadde få medlemmer i fagbevegelsen.

Streik ved Norgas 1970

I april 1970 gikk om lag 60 produksjonsarbeidere ved Norgas i Oslo ut i streik. De hadde forsøkt å nå fram ved vanlige forhandlinger, uten noen framgang. Forbundsledelsen gikk ut med en gang og erklærte streika som tariffstridig og ulovlig. Leder for streika var klubbformann Kjell Hovden, som på den tida spilte en viktig rolle i den marxist-leninistiske opposisjonen i NKP.

I løpet av seksten dager opplevde Norgas-arbeiderne ting de trudde hørte til i ei annen tid. De opplevde at pressa hengte dem ut og dreiv regulær hets mot dem, mens deres egne meninger ikke hadde mulighet til å komme fram. De opplevde at deres egne forbundstillitsmenn svikta dem grovt. De opplevde at politiet beskytta streikebryteri og at en sjåfør prøvde å kjøre ned streikelederen. Og de opplevde at en liten politihær tok oppstilling i Ole Deviks vei på Teisen før den i slutta tropp marsjerte bort til streikevaktene for å bære dem bort. Og sjølsagt opplevde de at streika deres blei dømt ulovlig i Arbeidsretten. I løpet av få dager viste det norske klassesamfunnet fram en hel serie av undertrykkingsmekanismer som Norgas-arbeiderne knapt kjente til. Politi mot arbeidere, var ikke det noe som hørte Menstadslaget og 30-åra til?

Hvorfor reagerte det norske klassesamfunnet på denne måten? Jeg trur Norgas-arbeidernes streik blei oppfatta som en forfer-

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

delig trusel mot hele den klassesamarbeidspolitikken som hadde prega Norge i etterkrigstida. Hele modellen med at arbeidere og kapitalister er «medarbeidere» som samarbeider seg fram til løsninger til felles beste, sto i fare. Kapitalistklassen og staten så den prinsipielle betydninga av Norgas-streiken. Derfor reagerte de som om de så revolusjonsspøkelset ved høylys dag.

På den tida var Ragnar Kalheim en nøkkelperson i Oslo Jern og Metall. Han blei seinere en av initiativtakerne til SV. Det lå an til permitteringer i jernindustrien. Men etter politiaksjonen var jernarbeiderne innstilt på solidaritetsaksjoner for Norgas. Kalheim takla dette ved på den ene sida å love solidaritetsaksjoner og på den andre sida forlange at Norgas-arbeiderne skulle gå tilbake på jobb uten noen forhåndsgarantier. Dersom de ikke godtok dette ultimatumet, ville Kalheim sørge for at hele tillitsmannsapparatet i Jern og metall skulle gå til aksjon *mot* de streikende.

Vi var forberedt på streikekampen. Allerede ett år før Norgas hadde vi diskutert hva som måtte gjøres for at ei streik skulle kunne seire i Norge. Vi hadde gravd fram de såkalte Strasbourger-tesene fra den røde fagforeningsinternasjonalen, og vi studerte dem nøye. I dag har vi så mange erfaringer med streik og arbeidskamp at vi ville ha vært i stand til å skrive våre egne «teser», som jeg trur ville være langt mer allsidige og omfattende enn Kominterns.

Sauda

Kort etter streika på Norgas var ovnshusarbeiderne i Sauda i gang. Streika hadde i virkeligheten blitt forberedt gjennom lengre tid. Formannen for ovnshusgruppa, Kjell Pettersen, hadde vært i Oslo høsten 1969 for å sondere mulighetene for støttearbeid. Det han opplevde i møtet med de unge SUFerne, overbeviste han om at her var det folk en kunne stole på dersom det kom til det harde. Kjell P. og medlemmer av SUFs sentralstyre diskuterte detaljene i en eventuell streikeaksjon. Og under den svenske gruvestreika fikk vi muligheten til å prøvekjøre opplegget. Det omfattende støttearbeidet til LKAB-arbeiderne i Kiruna og Malmberget viste at vi ville være i stand til å gjennomføre et liknende støtteopplegg for ei norsk streik.

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

Da Sauda-arbeiderne streika, hadde de ikke fem øre den første uka. Men via kontakt med ml'ere i Oslo blei det sørga for at Norgas-arbeiderne bevilga flere titusener fra sitt eget streikefond. Det redda situasjonen, og etterpå begynte streikebidrag å strømme inn fra hele landet. Nesten en halv million kroner kom inn i streikekassa. Sauda-arbeiderne sørga for å betale bidrag også til folk på andre avdelinger som blei permittert på grunn av streika, for ikke å få splittelse innad. De ga også bidrag til uorganiserte, men brukte dette samtidig for å få folka inn i fagorganisasjonen. Dette er også helt i strid med den vanlige splittelseslinja som LO bruker.

Streika i Sauda var bygd opp etter helt andre prinsipper enn dem sosialdemokrater bruker i streik. De lar gjerne folk gå passive og vente på at forhandlingsutvalget skal ordne opp. I Sauda var det grunnplansaktivitet for alle penga. Det var også ei linje Kjell Pettersen hadde hatt med seg i veska fra Fyrstikkalleen. De hadde for eksempel en forsyningskomité som organiserte fiske på fjorden og delte ut fisk på streikemøtene.

Et av de mest originale tiltaka fra de streikende i Sauda var å gjennomføre dugnad. Ledelsen i kommunen hadde klaga over at en del kommunale arbeider gikk i stå på grunn av skattesvikt under streika. Javel, så organiserte de streikende dugnad. De rydda leikeplass og malte Folkets Hus. Streikekomiteen kontakta ordfører Frette, som i dag er stortingsmann for DNA, for å få verktøy til dugnaden. Men det ville han ikke godta. Men de streikende lot ikke en sånn bagatell hindre seg.

Sauda-arbeiderne visste at streika deres ville bli dømt ulovlig fra starten av. Derfor sa de klart fra at de ikke kom til å bøye seg for noen dom i arbeidsretten. Dermed kom heller aldri arbeidsretten til Sauda. For å gå rundt lovverket trakk Kjell Pettersen seg som tillitsmann da streika brøyt ut. Dermed kunne ikke fagforeninga så lett rammes økonomisk, og streikeledelsen fikk mest mulig frie hender.

Sjølve den økonomiske seieren som Sauda-arbeiderne oppnådde, var egentlig beskjeden. Det var ikke de penga i seg sjøl som var hele seieren. Det var mye mer. Fortsatt den dag i dag sier folk i Sauda: Det betydde mye, se på våre lønninger i dag. Ennå i dag har vi fordeler av streika i 1970!

Det betydde også mye at de fikk oppreisning for det forsmedelige nederlaget i 1963. Folk retta ryggen og blei byrge. Da de hadde vedtatt å gå tilbake på arbeid, sa de: «Vi skal begynne på

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

arbeid igjen. Men ikke akkurat nå, nei, når det passer oss. Først skal vi ha møter og ordne skikkelig opp.» I 1963 var det annerledes. Da skreik og kommanderte arbeidslederne og feide alle avtaler til side. Men i 1970 kom folka tilbake da det passa dem sjøl!

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

KAPITTEL 12

Rød Front i Studentersamfundet

«Kommunistene har skremt studentene bort fra Samfundet.»

«Kommunistene har gjort Samfundet kjedelig.»

Sitat fra lederartikkel i Dagbladet om ml'ernes «vanstyre» i Det norske Studentersamfund? Nei. Sitat fra Ny Tid? Nei. Arbeiderbladet? Nei.

Sitatene stammer fra valgpropagandaen til det konservative kandidatstyret i Studentersamfundet i Oslo 1928. De er retta mot Mot Dag. Historia har en lei tendens til å gjenta seg.

Det som gikk tapt da Rød Front tok over ledelsen i DNS, var den studentikose pampestilen, pengesløseriet, nach-spiel for de utvalgte og hyllester til «Hans Majestet Grisen». Inn kom støtte til frigjøringsbevegelser og streikende arbeidere, samfunnsengasjementet og den nøkterne stilen i økonomiske saker.

Den siste av de gamle konservative guruene i samfundet var Halvor Stenstadvold. Han slo Allerns kandidatstyre med noe sånt som femti stemmer. Den seinere statssekretæren var en humørløs tørrpinn av den typen som alltid spurte om «salen tillot at dirigenten kastet jakken». Derfor fiksa han det ikke da Rød Front'erne begynte å synge: «Stenstadvold du er så søt / som en stor karamell / vi vil aldri miste deg, / men ha deg for oss selv.» På melodien til «Sussebass»!

Høsten 69 vant Rød Front første gang med Carl-Erik Schultz som formannskandidat. Rød Front-styret gikk umiddelbart i gang med å knesette helt nye prinsipper for samfundet. Samfundet skulle engasjere seg i klassekampen. Det svenske NJA-teaterstykket blei invitert. Streikende arbeidere fikk bruke talerstolen, og møtene samla inn og bevilga penger til folk i kamp. Og styret innleda et felttog mot diverse lugubre høyrepolitikere og

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

forretningsfolk som i årevis hadde stelt med studentenes penger etter eget forgodtbefinnende. «Vi skal ta rotta på deg, Syse,» sa Per Gunnar Gabrielsen til Høyrepolitikeren Jan P. som svarte på sitt aller mest klysete vestkantsk: «Jeg skjønner ikke hva herr Gabrielsen mener med at han skal ta min rotte.»

Mest typisk var striden om «A/S Duell», et konkursforetak som Håkon Nygaard eide, men som han solgte til Studentersamfundet, der han sjøl satt som formann i økonomistyret. Seinere fant staten den samme mannen verdig til å bestyre mange milliarder skattekroner i Garantiinstituttet for skip og borerigger. Dårlig butikk for norske skattebetalere, og desto bedre butikk for Nygaards redervenner.

Og det var store debatter i samfunnet, slik som den dramatiske Stalin-debatten med vår fargerike, om enn ikke alltid like saklige Sverre Knutsen som en av innlederne. (Noen trur at han blei kalt «Stalin-Knutsen» fordi han var tilhenger av Stalin. Det er feil. Øgrim satte det økenavnet på Sverre mens denne ennå var *motstander* av Stalin. Den beskjedne Sverre ville heller at vi skulle kalle han «Lenin-Knutsen», men slik blei det altså ikke.) Det var i en slik debatt Knutsen ba motinnlederen «vaske møkka ut av øra sine» til stor jubel fra såvel tilhengere som motstandere.

Det var vel kanskje ikke alltid det helt store saklighetsnivået over debatten, men når det gjaldt utskjelling skilte debatten seg neppe negativt ut i forhold til det som vanligvis kalles norsk kulturdebatt. Og det var moro, og som oftest svært mye folk. Og for et engasjement. Det finnes ikke tall på de plastikkbøtter som Det norske Studentersamfund har fylt med penger til streikende kjøttarbeidere eller heismontører («kjøttmontører» som hun sa, den fremadstormende kvinnelige høyrepolitikeren da alle disse arbeidsfolka blei for mye for henne). Det er heller ikke få titusener som har blitt samla inn for å støtte undertrykte folk i andre land eller sameaktivister som kjemper mot undertrykkinga fra det norske storsamfunnet her i vårt eget land. Og stilen blei fulgt opp av Rød Frontstyrer i alle de viktigste studentersamfunnene i landet etterhvert.

Snakk gjerne stygt om Det norske Studentersamfund i Rød Fronts styreperioder, men da bør du helst sjøl ha ganske mye å vise til.

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

Studentrevolt

I boka «Det skjedde i Norge», bind 3, har Yngvar Ustvedt ei framstilling av studentopprøret:

«Opprøret mot effektiviseringen og rasjonaliseringen av studiene var nettopp et opprør mot den blinde utvikling, et opprør *for* menneskelighet og demokrati. Første fase i det norske studentopprøret var derfor en kamp ikke bare mot en ny måte å organisere studiene på, men også *for* et mer demokratisk universitet. (. . .) Men etter hvert stivnet opprøret. Makten gled over til kampberedte og godt organiserte marxist-leninister som stilte umulige økonomiske krav. (. . .) Marxist-leninistene stod for en rendyrket og ytterliggående «interessekamplinje». Studentene skulle «stå på krava» og kjempe for sine egne, nære interesser – lavere husleie, høyere lån, flere parkeringsplasser på Blindern. (. . .) Marxist-leninistene stilte nok krav, men de forsvarte den etablerte utdanningsstruktur og hierarkiet på universitetet. Studentopprøret var over.»

Her taler ikke Ustvedt som historiker eller journalist. Her taler han som ideolog og politiker. Dette er det bildet av ml-bevegelsen som han ønsker at leseren skal ha.

Skam å melde er Ustvedts framstilling det reine dill. Hvem var disse «snille» studentopprørerne som sto for et demokratisk opprør før de «slemme» ml-erne kom med disse ubetimelige (og kostbare) krava til staten? Studentopprøret i Norge begynte så vidt i 1968 med fagkritikk og småaksjoner. Alle de som betydde noe i den kampen, sto på støtteoppropet for Rød Front i Studentersamfundet 1968 der Sigurd Allern stilte som formann. Våren 1969 blei det storaksjon på psykologi, nettopp mot «hierarkiet på universitetet». De fremste aktivistene i den kampen var ml-ere, slik som for eksempel Yngvar Ustvedts søster Siri. De malte plakater, skreiv veggaviser, organiserte demonstrasjoner og allmøter. Å sette denne delen av studentopprøret i motsetning til de virkelig store masseaksjonene som kom først i 1970, kan bare tjene en eneste hensikt: nemlig at det bidrar til å tegne et negativt portrett av ml-bevegelsen. Storaksjonen i mars 1970 var i virkeligheten det lengste det norske studentopprøret kom i retning av parisiske tilstander. Da stoppa hele den regulære virksomheten på universitetet opp, mens veggavisdebattene og allmøtene flo-

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

rerte. Et av de aller viktigste krava dreide seg ganske visst om studiefinansiering. Men dette er faktisk også et vannskille mellom høyrepolitikk og progressiv politikk i utdanningsspørsmål. Skal det være mulig for arbeiderklassens barn å ta utdanning, så må samfunnet stille midler til det i stor målestokk. Hvis ikke, er vi på vei tilbake til betalingsskolen og «pappa-betaler». Studentopprøret i 1970 retta seg mot ei slik utvikling, som Høyre og DNA seinere har stått sammen om. Uten studentopprøret ville utviklinga sikkert gått raskere og ha kommet lenger. Det er heller ingen tilfeldighet at de svære student- og elevaksjonene vi har hatt i 80-åra, og som reint tallmessig har vært mye større enn studentopprøret i 1970, nettopp har dreid seg om sjølve den økonomiske muligheten til å utdanne seg.

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

KAPITTEL 13

Kamp mot EEC og dyrtid

29. september 1970 innkalte Sporveisbetjeningas Forening og klubben ved Norgas til et møte av fagorganiserte. Møtet oppretta Arbeiderkomiteen mot EEC og dyrtid (AKMED).

På det meste hadde denne organisasjonen mellom 20 000 og 25 000 medlemmer. Den hadde lokalgrupper over hele landet og ga ut store mengder informasjonsmateriale mot EEC. Georg Vaagen kom til å bli den sentrale lederen av AKMED.

Samme høst blei Folkebevegelsen mot EEC oppretta. Folkebevegelsen kom til å bli en svær masseorganisasjon med over 200 000 medlemmer, og med et omfattende apparat. Jeg vil våge å påstå at AKMEDs aktivitet påvirka den retninga Folkebevegelsen tok, sjøl om ledelsen i FB til enhver tid ville nekta for det. Jeg trur at en viktig grunn til at FB organiserte lokalgrupper, var at AKMED hadde gjort det først. Deler av AKMEDs politiske linje vant også etter hvert gjenklang i FB, stadig under kraftige forsikringer om at noe slikt ikke var tilfelle.

Det er ingen tvil om at vi i ml-bevegelsen undervurderte Folkebevegelsens muligheter til å bli en masseorganisasjon da den opptrådte første gang. Vi var redde for at den ville forbli et kjendisopprop og ei bunke utredninger. Dette var formulert på nokså umodent og kløneste vis i en artikkel i oktober-nummeret av Klassekampen i 1970. Den kom blant annet med følgende herostratisk berømte utsagn!

«Vi trur ikke det blir noen viktig oppgave å bekjempe Folkebevegelsen. (. .). Den vil trolig sjelden bevege seg vekk fra avisspaltene og ut i det levende livet. Gjør den det, skal en være på vakt.»

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

Dette utsagnet forfulgte oss gjennom hele EF-kampen. Hver gang en motstander var sluppet opp for andre argumenter, kom det: «KK, 10/70.» Ledelsen i Folkebevegelsen og særlig folk i SFs og NKPs ledelse brukte dette hyppig og effektivt. De lyktes langt på vei i å stemple oss som upålitelige, slik kommunistene blei stempla i 50-åra.

Dette blir ekstra vanvittig når en veit at vi kritiserte den famøse kommentaren i desember-nummeret av Klassekampen samme år. Der het det:

«Oppslutninga om Folkebevegelsen en god ting.» Og Klassekampens redaksjon tar tilbake og beklager sin forrige kommentar. Seinere blei denne sjølkritikken gjentatt et utall ganger.

Et taktisk spill

Dermed burde saka vært opp- og avgjort. Når den ikke var det, må det komme av at en del folk trengte «KK 10/70» som et våpen.

I et intervju med Dag og Tid på ettårsdagen for folkeavstemninga sier Arne Haugestad, som var daglig leder for Folkebevegelsen:

«No skal eg villig vedgå at det var nett *den* situasjonen eg ønskte meg. Dersom dei ikkje hadde gjort denne fundamentale feilen og istaden klistra seg opp på Folkerørsla slik dei seinere gjorde, ville det ha skapt vansker for oss.»

Dette er reine ord for penga. Ledelsen i Folkebevegelsen ønska at ml-erne skulle stå utafor. Haugestad ønska å kunne stå fram i massemedia og forsikre om at nei, slike ekstremister har vi ikke hos oss. Derfor var han glad for at Klassekampen gjorde en tabbe helt i starten. Når den tabben blei blåst opp over alle proporsjoner på tross av all verdens beklagelser, så kom det ikke av at tabben var så enorm eller at ledelsen i Folkebevegelsen følte seg spesielt såra, det kom av at ledende krefter i Folkebevegelsen utnytta den maksimalt i sitt eget spill.

En annen sak vi blei hyppig kritisert for er at vi ville utnytte EF-kampen i partibyggende virksomhet. Åh du, så fine jomfruer de var. Berge Furre, Finn Gustavsen, Reidar T. Larsen og andre

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

var *så* sjokkert over at noen kunne tenke den *uhyrlige tanken* å verve tilhengere til et politisk parti gjennom EF-kampen. Fysj og fysj.

Ærlig talt. Det politiske partiet finnes ikke, som ikke vil forsøke å verve medlemmer på ei aktuell politisk sak. Virkeligheten viste jo dessuten at dersom det var noen som virkelig brukte EF-kampen til partibygging, så var det SV.

En liten episode illustrerer dette: AKP(m-l) deltok i et felles 1. mai-arrangement med SV i 1973. Det blei det største 1. mai-toget i etterkrigstida med 11 000–12 000 deltakere. Da tellekorpset opplyste togledelsen om tallet, utbrøt Roald Halvorsen fra SV: «Vi sier at det var 15 000!» AKPs folk nekta kategorisk, og tellekorpsets tall blei stående. Men SV tok sitt monn igjen etterpå. Da blei 1. mai-toget brukt på plakater for SV under parolen: «1. mai viste vei. Stem SV.» Det er SVs holdning til enhetsarbeid og partibygging i et nøtteskall.

Grasrota taler

AKMED var hele tida en pådriver for at EEC-kampen skulle være folkets egen kamp. AKMED holdt massekonferanser der det på det meste deltok et par tusen folk. AKMED gikk i spissen for politiske streiker mot EEC, og tok initiativet til traktorkortesjer mot EEC og fiskebåtblokader mot EEC. EF-tilhengerne lekte ei stund med tanken om å lage en stemmeseddel a la smørbrødliste som kunne splitte opp motstanden i mange «alternativer». Derfor tok AKMED initiativet til underskriftsaksjoner for ei klar ja/nei-votering. Fra høsten 1971 tok AKMED også initiativ til prøveavstemninger om EEC i fagbevegelsen, på bedrifter, på skoler og universiteter. Disse avstemningene fikk stor psykologisk og politisk betydning for motstandsarbeidet.

Ledelsen i Folkebevegelsen var uenig i en god del av denne typen aktivitet. Den så ikke med blide øyne på streikene mot EEC og var i det hele tatt opptatt av at slike aksjoner kunne skade saka.

Dette har med klasseinnretning å gjøre. For sjøl om det var faglige tillitsmenn med i Folkebevegelsen fra starten, og sjøl om Folkebevegelsen etter hvert blei ei stor kraft på mange viktige arbeidsplasser, så var det fint lite av Folkebevegelsens argumenter og utspill som i den første tida tok utgangspunkt i arbeider-

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

klassens interesser. Denne svikten i forhold til arbeiderklassen var en akilleshæl for motstanden. DNA hadde kontrollen med LO-apparatet og kjørte knallhardt for å skape en arbeider-kapital-allianse mot intellektuelle og bønder. Hvis ikke arbeiderklassens interesser hadde fått en brei plass i motstandsarbeidet, hvis ikke spørsmålet om EEC og arbeidsplassene hadde vært tatt opp på en skikkelig måte, så ville DNA ha lykkes i denne kampanjen.

Det er her den såkalte «dyrtidslinja» kommer inn. AKMED så kampen mot den økte utbyttinga og kampen mot EEC som to sider av samme sak. I 1970 blei momsen innført i Norge som et utvetydig tiltak for å tilpasse norsk økonomi til EEC-medlemskap. Dette førte til ei kraftig dyrtidsutvikling. Til sammen hadde et par hundre tusen arbeidere aksjonert mot momsen. Det lå derfor både saklig og mobiliseringsmessig ei voldsom kraft i å kople sammen disse to kampene. AKMEDs linje var å vise hva EF-medlemskap ville bety av forverringer for folks materielle og sosiale situasjon. For sosialdemokratene var dette livsfarlig. Det Ja til EF-aksjonen håpa på, var at Nei-sida skulle kjøre ensidig på landbruk og fiske, slik at Ja-sida kunne lokke med trygge arbeidsplasser og billige forbruksvarer. Dyrtidslinja var derfor ei direkte utfordring til den hovedstrategien EF-tilhengerne hadde lagt opp. De tapte også kampen på dette området, ikke minst fordi dyktige folk både i AKMED og Folkebevegelsen etter hvert la fram store mengder materiale som viste at EF-medlemskap ville bety ei forverring av folks levevilkår. For eksempel gjorde AKMEDs Torstein Hjellum (seinere fylkesrepresentant for RV i Hordaland) en viktig studie av forholda for industrisamfunn på Vestlandet i tilfelle EF-medlemskap. Den typen arbeid slo beina under DNA-ledelsens forsøk på å innbille folk at det å stå utafor EF, ville bety stengte fabrikkporter. I det stille overtok Folkebevegelsen sentrale deler av dyrtidslinja. Men det er ikke noe argument for at det var gæernt å opprette AKMED.

Nei til salg av Norge . . .

AKMED utvikla parolen «Nei til salg av Norge». Den likte DNA-ledelsen dårlig. Parolen satte fingeren på det nasjonale sviket de var i ferd med å begå. For et lite land som Norge ville EF-medlemskap betydd at vesentlige deler av sjølråderetten ville gått tapt eller blitt innskrenka. Dette har Danmark fått lære til

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

gagns, og dette er tilfelle sjøl om de store vyene om politisk union og felles EF-hær har stranda på interne stridigheter i EF.

Ledelsen i Folkebevegelsen var også imot denne parolen. De har aldri gitt noen klare begrunnelser, var det for ikke å støte Ja-folka eller hva var det? Alf Nordhus stilte seg også uforstående til denne holdninga. I et intervju i Aftenposten minte han om at Haugestad gang på gang tok avstand fra slagordet: «Nei til salg av Norge», og fortsatte:

«Jeg er ikke sikker på at han hadde behøvd det, og det var et glimrende slagord – og å kalle en spade en spade.»

Dette slagordet fikk også sitt kunstneriske uttrykk i et maleri av Rolf Groven der Trygve Bratteli sitter på det norske flagget med Willoch på fanget, og der den tyske ørna i Ruhr-fasong ruver i bakgrunnen, mens et nedlagt småbruk taler sitt tydelige språk om framtida for bygde-Norge. Dette maleriet blei uhyre populært i EF-kampen. Det blei reprodusert som plakat og fant sin vei inn på arbeidsplasser, skoler og i hjemmene til folk.

Det er ikke sant som det er hevda at AKMED fulgte ei splittelseslinje. Etter det lille overtrampet i Klassekampen, som AKMED aldri hadde stått for, fulgte AKMED ei konsekvent enhetslinje. Organisasjonen trengte pengestøtte til arbeidet sitt og søkte Stortinget om bevilgning. Utenrikskomiteen i Stortinget tilbød AKMED å være med på å dele ei bevilgning til Folkebevegelsen på 1,3 millioner kroner. Tilbudet blei avvist på stedet. AKMED valgte heller å stå uten statsstøtte enn å bidra til å svekke Folkebevegelsens økonomi. Dette tyder ikke akkurat på organisasjonssjåvinisme eller splittelsesvirksomhet.

AKMED var en helt nødvendig del av motstandsfronten mot EEC. Med sin aktivistlinje, sin arbeiderklasseorientering og sin grunnplansmobilisering var organisasjonen helt avgjørende for å sikre Nei-flertallet. Dette er ikke å redusere Folkebevegelsens rolle, for den spilte etter hvert en stadig viktigere rolle for å mobilisere folket mot EEC. Men på noen områder var den ute av stand til å ta de initiativene AKMED tok, og den var seint ute med å forstå at den nasjonale kampen måtte knyttes til folks daglige levevilkår hvis den skulle ha gjennomslagskraft.

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

KAPITTEL 14

Endelig et nytt parti

I løpet av de åra som fulgte etter bruddet med SF, blei strategien for å skape et kommunistisk parti diskutert og trimma. Vi kom etter hvert til at tre krav måtte oppfylles:

1. Et kommunistisk program bygd på en klasseanalyse av Norge. 2. En samling av alle marxist-leninister i en partibyggende organisasjon og 3. En organisatorisk ryggrad i form av grunnorganisasjoner i industrien.

Denne strategien gjorde det nødvendig å studere norsk historie, norsk statistikk, norske samfunnsforhold, sannsynligvis i større omfang enn det har vært gjort før i den norske kommunismens historie. NKP hadde aldri noe program av denne typen. Vi måtte også jobbe målretta med å bygge ut organisasjonen, og særlig med å skape grunnorganisasjoner på arbeidsplassene.

Det blei de marxist-leninistiske gruppene, MLG, som skulle spille rollen som samlende, partibyggende organisasjon. Nøkkelfolk i SUF(m-l) blei overført til MLG, mens SUF skulle ta sikte på å bli en mer utprega ungdomsorganisasjon. På det første ordinære landsmøtet til MLG blei Sigurd Allern valgt til formann. Med seg hadde han offisielt Torstein Haldorsen og Tron Øgrim. «Av sikkerhetsgrunner blei ikke andre navn offentliggjort,» som Klassekampen meldte. Så pass lenge etterpå kan jeg vel innrømme at jeg var blant de «hemmelige».

Da AKP(m-l) blei stifta i februar 1973 på Linderudkollen i Oslo, var det ei ungdommelig og meget entusiastisk forsamling som satte hverandre stevne. Det var uklart helt til det siste hva det nye partiet skulle hete. Vi satt i redaksjonskomiteen i to netter på rad og diskuterte ulike navneforslag. Ett av dem vi forkasta umiddelbart var «Arbeiderpartiet», et annet som var oppe flere ganger var «Norges Kommunistiske Arbeiderparti

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

(marxist-leninistene)», forkorta NKAP(m-l). Men forslaget var tungt og kronglete. Til slutt samla vi oss om Arbeidernes Kommunistparti (marxist-leninistene), AKP(m-l). Det var redaksjonskomiteens mening at vi burde bruke betegnelsen AKP i dagligtale, men det har vel ikke blitt akkurat sånn.

Vi var klar over at kommunalminister Aune og NKP-ledelsen sikkert kom til å lage trøbbel for det nye partiet. Derfor lagde vi en taktikk for ikke å bli nødt til å skifte partinavn. Partiet skulle hete AKP(m-l), det hadde ikke kommunalministeren eller Moskva-ambassaden noe med. Men vi tok sikte på å stille til valg under et annet navn, og det er bare dit kommunalministerens makt strekker seg. Derfor vedtok vi å søke godkjenning for valgnavnet Rød Valgallianse. Ikke så sprettent navn, kanskje, men det uttrykte i hvert fall at vi tenkte å alliere oss også med revolusjonære folk som ikke var medlemmer av AKP. Så RV er altså formelt sett AKPs offisielle valgnavn. Og fram til 1979 var RV en front som AKP tok initiativet til foran hvert valg. Først i 1979 blei praksisen endra slik at også uavhengige fikk faktisk innflytelse på RVs politikk og organisatoriske utvikling.

Marx sa en gang at den viktigste prøven på en kommunist fra en undertrykkernasjon var åssen han stilte seg til den kampen den undertrykte nasjonen førte. Derfor spurte han russiske revolusjonære om hva de mente om polakkenes frigjøringskamp og engelske revolusjonære om hva de mente om irenes kamp.

Det er ikke tilfeldig at AKPs første landsmøte i 1973 vedtok et eget samepolitisk program. Det er ikke tilfeldig at AKP til denne dag er det eneste partiet i Norge som har et slikt program. Og det er ikke tilfeldig at dette programmet uttrykker full støtte til samenes rettigheter som nasjon.

Seks år seinere deltok jeg sammen med hundrevis av andre i okkupasjonen av anleggsområdet ved Stilla. Aksjonen for å bevare Alta–Kautokeino-vassdraget blei en skole i statens klassekarakter. Da DNA-regjeringa sendte en politihær på 600 mann for å sikre makta over en bit av sameland, fortalte det mer enn mange studiemøter om hva det norske «demokratiet» bygger på når herskerklassens interesser er trua. Men den var mer enn det. Den var i like stor grad en skole som lærte nordmenn noe om samenes djupe kjærlighet til sitt eget land. For å overleve i Stilla var vi helt prisgitt samiske kunnskaper om vidda og vinteren og uværet. Vi bygde en slags «torvtelt», darffe goatti, etter gammal samisk oppskrift. Slanke bjerker blei brukt som «spiler». Utapå

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

dem la vi torv med graset inn og deretter med graset ut. Vi la bjørkekvist på golvet som isolasjon og bygde et ildsted av Altaskifer. Når vi la reinskinn oppå kvistlaget og fyrte i grua, hadde vi det trivelig sjøl i sprengkulde. Et enkelt og genialt byggverk, bygd av materialer som vidda er rik på. Det finnes ingen norsk parallell. På Finnmarksvidda er vi nordmenn fremmede. Skal vi leve der, må vi lære av dem som har vidda i blodet. Darffe goatti er ett av titusen bevis på at dette er samenes land.

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

DEL III: SKAPT FOR Å KJEMPE

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

Fra AKP blei stifta i 1973 har partiet deltatt aktivt i utrolig mange kamper og aksjoner. Bare et stikkordregister over alt dette ville romme minst hundre boksider. Det sier seg derfor sjøl at det ikke er mulig å gi noe representativt bilde av alt vi har holdt på med. Jeg skal ikke ta for meg den innsatsen ml-bevegelsen har gjort for å stoppe frammarsjen til ny-nazismen i Norge. I mange år var vi eneste parti som gikk mot den rasistiske innvandringsstoppen, men det får jeg heller ikke tatt opp på en skikkelig måte her. Det er heller ikke mulig å ta for seg alle de aksjonene der AKPere har gått i spissen for å beholde fødeavdelinger og lokalsjukehus. Jeg skulle likt å skrive utførlig om ml-bevegelsens rolle i kampen for Alta–Kautokeino-vassdraget. Det hadde vært på sin plass å skrive om skoleaksjoner og mye annet. Men det får vente. I del III av denne boka skal jeg bare ta opp noen ytterst få områder for å gi eksempler på åssen vi har jobba.

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

KAPITTEL 15

Streikepartiet

En gang i oktober 1976 oppsummerte sentralkomiteen i AKP(m-l) at det var krise i streika på Zinken i Odda. Det var kommet melding om at streikekassa var tom, og at streikekomiteen trengte penger for å utbetale streikebidrag mandag eller tirsdag. Sentralkomitémøtet blei holdt i helga, og allerede søndag var faglig utvalg, Oslo AKP og NKS på universitetet i gang med å samle inn penger blant sine nærmeste. En bank-på-aksjon blant medlemmene fortsatte til langt på natt, og hundrelappene kom inn i en stri strøm.

På under et døgn kom det inn nærmere 50 000 kroner. Tor Mostue, også kalt «murer'n», skulle reise over til Odda med penga. Beløpet hadde han i tre plastposer. Det var alt fra kronestykker til hundrelapper som bare var slengt ned i posene. Tor skulle kjøre over Haukeli med ei gammal folkevogn. Det var høst. Det var glatt, og dekka på folkevogna var ikke de aller beste. Oppe på fjellet gjorde veien en krapp sving som folkevogna ikke ville være med på. Dermed bar det ut i geografien med Tor og streikefondet. Bilen gikk nesten rundt, men med litt flaks var det mulig å få den på veien igjen.

Verre var det med penga. Rundkastet hadde spredd kronestykker, tiere og hundrekronesedler rundt omkring i hele bilen. Murer'n følte seg som en onkel Skrue der han bada i penger. Samtidig var han livredd for at det skulle komme en vennlig lensmann for å gi han ei handsrekning med bilen. Åssen skulle han forklare den uortodokse omgangen med likvide midler? Men ingen lensmann kom, Tor fikk bilen på veien, og på et avsides sted fikk han samla penga pent sammen igjen. De tre plastposene kom vel fram til streikekomiteen i Odda. Men i Odda heter det på folkemunne at det kom en kar fra Oslo med plastposer fulle

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

av penger, og han hadde det så travelt at han ikke hadde tid til å ta en kopp kaffe en gang!

Under streiken på Jøtul blei det samla inn et beløp som svarer til omlag 2 millioner i dagens kroneverdi. Dette var et gigantisk beløp når en tenker på at innsamlingene til de engelske gruvearbeiderne, som store deler av fagbevegelsen stilte seg bak, kom opp i ca. 3 millioner. 60 % av streikebidraga som blei sendt til polarbeiderne under streika i 1978, kom fra streikestøttekomiteer eller enkeltpersoner. Streikestøttearbeidet var et varemerke for den nye stilen som ml-bevegelsen innførte i fagbevegelsen. Egentlig var den ikke ny. Det er en god gammal tradisjon som sosialdemokratene nesten hadde klart å ta livet av. Derfor blei også ledende sosialdemokrater så rasende når unge ml'ere fra f.eks. Studentersamfundet kom med plastbøtter fulle av penger. Saklig sett burde de ha jubla. Her kom studentene med penger til fagforeningene. Men disse plastbøttene og de mer beskjedne blikkbøssene gjorde det sosialdemokratiske sviket så uhyggelig lett synlig. Derfor raseriet.

Det er ikke riktig at vi går inn for streik for enhver pris. Vi er imot å gå til streik på et svakt grunnlag, uten forberedelser og uten en fornuftig taktikk. Og når vi går inn for en streikeaksjon, mener vi at det er nødvendig å legge opp til en langvarig kamp og å ha en gjennomtenkt taktikk.

Under rørleggerstreika i Bergen fikk vi et klassisk eksempel på en vellykka taktikk. Sammen med rørleggerne hadde vi kommet til at det var indre motsetninger mellom kapitalistene i byen. NAF brukte sitt konfliktfond til å dekke tapet til de enkelte kapitalistene, og nåde de små mestrene som vågde å bryte fronten. Men en viss storentreprenør Sande var det annerledes med. Han var så stor at han kunne koste på seg å gå på tvers, og han sto overfor store tap dersom streika fortsatte. Derfor blei det enighet blant de streikende om å sette inn maksimalt press akkurat der. Og arbeidsgiverfronten sprakk. «Hvor mye er det de krever?» spurte Sande. Jo, det var så og så mye. «Hvorfor er ikke det for lengst innfridd?» spurte storkapitalisten. En analyse av fienden og en nyansert taktikk er forutsetninga for seier.

I alle streiker drives det en intens kamp om opinionen. Husk bare hvor effektivt TV og løssalgsavisene brukte privatbilismen

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

og «menigmanns bensintørst» for å underminere transportstreika i opinionen.

Rørleggerne i Bergen gjorde et smart trekk mot denne typen agitasjon. Det blei sagt at streika rammet gamle og sjuke som ikke fikk reparert defekte kraner og sprukne rør. – Det var da riktig ille, svarte de streikende rørleggerne. – Dette tar vi svært alvorlig. Derfor oppfordrer vi alle som er i en slik situasjon om å kontakte oss, så skal vi komme og hjelpe dem – *gratis*. Tiltaket blei mektig populært, unntatt blant dem som hadde satt i gang hetsen, for det var jo ikke sånn det var tenkt.

Arbeiderne på Vinmonopolet er blant dem som har forstått dette med informasjon aller best. Under streika i 1982 utga de medlemsavisa «Motpol» som ukeavis! Den indre moralen forutsetter sjølsagt også løpende informasjon.

24. april 1976 gikk godsekspeditørene på Linjegods til streik. Bedriftsledelsen svarte med å flytte godsekspedisjonen fra Alnabru til sin tidligere terminal i Østensjøveien. Kontorpersonale gjorde jobben som streikebrytere. For godsekspeditørene var det ikke noe annet å gjøre enn å blokkere streikebryterterminalen. Det var deres arbeid som nå under streika blei utført av streikebrytere. At arbeidet blei flytta til en annen terminal, var sjølsagt helt uvesentlig. Likevel gjorde pressa et hovedpoeng av de streikendes «sjøltekt». De hadde «blokkert en fremmed arbeidsplass». Under den engelske gruvearbeiderstreika brukte Maggie Thatchers regjering nøyaktig de samme argumentene mot «the flying pickets», de mobile streikevaktene.

Politifolk fra «anti-terror-troppen» med spesialtrening i nærkamp møtte opp for å forsvare streikebryteriet på Linjegods. Med slag og spark blei 14 arbeidere arrestert.

I Arbeiderbladet hadde Walter Kolstad, formannen i Transport, følgende kommentar til den verste politiaksjonen mot norske fagorganiserte siden Menstad-slaget:

«Jeg kan ikke se at bruken av politi for å fjerne de streikende fra Linjegods-anlegget i Østensjøveien er noe problem for Norsk Transportarbeiderforbund. (. . .) Begår de en ulovlig handling, må de også selv ta følgene av det.»

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

Dagen etter mobiliserte AKP(m-l) folk fra universitetet og skiftarbeidere til solidaritetsvakt mot streikebryteriet. På Blindern klarte til og med Kjersti Ericsson og Bernt Holtsmark å tvinge den lokale SV-ledelsen til å delta i aksjonen. AKPere fra ulike arbeidsplasser, som hadde muligheter til det, deltok også. I alt deltok nærmere 200 demonstranter. Denne gangen møtte politiet opp med 100 mann i kampformasjon. Demonstrantene danna mur foran streikevaktene og tok derfor den første støyten av politiangrepet. Hårtuster blei rivi av, folk blei tråkka ned. Hester blei ridd inn i mengden. En ung Linjegods-arbeider blei skadd av hestespark. Noe liknende hadde norsk fagbevegelse ikke opplevd i fredstid siden de harde trettiåra.

Sjølsagt blei støttedemonstrasjonen skjelt ut som en aksjon «av utenforstående». Sjølsagt kom det en ny runde med studenthets, og jeg har i de seinere åra også hørt radikale folk mene at støtteaksjonen for Linjegods kanskje var gæern.

Mi vurdering er denne: Ikke på vilkår. Igjen er parallellen med England så sterk. Var det ikke nettopp slike støtteaksjoner de engelske kullgruvearbeiderne hadde trengt dersom de skulle hatt sjanse til å vinne? Og var det ikke akkurat samme formelle argumentasjon den brunkanta Thatcher-regjeringa brukte for å sette inn tusenvis av politisoldater mot streikevaktene?

Seinere opplevde trauste DNA-folk som sto streikevakt på brygga, uten en eneste student til å hjelpe seg, å bli behandla på akkurat samme måte. Og da Walter Kolstads forbund var ute i en høyst lovlig streik våren 1982, blei politiet nok en gang satt inn mot streikevakter som forsøkte å gjøre streika så effektiv som mulig. Da var det hele Transport som i presse og kringkasting blei møtt med den argumentasjonen som Kolstad sjøl hadde brukt i 1976.

Da Jøtul-arbeiderne i Oslo var ute i kamp for å redde arbeidsplassene sine, var Lars Skytøen industriminister. Skytøen blei spurt i Stortinget om Jøtuls skjebne. Som svar leste han opp konklusjonene i et brev til industridepartementet fra adm.dir. Rolf Sjøl på Jøtul. Det var ord for ord Jøtul-ledelsens vurdering som blei lagt fram i industriministerens svar. Dette syntes Rolf Sjøl var et så knakende godt svar at han hengte opp «industriministerens redegjørelse» på oppslagstavla i bedriften med påskriften: «Bedriften anser at industriminister Lars Skytøens svar (. . .) er så dekkende at vi gjerne vil at alle skal være inne-

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

forstått med innholdet.» Nok en akt i suksessføljetongen «Herren og hans tjenere» var ferdigspilt.

Noen år tidligere hadde Jøtul-arbeiderne opplevd en annen variant av samme stykke. Da de streika mot trakassering av fremmedarbeidere og usaklige oppsigelser, var de utsatt for et enormt politisk press. I Oslo-avdelinga av Jern og Metall blei det trua i nokså utilslørte vendinger om å organisere *streik mot Jøtularbeiderne.* Det blei forsøkt piska opp en alt annet enn hyggelig stemning mot dem på jernarbeidsplassene. I denne trengte situasjonen tok Jøtularbeiderne offensiven. De lagde en løpeseddel med oppfordring til de andre jernarbeiderne om støtte, og delte den ut ved bedriftsportene over hele byen. På Nyland blei Ove Larsen, som da var sentral faglig tillitsmann i SV, så rasende at han trua de frammøtte Jøtul-arbeiderne med å hente folk som kunne jage dem.

Mange av de stedene der det har vært gjennomført vellykka streiker i de siste femten åra, har AKP hatt en grunnorganisasjon. I slike tilfeller diskuterer partilaget situasjonen løpende og kommer fram til forslag som de fremmer på streikemøte. Ingen som kjenner slike AKP-lag fra innsida kan unngå å bli imponert over hvor hardt og uegennyttig disse folka jobber. Etter hvert har AKPerne også blitt svært rutinerte. De kan sine faglige regler, de kan vedtekter og arbeidsmiljølover, og de kan regne fletta av motparten om det skulle være nødvendig. Det er også en stor styrke for arbeiderne på en plass at det finnes et AKP-lag der, for i en kampsituasjon vil dette laget raskt kunne dra nytte av hele AKPs organisasjon og faglige kontaktnett. Det betyr sakkunnskap erfaringer fra liknende situasjoner, og det betyr ikke minst penger i streikekassa.

Mye av det nye AKP har stått for i streikekamp og daglig faglig arbeid, er egentlig ikke spesielt marxist-leninistisk eller kommunistisk. Det er ikke spesielt kommunistisk å støtte arbeidsfolk som kjemper, å sende dem penger eller å gå til sympatiaksjon, det er proletarisk. Det AKP har gjort, er egentlig bare å ta opp igjen de beste kamptradisjonene som finnes i norsk fagbevegelse, feie støv av dem og kjempe dem fram mot det kvelende byråkratveldet til sosialdemokratene.

Dette er kjent i fagbevegelsen, derfor hjelper det ikke alltid så mye for DNA å bruke «kommunistspøkelset» lenger. Foran et

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

årsmøte på Rosenberg i Stavanger hadde DNA kjørt en hard partipolitisk valgkamp. «Det står mellom DNA og AKP» sto det å lese i avisene. Men som en arbeider sa til Stavanger Aftenblad på årsmøtet: Nå går det mot harde tider, og da trenger vi folk som kan stå på. AKPeren Ove Stumo blei valgt. Ikke for å gjennomføre AKPs program, men fordi flertallet hadde tillit til den faglig-politiske linja han som ml'er hadde stått for i årevis.

Streikehandbok

Jeg vil ikke stikke under en stol at AKP har hatt fingrene borti 95 % av de streikene som har vært gjennomført i Norge i godt over et tiår. I framtida kommer det til å bli behov for langt flere aksjoner, kanskje også du som leser dette, vil stå oppe i en slik aksjon sjøl. Derfor skal jeg gi deg ei lita streikehandbok – STREIKERENS TI BUD, så å si:

1. Gå på tvers av det faglige byråkratiet. Ta kontakt med fagorganiserte på grunnplanet over hele landet. Pampene på toppen vil svikte deg. Det er på grunnplanet du har noe å hente.

2. Det trengs et grundig forberedt og velorganisert streikestøttearbeid.

3. Vær forberedt på langvarig kamp, og vær nøye med å utvikle en strategi og en taktikk for streika. Dere har mektige fiender som vil bruke enhver mulighet til å knekke dere.

4. Vær på vakt mot byråkratisering. Mest mulig aktivitet blant de streikende sjøl. La det bli et mål at folk skal få større tillit til seg sjøl og sine egne evner gjennom aksjonen.

5. Streika kommer sikkert til å bli stempla ulovlig. Vær forberedt på å trosse dommer og politi.

6. Regn med at presse og kringkasting vil være mot dere, driv aktiv propaganda for de viktigste grunnene til at dere streiker.

7. Mobiliser familiene til de streikende.

8. Skap en breiest mulig aksjonsenhet innad på tvers av partiskiller og gruppemotsetninger. Hold hardt på disiplinen utad. Fienden vil prøve å splitte dere.

9. Regn med at partiapparatet til DNA vil bruke enhver sjanse til å undergrave streika. SV og NKP er så lojale overfor DNA at

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

de kan finne på hva som helst. Stol på dere sjøl, men utnytt motsetninger hos sosialdemokratene så godt det lar seg gjøre.

10. Ta kontakt med AKP og Klassekampen. Vi står på i hundre og har et godt utbygd nett av kontakter som fort vil få i gang støttearbeid.

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

KAPITTEL 16

Transformatorvikler med historie mellomfag

Noe av det smarteste ml-bevegelsen i Norge har gjort var de såkalte «proletariseringskampanjene», da hundrevis av studenter og skoleelever blei overtalt til å begynne i industri, transport og andre typiske arbeideryrker.

Jeg deltok i den første «proletariseringsbølgen» i ml-bevegelsen. I likhet med mange ml-ere slutta jeg å studere i 1971 og tok meg jobb i industrien. Dette var en helt naturlig handling. Jeg har aldri opplevd det som noe offer. For andre var det sikkert annerledes. Kanskje de sto midt oppe i et hovedfag og hadde ei astronomisk studiegjeld. Kanskje de havna på en dårlig arbeidsplass i et jævla møkkaarbeid. Kanskje de opplevde at partiet ikke tok godt nok vare på dem da de først hadde «proletarisert seg». For dem kan det ha vært et offer. Dessuten var det sikkert dumt at det i sin tid blei forsøkt å gjøre industriarbeidere av Dag Solstad og Edvard Hoem. De hadde sikkert blitt mye dårligere arbeidere enn forfattere. Men for meg var det ei helt naturlig greie. Det er arbeiderklassen og særlig industriarbeiderklassen som har styrke til å stå i spissen for å gjøre revolusjon og skape et sosialistisk Norge. Altså slutter man seg til den. Enkelt og greit. Personlig og politisk var det også djupt tilfredsstillende. Den jordnære måten å se tinga på, solidariteten, kameratskapet, fleipinga, kjeftinga, alle de små konfliktene med ledelsen som daglig viser at vi er to ulike klasser, ikke noe av dette ville jeg ha vært uten.

Jeg begynte på ASEA-Per Kure. En arbeidsplass med radikale tradisjoner, en viktig klubb i avdeling 1 og med god lønn til å være industriarbeid. Det var lett å få jobb. Avdelingssjefen reagerte ikke på navnet Steigan og vips var arb. nr. 5481 innrullert i arbeidsstyrken som transformatorvikler. Derimot var det andre

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

som hadde bedre etterretning enn bedriften. Før jeg hadde vært der i tre dager visste Ole Kopreitan i Folkebevegelsen mot EEC beskjed. Han så det som sin spesielle oppgave å kartlegge hvor maoistene tok veien, og han gjorde ikke noe dårlig arbeid på det feltet.

Jobben min var ensformig nok. Å vikle transformatorer er ikke det mest spennende en kan gjøre. En står med ett bein på bakken og ett på en pedal, fører trådene med den ene handa og styrer knippet med den andre. Du er pukka nødt til å få ryggplager, slitasjeskader og annen faenskap. Til å begynne med syntes jeg at tempoet var for jævlig, jeg reiv meg til blods og fikk sår på fingra. Likevel var jeg milevidt unna å klare akkorden. Det tok tre uker. Så var det over. Siden trivdes jeg med jobben og hadde små problemer med å tjene gode penger. Det viktigste var likevel ikke jobben. Viktigste grunn til å trives i en slik jobb var folka. Til å begynne med var skepsisen stor. Jeg (og de andre kommunistene) blei sett på som fremmedelementer. I dag skjønner jeg denne reaksjonen. Det var i bunn og grunn en klassereaksjon. Vi kom utafra. Vi kom dit av helt uforståelige grunner, enda vi hadde lettere om ikke nødvendigvis bedre betalt arbeid å sikte mot. Vi brukte et språk, en politisk terminologi, som var fremmed. Og vi angrep tillitsmenna deres. Ikke det at folk nødvendigvis var så begeistra for tillitsmenna. De kunne ofte være reint ut sagt forbanna på dem. Men det var *deres* tillitsmenn. De hadde sjøl valgt dem til å representere seg mot bedriften. Et angrep på de tillitsvalgte føltes som et angrep på dem sjøl. Dette er en sunn reaksjon som jeg har all mulig sympati for. Derfor skjønner jeg at folk reagerte på oss ei tid. På den andre sida fantes det sosialdemokratiske tillitsmenn som visste å utnytte denne reaksjonen til å drive klappjakt på kommunister.

Det tok tid å bryte ned skepsisen. Vi hadde vanskelig for å omstille oss til det seige organisasjonstempoet i en verkstedklubb. Vi var vant med det hektiske skole- og studentlivet, der allmannamøter kunne innkalles på kort varsel og aksjoner settes i verk raskt. Ethvert forsøkt på å overføre dette til bedriftene var dømt til å mislykkes. Likevel var kameratskapet på jobben sterkere enn skepsisen.

Det er en egen stemning, en egen stil på et sånt verksted, som du ikke finner på et kontor eller en annen arbeidsplass. Folk kan være ganske rå i kjeften det ene øyeblikket og de beste kamerater av verden det neste. En god replikk spiller stor rolle. En

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

kjapp, litt underfundig replikk gir status. Og den må pareres med stil. Du må gjerne høyne for å avsløre en bløff, men vær ikke plump. Da har du driti deg ut. En uskyldig bemerkning kan være en skarp polemikk, men hvis du lar deg erte opp, har du gått i fella. Ei god replikkveksling kan gå som ei god historie i årevis. Dette henger sammen med klasseundertrykkinga. Den enkelte arbeideren må være forsiktig med hva han sier overfor sjefene, ellers kan han bli utsatt for represalier. Men han kan ikke tillate seg å miste verdigheten. Derfor er en fyndig replikk med dobbelt bunn ofte et godt våpen. Sjefen veit at han er blitt fornærma, men han kan ikke sette fingeren på åssen det har skjedd, og kan derfor ikke foreta seg noe uten å bli til latter. Folk som kan dette gamet, kan tillate seg ganske mye.

De sju små dverger

Våren 1977 skulle det velges delegater fra jern og metall til LO-kongressen. Dette var på den tida da Oslo Jern og Metall, avdeling 1, spilte en stor politisk rolle. Vedtak fra *av*delingen som den heter på jern-met sjargong, blei referert og diskutert. Avdeling 1 blei sett på som radikal og toneangivende. 17 000–18 000 medlemmer og betydelig prestisje.

Det å velge delegater til LOs høyeste organ burde være en grei sak. Men det er det ikke. Valgreglene er veldig innfløkte og utforma slik at det er nærmest uråd for en opposisjon å bli valgt. Jeg vil tru at dersom en opposisjon skal få vanlig flertall av delegatene på LO-kongressen, må den ha minst 4/5 av medlemmene bak seg. De fleste forbund velger på landsomfattende lister, der lokale kandidater som ikke har forbundsledelsens velsignelse, i praksis ikke har noen mulighet til å nå opp. Joda, du kan stille kandidater, men det er forbudt å drive landsomfattende agitasjon for dem. For det er fraksjonisme. Dessuten har LO-sekretariatet automatisk nesten 10 % av stemmene på kongressen. Hvor knallhardt systemet kan være fikk Kjell Høybråten, Jern og Metall, Bergen, erfare da han stilte opp til kongressen i 1981. Han hadde et klart flertall av de avgitte stemmene. Derfor *trakk* like godt de som talte opp *fra* noen hundre stemmer på hans side. Til gjengjeld plussa de på noen hundre stemmer på motkandidaten. For eksempel blei foreningsmøster med 10–15 frammøtte regna som stemmer avgitt fra samtlige 200–300

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

ansatte. Stort råere er vel ikke valgsystemet i Polen. Om ikke LO reagerte? Å nei. Saka blei innrapportert, men sekretariatet og kongressen var så fornøyd med resultatet at de ikke så noen grunn til å gå inn på detaljene i åssen det var oppnådd.

Derfor var det en sensasjon da fem kjente AKPere blei valgt til LO-kongressen i 1977. Det blei seinere hevda at vi blei valgt på et dårlig besøkt møte. Faktum er at det møtet som valgte fem AKPere som jernarbeidernes representanter fra Oslo, var et av de best besøkte medlemsmøtene i avdelingas historie. Bare et lite antall årsmøter har vært bedre besøkt.

Det var tre daglig-politiske saker som dominerte den våren. Det var kampen mot kombinerte inntektsoppgjør og for frie forbundsvise oppgjør, det var kampen mot lønnsnedslag, og det var kampen for å forby nazipartiet Norsk Front. På alle disse tre områdene fatta Oslo Jern og Metall klare vedtak som gikk mot LO-sekretariatets linje.

Alt samme kveld som valget hadde funnet sted, begynte motmobiliseringa i Folkets Hus. Taktikken gikk ut på å få vedtatt protester rundt omkring i de lokale klubbene, for på det grunnlaget å innkalle et nytt møte. Men kampanjen gikk dårligere enn Youngstorget hadde regna med. Det var mange som hadde sansen for det som hadde skjedd. Forbausende mange. Ikke det at de var enige med AKP. Men de syntes at det var til pass for enkelte å få seg en midt på den litt vel hovne planeten. Dessuten har mange folk en langt mer nøktern holdning til sånt enn de som sitter i de øvre etasjene i Folkets Hus. Et møte er et møte. Flertallet bestemmer. Hvis folk er misfornøyd med utfallet, får de begynne å gå på møtene. For øvrig var jo svært mange enige i de tre sakene som vi hadde blitt valgt på. Likevel var det en viss mulighet for at kampanjen kunne ha ført fram. Helt til klubbformannen på min tidligere arbeidsplass hadde vist seg i TV kvelden etter. Vi stilte begge to til en holmgang med Heradstveit som programleder:

> *«Fiskerud: Nei, det er klart at som Steigan egentlig prøver å si, det er noe stort tøv, som det pleier å være forresten. Saken er den, AKP har ingen innpass i norsk fagbevegelse. Den har sju dverger på Kure. Den har 12–13 på Nyland. Og sånn er det rundt hele. Det vet vi, det ser vi på galuppen, det er et sånt promilleparti, basert på en sånn menighet der Steigan er yppersteprestenen. Det er klart at disse har ingen inn-*

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

flytelse på arbeidsplassene, bortsett fra en ting, de er politikere 24 timer i døgnet, de lager bråk og uro så fort de kan, de, de skriker litt, ikke sant, når det smeller litt i Tromsø (Fiskerud sikter til bombeattentatet mot Oktobers bokhandel i Tromsø, min anm. PS.), på den klassepurken de fordømmer hver eneste dag, de vil altså bruke demokratiets virkemidler når de kan det, mens de for eksempel fordømmer alle disse organisasjonsleddene. . . . Det er nye, farlige elementer, vi kjenner hvem de representerer. Det er ekstremistene, de har ikke noen grobunn, de kommer ikke, ja, som jeg sier, dette har ikke noe grobunn i arbeider- eller fagbevegelsen. Dette er noen som leker Robin Hood med utgangspunkt i fra sandkassa på Blindern.»

Og mye mer av samme stilen. Mannen hadde glemt at han ikke satt på styremøte i Oslo Jern og Metall, men foran et milliontallig publikum som venta på argumenter. Ethvert forsøk fra programleder eller undertegnede på å ta opp de faglig-politiske sakene som medlemsmøtet faktisk hadde vedtatt, prella av som vann på gåsa.

Det gikk som det måtte gå. Svært få hadde lyst til å følge opp Fiskeruds ville bukkeritt. På hans egen arbeidsplass falt det utrolig mange vitser om små dverger som ligger i sandkasser og skyter med pil og bue, og dagens slager var opplagt: dvergenes sang fra Snøhvit og de sju små dverger: Hei hå, hei hå . . . Fiskerud spolerte etter alt å dømme en karriere i forbundet med den forestillinga han presterte på TV. Derimot har et par av dvergene leda verkstedklubben på Kure i en del år nå.

Suspensjoner

Visse folk i fagbevegelsen vokta på oss som smeder for å ta oss når vi gjorde et feilgrep. Og feilgrep gjorde vi. Da kom eksklusjonsparagrafen og suspensjonstrusselen fram. Noen kommunister blei suspendert fra klubben på Nyland Vest for «å ha kalt tillitsmenn for klasseforrædere». De mente at dersom en ikke reiste kampen for arbeidsplassene på Nyland for fullt fra 1976–77, så kunne en risikere at de blei nedlagt. Det var i den sammenhengen det falt krasse ord.

Nå kan man si at det ikke var pent å kalle Gunnar Nilsen noe

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

sånt. Det hadde vært mer dekkende å kalle han for eksempel «en satt middelaldrende herremann som sitter på en stadig breiere bak». I overført betydning, sjølsagt. Hvis vi legger skjellsordene til side, hvis maoistene hadde formulert seg på en så utsøkt høflig og presis måte som jeg antyder her, så må vi jo i dag si at de hadde helt rett!

Nyland Verksted finnes ikke lenger. Det er nedlagt, og en hjørnestein i Oslo Jern og Metall er ødelagt. Kunne dette vært unngått? Kanskje det. Nylandsarbeiderne tok opp kampen til slutt med streik og aksjoner. Men da sto de med ryggen mot veggen. Det var en stolt og heroisk kamp, men den var dømt til nederlag. Skulle de ha hatt noen sjanse, måtte kampen ha vært reist på et tidspunkt da klubben hadde pressmidler, da den ennå kunne ramme Fred. Olsen. Hadde klubben gjort som kommunistene mente den burde ha gjort i 70-åra, er det en viss mulighet for at den kunne seira. Men de som hadde størst innflytelse i verkstedklubben på det tidspunktet, satt på sin breie bak og var mer opptatt av å klå maoistene for deres noe uhøflige formuleringer enn av å legge opp en langsiktig strategi for kampen mot Fred. Olsen.

Med 18 000 medlemmer på det meste representerte Oslo Jern og Metall en formidabel styrke. Og det er ingen tvil om at avdeling 1 hadde fått støtte fra resten av fagbevegelsen i Oslo og landet for øvrig dersom den hadde bedt om det.

Hva klarte så ledelsen for landets største fagforening å få ut av denne situasjonen?

Avdelinga stilte seg tre store kampoppgaver, tre saker som skulle være prøvesteiner i kampen for arbeidsplassene. Det var Radionette. Det var Nyland. Og det var Jøtul. I alle tilfellene blei det på et tidlig tidspunkt rasla med sabler og uttrykt solidaritet. Jernarbeiderne i Oslo skulle bruke hele sin kampkraft og hele sin organisatoriske styrke for å sikre jobbene til sine medlemmer på disse bedriftene. I dag er alle tre bedriftene nedlagt, og organisasjonen gjorde ikke mye for å hindre det. Dette er de nakne fakta. Jernarbeiderne i Oslo bør etter hvert trekke de nødvendige konklusjonene av ei slik utvikling.

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

LO-kongress 1977

LO-kongressen i mai 1977. Voldsom mediainteresse rundt de fem marxist-leninistene fra Oslo Jern og Metall. Åssen ville de oppføre seg, åssen så de ut? Venta de at vi skulle hoppe opp på bordene og proklamere revolusjonen der og da? Det kunne virke sånn. Toppledelsen i LO prøvde å late som om vi ikke eksisterte, med unntak av Tor Aspengren som gikk rundt som ei kruttønne, klar til å antenne for den minste gnist. En av toppfolka i Jern og Metall hadde skrytt på et kurs på Sørmarka uka før om at vi skulle bli kasta ut fra kongressen allerede under konstitueringa. Da jeg møtte han på kongressen, sa han, litt brydd: «Hei, Pål, har du dagens nummer av Klassekampen?»

Den eneste som viste en viss stil var Einar Gerhardsen. Midt foran massevis av fotografer kom han bort til oss for å diskutere. Han beskyldte oss for å være for ekstreme med revolusjon og proletariatets diktatur og sånt. Jeg minte han på at han sjøl hadde vært medlem av Arbeiderpartiet den gang partiet hadde de samme parolene på programmet, ja, at han attpåtil hadde vært medlem av «Venstrekommunistisk Ungdomsfylking». Den gamle gubben blei så opprørt at han skalv, jeg var redd han skulle få slag. Men bare det at han var villig til å gå i diskusjon med oss, viser at de lagde AP-toppene av bedre virke i gamle dager. Nå lages de av pudding og byråkratmasse. Gerhardsen har nå i det minste sittet i fengsel for å ha gått klassestaten midt imot. Det er mer enn en kan si om Bygdøy-fiffen i dagens AP-ledelse.

Det hadde blitt snakka en del om partimisbruk av fagbevegelsen da jeg som partiformann i AKP blei valgt til delegat fra Oslo Jern og Metall. Hvor lite oppriktig denne kritikken var, viste seg ved valg av dirigenter på kongressen. Reiulf Steen, som da var DNA-formann, men verken delegat eller medlem av de ledende organa i LO, blei valgt til en av dirigentene. Grunnlaget kunne bare være DNAs sjølbestalta eiendomsrett til fagbevegelsen. Ikke var han noen god dirigent heller, prøvde å avbryte innlegg og spille bajas. Som møteleder rakk han ikke Lars Skytøen til knes. En kan si hva en vil om Skytøen, og det gjør en jo hvis det ikke er barn til stede, men han var en knallhard og dyktig møteleder på kongressen. Han kunne sin foreningspraksis og holdt seg til den, også når det var til fordel for opposisjonen. Andre DNA-folk i fagbevegelsen har enten ikke lest 'Tillitsmannen' av Einar Gerhardsen, eller så har de ikke forstått den, eller kanskje

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

de oppriktig mener at det finnes én foreningspraksis for styret og en helt annen for opposisjonen.

En LO-kongress er en steinhard affære hvis du er i opposisjon. Det er bokstavelig talt tusenvis av forslag å holde styr på, tempoet er svært høyt og det drives manipulasjon hele tida.

Vi fem fra Oslo-benken jobba på en helt spesiell måte. Vi måtte jo mene noe om samtlige forslag. Vi hadde forplikta oss til å reise alle de forslaga fra grunnplanet som vi mente var bra, og det var ikke så reint få. Derfor jobba vi i alle pausene, også mens andre delegater var på fester. Vi satt i den gamle leiligheten til Kjell Gjerseth fem minutter fra Folkets Hus og skreiv innlegg og lagde innstillinger. Den faglige sekretæren til partiet satt der også og hjalp oss å holde oversikten. Håkon Lie ville fått spader om han hadde sett oss: kaderpartiet, cella på Herøya. Ofte blei dagsordenen på kongressen snudd om sånn at vi kanskje bare hadde en halvtimes pause til å forberede et svært punkt. Vi skulle bli enige om hvilke standpunkter vi skulle ta, hva vi skulle si, hvem som skulle ta ordet. En gang holdt Reiulf Steen på å ta oss på senga. Da vi gikk til pause, holdt vi på med punkt 7 på dagsordenen. Da vi kom tilbake etter pausen, annonserte han at vi fikk punkt 11, valg! Valgkomiteens formann fikk ordet. Hjelp, vi har ikke forberedt hva vi skal si under valga. Frenetisk hvisking over bordet, i full fart rables et innlegg ned. Plutselig er valgkomiteens formann ferdig, han trengte ikke si mye, for han visste hvor han hadde flertallet i salen.

Steen griper klubba: «Er det noen som forlanger ordet, det synes ikke å være til . . . » Lenger kom han ikke, før delegat 93 Steigan løper opp langs midtgangen og entrer talerstolen. Puh. Jeg begynner innlegget med en generell kritikk av LO-ledelsens linje.

Steen klubber: «Innlegget har ikke noe med saka å gjøre.» «Jo, dette er til valga av LOs ledelse.» Jeg får sagt to setninger til før Steen avbryter:

«Jeg ber om at man holder seg til saka, ellers blir jeg nødt til å avbryte.»

«Det har Steen gjort to ganger allerede. Dersom han ikke avbryter, skal jeg komme til konklusjonen.»

Steen holdt munn, og jeg fikk avslutte med å oppfordre folk til å stemme mot valgkomiteens innstilling på alle punkter. Det forundrer meg at det går an å være så *liten* og så livredd for å la opposisjonen komme til orde når en attpåtil sitter med 95 % av

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

forsamlinga på sin side. Det sier litt om hvor langt det demokratiske sinnlaget rekker.

I ettertid har jeg hørt at noen mener at vi kjørte ultraradikalt på LO-kongressen. Jeg har tenkt nøye gjennom det, men kan ikke finne hold i kritikken. Dette er veldig lett å sjekke, for alt vi sa og foreslo er gitt ut i bokform etterpå. (Arbeideropposisjon på LO-kongressen, Oktober forlag.) Det som går fram av boka, er at vi først og fremst sørga for at hundrevis av forslag fra lokale fagforeninger blei reist til votering. Det er nemlig ikke sånn at forslaga kommer opp automatisk. De må fremmes av en delegat for å komme til votering på kongressen. Det sørga vi for. Vi opptrådte som budbringere fra en masse fagforeninger over hele landet, mens delegatene fra deres egen forbund ofte *ikke* reiste de samme forslaga.

Når det gjaldt språkbruk og framferd, var vi korrekte. Vi kom med saklig kritikk og konkrete forslag. Skjellsord holdt vi oss langt unna. Vi var skarpe i kritikken av LO-ledelsen for dens tilslutning til kombioppgjør og for dens manglende evne og vilje til å kjempe for de fagorganisertes interesser. Dette vedstår jeg meg fullt ut.

Det har sjølsagt blitt reagert på at vi nekta å ta imot alt fra en gedigen stresskoffert som alle delegater fikk utlevert, til at vi nekta å motta så mye som en kulepenn. Demonstrasjonspolitikk, mener noen. Riktig. Det var demonstrasjonspolitikk. Sjølsagt mener ikke vi at folk blir korrupte av å få en kulepenn eller en stresskoffert. Men vi ville demonstrere mot pengesløseriet på topplanet i LO, mot små og store «smøremidler» som brukes for å mjuke opp folk, samtidig som det samme LO er fryktelig kjipe med å støtte folk som er ute i kamp. Vi nekta å ta imot disse gavene for å rette et søkelys på et system som er muggent. Som politisk demonstrasjonsform mener jeg fortsatt at den hadde sin misjon.

Fra SV-hold er det blitt hevda at vi ødela for den øvrige opposisjonen ved å gi LO-ledelsen en enkel fiende å slå mot. Jeg spør da: hvilken opposisjon? Det var en god del rakrygga folk som sloss sammen med oss for de sakene der vi var enige, men hva med resten? Hvor var de? Var de så skremt av tomtønneramlinga til Aspengren at de ikke turde ta ordet? I så fall, hva har de på en LO-kongress å gjøre? Eller var de så redde for å få kommuniststempelet på seg at de ikke turde stå på sine egne forslag av den grunn?

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

Flertallet av de partipolitisk engasjerte SV-erne som var der, utgjorde ingen opposisjon. De var med på å godkjenne LO-ledelsens arbeid, de godkjente DNAs mjælking av fagforeningspengene. De falt til fote i sak etter sak. Den angivelige kvinnepolitiske opposisjonslederen på kongressen var såre vel fornøyd med at kvinnekrava blei oversendt sekretariatet og dermed som vi alle veit, papirkorga.

Er det denne opposisjonen som skulle ha stått fram i all sin velde, dersom vi fem ikke hadde vært der?

Etter å ha lest gjennom innlegga våre og forslaga våre på nytt, har jeg kommet til at vi kanskje tok feil i 2–4 % av sakene, alt i alt en forholdsvis bra score.

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

KAPITTEL 17

Hurra for kvinneopprøret!

På seinvinteren 1985 var norske TV-seere vitne til et selsomt skuespill. En kulturredaktør og en overklasseadvokat satt og forsvarte pornografi. Hans Fredrik Dahl og Alf Nordhus er menn med makt og innflytelse. Det er priviligerte menn som lever på solsida. Når de forsvarer porno, er det langt alvorligere enn når en siklete fyr på jobben sprer porno fra garderobeskapet sitt. For redersønnen og karriereadvokaten har posisjoner til å påvirke hundretusener av mennesker. De kan ikke skylde på uvitenhet. For Unni Rustad og pornoaksjonen har ved hjelp av lysbilder og harde fakta vist hva porno er for noe. Det er ikke *frihet.* Det er ikke *erotikk.* Det er grov kvinne- og menneskeforakt. Hvor mange amerikanske barn blir kidnappa hvert år for å fore pornoindustrien med nytt kjøtt? Hvor mange drap blir begått for å pirre de råeste og mest bestialske instinktene på et kjøpekraftig marked? Mine herrer, Dahl og Nordhus: Pornoindustrien er en av de største og mest profitable industriene i USA. Denne industrien vasser i blod. Hvem sin frihet er dere riddere for? Tenker dere ikke et øyeblikk på de jentene som dopes med narkotika for å holde ut? Tenker dere ikke på hva jenter og kvinner må føle når de ser sine medsøstre bli vrengt og budt fram på denne måten? Eller har dere tenkt kjølig gjennom dette, og kommet til at hensynet til pornoindustriens næringsfrihet tross alt må telle mest?

Som mann reagerer jeg på at menn framstilles slik pornoindustrien framstiller oss, som dyriske knullemaskiner, som gale voldsmenn som ikke eier menneskelighet eller varme. Jeg reagerer sjølsagt på pornoens kvinnesyn, men jeg reagerer like sterkt på dens syn på menn. Kort sagt, pornoen har et menneskesyn som er perverst. Det tyder ikke på «mannehat» når kvin-

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

nebevegelsen har tatt opp kampen mot pornoen. Jeg opplever det heller som en tillitserklæring til *mennesket i mannen*. På tross av at vi menn har vært skammelig seine med å reagere, har den aktive kvinnebevegelsen fortsatt tru på at vi kan kvitte oss med den råtne sida i mannsrollen og bli hele mennesker.

Kvinnebevegelsen er noe av det beste som har skjedd i det norske samfunnet de siste 20 åra.

Opptakten til en organisert kvinnefront kom høsten 1971 da Wenche Hjellum innleda på et Rød Front-møte i Studentersamfundet i Oslo. I romjula vedtok ledelsen i MLG på et møte hjemme i stua til Kjersti Ericsson å gå inn for å organisere en landsomfattende kvinneorganisasjon. På nyåret 1972 gikk ml-jenter over hele landet i gang med å organisere lokale kvinnefrontgrupper i samarbeid med andre jenter. Den av våre folk som nok spilte den viktigste rollen i denne prosessen, var Kitty Strand.

Med framveksten av Kvinnefronten slo den nye kvinnebevegelsen for alvor ut i full blomst. Noe liknende skjedde i alle vestlige land. Den norske ml-bevegelsen var en av de få ml-partiene som skjønte den strategiske betydninga av kvinnekampen allerede fra starten. Vi sloss for at kvinnekampen ikke skulle bli en sekterisk kamp for en intellektuell elite. I 1971–72 førte ml-jentene beinhard politisk kamp *mot* blant andre Nina Karin Monsen og likesinnede som nettopp mente at mannen var hovedfienden. Da er det en smule frekt av N. K. Monsen å komme etterpå og kritisere kvinnebevegelsen for mannshat.

I andre land kalles den nye kvinnebevegelsen for *feministisk*, og det er mange stridende retninger innafor denne feminismen, borgerlig, småborgerlig og mer proletarisk feminisme. Men i Norge heter de nye kvinneaktivistene *kvinnefrontere* på folkemunne, helt uavhengig av hvilken organisasjon de er med i og om de er organisert noe sted i det hele tatt. Pornokapitalen raser mot de fæle «kvinnefronterne» som skader markedet deres. De store borgerlige avisene skriver lederartikler om at «kvinnefronterne» går for langt i sine krav. Frustrerte mannssjåvinister beklager seg over at «kvinnefronterne» truer posisjonen deres. Denne språkbruken sier noe om det hegemoniet Kvinnefronten har skapt seg i Norge, og det betyr også et hegemoni for en bestemt retning for kvinnekampen. Og Kvinnefronten har vært nødt til å kjempe for hver eneste millimeter. Ikke noe har vært gitt på forhånd. Det var folk som mente at kvinner ikke skulle organisere seg til

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

kamp, men først og fremst drive bevisstgjøringsgrupper for å frigjøre seg sjøl. Det var folk som mente at kvinner ikke skulle ha faste organisasjoner med valgt ledelse fordi det var en «patriarkalsk struktur». Det fantes folk som mente at kvinneorganisasjonene ikke skulle delta i 1. mai-demonstrasjoner fordi de ville «besudle dagen»! Det var folk som mente at det var gæernt av kvinner å ta stilling mot imperialismens angrepskriger i den tredje verden eller mot fascismen. Det var folk som mente at det var gæernt av kvinnebevegelsen å gå mot pornografi. De hevda at det var «puritansk» og et utslag av «bedehusmentalitet» å demonstrere mot pornoprofittøren Leif Hagen, enda han presenterte kvinner som mindreverdige kjøttstykker som kan piskes, bindes og skjæres i med motorsag! Og helt i det siste har vi hatt SV-ledelsen som kategorisk har gått imot at en 6-timers arbeidsdag skal kompenseres fullt ut. SV presterte å komme etter Høyrekvinnene i å støtte dette kravet. Ved hver eneste korsvei har det vært kamp, og ved hver eneste korsvei har det vært sånn at de som var mot Kvinnefrontens politikk, kunne regne med sympatiske oppslag i pressa.

Sjøl om jeg i alle disse åra har vært levende engasjert i kvinnepolitiske spørsmål, er jeg neppe den rette til å oppsummere alt det store og fine som har skjedd i kvinnekampen i 70- og 80-åra. Det må de aktive kvinnfolka gjøre sjøl.

Jeg trur kapitalismen er avhengig av en familiestruktur der kvinnene gjør millioner av arbeidstimer i gratis privat omsorgsarbeid. Et system som er basert på profitt, vil aldri betale for alt dette gratis arbeidet, og vil aldri gjøre det til et samfunnsmessig ansvar. Kvinner får sine gamle, sjuke foreldre hjem som pleiepasienter fordi den offentlige omsorgen ikke finnes. Kvinner som får arbeid, er samtidig dobbeltarbeidende for mann og barn. Kvinner må gjøre opprør, mot oss menn, men djupest sett mot hele den kapitalistiske økonomien og mot et familiesystem som alltid vil holde kvinnene nede.

Dette har vi skjønt etter hvert. Men det har tatt tid. Den største teoretiske bommerten vi ml'ere gjorde i den tidlige fasen av kvinnekampen, var å utvikle parolen «Forsvar familien». Den var i virkeligheten en fortsettelse av den stalinske familiepolitikken i Sovjet i 1930-åra og den albanske patriarkalske «sosialistiske» familien i 1970-åra. Den heterofile kjernefamilien, det livslange monogame ekteskapet, blei ml-normen. Dette førte med logisk nødvendighet til at vi også inntok uriktige og skade-

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

lige holdninger til de homofile og den homofile kampen.

Men har det ikke vært kvinneundertrykking i ml-bevegelsen? Her burde jeg sjølsagt svart at ml-menn er en helt spesiell type mennesker, en slags ufeilbarlige engler som er sendt for å frelse verden. Men dessverre, ml-menn er som alle andre menn i det norske samfunnet prega av den kvinnefiendtlige ideologien og de kvinneundertrykkende mekanismene som finnes i dette samfunnet. I perioder har det nok vært tøft å være jente i ml-bevegelsen. Kvinnene slapp ikke til på tross av at de var dyktige, de gjorde det seige, usynlige organisasjonsarbeidet. Men nå har vi de siste åra opplevd en vårflom der jentene har forlangt å bli hørt og der de har erobra framtredende plasser i partiapparatet, på valglister og i offentlige og høyst synlige verv. Vi har hatt «bøllekurs» for jenter for å styrke sjøltilliten og lære å stå på i forsamlinger. Vi har hatt egne kurs i politisk økonomi for kvinner, med det resultatet at kvinnene har fått et forsprang på mannfolka på et typisk mannsdominert felt. Det viser at det nytter, og at verden går framover.

Under Paris-kommunen i 1871 sloss kvinnene i første rekke på barrikadene for å forsvare revolusjonen. Dette fikk en borgerlig observatør til å utbryte: «Hvis hele dette landet hadde bestått av kvinner, hvor fryktinngytende en nasjon det ville vært.» Når vi i AKP satser så hardt på kvinnene, så er det fordi kvinnene er mest undertrykt, har minst sjanse til å gjøre personlig karriere og har mest å vinne på en sosialistisk revolusjon.

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

KAPITTEL 18

Profilopprør og ml-litteratur

En ettermiddag på seinhøsten 1965 marsjerte fem-seks unge skribenter inn på et kontoret til tidsskriftet Profil. «Dette er et hold-up,» sa de til den forvirra redaksjonssekretæren. «Hit med nøklene, vi skal lage et bedre tidsskrift.»

Slik begynte det såkalte Profil-opprøret. Ut fra Profil-kretsen vokste forfattere som Tor Obrestad, Dag Solstad, Espen Haavardsholm, Jan Erik Vold, Einar Økland og andre.

Flere av de beste pennene i Profil-kretsen utvikla seg til marxist-leninister, og bladet Profil spilte i mange år rollen som samlingspunkt for progressiv litteratur og kunst. Forbløffende mange av de fremste og viktigste forfatterne på 70-tallet og en god del av de beste kreftene innafor andre kunstretninger blei ml'ere eller nære sympatisører.

Hvorfor?

Jeg trur Jon Michelet er inne på noe når han sier at det ikke var *forfatterpartiet* AKP som trakk til seg han, men AKP som revolusjonært parti og aktivistmiljø. Han hadde til og med problemer med å bli akseptert som forfatter av den nokså trange Profil-kretsen. Men de unge aktivistene i Tromsø AKP overbeviste Jon gjennom sin kompromissløse vilje til å kjempe for arbeiderklassen, for et bedre samfunn.

En ung Edvard Hoem kom til ml-bevegelsen på denne måten:

«Det var Kjell Askildsen og Arnljot Eggen som fikk meg til å bli ml'er. Kjell var ekstremt god til å høre på folk, og både Kjell og Arnljot var kompromissløst for kvalitet. De fikk meg med på Voksenåsen-seminaret der Dag Solstad holdt sitt kjente foredrag. Da var det gjort. Jeg gikk på studiesirkel og blei medlem av SUF(m-l) på Universitetet, leste Lenins *Staten og Revolusjonen*. Kom med som forfatter. Mye på grunn av stilen.»

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

Dette er sannsynligvis representativt. Forfattere og kunstnere kom til ml-bevegelsen på grunn av en revolusjonær plattform. Det var der de fant de engasjerende og spennende tankene. Det var der de fant det levende og engasjerte miljøet.

Det var en sensasjon at så mange av de toneangivende norske forfatterne i 1970-åra var ml'ere, at det virka helt beklemmende på enkelte andre politiske miljøer. I et forsøk på å ta fra forfatterne den posisjonen de har oppnådd, har enkelte hevda at forfatterne skreiv på kommando fra sentralkomiteen i AKP(m-l). Det blei hevda at de dreiv «hoffpoesi» for AKP. Det blei hevda at de blei dirigert inn i en helt bestemt skrivestil, en slags kraftsosialrealisme.

Påstanden er latterlig. Det blei aldri innført noen «partinorm» i skrivestilen. (Det lengste vi noen gang kom i retning av en norm, var at jeg og en viss «Kark» skreiv et par dumme artikler om at rockemusikk var borgerlig en gang på midten av 70-tallet.) Derimot var det fruktbare og mindre fruktbare debatter om litteratur. Forfatterne sjøl er et godt bevis på at de ikke blei uniformert. I stilen og fortellermåten er det enorme forskjeller på Tor Obrestad og Jon Michelet. Dag Solstads stil er også noe helt for seg sjøl, og svært langt fra en sovjetisk sjablong fra 20-åra, mens Torill Brekke og Mari Osmundsen igjen har hver sin høyst individuelle stil.

Jon Michelet opplevde heller ikke det store komformitetspresset:

«De gangene vi har skrevet best, slått hardest i bordet, har vi tatt av maksimalt fra det politiske grunnlaget vi har. Det er det miljøet som har skapt Jernkorset, Orions Belte, Sauda, Streik, 25. septemberplassen.»

I et intervju med Klaus Hagerup spør Terje Mosnes i Dagbladet om han ikke tar avstand fra sin AKP-bakgrunn. Klaus svarer:

«Jeg er stolt av den. (. .). Jeg opplevde friheten til å gå inn i andre områder som forfatter, og sensur har jeg aldri møtt uansett. (. .). Jeg var tvert imot i en situasjon der jeg følte at jeg ble tatt veldig godt vare på, ble hjulpet av partiet. Jeg kunne diskutere ting jeg skrev på en kjølig måte, samtidig som ingenting av det jeg skrev, ble skrevet av en mindre fri dikter enn før. Jeg

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

synes myten om AKPs dogmatisme overskygger den friheten partiet ga oss, og den følelsen har økt med åra.»

Da Dag Solstad kom med boka om gymnaslærer Pedersen, var det mange som leste den som et farvel til partiet. Jeg var i et debattmøte sammen med Solstad om denne boka. Der terga han livet av mange som ville lese romaner som politiske pamfletter. På spørsmålet om dette ikke var ei bok om AKP, svarte Dag:

«Nei, det er da ikke ei bok om AKP. For da hadde jeg jo ikke skrivi om Larvik. Trur jeg da i hvert fall.»

Da han blei spurt om hva han som forfatter mente om AKP, svarte han:

«For det første er denne boka skrivi av en kommunist, eller i hvert fall en som ønsker å være kommunist. For det andre er den gitt ut på et kommunistisk forlag. For det tredje er dette forlaget eid av det kommunistiske partiet AKP. Ja, jeg trur det besvarer spørsmålet.»

Edvard Hoem sier:

«Jeg måtte forholde meg til et litterært program, kunsten i folkets tjeneste. Dette var bra, for jeg mente at kunsten måtte være kritisk til den rådende samfunnsorden, mot et undertrykkende samfunn. Det jeg steila mot var kravet om «aktuell brukskunst».»

Svaret til Hoem er problematisk. Dels var kanskje nettopp Hoem den som lagde mest «aktuell brukskunst» i kampen mot EEC. Dessuten gjorde Hoem to oppriktige forsøk på å skrive om arbeiderkamper innafra. Han lagde blant annet et arbeid om Telefonsentralmontørene. (Det stranda på uenighet med Hoems kontakter i AKP.) I dag skriver Hoem litteratur som ligger milevidt fra dette. En god, men svart skildring av en individualistisk kunstner som går over lik for å søke kunstnerisk fullkommenhet. Jeg trur Hoem har større ambisjoner enn som så.

På hver sin måte gir altså disse forfatterne en hyllest til takhøyden i AKP, til armslaget og stilen. De som er på jakt etter tvangsdirigering og hoffpoesi burde derfor leite helt andre steder. Dette betyr sjølsagt ikke at AKP har vært uten kulturpolitisk

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

holdning. Vi har et slags kulturprogram, som vel kan sammenfattes i begrepet «Tjen Folket». I en 1. mai-demonstrasjon i Oslo i 1970 gikk en av kunstnerne under parolen «Fantasien i folkets tjeneste». Og dette er sjølsagt et sterkt kulturprogram, det er provoserende, og det tvinger en til å ta stilling. Hvem skriver du for? Hvem ønsker du å tjene? Ingen kunstner kunne sitte i elfenbeinstårnet sitt og si at kunsten min er så hellig at jeg ikke besudler den med verdslige ting. (De som sa sånt, skreiv gjerne under på opprop for Ja-sida i EEC-kampen.) Forfatterne skreiv om ferjereiser og norsk historie og masse annet fra norsk steinrøys. Billedkunstnere lagde lyriske hyllester til norsk natur med brodd mot tysk imperialisme. Det blei skrivi rock mot EEC og spilt klassisk musikk mot EEC.

Forøvrig må det føyes til at ml-bevegelsen alltid har hatt ei svært litterær kunstorientering. Billedkunstnere som i stor grad har slutta opp om partiet, har med rette følt seg stemoderlig behandla. Dersom en leser musikksidene i Klassekampen, kan en få inntrykk av at ml-bevegelsen har et kulturprogram som sier at jazz og rock er bra og alt annet er tvilsomt eller uinteressant. Dette er ikke sant, men i et lite parti med små ressurser vil enkeltpersoners smak ofte kunne spille en uforholdsmessig stor rolle.

Og så kommer spørsmålet om hva som er å tjene folket i kulturen. Er det program-kunst? Denne debatten har i grunnen stranda. Jeg synes det er å tjene folket når Geir Henning Bråthen spiller Janacek i en konsert mot Sovjets okkupasjon av Tsjekkoslovakia. Og jeg synes at min svoger Håkon Austbø spiller Chopin slik at en kan skjønne at komponisten var en polsk revolusjonær. Men jeg har ikke noe patentsvar på hva det vil si at kunsten tjener folket.

I den kinesiske kulturrevolusjonen lanserte Jiang Qing og hennes Shanghai-bande et kulturprogram som vi aldri klarte å svelge. Vi var til tider sterkt påvirka av kinesisk og albansk sekterisme i kunsten, men da Jiang Qing påsto at det var kontrarevolusjonært å spille Ibsen og at Beethoven var en borgerlig reaksjonær, klarte vi ikke å følge med. Dette var ikke vårt program.

Men det skal innrømmes at på midten av syttitallet eksisterte det tendenser i retning av at partiet skulle være «øverste kunstdommer». Det er slike oppfatninger Tron Øgrim tar et oppgjør med i boka 'Marxismen – vitenskap eller åpenbaringsreligion'.

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

Men før han satte det på trykk, var det mange av kunstnerne i og omkring partiet som hadde ført fram en liknende kritikk. I kjølvannet av dette nødvendige oppgjøret gikk det som det ofte går, en reagerer på gamle feil ved å slå ut i motsatt retning. Det blei på moten å snakke om at kunsten ikke skulle vurderes klassemessig eller politisk i det hele tatt. Går nå bevegelsen tilbake til elfenbeinstårnet? Jeg trur ikke det. Det er svære konflikter i tida. På ny blir folk avkrevd regnskap: Hvor står du? En del av de unge fattige kunstnerne stiller dette spørsmålet uhyre skarpt. På Klassekampens kulturkonferanse i 1984 var det en lang rekke faglige tillitsfolk som stilte med skarpe synspunkter og klare krav til kunsten. Jeg tror ikke svaret på disse krava er å ta 70-åra i reprise. Mangfoldet og eksperimenteringa er goder i seg sjøl, men det må være mulig å ta vare på dette samtidig som en utvikler en kunst i folkets tjeneste.

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

KAPITTEL 19

En dag på jernbanen

Vi er på et pendlertog på Østlandet. Det er et av disse morratoga der folk har faste plasser. En gjeng sitter i et hjørne og spiller kort. Noen prater sammen, andre sover. Inn i kupeen kommer fire karer som åpenbart ikke hører til de faste. Det later ikke til at de kjenner hverandre. De setter seg forskjellige steder i kupeen. Toget setter seg i bevegelse. På første stopp går en av de fire av, og fra vinduene kan passasjerene se at han setter seg inn i en grønn Mazda som venter på stasjonen. Konduktøren blåser i fløyta, og toget siger av gårde.

På denne strekninga går riksveien langs jernbanen, og noen få passasjerer kan se at Mazdaen kjører samme vei som toget. På neste stopp står bilen allerede på stasjonen idet toget ankommer. Et par forundra pendlere ser at enda en av nykommerne går av toget og setter seg inn i Mazdaen. Når toget neste gang kommer i bevegelse, er det flere som legger merke til bilen som kjører samme ruta. Et par stykker vitser allerede om at den sikkert møter opp på neste holdeplass også, nærmest for å ha noe å si. Men sannelig: Idet toget skrangler inn på stasjonen, så står den der, Mazdaen. Nykommer nr. 3 går av toget og setter seg inn i bilen! Nå har saka virkelig vakt interesse. Det skjer nesten aldri noe nytt på et pendlertog. Men denne formen for transport er helt ukjent.

Endelig kommer toget til den store stasjonsbyen der flertallet av pendlerne skal av. Og da står den der igjen, den grønne bilen, og den fjerde nykommeren står allerede klar til å stige inn. Det er neppe noen annen bil på hele stasjonsområdet som fanger så mye oppmerksomhet akkurat den dagen som en grønn japaner med fem sportskledde menn inni.

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

Dette var altså det «hemmelige» oppmøtet til et distriktsmøte i AKP for seks-sju år sia. Når vi ml-ere er i godlynne og skal ha det litt moro, hender det ikke så sjelden at vi underholder hverandre med sånne anekdoter fra virkeligheten.

«Husker du han som sto på talerstolen i Studentersamfundet og henvendte seg til salen idet han holdt fem fingre i været og sa: «Kamerater, nå er vi *så* mange hundre her.»»

«Ja, men husker du han som holdt to fingre i været på lagsmøtet og fortalte at «jeg har *så* mange folk på studiesirkel og *begge to* vil bli medlemmer».»

I gymnaslærer Pedersens beretning om den store politiske vekkelsen og så videre, har han ei kostelig historie om et hemmelig distriktsmøte på en campingplass i Sverige, der folk kjørte i timevis etter kryptiske beskjeder til de endelig fant fram langt på natt. Det møtet er sjølsagt en fiksjon, akkurat som Pedersens «Larvik» er en fiksjon. Men historia ovafor er sann, så det skal villig innrømmes at det har vært en del merksnodigheter i vårt partis historie, som har gitt seg ut for å være sikkerhetspolitikk.

Men betyr det at alt snakk om sikkerhet i Norge bare er et utslag av forfølgelsesvanvidd? Mon det.

Gymnaslærer Pedersen så det han mente var den psykologiske betydninga av sikkerhetspolitikken, det at den sveisa folk sammen og gjorde den fjerne revolusjonen tydelig, sjøl i en søvnig norsk småby. Han så sikkerhetspolitikken som en viktig del av ml-bevegelsens mytologi. Dette er det sjølsagt noe i. Når jeg er på en sommerleir og får utdelt navnet «Petter» eller «Truls», så er det ikke en kjeft som trur at det gjør meg noe særlig hemmelig. Det er snarere en ed oss i mellom som betyr: «Glem aldri klassekampen!» I en sånn sammenheng fungerer det som en myte, et rituale, som kan ha en viss sosial funksjon.

Men det viktigste ved sikkerhetspolitikken til AKP er ikke at den fungerer psykologisk og sosialt. Det viktigste (og mest sjokkerende) ved den er at den bygger på en høyst edruelig og helt umytisk erkjennelse av det sanne Norge under den mjuke fasaden.

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

Det hemmelige Norge

Det vaskemiddelet som brukes i den norske hjernevasken er så effektivt at nesten ingen mennesker i Norge ville visst om dette hemmelige Norge hvis ikke et lite parti som heter AKP hadde hatt den urimelige frekkhet å grave opp skittentøyet til et borgerskap som er så snilt og folkelig (ja, så vanvittig folkelig at de tar lusekofta *utapå dressen* når de skal diskutere nedskjæringer på helse- og sosialsektoren) at ingen i hele verden kunne mistenke det for å ha hemmelige planer om noe som helst. Ja, hjernevasken er så effektiv at sjøl de som blei politisk aktive på venstresida, la oss si for fire år sia, de kjenner ikke til at NATO har hemmelige planer for bruk i et eventuelt statskupp i Norge. Jeg synes derfor det er på sin plass å minne om hvilke berg av skittentøy vi har gravd opp gjennom åras løp. Hadde jeg samla sammen alt sammen, ville det minna mest om stallene til en viss kong Augias. De var så ubegripelig møkkete at Herkules måtte lede to strie elver gjennom dem for å vaske dem reine. Det får greie seg med noen stikkord.

bt
nato confidential e-150 exercise
good heart

1. intet aa melde
2. int(cl). suf og fnl-grupper agiterte for streik flere steder saerlig i trondhjem og namsos for oeyeblikkelig uro i havneomr og sit-downstreiker ved bedrifter i trondhjem saerlig utsatt er trondhjem mek verksted, marienborg jv-verksted marienborg, nth, nlht. agitasjon muligens aarsak til svakt oppmoete ved hngr i/r 12. hvavsn 124 melder sjikane, ukvemsord, sneballkasting mot hv-posten. nsb melder svikt i oppmoete blant togpersonalet.
3. politiet i aalesund har arrestert en del personer mistenkt for sabotasje. uvanlig interesser for depoter i aalesund. i molde mislykket forsoek paa sprengning av ferjeleie. mange arrestasjoner exercise exercise exercise

noa
bt

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

Hva er dette for noen merkelige greier? Er det et utdrag av en dårlig roman av Øyvind Myhre? Er det fra gutteklubben «Sorte hånds liga»? Er det en grov spøk? Alternativt: Hva er det Steigan tuller med nå?

Prøv igjen.

Det er ei øvelsesmelding fra *vår forsvars*allianse NATO. Den beskriver et *scenario* eller en tenkt situasjon der NATO-styrker skal operere i Norge. Slike fiktive meldinger brukes alltid for at øvelsene skal få en mest mulig realistisk bakgrunn. Men legg merke til at telegrammet beskriver et *scenario* der det er eksisterende norske opposisjonsgrupper som utgjør den tenkte fienden. Det er ikke pro-russiske sabotasjegrupper som nevnes, men SUF, FNL-gruppene, arbeiderne ved Trondheim Mekaniske Verksted og studentene ved NTH og Lærerhøyskolen som blinkes ut som mulige sabotører. NATOs øvelsesledelse ser altså for seg en situasjon der de skal settes inn i Norge, og der den indre opposisjonen i arbeiderklassen, blant studentene og på venstresida er sterk.

Ei bombe for Arbeiderpartiet

Dette telegrammet slo ned som en bombe da det blei trykt i Klassekampen nr. 5, 1971. Arbeiderpartiet satt i regjering, og Fostervoll var forsvarsminister. Hva hadde han å si til sitt forsvar? Hva mente DNA om at fagorganiserte blir sett på som potensielle fiender?

Det som kom derfra var et røykteppe. Det var en «glipp» at virkelige organisasjoner var brukt, et «arbeidsuhell». Fostervoll sendte et svar på en protest fra TMV-arbeiderne. Han hadde krevd «full avklaring». Det skulle ikke gjenta seg.

Klassekampen hadde ei annen mening om saka. Avisa satte telegrammet i sammenheng med den amerikanske McConnel-planen som er tenkt satt i verk mot indre oppstand i et NATO-land. I et av dokumentene heter det:

«I tilfelle av indre uro som materielt kan influere på USA-styrkenes oppgave eller deres sikkerhet, så som væpnet opprør eller omfattende motstand skal regjeringen i . . . anstrenge seg med sine egne ressurser. Men hvis disse tiltak skulle vise seg å være utilstrekkelige, eller dersom regjeringen i . . . skulle be om

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

hjelp, eller hvis US-øverstkommanderende skulle være av den oppfatning at regjeringen i . . . ikke er i stand til effektivt å slå ned slik uro i tide, kan US-styrkene gå til aksjon som US-øverstkommanderende anser som nødvendig, enten det skjer på egen hånd eller i samarbeid med regjeringen i vedkommende land.»

Saka var dyssa ned og ripene i lakken polert over så godt det lot seg gjøre da Klassekampen i sitt første nummer som ukeavis i 1973 detonerte neste bombe. I øvelsen Strong Express var anti-NATO-demonstranter i Bodø utpekt som den indre fienden.

Ekkoet etter de offisielle bortforklaringene hadde knapt lagt seg før Klassekampens 1. mai-nummer kunne offentliggjøre øvelsestelegrammer fra den store Wintex-øvelsen som hadde funnet sted på vinteren samme år. Etter hvert blei store deler av øvelsen rulla opp. Soldat-tillitsmannen Narve Trædal blei arrestert i juni for å ha lekket telegrammene til Klassekampen.

Den blei ei svær sak mot Trædal. Men støtta var enda mer massiv. Fagforeninger med mer enn 100 000 medlemmer vedtok krav om frikjenning, soldater, studenter, skoleelever og ei rekke politiske organisasjoner gjorde det samme.

I januar 1974 kunne Klassekampen samle flere av trådene. Det viste seg at Wintex hadde vært en svær og sammensatt øvelse med en militær og en sivil del. Hele den sivile administrasjonen var trukket inn i en øvelse der scenarioet var et fullt sovjetisk angrep på Norge. I den forbindelsen oppfatter øvelsesledelsen alle uttrykk for sivil protest fra norske borgere som en fiendtlig og undergravende aktivitet. Øvelsesledelsen var til og med så fantasifull at den produserte en «tenkt løpeseddel» fra «ekstremistene» som var delt ut på en bedrift. Den inneholdt paroler som «Kast geværet og uniformen på bålet». «La nordmenn bestemme i Norge» og «Leve Mao og det sanne demokratiet».

Bedriften var Norsk Hydro. Telegrammene var forfatta i Forsvarets Overkommando på Huseby. Dermed var det bare fillene igjen av den DNA-ballongen som het «arbeidsuhell». Bunkevis med telegrammer viste at det som blei framstilt som en «glipp», et uheldig innfall fra en oppfinnsom offiser, i stedet dreide seg om et helhetlig, gjennomarbeida og systematisk opplegg. Dette opplegget måtte være en sammenvevd del av NATOs øvelsesdirektiver. Det viste seg også at den øverste ansvarlige i en slik

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

øvelse er regjeringas sikkerhetsutvalg med statsministeren i spissen. Ingen «trigger-happy» cowboy av en offiser, men regjeringas fremste ledelse.

Etter Wintex blir det fryktelig vanskelig å snakke om et nøytralt statsapparat i Norge. AKP pekte i en uttalelse på at det var det USA-lojale militærapparatet som hadde gjennomført kuppet i Chile. Når en nå så hvem det norske militærapparatet trente mot, hvem ville en vente seg at det retta seg mot i en krisesituasjon?

Atombombeøvelse i Norge

11. januar 1977 har Klassekampen gjort det helt store varpet. Denne gangen er det øvelsestelegrammer fra Teamwork 76. Over to sider rulles det opp et digert scenario satt sammen av hemmelige øvelsestelegrammer. NATO forestiller seg nå en krig med Sovjet der hele det nordlige Norge ned til Trøndelag er oppgitt. De vestlige styrkene har gitt opp Sjælland. NATO er pressa av framrykkende sovjetiske styrker og svarer med bruk av kjernefysiske våpen, først over Schleswig-Holstein i Nord-Tyskland og deretter et sted i Norge.

Av andre telegrammer framgår det at også nervegass er forutsatt brukt i den tenkte krigssituasjonen.

Hva forteller telegrammene?

Jo, de forteller at NATO er forberedt på og ØVER MED SIKTE PÅ å bruke atomvåpen på norsk jord og i norske farvann i tilfelle NATO-styrkene føler seg militært pressa av et framrykkende Sovjet. Det samme gjelder overfor dansk, tysk, og, får vi tru, annet alliert område.

En del av NATOs militærdoktrine går altså ut på å forsvare oss til døde med atomvåpen over hodene våre. En atombombe over et russisk-okkupert Bodø vil sikkert renske byen for okkupanter, men det samme vil gjelde for bodøværingene. De vil bli frigjort til døde. Eller Trondheim, eller Oslo for den saks skyld.

Kort etter har Klassekampen et avklarende intervju med forsvarsminister Rolf Hansen, «onkel Rolf» i Framfylking-kretser.

«Klassekampen: Betyr det at NATO kan tenkes å være de første til å bruke atomvåpen?

Hansen: Det kan vi ikke se bort fra. Dette har sammenheng med det konvensjonelle styrkeforholdet.

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

Klassekampen: Utelukker De at atomvåpen kan bli brukt på norsk jord?

Hansen: Jeg har vanskelig for å tenke meg det.

Klassekampen: Men det foreligger altså en mulighet for at de kan bli brukt?

Hansen: Ja, det er jo en av forutsetningene for vår atompolitikk.»

Klar tale. Innertier på onkel Rolf. Det er nettopp det vår atompolitikk forutsetter, slik den er godkjent av Arbeiderpartiet, Høyre, Kristelig Folkeparti og Senterpartiet. At NATOs atomvåpen kan komme til å bli brukt på norsk jord.

Klassekampens redaktør, Finn Sjue, blei satt under spiontiltale for å ha fortalt det norske folket det som de militære lederne i øst og vest har visst i mange år, men som bare har vært hemmelig for dem det angår mest. Nemlig det norske folket.

Saka endte i Høyesterett, og det var med nød og neppe, med minst mulig margin (tre mot to stemmer) at staten klarte å få Sjue og Klassekampen dømt til mildeste straff, 2500 kroner i bot og 1000 kroner i saksomkostninger. Høyesterett avviste spionanklagen. Det var snautt nok fikenbladet igjen til aktor Pål S. Berg.

Hvem sin stat?

Den norske ml-bevegelsen hadde såvidt begynt å eksistere som sjølvstendig bevegelse da den begynte å avsløre det hemmelige Norge. Det hadde vært mye snakk om overvåking mot sosialister i 50- og 60-åra, men det var lite konkret som var kommet på bordet. Orientering kunne skrive litt om det av og til, men stort sett rådde framstillinga av den snille og nøytrale norske staten grunnen aleine.

Alt i 1969 begynte Klassekampen å trekke visse politiinstrukser fram i lyset. Ved å henvise til politiinstruksenes paragraf 78–81 blei det vist at det finnes regler i Norge for bruk av militære styrker mot folket i en krisesituason. Klassekampen trakk også fram unntakslovene av 1950, som riktignok er svært rundt formulert, men som, når en skreller av alle ulne formuleringer, gir myndighetene rett til å sette folkevalgte organer og demokratiske rettigheter til side og innføre unntakstilstand og standrett.

Blant folk som deltok i demonstrasjoner på venstresida, gikk

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

det stadig historier om at de var blitt overvåka av SIPO – sikkerhetspolitiet. Men først da Klassekampen kunne bringe portrettfotografier og navn på overvåkingsagentene, lå de handfaste bevisene på bordet. Det lot seg ikke lenger nekte for at det finnes politisk overvåking i Norge.

Klappjakta på agentene blei et stort underholdningsnummer. SIPOS folk blei nokså nervøse etter hvert, og kunne stadig risikere å få portrettet sitt i Klassekampen. En agent flykta hals over hode inn i en kjolebutikk med en demonstrant på hjul. Agenten løp inn i bakrommet og hoppa ut gjennom et vindu. Saka kom som bildeserie i Klassekampen.

Politiaksjonene mot Norgas-arbeiderne i 1970 og seinere mot Linjegods-arbeidere, bryggearbeidere og transportarbeidere demonstrerte tydelig at politiet ikke bare er snille Onkel Politi som hjelper barn og gamle over gata, men også en viktig del av statens undertrykkingsapparat.

Telefonledningene som ikke skulle være der

En dag fant en telefonmontør i Trondheim et par ledninger som ikke hørte hjemme i sentralen. Det var kopla et ekstra sett med ledninger til en av linjene. Han fant ut at den telefonen det gjaldt, tilhørte Peder M. Lysestøl, lektor og kjent AKPer. Han fant også ut at den andre enden gikk direkte til politiets hovedkvarter i Trondheim. Lysestøl blei informert, og det blei tatt fotografier av koplinga. Aldri noen gang har ei telefonavlytting blitt så klart og utvetydig avslørt i Norge.

For å berolige offentligheten har Stortinget oppnevnt et utvalg, Mellbye-utvalget, som skal behandle klager fra folk som mener seg urettmessig overvåka. Lysestøl klagde til utvalget, og tenkte at saka burde være opplagt. Bevisene lå jo på bordet. Stor var derfor forundringa da utvalget konkluderte med at de ikke hadde noe å bemerke.

Lysestøl prøvde å gå rettens vei for å få dømt avlyttinga ulovlig. Men saka kan ikke føres på normal måte. Tiltalte, staten, påstår at saka må frafalles fordi staten ikke vil føre vitner! Et genialt nytt rettsprinsipp. Tiltalte må frifinnes fordi tiltalte nekter å forklare seg. Og hva mer er: Dette blir godtatt av retten.

Lysestøl anker til Høyesterett. Et eller annet sted må det da finnes et anstendig menneske som kan se det himmelropende

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

vanvittige i dette. Men hva ender han opp med? Blank frifinnelse av staten og titusener av kroner i saksomkostninger for en mann som simpelthen nekta å finne seg i ulovlig avlytting.

I romanen 'Prosessen' forteller Franz Kafka om en mann, Josef K., som prøver å reinvaske seg for urettferdige beskyldninger, men som sjøl ender som tiltalt uten å vite hva han har gjort. Kafka ville nikka gjenkjennende til domspremissene og lovanvendelsen i Lysestøl-saka.

Her er ringen sluttet. Det drives systematisk overvåking av revolusjonære i Norge, og det finnes intet rettsvern mot det. Det finnes ingen parlamentarisk kontroll med de hemmelige tjenestene, og rettsapparatet godkjenner tingenes tilstand. Det er derfor nøktern realpolitikk og ingen form for forfølgelsesvanvidd når folk som er i opposisjon til systemet, mener at det er nødvendig med en viss sikkerhetspolitikk.

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

DEL IV:
INTERNASJONALT

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

KAPITTEL 20

Et internasjonalt parti

AKPs internasjonale arbeid er temmelig unikt. Det kunne skrives bøker bare om det. Fordi hele partiets måte å tenke på har vært så internasjonal og fordi det har vært så innretta på internasjonal solidaritet, er det nesten ikke grenser for hvor mange kontakter partiet har hatt opp gjennom åra. Jeg trur at jeg har hatt samtaler med folk fra mellom 70 og 100 land, og i tillegg har andre folk i partiet hatt massevis av kontakter. Den første kontakten som oppsto mellom AKP og revolusjonære folk i Afghanistan besto i at afghanerne hadde fått tak i en kopi av AKPs kritikk av det albanske partiet. De syntes den var så interessant at de oversatte den til pashto og distribuerte den illegalt i Kabul. Dette var før den russiske invasjonen.

Nettopp dette utstrakte internasjonale kontaktarbeidet har gitt AKP verdifulle erfaringer fra nær sagt alle verdenshjørner, fra jungelen på Filippinene til Andesfjella, fra slummen i Bronx til ghettoen i Soweto, eller for den saks skyld, erfaringer fra husokkupasjoner i København eller kvinnestreik på Island. Det er ikke få utenlandske gjester som har blitt innkvartert på studenthybler eller i små leiligheter på Grünerløkka gjennom åra. Noen har hatt ledende posisjoner i frigjøringsbevegelser, noen har vært medlemmer av illegale kommunistpartier, noen har vært kjente opposisjonelle i sine hjemland. Alle verdensdeler og et ukjent antall folkegrupper har vært representert. Fortvilte telefoner seint lørdag kveld; det står en peruvianer på østbanen, skaff en spansktolk og en leilighet! Folk hentes på en fest, en liten leilighet blir overraskende trangbodd over helga. Folk i AKPs internasjonale utvalg jobber doble skift og gir den uanmeldte utlendingen et inntrykk av å være omgitt av en hel stab. Innkjøp, middagslaging, politiske samtaler og tolking, kort sagt alt-mulig-mennesker.

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

Og samtalene er ikke bare prat. De gir resultater. Støttearbeid til frigjøringsbevegelser, innsamling av titusener av kroner til en frihetskamp på den andre sida av kloden, leger, helsepersonell og medisiner til flyktningeleire, eller trykkeriutstyr til ei lita ml-gruppe i Europa. AKP sjøl har aldri mottatt økonomisk støtte fra utlandet, sjøl om slike tilbud har eksistert. Men AKP har derimot bidratt til svært mye økonomisk støtte den andre veien. Vi mener at sjøl om vi er et lite parti med begrensa ressurser, så er det vår internasjonalistiske plikt å vise solidaritet i praksis. Den kampen som drives for å styrte Marcos på Filippinene eller for å frigjøre det sørlige Afrika, er kamper som angår oss. Det er også det norske folkets sak det dreier seg om. Å støtte frigjøringskampen i den 3. verden er å kjempe for en bedre verden.

Dessuten er det ei god investering i lærdom. Den lærdommen, de erfaringene som afrikanere, latinamerikanere, europeere, asiater har kommet med til oss i Norge, er så verdifull at den ikke kan måles i penger. Dette nettverket av internasjonale kontakter har gjort AKP i stand til å kjenne til kommende politiske bølger lenge før de slår mot norske kyster. Vi kan ikke kopiere det som gjøres i andre land, men vi kan dra nytte av de erfaringene andre har gjort. For eksempel inntrådte krisa i den vestlige kommunistiske bevegelsen flere år tidligere i andre land enn i Norge, så da den inntrådte hos oss, var vi til en viss grad forberedt.

Midt oppe i det alvorlige solidaritetsarbeidet skjer det også pussige ting.

I tida omkring 1976–78 tok AKP ofte initiativet til å organisere turneer for kinesiske og albanske ensembler. Det var en svær organisasjonsjobb, og det var ganske mye som kunne gå gærnt. Men merkelig nok gikk det stort sett bra. Ved sånne tilstelninger blei jeg ofte utkalt til å entre scenen uanmeldt for å overrekke en blomsterkvast fra AKP og si noen vennlige ord. En gang hadde vi en kinesisk trupp på Jordal Amfi. Det må ha vært et par tusen tilskuere og sjølsagt hovedstadens profesjonelle smiler, Albert Nordengen. Da kineserne var ferdige med programmet, entra jeg scenen for å overrekke blomster. Men kineserne hadde øvd inn et ekstranummer som ikke sto på programmet. Det er jo så populært med langveisfarere som framfører en stubb på norsk. Så de lot meg stå der og blomstre, for å si det sånn, mens de stemte i med *Pål sine høner.*

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

Afghanistan

I romjula 1979 blei det fjerne fjellandet Afghanistan overfalt av sovjetiske styrker. Angrepet var et typisk kuppangrep mot hovedstaden. Det kom etter en periode med stadig sterkere sovjetisk infiltrasjon i Afghanistan. Sovjet var raske med å sikre seg «legal» dekning for overfallet. Etter få dager innsatte de Kabrak Karmal som statsoverhode, flydd inn fra Sovjet, og han sa at de sovjetiske styrkene kom på invitasjon fra de lovlige afghanske myndighetene. Helt til i det siste har Sovjet ikke villet si *hvilke* myndigheter de var invitert av. Men nylig har de slått fast at det var *Karmals regime* som hadde invitert dem. Det folkerettslige skuespillet faller dermed bort, for Karmal var ikke engang av Sovjet anerkjent som lovlig afghansk myndighet *da invasjonen fant sted.*

Umiddelbart etter invasjonen gjennomførte AKP en punktdemonstrasjon mot overfallet. Men allerede 1. nyttårsdag 1980 begynte vi å arbeide for en større bredde i solidaritetsarbeidet. Petter Bauck, Per Gunnar Gabrielsen og jeg møttes i forlaget Oktobers lokaler i St. Olavs gate i Oslo. Vi satte opp ei liste over kjente norske kvinner og menn som vi trudde kunne være med på et initiativ. «Du ringer Pål Hougen, mens jeg snakker med Erik Dammann.» Slik fordelte vi kontaktene mellom oss og sørga for rask tilbakemelding, slik at vi ved neste telefonsamtale kunne si at «nå har den og den sagt seg villig til å være med». Vi møtte stor og positiv interesse. Både Hougen og Dammann og mange andre var mer enn villige til å være med, så i løpet av få dager hadde vi ei ganske imponerende liste med initiativtakere til demonstrasjonen. Demonstrasjonen gikk i sterk vinterkulde gjennom gatene i Oslo. Hele 6000 mennesker deltok, og det er til denne dag en av de aller største, hvis ikke *den* største demonstrasjonen til fordel for Afghanistan som er holdt i Vest-Europa.

Det er ikke underlig at initiativet til den demonstrasjonen verken kom fra SV, DNA eller for den saks skyld Høyre. Det finnes en bevegelse i Norge som har vært mer konsekvent i sin motstand mot begge de to supermaktene enn noen andre. Det var logisk at initiativet kom derfra.

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

Neste år i Jerusalem

I 1976 gikk en liten egyptisk fiskebåt ut fra Aleksandria med kurs for Kypros. Et sted ute i Middelhavet blir kursen lagt om i retning Saida, Libanon. Ombord er den norske legen Trond Lindstad og den norske sjukepleieren Eldbjørg Holte. De kommer etter en appell fra Yassir Arafat. Situasjonen for den palestinske frigjøringsbevegelsen er kritisk. Det er borgerkrig i Libanon. Israelske kanonbåter kontrollerer kysten og hindrer palestinerne i å få forsyninger. På den andre sida ligger syriske styrker og blokkerer veiene over Libanonfjella.

Arafat har appellert til Palestinas venner over hele verden om å yte assistanse. Som svar på dette har Palestinakomiteen i Norge vedtatt å sende et helseteam til Libanon. Appellen blei også behandla i AKPs ledelse som umiddelbart gikk inn for å oppfordre leger og helsepersonell i partiet til å reise.

Lindstad og Holte dro først til Bagdad og venta der. Så fløy de til Kairo og blei kjørt til Aleksandria før en fiskebåt tok dem ut på den siste etappen.

Fiskebåten blei praia av en israelsk kanonbåt, men fikk dra videre da israelerne ikke fant noe mistenkelig om bord. I Libanon begynte de norske helsearbeiderne å jobbe på Røde Halvmånes sjukehus og de var i Libanon til krigen var over. Etter hvert oppretta Palestinakomiteen sin egen klinikk i Sør-Libanon. Den var i drift helt til den israelske invasjonen i 1982. Da kom helseteamet seg med nød og neppe unna den israelske krigsmaskinen. Det blei oppretta kriseteam i Beirut som jobba under israelsk bomberegn helt til PLO måtte trekke seg ut av byen. Seinere har helseteamene fortsatt virksomheten i leirene i Tripoli, også under det syriske bombardementet mot leirene der.

En verdensrekord?

Mer enn 200 helsearbeidere har Palestina-komiteen sendt til Libanon fra 1976 til 1985. Dette er helt enestående, ikke bare i norsk, men i internasjonal målestokk. Med fare for sitt eget liv og med innsats ofte døgnet rundt har helsearbeiderne gjort en meget handfast og verdifull innsats for det palestinske folket. Det har vært marxist-leninister, sosialister og andre venner av det palestinske folket som har stått for denne innsatsen. Det går en

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

rød tråd fra geriljaaksjonen i Jordan-dalen til helseteamet i Tripoli. Det er en sammenhengende tradisjon av solidaritet og prinsippfast støtte. Det er viktig å få dette fram, for de sliterne som har gjort dette arbeidet, har aldri gjort det for å bli utropt som helter, de har aldri gjort det for å vinne partipolitisk gevinst. En står ikke ved operasjonsbordet i opptil 18 timer om gangen med lommelykt som viktigste lyskilde og bomberegn rundt seg på alle kanter for å vinne en partipolitisk gevinst. En står der fordi en mener alvor med ordet solidaritet.

Ifølge enkelte folk er det nemlig slik at ml-bevegelsen i Norge bare har vært ute etter å splitte Palestina-arbeidet og alt annet frontarbeid. Vi har bare hatt snevre partisjåvinistiske baktanker bak alt vi har gjort. Mens heltene med de bløte fingrene og de spisse albuene har vært åh, så solidariske.

Det må være tillatt å nevne at da SUF som den første norske organisasjonen i 1967 ga sin klare støtte til det palestinske folkets kamp, var SUF totalt aleine i Norge. Men etter at langvarig solidaritetsarbeid i kraftig motvind har gitt resultater, vil enkelte folk gjerne høste æren og sole seg i sin egen fortreffelighet. Det er historia om den lille høna om igjen. Ingen vil hjelpe henne med å pløye, så, høste, male eller bake, men alle vil gjerne spise det nybakte brødet.

Kibbutzniker

For mange av oss var veien til å støtte palestinernes kamp mot Israel smertefull. Mange av mine beste venner har vært på kibbutz i Israel, hadde venner der og var prega av det. I kibbutzene hadde de møtt radikale jøder med øst-europeisk bakgrunn, folk som ofte kunne være kritiske til ekspansjonslystne sionister i Tel Aviv. Det kunne ofte være vanskelig å skille slike personlige kontakter fra systemet. Men seksdagerskrigen i 1967 åpna øynene på mange. Det å være med israelske soldater inn i okkuperte arabiske byer og oppleve hvordan en livlig markedsplass blei stille som et gravkammer da jeepen ankom, det var å oppleve noe av okkupasjonens natur. Sjøl om radikale jøder forsikra oss om at Israel aldri ville holde på de okkuperte områdene, så hadde mistilliten til Israel slått rot. Vi var vokst opp med fortellinger fra utryddelsesleirene i Tyskland, med Anne Franks dagbok og redselsbilder fra jødeforfølgelsene på netthinna. Hvem

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

ønska ikke at jødene endelig skulle få leve i fred? Jeg overdriver ikke når jeg sier at vi var vokst opp med en djup og inderlig sympati for jødene og en stor respekt for jødiske vitenskapsfolk som Albert Einstein. I lang tid var denne sympatien for jødene ett med sympati for Israel. Det var Israel sjøl som gjennom sine barbariske gjerninger lærte oss å skille de to tinga. Jødenes lidelser under den 2. verdenskrig kan ikke unnskylde Israels fordriving av og terror mot et helt folk. Når Israel reduserer palestinerne til annenrangs borgere i deres eget land, gjør dem rettsløse, tar fra dem eiendom og fordriver dem, så er det ikke prinsipielt forskjellig fra den måten den sør-afrikanske staten behandler det svarte flertallet på. Apartheid. Bare for hvite. Bare for jøder. Dette er samme sak.

Det er ikke tilfeldig at en god del tidligere «kibbutzniker» blei aktivister i solidaritetsarbeidet for Palestina. De hadde fått se Israel på innsida, de hadde fått se hykleriet, og de hadde fått se at palestinerne i dag er offer for samme typen undertrykking som den jødene var utsatt for. Den som blir opprørt over Auschwitz og Buchenwald må også bli opprørt over Sabra og Chatila.

Hos PLO

Jeg besøkte PLO i Beirut mens det ennå var relativt rolig i byen. Alt da var store deler av byen rasert, hoteller var utbrent og en del bygninger var gjennomhulla av kuler. Det var i det hele tatt lite som minte om Beirut som mondent feriested for overklassen. Våpenhandelen hadde visstnok tatt over som økonomisk bærebjelke etter at den normale handelen hadde stoppa opp. Men byen fungerte. I de PLO-kontrollerte delene av byen sto unge palestinere og dirigerte trafikken med viftende kalashnikover, og sjappene på hamra'en solgte alt fra nips til smuglervarer. Byen var i krig, det var ingen tvil om det. Langs den grønne linja blei det skutt hver eneste dag, og hver morgen kunne vi lese små notiser om at folk var blitt drept. Likevel var det noe merkelig avslappa over Beirut i 1978. Vi var på besøk hos en arabisk familie. De hadde en og annen håndgranat liggende i bokhylla, en revolver eller to på kjøkkenet og en stengun på do. For alle tilfellers skyld . . .

Men folk virka reddere i New York, som jeg besøkte samme år. Jeg besøkte ei gammel dame på østre Manhattan som måtte

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

låse opp alle sju låsene før jeg og et par kamerater kunne slippe inn på blanke formiddagen. Jeg besøkte South Bronx som likna mer på bilder jeg hadde sett fra det utbomba Dresden, enn på en bydel i verdens rikeste land. Der var sjøl innfødte Brooklyn-gutter redde for å bevege seg til fots midt på dagen.

Volden i Beirut var ikke mindre enn i New York, men volden i New York virka mer truende fordi den var blind. Den slår hit og dit, uten at du skjønner hvorfor. Volden i Beirut er politisk. Du skjønner hvor den kommer fra og hvorfor den kommer.

En kveld begynte det ei kraftig skyting nede ved havna mens vi var ute på byen. Vi rusla hjem til hotellet og slo oss ned i kaffebaren i første etasje. Om litt hørte vi skytinga nede i samme gate. Vi gløtta på palestinerne, men de lot seg ikke merke med noe. OK, så lot ikke vi oss merke med noe. Snart var skytinga rett utafor hotellet. Det ljoma mellom husveggene og peip fra en og annen rikosjett. Bare speilglassrutene og gardinene var mellom oss og de som skøyt. Fra tid til annen hørte vi dumpe drønn fra kanoner eller granater. Palestinerne bestilte en kaffe til og fortsatte å prate. De bare heva stemmen for å overdøve bråket fra gata. «Kalde folk,» tenkte vi og begynte å føle oss en smule utilpass. Men vi kunne jo ikke være bleikere enn vertskapet, så vi prøvde å ta det på samme måte sjøl om det var noe uvant. Etter ei stund stilna skytinga av i vår del av byen, mens det ennå kunne høres skuddveksling fra den grønne linja.

Dagen etter fikk vi forklaringa på hva som hadde skjedd. Mesteparten av skytinga vi hadde hørt var bare festligheter, feiring av Muhammeds fødselsdag, med maskinpistoler og skarpe skudd. Skytinga hadde vært virkelig nok, men det hadde for det meste vært skyting i lufta og på en og annen husvegg. Riktignok hadde begge sider i borgerkrigen brukt anledninga til å trappe opp kampene en del. Så kanondrønnene var ikke feiring.

Midt oppe i denne kaotiske byen, der folk hadde slutta å bry seg om trafikklysa etter at borgerkrigen tok til, hadde PLO et apparat. Vi besøkte sjukehuset som Fathi Arafat, bror av Yassir, dreiv. Palestinerne dreiv skoler og universiteter. De hadde verksteder der kvinnene lærte tradisjonelt palestinsk broderi. Det er uhyre viktig for flyktningene å bevare identiteten som palestinere, for de har ikke gitt opp drømmen om neste år i Jerusalem.

Vi besøkte flyktningeleirene Sabra og Chatila, og et barnehjem for ofrene fra Tel al Zataar. Dette var kanskje det mest rystende, det mest gripende, ved hele oppholdet i det krigsherja

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

Beirut. Barnetegninger fortalte hva disse ungene hadde opplevd av redsler. En tegning viste faren til en unge idet han blir slitt i stykker mellom to falangistiske kjøretøyer. En annen viser en annen far som ligger i kuleregnet, mens fugler hakker i hjernen hans. Gjennom å tegne redslene prøvde barna å komme seg gjennom dem. . . Jeg har ikke ord for dette, det var vanskelig å komme stående gjennom barnehjemmet. Få år seinere sørga Israel for at de folka vi møtte i Sabra og Chatila fikk lide samme skjebne. Hvor hyklersk er det ikke når de politikerne her hjemme som sier at de kjemper for respekten for det ufødte liv, samtidig så åpenlyst støtter Israels voldsorgier mot det fødte palestinske liv? Regjeringa vil ikke tillate PLO å opprette et informasjonskontor i Oslo fordi den «er redd for terrorhandlinger». Men hvem er det som driver den mest massive og hensynsløse terroren i Midt-Østen, om det ikke er Israel? Hvem var det som drepte Ahmed Bouchiki på Lillehammer, mens han spaserte med den gravide kona si? Norske topp-politikere er en skam for nasjonen. De har plassert Norge som en nasjon av bakstrevere i forhold til det palestinske folket. Heldigvis finnes det Palkom-aktivister og anti-imperialister og etter hvert også en del fagforeninger som ved sitt uegennyttige arbeid har retta opp noe av inntrykket.

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

KAPITTEL 21

Ørnelandet

Den vesle Balkanstaten Albania spilte i flere år ei viktig politisk rolle for AKP(m-l). Dette på tross av at albansk politikk og historie var praktisk talt ukjent i Norge på forhånd. (En glemsel som landet dessverre er falt tilbake i etter at forbindelsene mellom AKP og det albanske partiet blei brutt.) Da jeg gikk på folkeskolen, hadde jeg ei geografibok der det sto 10 linjer om Albania, blant annet at landet hadde to millioner innbyggere og at «det er mye mygg der». Det representerte kremen av informasjon som blei gitt norske skolebarn på 50-tallet i utdanningsrevolusjonens Norge. Men likevel, og kanskje også til en viss grad av den grunn, spilte Albania ei tid rollen som fyrtårn for norske ml-ere. Hvorfor?

Et blikk på Albanias historie forklarer mye. Albania har visse fellestrekk med Norge. Landet levde lenge under tyrkisk okkupasjon, slik Norge var koloni under Danmark og Sverige, sjøl om undertrykkinga nok var langt mer brutal. Albania – Shqiperia (ørnelandet) – er et lite land, et fjelland med sterke nasjonale tradisjoner. Og Albania hadde gjort det Norge ikke klarte under 2. verdenskrig, nemlig å reise den væpna motstandskampen mot fascistiske og nazistiske okkupanter og kaste dem ut ved egen hjelp.

Albania hadde utretta ting det står respekt av. Et land som før krigen var rein middelalder, hadde skapt et slags sparsomt velferdssamfunn. Det gamle Albania hadde praktisk talt ikke industri. Fra 1938 til 1965 økte industriproduksjonen 35 ganger. Et land som i 1938 hadde 2500 elever i øverste klasse i grunnskolen, hadde oppnådd full og allmenn skolegang, eller 70 ganger så mange elever i 7.–8. skoleår. Pensjonsalderen for gruvearbeidere var 50 år i 1970, og ellers fra 55 til 60 år. (Dette siste har olje-

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

Norge fortsatt «ikke råd» til i 1985.) Det var innført trygdeordninger, daghjem til de fleste barn, sosial boligbygning og ordna lønns- og arbeidsforhold. Gjennomsnittlig levealder var i 1945 så lav som 44 år, i 70-åra var den raskt på vei mot noe i nærheten av nord-europeisk nivå.

Åssen en enn snur og vender på det, så var dette en revolusjon, ei voldsom frigjøring av mennesker og produktivkrefter. Albania er fortsatt et av de fattigste landa i Europa, men når albanerne sjøl sammenlikner med den nære fortida si, må de være stolte og imponert av hva de sjøl har utretta. Om en liker eller misliker det albanske regimet, så kan en ikke ta fra dem det.

Enver Hoxha og Arbeidets Parti er uløselig knytta til denne velferdsrevolusjonen. Jeg har sagt at Enver kan kalles en albansk «Einar Gerhardsen» fordi han spiller en liknende rolle i folks bevissthet. Spør en gammal sosialdemokratisk norsk arbeider om utviklinga fra 30-åra til 70-åra. Det svaret du får, vil være forbløffende likt det svaret du får dersom du spør en gammel albaner om det samme. Albaneren ville kunne fortelle om søsken som døde av sjukdommer fordi det ikke fantes helsestell, han ville kunne fortalt om godseiervelde og at bare noen få fikk lære å lese og skrive. Mens nå . . .

På tross av store feil og hard undertrykking er det neppe tvil om at Arbeidets Parti og Enver Hoxha har ei unik stilling i folket. Denne statusen har også sammenheng med den nasjonale frigjøringa og den nasjonale stoltheten. Med frigjøringa i 1944 var albanerne herrer i eget hus for første gang siden Gjerg Kastrioti Skanderbeg gjorde opprør mot tyrkerne på 1400-tallet. Det er ikke for ingenting at den føydale dobbeltørna til fyrstehuset Skanderbeg pryder flagget til folkerepublikken Albania. Den nasjonale stoltheten har betydd vel så mye for moderne albansk politikk som marxistisk teori og politikk. En norsk parallell: fedrene på Eidsvold.

Sosialismens fyrtårn

Det var Kina og Mao som gjorde oss oppmerksomme på Albania. Nå, ikke Mao personlig, men noe han hadde sagt som var blitt sitert i kinesiske erklæringer. Han sa at Albania er *sosialismens fyrtårn i Europa.*

Det var gode grunner til at Mao uttalte seg så positivt om

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

Albania. Enver Hoxha og hans partifeller hadde nemlig vært svært trofaste forbundsfeller for Mao og det kinesiske partiet i den bitre striden med Sovjet. Kina sto ganske aleine i kritikken av Khrusjtsjov og hans vidtrekkende revisjon av marxismen. Vietnam hadde gitt Kina en viss støtte, det samme hadde koreanerne gjort. Rumenerne gikk mot splittelsesvirksomheten til russerne. Men ingen hadde i samme grad som albanerne støtta Kinas syn. Og de lot seg verken kjøpe eller presse av russerne, til tross for at Sovjet gikk så langt som til blokade og handelsboikott for å presse albanerne til å gjøre avbikt. Det russiske presset førte tvert om til ei konsolidering av Albania og det albanske partiet. Hele den historiske fornedringa og ydmykelsen blei konsentrert i den russiske stormaktsarrogansen. For annen gang blei Enver Hoxha nasjonalhelt og samlingsfigur. Utad betydde dette at det oppsto et helt spesielt forhold mellom Kina og Albania. Tilsynelatende bygde dette forholdet på enighet om ideologiske prinsipper, men i virkeligheten var det hele tida ideologiske forskjeller. Albanerne var mer rettruende stalinister, mens kineserne hadde vært kjettere allerede i Stalins øyne. (Sovjet anerkjente ikke Maos regjering før Guomindang praktisk talt var kasta ut fra fastlandet.)

Stalin hadde en helt spesiell plass i Albanias historie. I dag er Tirana den eneste hovedstaden i Europa som har en statue av Stalin i hovedgata, som forøvrig heter Stalin-bulevarden. Grunnen er at Stalin kanskje redda Albania fra å bli en minoritetsrepublikk i Jugoslavia. På et kritisk tidspunkt i Albanias historie tok Stalin parti for de kreftene i Albania som gikk mot sammenslutning. Stalin gjorde neppe dette ut fra noen spesiell forkjærlighet for albanerne, men som et ledd i sine motsetninger til jugoslavene og særlig Tito. Motsetningsforholdet til Tito gjorde det nokså logisk for Stalin å støtte Titos rivaler i Albania. Det var vel heller maktpolitikk enn hensynet til den ideologiske reinheten som ga et slikt utslag. Men for den albanske nasjonen var det utvilsomt en kjærkommen assistanse. I ettertid har sjølsagt albanerne skapt sin egen nasjonale myte omkring dette, der Stalin spiller redningsmannens rolle.

Fra Albania fortoner Jugoslavia seg som en kjempe. Albania hadde problemer nok med naboen så lenge Tito var lyst i bann fra Kreml. Derfor blei det en uholdbar trusel for Albania at Khrusjtsjov ville plassere Tito tilbake i kritthuset. De albanske lederne vurderte dette som en trusel mot Albanias eksistens.

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

Denne vurderinga var nokså nøktern, noe Khrusjtsjov tydelig viste da han forsøkte å sulte landet til lydighet. Derfor var også Albania så skarp i kritikken da Kina gjenopptok forbindelsen med Jugoslavia.

Albturist

Nåvel. Av forskjellige grunner hadde Albania etablert seg som Maos eksempel i Europa, vokter av de reine prinsippene og Stalins rette arvtaker. At det i høy grad lå realpolitikk bak denne situasjonen, forhindra ikke at Albania kom til å få mye å si både på godt og vondt for den norske ml-bevegelsen.

Albanerne hadde mange fordeler fra et norsk ml-synspunkt i forhold til kineserne. De albanske kommunistene var mer orientert om europeiske forhold. De kommenterte stadig aktuell europeisk politikk som hadde betydning også for oss. De hadde også en åpnere, mer europeisk stil enn de tilknappa kineserne. Kulturene lå nærmere hverandre, det var lettere å komme på bølgelengde og få personlige venner. Dessuten ligger jo Albania i Europa, det er overkommelig også for lavtlønte nordmenn å reise dit. Den albanske stoltheten og den albanske frihetskampen appellerte sterkt til oss som jo var opptatt av erfaringene fra den *norske* kampen mot nazismen. Alt dette gjorde Albania tiltrekkende. Et sosialistisk eksempel i lommeformat (på størrelse med Hedmark fylke) her på europeisk jord, det var sjølsagt en stor ting.

Vi blei snart hjemmekjent med albanske forhold. Den albanske partihistoria blei oversatt til norsk. Kampene mellom de kommunistiske smågruppene i Albania i 40-åra var snart like kjent stoff som splittelsen i DNA i 1923. Stålkombinatet i Elbasan, ateistmuseet i Shkodra og traktorreservedelfabrikken i Tirana var velkjente stikkord i samtaler mellom ml-ere.

Nå var det ingen dum ting å søke etter europeiske eksempler på at det går an for et lite folk å bygge sosialismen. Det er også en hel del å lære av Albania, både på godt og vondt. Men det er grunn til å gå i seg sjøl over hvor ukritiske vi var og hvor blinde vi var overfor svakhetene. Vi registrerte nok en del av dem, men vi overså dem. I ettertid må vi se at den slags solidaritet er dum, den fører til skader på lang sikt.

Den første SUF-delegasjonen reiste til Albania allerede i 1969.

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

Dette innleda en periode på åtte år med forbindelser mellom den norske ml-bevegelsen og det albanske partiet og ungdomsforbundet. Vi blei invitert som gjester på kongressene i 1971 og 1976, vi sendte faglige delegasjoner og kvinnedelegasjoner. For ikke å snakke om at flere tusen norske turister reiste på besøk til Adriaterhavskysten. Sjøl sto den norske ml-bevegelsen som vertskap for albanske delegasjoner som kom til Norge ved flere høve, og ikke minst gjennomførte vi et kjempeløft da det albanske statsensemblet med dusinvis av aktører besøkte Norge og opptrådte for fulle hus. Vi lærte å kjenne en rekke albanske ledere og massevis av tolker og funksjonærer. En kan trygt si at ingen andre i Norge veit så mye om Albania som vi gjør. Jeg kjenner f.eks. personlig flere av regjeringsmedlemmene og andre ledere i dagens Albania, fordi jeg møtte dem og diskuterte med dem på 70-tallet. Da var de noen trinn lenger ned på stigen. Albanias statsoverhode og landets sterke mann etter Enver Hoxhas død er Ramiz Alia. Han har jeg møtt mange ganger både formelt og uformelt. Jeg var også til stede på den kongressen der den albanske ledelsen forberedte bruddet med Kina.

På «Komintern-hotellet» i Tirana

Kongressen fant sted i november 1976. Kort tid før hadde Mao avgått ved døden i Kina, og enka hans og resten av Shanghaigjengen var blitt arrestert anklaga for sammensvergelse og forberedelser til statskupp. Det var med andre ord ei spent tid, ei urolig tid. Mye var uvisst. AKP var invitert til å sende en tremannsdelegasjon til Albania, og vi møtte opp med store forventninger. Kanskje venta vi oss ikke all verden av sjølve kongressen. Men det som spente forventningene til bristepunktet var det faktum at svært mange av ml-partiene i verden var invitert. Høsten 1976 drømte den albanske partiledelsen om å gjenskape Den Kommunistiske Internasjonale, med Albania i den rollen som Sovjet i sin tid hadde. Dette kan det neppe herske tvil om. Hele opplegget til kongressen bar preg av denne drømmen. Kongressen var vel så mye et organisatorisk framstøt for å skape dette MinIntern som et landsmøte i det albanske regjeringspartiet. Hotell Durres i Tirana var som det reineste Komintern-hotellet i Moskva i 30-åra. Der var et illegalt parti fra Iran, det indonesiske partiet, illegale partier fra Latin-Amerika, partier fra

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

Spania, Portugal, Italia og de fleste andre vest-europeiske land. Det filippinske partiet, som i dag fører en framgangsrik kamp mot Marcos-regimet, var der. Det var delegasjoner fra hele Norden. Derimot var det sparsomt med folk fra Mellom- og Nord-Amerika, fra Asia og Afrika. Det mest synlige fraværet var det kinesiske partiet. På tross av sine nære band til Albania gjennom mange år unnlot det kinesiske partiet å stille noen delegasjon. På dette tidspunktet hadde kineserne et prinsipp om verken å invitere utenlandske delegasjoner til sine kongresser eller å delta på utenlandske partiers kongresser. De hadde en annen praksis i 50- og 60åra og har en annen praksis i dag.

Det store oppbudet av gjester kom fra Vest-Europa og Sør-Amerika. Likevel var det antakelig den største enkeltsamlinga av ml-partier som noensinne fant sted. Ett år seinere sto mange av disse partiene mot hverandre i en bitter strid om hva som er en riktig kommunistisk analyse av dagens verden. De ville aldri mer kunne samles under samme tak, og noen år seinere var også noen av dem gått mer eller mindre i glemmeboka. Som et historisk skjæringspunkt var altså den albanske kongressen helt unik. For en som vil analysere hva som var ml-bevegelsen på 70-tallet og studere dens særegenheter i internasjonal målestokk, er den albanske kongressen et enestående forskningsfelt. Vi skjønte ikke at enheten ville være så kortvarig, men vi følte det historiske vingesuset. På ei uke hadde vi hele verden, – korreksjon: hele ml-verdenen (med et par viktige unntak), samla i en eneste bygning. Noen få skritt nedover korridoren var argentinske kommunister som hadde en pris på hodene sine i hjemlandet. Opp ei trapp så var du hos folk som hadde opplevd sjahens terror i Iran. Aldri noen gang har jeg deltatt i så mange møter på så mange forskjellige språk. Aldri noen gang, verken før eller seinere, har jeg hatt samme følelsen av å tilhøre en *verdens*bevegelse som akkurat da.

Ringside på en albansk partikongress

Første store post på programmet var Enver Hoxhas beretning. Det var en kolossal affære, slik østeuropeiske ledere har for vane. I to stive dager satt vi og hørte på Envers beretning. Tolv timer pluss innlagte pauser. Den 68 år gamle Hoxha hadde talt inn hele greia på tape, så bare innlednings- og avslutningsavsnitta

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

blei foredratt «live». Førstesekretæren bevega seg langsomt og viste synlige tegn på sviktende helse. I perioden mellom 1971 og 1976 hadde det vært et merkbart innhogg i de ledende rekkene til APA. Forsvarsministeren var blitt henretta, angivelig for høyforræderi. Utrenskningene hadde også ramma ministre innafor økonomi og oljeleiting samt framtredende folk innafor kultur og propaganda. Hoxha sa at dette var klassefiender, og at kampen mot dem var en klassekamp. Men etter det albanske partiets tenkemåte var de ikke representanter for noen klasse i Albania. Det finnes ikke noe borgerskap i Albania. Derimot finnes det et borgerskap utafor landet, og avvikere fra partilinja blir dermed nødvendigvis betrakta som utenlandske agenter. Han forsikra at etter disse utrenskningene var partiet «mer monolittisk enn noen gang».

Det er underlig å tenke på at den mannen som opptrådte som Hoxhas nestkommanderende på kongressen, blei stempla som «firedobbelt imperialistisk agent» før den neste kongressperioden var slutt. Det gjaldt partiveteranen Mehmet Shehu, mannen som leda frigjøringa av Tirana i 1944. På kongrssen holdt han den nest viktigste talen, nemlig den som inneholdt direktivene for 5-årsplanen, og han var en del av den «monolittiske enheten». Få år etterpå var han skutt i et indre partioppgjør. Dette er ikke bare en arv fra Stalin-tida. Det er kanskje vel så mye en arv fra det albanske klansystemet, der blodhevnen ikke er noe som hører fjerne århundre til. Oppgjøret med Mehmet Shehu var like mye et oppgjør med Shehu-klanen, for utrenskninga ramma hele familien.

(Gamle tradisjoner står nemlig sterkt i Albania: Jeg prøvde engang å servere norsk ribbe til en albansk ambassadør. Det var like vellykka som om jeg skulle ha forsøkt overfor en troende muslim. Derimot forente vi oss over Linie-akevitten. På tross av at Albania er erklært som verdens eneste ateistiske land, opplevde en SUF-delegasjon på 70-tallet å få tilbud under bordet om å besøke ei hemmelig kjerke.)

Brodd mot Kina

Det var ikke venta store overraskelser i Envers beretning. Men etter hvert gikk det fram, ikke minst av applausen, at her var det et eller annet i gjære. Enver sier: «Land må deles inn etter det

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

sosiale systemet sitt, om de er sosialistiske eller kapitalistiske land.» Voldsom applaus. «Begrepet 3. verden skaper illusjoner.» Ovasjonsaktig applaus. Eller han snakker om de alliansefrie landas møte i Colombo: «Ingen gikk ut mot USA eller Sovjet, men derimot mot Frankrike!» Støyende latter. Her blei det opplagt sagt ting mellom linjene. Sjølsagt var det Kina det handla om. Det kom ingen åpne angrep på Kina i talen. Formelt var det forsikringer om vennskap og enhet. Men indirekte hadde hele beretninga en skarp, polemisk brodd mot Kina. Maos tese om tre verdener blei mildt sagt latterliggjort og håna. Kinesernes forsøk på å skape enhetsfront mot Sovjet blei kritisert for å føre til knefall for borgerskapet. Samtidig het det kattemjukt at «ingen løgner fra revisjonistene kan fordunkle det nære vennskapet mellom de to landa». (Hvis noen forsikrer deg om evig vennskap, bør du være på vakt. De kan pønske på noe faenskap.)

Talen inneholdt også et interessant avsnitt om Komintern og 1970-åras internasjonale ml-bevegelse. «Komintern var helt nødvendig.» «De som kritiserer Komintern, skjønner ikke behovet for samla handling.» All kritikk mot feil fra Komintern blei besvart med: «Komintern fikk unøyaktige rapporter.» Enver forsikra om at det ikke var aktuelt å danne noe nytt Komintern nå, og deretter la han fram et riss av et internasjonalt samarbeid mellom ml-partier fra hele verden. I klarspråk: Vi albanere vil ta initiativet til multinasjonale møter som slutter opp om det som vi mener er ei riktig kommunistisk linje, dvs. med brodd mot Kina og treverdenteorien. Tida etter kongressen viste at det var slik det var ment.

Talen blei møtt med trampeklapp i flere minutter. «Parti, Enver, jemi gathi kudoherë.» – Partiet og Enver, vi er alltid beredt!

Enver Hoxha kom bort til de nordiske delegasjonene i pausen og takka oss for vennskapsarbeidet, og spesielt takka han for det arbeidet AKP hadde gjort med det albanske statsensemblets besøk i Norge. (Og rett skal være rett. Det var en ordentlig sjau.) «De sier at dere i Norden er kalde, men dere er jo varme. Den mottakelsen statsensemblet fikk, var så varm at den ikke sto tilbake for de entusiastiske franskmennene.»

I pausene var det mye tautrekking om hvem som skulle tale på vegne av de europeiske partiene. Albanerne ville ha sin trofaste støttespiller Ernst Aust fra Forbundsrepublikken. Hans parti hadde på dette tidspunktet erklært at arrestasjonen av firerbanden i Kina var det samme som en kontrarevolusjon. Det hele var

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

en opplagt provokasjon. Dette sa vi i nokså klare ordelag til en representant for den albanske sentralkomiteen.

Kongressen forløp videre med at 56 delegater holdt hvert sitt innlegg som var skrivi ferdig i god tid før kongressen. De øvrige 84 inntegna talere fikk beskjed om å levere sine innlegg til sekretariatet, fordi det ikke var tid til å høre dem. Ingen leverte noe forslag. Ingen talere tok opp tråden fra noe som var sagt før. Ingen polemiserte mot noe annet innlegg. Ingen hadde noen merknader til det som var lagt fram av sentralkomiteen på forhånd. Som forum kunne kongressen like gjerne vært avholdt som brevkurs. Rein sinekyre. Gummistempelaffære.

Per Egil Hegge i A-magasinet hevder at AKPs motsetningsforhold til Albania oppsto i 1978 da Kina brøyt forbindelsene med Albania. Dette er ikke sant. Allerede samme dag som Enver Hoxha hadde holdt sin polemiske tale, bestilte jeg en rikstelefon til Oslo. På ei utrolig dårlig telefonlinje over Wien klarte jeg ved hjelp av koder å fortelle Sverre Knutsen i Oslo at nå brygga det opp til kamp om treverdenteorien. Under resten av Albaniaoppholdet lå disse motsetningene under alle utspill, alle forslag og alle diskusjoner. Til tider var det et nokså anstrengt klima.

Vel et halvt år seinere var det en AKP-delegasjon i Albania for å diskutere uenighetene. Det kom til et skarpt munnhuggeri, der de albanske representantene tillot seg å bruke et truende språk. Kort etter slo de helt om, blei kattemjuke og kom med åpenlyse forsøk på å bestikke AKP.

Vi forsøkte ganske riktig å holde den kommende splittelsen unna offentligheten så lenge som mulig. En kan diskutere om det var klokt eller uklokt. Men det lar seg ikke påstå at det ikke allerede i perioden 1976–77 eksisterte meget skarpe motsetningsforhold mellom AKP og det albanske partiet.

Ramiz Alia

Den nye albanske lederen er en energisk mann. Han er høy og statelig og har et nesten mildt ansikt. Ramiz Alia var partiets yndling, nærmest dets maskott på 50-tallet. Ramiz var den yngste av de revolusjonære veteranene. Han tok del i illegalt arbeid som tenåring og rykka raskt opp i gradene. Han blei formann for ungdomsforbundet. Han var med i den albanske delegasjonen til Moskva som førte polemikken mot Khrusjtsjov. Han blei parti-

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

ets ideolog, Albanias svar på Suslov. Og han hadde ei spesiell hand med forbindelsene med utenlandske partier. Det var i den posisjonen han møtte norske partidelegasjoner. Jeg trur vi godt kan si at det etter hvert utvikla seg noe som likna fortrolighet mellom Ramiz Alia og oss, noe som *likna* fortrolighet. For virkelig fortrolighet med kamerat Ramiz tviler jeg på at det er mulig å oppnå. Vi lærte etter hvert å kjenne ikke bare den energiske og vennlige Ramiz, men også Ramiz med to tunger, Ramiz som baktaler deg nesten før du er ute av døra.

Jeg husker svært godt et møte som den norske tremannsdelegasjonen hadde med Ramiz Alia etter den albanske partikongressen i 1976. For alle som kunne kodene, var kongressen et åpent og rasende angrep på Kina og Mao Zedong, men samtidig var det holdt i et slikt æsopsk språk at det ikke gikk direkte fram av teksten. («Øst-Europa-eksperten» Dag Halvosen rapporterte fra Wien etter kongressen at Hoxha hadde holdt en svært maoistisk tale. Så noen lot seg i hvert fall lure av det æsopske språket.) Men ingen som var til stede på kongressen, kunne være i tvil om at det var noe som var i emning. Vi spurte Ramiz om dette, og han nekta for at det var så mye som en sky på himmelen mellom Kina og Albania. Han visste at dette var løgn. Vi visste at det var løgn, og han visste at vi visste det. Men likevel jugde han med glatt ansikt.

Nå var det verken første eller siste gang jeg har møtt den typen politikere, heller ikke i land som kaller seg sosialistiske. Jeg har opplevd liknende ting i Kina. Det er ei strofe av Bob Dylan som dukker opp i hjernen når jeg tenker på sånne folk: «I have dined with kings / I've been offered wings / but I've never been too impressed.» Slike mennesker er representative for et visst sosialt sjikt, en byråkrattype som trives i et bestemt klima. Men det uroer meg likevel at en slik mann i dag er Albanias fremste leder.

Polski Fiat til de tvilsomme

Formelt heter det i albansk liturgi at alle kommunistiske partier er like. En liten episode viser at det ikke var akkurat sånn i praksis. Vi bodde fire hundre meter fra kongresshallen, en ørliten spasertur, men det var ikke snakk om å spasere. En flåte av biler kjørte opp foran hotellet for å kjøre oss de få skrittene. Det er nå så. Ikke helt vår stil, men det får så være. Det som derimot

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

var nokså påfallende var at bilene var rangert i tre kategorier, nemlig luksuslimousiner, Volvoer og Polski Fiat. Og det var ikke tilfeldig hvem som blei plassert hvor. Den tyske spradebassen med et parti som knapt var kjent i hjemlandet, blei plassert i første rekke i en svær svart limousin. En utmerkelse for hans nesegruse beundring for alt den albanske ledelsen sa og gjorde. Delegasjonen fra det erfarne indonesiske partiet, et parti med kanskje hundre tusen medlemmer i fengsel og lange revolusjonære tradisjoner, blei plassert i Polski Fiat i bakre rekke. Årsaken var opplagt indonesernes klart positive holdning til Kina. AKP blei plassert i midten i en ikke altfor ny Volvo, tydeligvis i kategorien «vaklende elementer». For oss spilte dette ingen som helst rolle. Jeg ville foretrukket sykkel for kategorien «de helt håpløse tilfeller». Den keiserlige rangordninga ved det albanske «hoff» blei da også kilde til en masse vitser og spas. Men bak tåpelighetene ligger det ei tenkning som sier at «noen partier er likere enn andre», noen partier er nemlig så mye likere at de kan oppkaste seg til dommere over sine angivelige søsterpartier og tildele dem karakterer ut fra deres holdning til dommeren. Sjøl om Albania hadde fått smake pisken fra det allmektige «senteret» i Moskva, hadde tydeligvis den albanske ledelsen ingenting lært og ingenting forstått. Storebrorholdningen var gæern når den blei utøvd *mot* Albania og i sin skjønneste orden når den blei utøvd *av* Albania.

Monolitten

Det albanske partiet har tatt opp og videreført den monolittiske tenkninga som var så utbredt i Stalins Sovjet. Men de har videreutvikla den, for det sovjetiske partiet var aldri så kjemisk fritt for debatt som det albanske partiet i 70-åra. Denne tenkninga er omtrent sånn: partiet har rett i kraft av sin vitenskapelige teori. Ethvert avvik fra partiets linje representerer derfor noe sjukt, noe abnormt. Motsetninger kan derfor bare forklares som agenters verk. Teorien som partiet bygger på, er også fullstendig harmonisk og uten lyte. Den er fullendt og trenger derfor lite til videreutvikling. Oppgava består i å forklare teorien enda bedre. Det var den partioppfatninga som blei praktisert på kongressen i 1976. På den albanske kongressen blei det valgt inn minst to medlemmer av sentralkomiteen som seinere er blitt «avslørt» som «agenter for imperialismen». Den slags urimeligheter og

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

vanvidd blir den logiske følgen av ei tenkning som fornekter motsetninger. Motsetningene er der, de vil alltid være der. De vil kanskje ikke alltid være like skarpe, men like fullt vil de være der. Dette er normalt. Men trur du at motsetninger er sjukt og monolitten er det normale, så tvinges du inn i paranoide forestillinger om agenter på alle kanter. Dermed uteblir også debatten. (Sjølsagt finnes det også agenter i en del tilfeller. Jeg kjenner til at agenter for etterretningstjenester har bidratt til å splitte minst et par ml-partier i Vesten det siste tiåret. Men de langt fleste splittelsene har skjedd på grunnlag av klare politiske motsetningsforhold.)

Et annet trekk fra Stalin-tida som albanerne, egentlig de albanske kommunistene, hadde ført videre, var holdninga til sannhet. De valgte ut et snevert bilde av virkeligheten som passa til den rådende politikken, og fornekta resten. Jeg var en gang i en tilfeldig samtale med noen albanske kadre på mellomnivå. Vi snakka om forholdet mellom Albania og omverdenen. Jeg omtalte Albania i svært positive vendinger og framheva de tinga ved landet som jeg mente skilte seg positivt ut. Men jeg kom i skade for å nevne at i Norge har vanlige arbeidere privatbil. Da blei det reaksjon. Nei, var svaret, du snakker ikke sant, norske arbeidere har ikke bil. Jeg insisterte på mitt, men kom ingen vei. Det var løgn fra ende til annen. Norske arbeidere kunne ikke ha bil, for sånn var det ikke. Disse kadrene var albanere som aldri hadde vært utafor Albanias grenser, som hadde sine kunnskaper om omverdenen fra albansk propaganda, og som var så lojale at de fulgte påbudet om ikke å se italiensk eller jugoslavisk TV. (Med unntak av fotballkampene – et sted går grensa for sjøl den strengeste disiplin.) Albanske medier hadde vist dem all elendigheten i den kapitalistiske verden, arbeidsløsheten, fattigdommen, den sosiale nøden. Alt dette var sant, men det var langt fra hele sannheten. Det var så pass langt fra hele sannheten at det fungerte som løgn.

Den økonomiske knipa

Albania har praktisert en ganske ytterliggående sjølbergingsøkonomi, med det viktige unntaket at det grunnleggende maskinutstyret har kommet først fra Sovjet og deretter fra Kina. Et viktig grunnlag for sjølberginga er at Albania er sjølforsynt med olje og

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

en god del andre råvarer. Ved å trekke inn store deler av bondebefolkninga i industriproduksjonen klarte Albania å skape et økonomisk fundament for et slags velferdssamfunn. Jordbruket blei også rasjonalisert, og kollektivbruka var ulike mer produktive enn de gamle føydalgodsa.

Sjølbergingsøkonomien har ei meget sterk side i mobiliseringa av folket til innsats for et felles mål, men den har også en meget stor svakhet, nemlig isolasjonen. Albania har isolert seg, ikke bare fra det de kaller «dekadent vestlig kultur», men også fra nyvinningene innafor teknikk og vitenskap. De kinesiske tekstilfabrikkene som blei innført i 1960, hadde maskineri som var kopiert etter russiske modeller i 1950-åra, som igjen var kopiert etter amerikanske modeller i 1940-åra. Dette utstyret preger den albanske tekstilindustrien i 1980-åra. Verden er midt oppe i sin største teknologiske revolusjon til nå, og Albania holder på med utstyr som allerede var avlegs lenge før denne revolusjonen begynte. På denne måten blir radikalismen konservativ, og sjølberging blir grunnlaget for framtidig avhengighet. Hvis Albania opprettholder isolasjonen, kommer landet mer og mer til å bli avhengig av utenlandsk teknologi og sakkunnskap.

Denne konflikten er et av de store grunntemaene i albansk politikk. Nasjonalisme og sjølberging på den ene sida og behovet for nye impulser og åpning mot omverdenen på den andre sida. Etter albansk lov er det straffbart å ta opp gjeld i utlandet. Derfor er det også straffbart å foreslå det. Dermed er enhver virkelig debatt om problemet definert som kriminalitet og forræderi. Flere av de politiske kampene i Albania de seinere åra har dreid seg om disse tinga. Tidligere forsvarsminister Balluku blei skutt fordi han gikk inn for en større åpenhet overfor naboene på Balkan. Trolig møtte også Mehmet Shehu sin skjebne av liknende årsaker. Når Ramiz Alia nå skal ta opp arven etter Hoxha, kan han godt fortsette å skyte folk som reiser et mer og mer akutt problem, men det vil på ingen måte fjerne problemet. Før eller seinere må albanske politikere se problemet i øya og legge om kursen, slik at ikke Albania synker ned i ei håpløs bakevje. Det er faktisk sånn at dersom Albania skal ta vare på det som faktisk var positivt og bra ved Hoxha-epoken, så krever virkeligheten at landet bryter med mange av dogmene i Hoxhas politikk.

Albansk økonomi er et eksempel på de sterke og svake sidene ved et stalinsk planleggingssystem. Så lenge det skal settes inn flere muskler for å gjennomføre ei grunnleggende oppbygging av

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

industri og landbruk, så fungerer den godt. Men når det er gjort, og vekta må legges på effektiv utnytting av de menneskelige og materielle ressursene, så kommer modellen til kort. Alle de landa som har kopiert den russiske modellen, har opplevd det samme. Sovjet opplevde dette tidlig i 50-åra eller kanskje før. Kina opplevde det, og nå opplever Albania det. Til nå har det alltid oppstått politiske kriser på dette punktet i utviklinga, med svære politiske kamper om hvilken kurs en skal følge. Tida vil vise om ikke også Albania må gjennom ei slik krise.

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

KAPITTEL 22

Kampuchea 1978

I dag beskrives han som en blodtørstig utgave av Robespierre og Danton, en grev Dracula som velter seg i blod og har gjort landet sitt til ei massegrav. Hver gang Fritz Nilsen er på TV, forteller han om Pol Pot-terroren og massakrene på 2 eller 3 millioner kampucheanere. Så vidt jeg kjenner til, er det bare fire nordmenn som har truffet Pol Pot. Jeg er en av dem. Det skjedde i regntida i 1978, bare tre måneder før den vietnamesiske invasjonen. En delegasjon fra AKP hadde vært på ei ukes rundtur i Kampuchea og avslutta besøket med en lang samtale med Pol Pot.

Noen vil hevde at vi var like lettlurte og dumme som de AUF-erne som besøkte Tyskland i 1936, og kom tilbake og meldte at de ikke hadde sett noen fangeleire. Jeg kan ikke uten videre avvise sånn kritikk, for jeg veit bedre enn de fleste hvor lett det er å «lede folk langs den prikka linja» og la dem se det du ønsker de skal se. Jeg har opplevd dette i Kina, i Albania og utvilsomt i Kampuchea. Det er klart du kan føres kloss opptil en fangeleir uten å se annet enn kokospalmer og bananplantasjer. Derfor vil jeg nok en gang tenke gjennom det vi faktisk så og hørte, og vurdere det i forhold til det andre kilder hevder.

Fritz Nilsen sier at 2 millioner kampucheanere blei drept av Pol Pots folk. Dette er et uhyggelig tall. De vietnamesiske okkupasjonsstyrkene viser fram massegraver og knokkelhauger. Det er uhyggelige syn. De hevder nå at 3 314 768 mennesker har blitt drept under Røde Khmer-styret. Hvis de har rett, dreier det seg om industriell menneskeslakt. Røde Khmer satt ved makta fra april 1975 til desember 1978. Det er 44 måneder. Det skulle bety et gjennomsnitt på 75 000 i måneden eller 2500 om dagen! Allerede i utgangspunktet finner jeg tallet utrolig. Det skulle bety at hele den lille hæren til Røde Khmer i så fall skulle ha drivi masseutryddelse på heltid i tre og et halvt år, i tre skift.

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

Men hva med massegravene og knokkelhaugene? Nå, ikke så fort. Foreløpig har jeg ikke gjort annet enn å stille meg tvilende til et tall på 3 millioner som den norske Statsrevyen finner det uproblematisk å sende videre. Det skulle dessuten bety 40 % av Kampucheas noe over 7 millioner innbyggere. Vi spurte Kampucheas utenriksminister Ieng Sary om innbyggertallet i landet. Han hevda at det var 7,6 millioner. Vi hadde sjølsagt ingen mulighet til å kontrollere dette. Men jeg merker meg at etter en blodig invasjonskrig og etter en massiv flyktningestrøm fra Kampuchea etter 1978, så opererer Vietnam med et innbyggertall i Kampuchea på 6,7 millioner når de skal søke matvarehjelp fra FN. Dette er i hvert fall et par millioner mer enn hva massakrepropagandaen skulle tilsi. Dette er heller ikke noe avgjørende bevis, men det forteller i hvert fall at en som vanlig bør være forsiktig med å stole på de talloppgavene ei okkupasjonsmakt gir.

Folkemord?

Og massegravene? Jo, massegravene er virkelige nok. Jeg tviler ikke på at mange kampucheanere har mista livet. Som sagt var jeg i Kampuchea. Jeg reiste gjennom store deler av landet, og overalt fikk jeg et sterkt inntrykk av at her hadde det dødd forferdelig mange mennesker. Ikke en eneste landsby som var bygd før 1975, var hel. Hvert eneste hus var gjennomhulla av kuler, hvis det i det hele tatt fantes noe igjen av det. I mange landsbyer sto det bare igjen en og annen vegg fra den gangen. Resten var blitt bomba vekk fra jordas overflate. Det fantes så utrolig mange av de spesielle indokinesiske runde vanndammene i Kampuchea, minner etter granatnedslag. Store skogområder besto av trær og palmer som var kutta over et stykke oppe på stammen. Gikk du nærmere, kunne du se at de var skutt tvers over. Der fronten mellom de amerikanske troppene og Røde Khmer hadde gått ved Siem Reap, kunne du stikke fingrene ned i grusen og komme opp med handa halvfull av patronhylser og kulerester.

Nei, jeg tviler ikke et øyeblikk på at det er drept uhyggelig mange mennesker i Kampuchea. Det er nesten utrolig at folk kunne overleve den amerikanske bombinga i det hele tatt, slik disse landsbyene så ut. For i Kampuchea fantes det ingen res-

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

triksjoner på den amerikanske bombinga, slik det tross alt var i Vietnam. Svære B–52-maskiner tømte bukene sine høyt oppe over skyene og sendte tonnevis med død ned over ei befolkning som snautt nok hadde handvåpen å ta igjen med. At det er begått folkemord i Kampuchea, er helt opplagt, men en av folkemorderne har fått Nobels fredspris av det norske Stortings Nobelkomité! Nemlig Henry Kissinger. Jeg finner det ikke utenkelig at en hel million mennesker blei drept av amerikanske bomber, kuleregn og splintbomber fra 1970 til 1975. Jeg finner det oppsiktsvekkende og ikke så lite mistenkelig at verken Fritz Nilsen eller Vietnam nevner dette massemordet og disse massegravene. Jeg finner det mildt sagt lite troverdig at de som ga Nobelprisen til Kissinger, kan uttrykke sin bekymring over folkemord i Kampuchea.

En annen årsak til massedød er kildene stort sett enige om, nemlig sulten rett etter det amerikanske nederlaget. På det tidspunktet hadde Phnom Penh ei befolkning på et par millioner mennesker som stort sett levde av amerikanske forsyninger. Da Røde Khmer tok makta, evakuerte de byboerne ut på landsbygda for at de skulle dyrke sin egen mat der. Før dette blei effektivt, er det nokså opplagt at folk må ha dødd av sult og underernæring. Det er også nokså sannsynlig at evakueringa kan ha gått nokså hardt for seg, at folk kan ha dødd av utmattelse, og ikke minst folk som var gamle eller svakelige fra før.

Et land i krig

Da jeg var i Kampuchea, var landet i krig. Deler av det såkalte «papegøyenebbet», området som strekker seg som en spiss inn i Vietnam, var okkupert av vietnameserne. Vi så krigsmateriell som var erobra fra Vietnam. Likevel var situasjonen lite spent. Det var ingen synlige troppebevegelser, og vaktmannskapene holdt en lav profil. Riktignok var det sperringer og vaktposter ved innkjøringa til alle byene fordi det var begrensa hvem som fikk lov til å komme inn der. I området rundt de store gummiplantasjene virka det som stemninga var litt mer nervøs. Her så vi i hvert fall fem-seks væpna soldater, og kontrollen med innfartsveiene var skjerma i forhold til for eksempel byer som Phnom Penh og Battambang. Vi kan ha blitt lurt trill rundt, men Kampuchea virka ikke som et land der befolkninga bare venter

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

på at fangevokterne snur ryggen til, så de kan slå dem i hue med noe hardt. Det var ikke sånn som det står i skrekkreportasjene at soldater med gevær passa på at folk gjorde jobben sin på jordene. Vi så mange som jobba på jordene, men ingen soldater i nærheten av dem. Det herska også en tilsynelatende svært hjertelig og gemyttlig atmosfære mellom våre guider og de tilfeldige innbyggerne vi traff rundt i landet. Jeg vil tru at det hadde vært vanskelig sjøl å hykle en sånn atmosfære dersom det virkelig blei drept 75 000 mennesker i måneden.

Det er også andre ting som ikke stemmer. I reportasjer fra Kampuchea i dag viser TV bilde av nasjonalbanken og hevder at den blei sprengt av Røde Khmer. Jeg har også tatt bilde av den sprengte nasjonalbanken. Men Røde Khmer sa at den var sprengt av Lon Nol-regimet rett før hovedstaden falt i 1975. Kanskje de jugde, men på den andre sida: Hvorfor skulle de nå det? Sikkert er det i hvert fall at den var sprengt høsten 1978.

Jeg ville også tru at dersom Kampuchea var et sånt veritabelt slaktehus som vietnameserne hevder, da ville folk ha flykta i strie strømmer. Hvorfor var det da så *lite* folk som flykta? De store flyktningestrømmene kom først etter den vietnamesiske invasjonen. Og hvis Røde Khmer var så innmari bestialske som propagandaen sier, hvorfor er det da mulig for dem å få oppslutning i befolkninga i dag? Det sies fra alle kanter at de har 40 000 geriljasoldater. Enhver som veit litt om militære forhold, vil si at en så stor geriljahær er umulig uten ei ganske massiv støtte fra befolkninga i det området der den opererer. Det trengs forsyninger, transport, etterretning. Uten støtte i store deler av befolkninga hadde Røde Khmer vært et lett bytte for den langt større og mer avanserte vietnamesiske hæren. Her er det noe som ikke stemmer.

Betyr dette at jeg påstår at Røde Khmer ikke dreiv terror? Nei. Jeg anser det som bevist at Røde Khmer dreiv terror. Det jeg trekker i tvil, er de vanvittige talla på 2 og 3 millioner. Hvis en plusser ofrene for den amerikanske bombinga, ofrene for den vietnamesiske krigføringa og ofrene for sult og underernæring på disse fantasitalla, skulle det nesten ikke være folk igjen i Kampuchea. Jeg vil anta at innpå en million mennesker blei drept under den massive amerikanske bombinga av Kampuchea fra 1970 til 1975. Dette er tall som mange kilder opererer med. Jeg vil også anta at mange omkom under evakueringa fra storbyene og av underernæring rett etterpå. I tillegg til dette finner jeg det

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

sannsynlig at Røde Khmers politikk må ha ført til overgrep i nokså stor stil.

Da vi var i Kampuchea, innrømte khmer-lederne at mange opprørske bønder hadde tatt saka i sine egne hender under og rett etter frigjøringa. Forrædere og folk fra overklassen blei hogd rett ned av rasende bønder. Khmer-lederne hevda at de ikke kunne ha forhindra dette. Det veit jeg ikke noe om, men jeg veit at det ikke er utypisk for bonderevolusjoner i land der den føydale undertrykkinga har vært spesielt jævlig.

Les Travens bøker om den meksikanske revolusjonen, om hvordan fattige, utslitte indianske skogsarbeidere hogde ned en hel landsby etter å ha blitt fornedra til det ytterste gjennom mange år. Jeg bifaller ikke sånt, jeg vil ikke heroisere det. Men jeg kan begripe at folk som bare har lært knuttens lov å kjenne, griper til den mot undertrykkerne sine. Hvis det er sant at kampucheanske bønder blei så desperate, er det kanskje ikke så dumt at europeiske menneskerettsforkjempere begynner å spørre seg sjøl om hva slags regimer de kultiverte vestlige kolonimaktene har vært med på å opprettholde. Traven hadde også et ord på lager til europeiske salongradikalere som tok avstand fra den meksikanske revolusjonen: Han spurte dem om de hadde noen forestilling om hvor mye menneskelig slit, hvor mange tårer og hvor mye blod som lå bak de mahognysofaene som de sjøl satt på.

Er det ikke dessuten slik at ethvert folkelig opprør har blitt beskyldt for terror fra den styrta klassen? Da kenyanerne kjempa for å komme fri fra det engelske kolonistyret, sendte britene ut meldinger om at mau-mau hadde massakrert uskyldige hvite mennesker i massevis. De virkelige talla viste seinere at det var ei handfull hvite som var blitt drept, mens massevis av kenyanere måtte bøte med livet for engelske kuler. Blei det ikke sagt at sepoy-opprørerne var blodtørstige mordere da de sloss mot den engelske kolonimakta? Ei kolonimakt som framfor noen må være ekspert på folkemord.

Fei vekk alt urent

Jeg vil anta at Røde Khmers ansvar er større enn bare ikke å kunne forhindre overgrep. Jeg mener at det var ting i Røde Khmers doktrine som med nødvendighet måtte føre til overgrep og terror.

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

Pol Pot og de andre revolusjonslederne var djupt bekymra for at Kampuchea skulle bli et nytt eksempel på en revolusjon i den tredje verden som endte med å feite opp en ny overklasse. Derfor ville de renske ut alt som smakte av rester av det gamle. De ville bygge en helt ny orden, renska for svartebørs, korrupsjon, overklasseprivilegier. Og de ville gjøre det i ett slag. De som skulle sette denne linja ut i livet, måtte med nødvendighet komme til å se bybefolkninga som hadde levd på almisser fra USA, som «ureine», tvilsomme. De intellektuelle blei tvilsomme, småborgerskapet i byene blei tvilsomme.

Vietnameserne hevder at Røde Khmer dreiv rasistisk undertrykking av den kinesiske minoriteten. Kineserne er veldig vare for sånne ting, så jeg vil anta at dersom det var tilfelle, ville Kina ha kritisert det i en eller annen form. På informert hold i Beijing bestrider de at det skulle ha vært en slik rasisme. Men de mener at kinesere blei undertrykt, ikke av rasemessige grunner, men av klassemessige. Svært mange kinesere i sørøst-Asia er handelsfolk, intellektuelle eller driver andre småborgerlige yrker. Den klassemessige stillinga deres plasserte dem i en tvilsom kategori.

Mange av de motsetningene som Røde Khmer var redde for, er høyst reelle. Men de kan ikke løses med ett slag. En er faktisk nødt til å leve med dem i lang tid. Dersom en for eksempel avskaffer alle særskilte fordeler for intellektuelle i et velment forsøk på å oppheve motsetninga mellom åndsarbeid og kroppsarbeid, så vil en plutselig finne seg sjøl uten videregående skolegang, uten forskning, uten alt det som skal til for å løse denne motsetninga på lang sikt. Jeg trur at en revolusjon som forsøker å løse disse motsetningene med ett slag, vil ende opp med terror. (For øvrig er det ikke sant at Røde Khmer avskaffa all videregående skole. Det blei henvist til flere institutter da vi besøkte Kampuchea. Pol Pot sa at skoleverket var under oppbygging. Det blei lagt spesiell vekt på alfabetisering og elementær skolegang, men det fantes også planer for de høyere nivåene. Det er heller ikke sant at midisinsk arbeid og medisinsk forskning blei avskaffa. Da vi besøkte Kampuchea, mente de helsebevisste kinesiske myndighetene at det ikke var noen grunn til å ta malariamedisin, fordi malariaen var utrydda i mesteparten av landet. Og det i et land der flertallet av befolkninga hadde hatt malaria bare få år tidligere. Vi besøkte også et laboratorium for framstilling av forskjellige medisiner og diskuterte helsespørsmål med personalet der. Det er ikke sant at de raserte landet. Vi så vei-

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

bygging, jernbaneutbedring, dambygging. Og i stedet for de landsbyruinene som det siviliserte USA hadde skjenka det fattige landet, var det bygd massevis av nye bondehus.)

Jeg har sett tall på omfanget av den politiske terroren fra den amerikanske etterretningstjenesten CIA, tall som varierer mellom 50 000 og 60 000, som det f.eks. hevdes i «Problems of Communism». Et uhyggelig tall det også sjølsagt. Hvis det er sant, så svarer det til noe under 1 % av befolkninga i Kampuchea. CIA har neppe noen interesse av å framstille Røde Khmer som noe annet enn blodtørstige kommunister, så det ville være overraskende om dette var ei undervurdering. Amnesty International mente i 1983 at tallet kunne ligge på «minst 300 000». En finsk rapport fra 1982 som på ingen måte var sympatisk innstilt til Røde Khmer, anslo tallet på drepte til mellom 70 000 og 150 000. Sjøl om det er et svært tall, sjøl om dette representerer uhyggelig mange meningsløse og summariske henrettelser, så er det et tall det går an å forholde seg til. Et slikt tall står ikke i motsetning til befolkningsstatistikken. Det forklarer hvorfor flyktningestrømmen ikke var større. Det er også et omfang på terroren som lar seg forene med den opplagte støtten Røde Khmer har på landsbygda. Det er også en terror som kan forstås innafor Røde Khmers politiske tenkning, en terror retta i hovedsak mot bærerne av det gamle samfunnet. De talla som vietnameserne bruker, kan bare forklares som den reine skjære galskap og ikke med noen politiske begreper.

Et møte med Pol Pot

Hvem er denne Pol Pot? En tidligere kampucheansk student i Paris, som visstnok kom i kontakt med marxismen der. En mann som dreiv hemmelig arbeid blant kampucheanske buddhistmunker fordi de ofte var fattigbønder. En mann som først amerikansk og seinere russisk og vietnamesisk propaganda har tillagt reint djevelske egenskaper.

Vi møtte han en av de siste dagene under oppholdet i Kampuchea. Det var en dag med voldsomme regnbyger. Himmelen åpna seg over det flate landet som allerede var oversvømt. På veien til møtestedet så vi unger som lekte i høljregnet og ei

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

vietnamesisk panservogn som tydeligvis nylig var brakt tilbake fra fronten. Vi møtte Pol Pot i det tidligere presidentpalasset. Han var en middels høy mann. I Kampuchea ville han rage over de fleste. Han smilte og talte med dempet stemme. Han stilte uten notater og svarte presist på de spørsmåla vi hadde levert inn på forhånd. Vi satt lenge rundt et konferansebord og stilte mange tilleggsspørsmål. Som venta avviste han påstandene om brudd på menneskerettighetene i Kampuchea. Han mente at det hele var en propagandakampanje som imperialistene hadde satt i gang, av tre grunner:

– Kampuchea er uavhengig. Imperialismen liker ikke uavhengige land. De frykter at vi skal bli et eksempel for fattige land.

– Revolusjonen i Kampuchea er svært djuptgående. Dette kan bli et eksempel for andre land i den tredje verden. Det ville være farlig for imperialismen.

– Kampuchea bygger en økonomi som er uavhengig av imperialismen. Det er en trussel mot deres økonomiske herredømme. Det kan også bli et eksempel for den tredje verden.

Av alle disse grunnene må de sverte Kampuchea.

Seinere har det kampucheanske partiet innrømt alvorlige overgrep på menneskerettighetene. De har også erklært at partiet er oppløst. Det siste trur jeg hva jeg vil om. På det tidspunktet da vi møtte Pol Pot, så det ut som om Kampuchea skulle bryte ut av isolasjonen. Det var meninga at FNs generalsekretær Kurt Waldheim skulle komme bare noen få måneder seinere. Det var snakk om å åpne turistreiser til Angkor Vat. Og utenlandske diplomater skulle komme på besøk. AKP hadde til og med ordna med et besøk for pianisten Kjell Bækkelund bare kort tid etter. Det knytta seg store forventninger til Waldheims besøk. Hvordan ville han ta opp spørsmålet om menneskerettighetene? Ville en større grad av åpenhet fra Røde Khmers side føre til at noen av de verste spekulasjonene tok slutt?

Vietnam vil prøve å ta oss

Disse spørsmåla skulle aldri bli besvart, fordi knappe tre måneder seinere invaderte Vietnam Kampuchea og innleda en krig mot det kampucheanske folket som til nå har vart lenger enn den tyske okkupasjonen av Norge. Kanskje kom invasjonen akkurat

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

da fordi Vietnam ikke kunne ta sjansen på at Kampuchea skulle oppnå større internasjonal anerkjennelse og kontaktflate.

Vi diskuterte muligheten av en vietnamesisk invasjon med Pol Pot. Dette var i slutten av september. Pol Pot regna med et vietnamesisk angrep i november/desember. Nå veit vi at angrepet kom i slutten av desember. Han hadde også bestemte meninger om hvorfor angrepet måtte komme:

«Vietnam har et stort underskudd på ris. Derfor ser de vietnamesiske lederne med grådige øyne på landet vårt. De vil løse de økonomiske problemene sine ved å ta vårt land. Ved hjelp av våre naturrikdommer vil de bli en økonomisk stormakt i Indokina og sikre seg kontrollen over hele Indokina og deretter Sørøst-Asia. Vietnameserne sier at det er viktigere å erobre Kampuchea enn det var å beseire USA-imperialismen.»

Uansett hva en ellers måtte mene om Pol Pot, så fikk han rett på begge punkter. Vietnam kom til å angripe, omtrent på det tidspunktet han hadde spådd. Og Vietnam stjeler Kampucheas naturressurser i stor stil. Mer enn en halv million vietnamesiske settlere har slått seg ned i Kampuchea og fortrengt den kampucheanske befolkninga fra jorda deres. Det er de fruktbare rismarkene som skal sikre Vietnams matforsyninger. Altså en rein gammaldags kolonialisme. Hvorfor er det så mange «radikale» mennesker i Norge som godtar slik kolonialisme, ja, beint fram støtter den? Hva er det som reint prinsipielt skiller Vietnams kolonisering av Kampuchea fra Israels kolonisering av Vestbredden av Jordan? Er ikke det som nå er i ferd med å skje i Kampuchea at Vietnam tilintetgjør en nasjon? Khmerene drives fra jorda si, de bombes, de sultes i hjel. Til slutt kommer Vietnams drøm om et «forent Indokina» til å gå i oppfyllelse. Etter at laoterne er redusert til husmenn i sitt eget land, er det samme i ferd med å skje med khmerfolket.

Langvarig folkekrig

Pol Pot var overbevist om at det vietnamesiske angrepet ikke ville lykkes. Samtidig var han tydeligvis forberedt på at Phnom Penh kunne komme til å falle midlertidig. Den kampucheanske hæren var langt mindre og langt dårligere utstyrt enn den viet-

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

namesiske. Vietnams hær er en av de største, sterkeste og mest krigsvante hærene i verden. Dersom Kampuchea hadde satsa på skallforsvar, ville de kampucheanske styrkene avgjort bli knust. Allerede i samtalen med oss varsla Pol Pot at de kom til å omgruppere til geriljakrig dersom angrepet blei for kraftig. Men han var sikker på at Kampuchea ville slå Vietnam slik Røde Khmer slo USA.

«Har vi ikke ammunisjon, skaffer vi oss det fra fienden. Amerikanerne var ofte usikre på hvor troppene deres var. Så helikopterpilotene ropte over radioen: 'Can we drop it here?' Og våre folk som kunne lite engelsk, svarte 'Okey'. Så fikk de en masse våpen og ammunisjon fra amerikanerne sjøl. Vi vil også bruke krigslist mot vietnameserne. Når vi kjemper slik, og har støtte i folket, kan vi ikke unngå å seire.»

Om perspektivene framover sa Pol Pot:

«Vi venter en langvarig krig. Fordi Sovjet står bak Vietnam og gjør det mulig for Vietnam å drive aggresjon, kan konflikten forsette til Sovjet har møtt et nederlag i verdensmålestokk. En av grunnene til at Sovjet vil at Vietnam skal ta Kampuchea, er at de vil kontrollere Malakkastredet. Japan frykter dette, derfor har de begynt å forstå oss. En annen grunn er at Sovjet vil innringe Kina.»

Dette var før invasjonen. Nå har Vietnams tropper stått i Kampuchea i seks år, og Sovjet har tatt over den gamle flåtehavna i det som en gang het Sihanoukville. Sovjet kontrollerer også den tidligere amerikanske militærbasen i Cam Ranh i Sør-Vietnam. Dermed har Sovjet ved hjelp av Vietnam skaffa seg et springbrett til hele Sørøst-Asia, tett opp til Japans livline fra oljefeltene i Midt-Østen, tett opptil det folkerike Indonesia, tett opptil det urolige Filippinene. Dersom Sovjet kan forhindre det, vil det aldri mer sitte noen uavhengig regjering i Phnom Penh.

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

Angkor Vat

Djupt inne i Kampucheas jungel ligger ruinene av en by som er glemt av verden. Den er glemt på tross av at den var verdens største på 1100-tallet. På et tidspunkt da London hadde kanskje 30 000 innbyggere, Paris mindre enn 80 000 og Venezia og Firenze kanskje nærma seg et svimlende tall på nærmere 100 000, hadde Angkor kanskje så mange som 1 million innbyggere. Den som har sett denne jungelbyen en gang, vil aldri kunne fri seg helt fra den. Hovedtemplet Angkor Vat, opprinnelig viet guden Vishnu, er et av verdens underverker. Tårn og gallerier og en uendelighet av vakre skulpturer. Bygd som en veldig firkant der de indre bygningene streber mot himmelen. Templet blei bygd under fyrsten Suryavarman II. Like ved ligger Angkor Thom som var hovedstad for Jayavarman VII. Der ligger også templet Bayon som er prega av noen kolossale steinhoder. Angkor Thom var en by på 9 kvadratkilometer omgitt av en mur og en 100 meter brei vollgrav. Den ville ha fått datidas europeiske byer til å virke som tuslete provinsbyer. Under Jayavarman var khmerriket på sitt sterkeste. Det blei bygd hospitaler, skysstasjoner og herberger. Og ikke minst blei det bygd kanaler. Det økonomiske grunnlaget for rikdommen var en velorganisert bruk av flomvannet fra Mekongfloden og Tonle Sap-sjøen. Ved hjelp av kanalene blei det mulig å temme flommen og gjøre regntidas ødeleggende naturkrefter om til rikdom. Når dette høydepunktet i menneskehetens kultur nesten ikke er kjent i Vesten, så kommer det utvilsomt av at kolonimaktene ikke ønska å spre kunnskap om de «barbariske» kolonifolkas store prestasjoner. Reint propagandistisk var det lettere å få hjemmepublikum til å godta overgrep mot «primitive og ville» enn mot folk som hadde fostret ingeniører, håndverkere, vitenskapsfolk som ikke sto tilbake for det ypperste Europa hadde å vise til. Derfor lærer vi ikke om Angkor Vat på skolen. Det er ikke mindre karakteristisk at det kunnskapsløse Pax-leksikonet ikke nevner Angkor med ett ord, men derimot har en lengre utredning om «busserull».

Inne i templene fant vi vakre statuer, slik som de yppige indisk-inspirerte danserinnene, de veldige Buddha-føttene eller samfunnspyramiden i relieff. Det var også bilder av veldige slagscener der aper og mennesker førte veldige kriger. Ett av relieffene målte vi til 100 meters lengde og mer enn tre meters høyde. Midt inne blant disse kunstverkene fant vi også spor fra vår egen

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

«sivilisasjon»: Ansiktet til en av tempeldanserinnene var skåret ut, åpenbart en skattesamler som ville ha noe å selge til rike europeere. Under den franske kolonitida var dette særlig ille. Det hevdes at dette er blitt enda verre under det vietnamesiske militærstyret. Og ute på det monumentale inngangspartiet til Angkor Vat-tempelet så vi tydelige spor etter napalmbomber, som var kasta ned av «frihetens og sivilisasjonens forsvarere» med stjernebanner på uniformene.

Skal khmerfolket langsomt gå i glemmeboka, slik tempelbyen i jungelen har gjort det? Skal deres rikdommer bli rana, slik kunstskattene i tempelbyen har blitt? Skal Vietnam lykkes i å gjøre Kampuchea til en del av sitt indokinesiske imperium? Det finnes en stor fare for at en taus verden kan bidra til at svarene blir ja.

Hans Eksellense på Grand

Seks år etter møtet med Pol Pot møter jeg en annen kampucheansk leder, Hans Eksellense prins Sihanouk. Møtet finner sted på en suite i Grand Hotel Oslo. Langt fra krigen i Kampuchea. Prinsen var på Oslo-besøk for å snakke med utenriksdepartementet, og AKP hadde bedt om et møte. Sihanouk var velviljen sjøl.

Som politiker og menneske er Sihanouk en merkelig person. Han var en av Indokinas tre prinser. Han var fra et føydalt fyrstehus og var tiltenkt rollen som marionett. Men han var mer uavhengig enn både franskmenn og amerikanere kunne like. (Kan han kalles en «kampucheansk Per Borten»? Uavhengig. Sier ting som får det dannede borgerskap til å sette kanapeene i halsen. Litt plump, men ikke uten eleganse. Nasjonalist.) Sjøl om han var antikommunist på sin hals, godtok han de basene som den vietnamesiske frigjøringsbevegelsen hadde i østre Kampuchea og transporten fra Nord-Vietnam til Sør-Vietnam via Kampuchea langs den såkalte Ho Chi Minh-veien. Sjøl om han dreiv undertrykking og militær forfølgelse av kommunistene, så hadde tydeligvis kommunistene infiltrert regjeringa hans ganske langt oppover.

Mange oppfatter Sihanouk som en operetteprins, og mange av hans mer bisarre utfall kan gi næring til ei slik oppfatning. Da Lon Nol gjorde statskupp i 1970 ved hjelp av amerikanske trop-

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

per, blei det framført parodiske sketsjer på et stadion i Phnom Penh der orgiene ved Sihanouks hoff sto i sentrum. Hensikten med disse parodiene på hofflivet var åpenbart å bane veien for Lon Nols eget hoff. Men historiene var neppe henta rett ut av lufta. Likevel er det dumt å undervurdere Sihanouk. En person som kan holde det internasjonale pressekorpset i age slik han gjør, er neppe tapt bak ei vogn. Dessuten har han, akkurat som katten, minst ni liv. Avsatt av USA, avsatt av Røde Khmer, i eksil fra den vietnamesiske invasjonen, men igjen tilbake som regjeringssjef for Kampucheas lovlige regjering. Æresgjest hos Mao i 1970, ærestgjest hos Hu Yaobang og Deng Xiaoping i 1984.

Etter at han forlot Kampuchea, gikk han voldsomt ut mot Røde Khmer. Han hevda at de hadde likvidert en av sønnene hans. Få år etterpå sitter han i regjeringskoalisjon sammen med Røde Khmer.

Samtidig var det en lydhør eksellense som møtte AKPs delegasjon på Grand. Han ville gjerne lytte, var rask til å gå inn på konkrete forslag og virka hjertelig, nærmest ydmyk. Verdensmannen og antikommunisten var ikke for stor på det til å møte et lite kommunistparti i Norge.

«Hva mener du kan gjøres, Steigan, for å fremme det kampucheanske folkets sak i Norge?» spurte prinsen.

Jeg foreslo at det burde opprettes kanaler for humanitær hjelp til de frigjorte områdene som er kontrollert av Kampucheas lovlige regjering.

«Det var fornuftig,» sa Sihanouk, «jeg foreslår at slik hjelp til oss kan kanaliseres gjennom Indonesias ambassade.»

Jeg foreslo også at det burde legges et press på den norske regjeringa for å sideakredittere sin Beijing-ambassadør til regjeringa i Demokratisk Kampuchea. «Ja, det ville være fint,» sa den verdensvante prinsen ivrig og satte seg aller ytterst på stolkanten. «Men hvordan skal vi ta opp dette?»

«AKP har bedt om et møte med det norske UD for å legge fram vårt syn på Norges forhold til Kampuchea,» sa jeg. «Hvis du ønsker det, kan vi ta dette spørsmålet opp med UD og si at du støtter et slikt tiltak.»

«Ja, gjør det, det ville jeg sette svært stor pris på,» sa Sihanouk og smilte bredt. Nå var han blitt ivrig og kasta seg ut i en lang samtale om situasjonen i Kampuchea, der han blant annet understreka meget sterkt at Kina var en uhyre verdifull støttespil-

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

ler, samtidig som kineserne opptrådte korrekt ved ikke å blande seg inn i kampucheanske forhold.

Statssjefen blei så ivrig at han nesten glemte at han måtte skynde seg for å nå et fly til Stockholm der han skulle møte den svenske regjeringa. En fortvilet sekretær pekte på klokka og ba inntrengende om at prinsen måtte avslutte møtet.

Tre uker seinere kom det et postkort fra New York. Med vennlig hilsen til AKP fra prins Norodom Sihanouk.

(Da jeg litt seinere møtte den kinesiske generalsekretæren i Beijing og han foreslo at vi skulle sende en delegasjon til de frigjorte områdene i Kampuchea, var det ikke uten en viss tilfredshet at jeg kunne slå fast at jeg allerede var blitt enig med Sihanouk om den saka!)

At Sihanouk fortsatt spiller en nøkkelrolle i kampucheansk politikk, og at Røde Khmer har «oppløst seg sjøl» og forplikta seg til ikke å skape et sosialistisk Kampuchea i den kommende generasjonen, sier litt om hvor innfløkt den kampucheanske situasjonen er.

Røde Khmer trenger Sihanouk for å bedre på sin tynnslitte internasjonale posisjon, og Sihanouk trenger Røde Khmer fordi det er de som har militær styrke og frigjorte områder.

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

KAPITTEL 23

Kina og AKP

Forholdet til Kina er et ømtålig punkt i AKP. Kina har spilt en meget stor rolle for å inspirere ml-bevegelsen og ikke minst for å gi en visjon om en sosialisme som ikke degenererer slik Sovjet gjorde. Det er derfor ikke så rart at vi blei knytta til Kina. Vi studerte kinesiske partidokumenter og kinesisk partihistorie. Vi hadde enorm tillit til Mao. Jeg veit ikke om vi for eksempel ville støtta Kinas invitasjon til Nixon i 1972 hvis ikke Mao hadde stått bak den.

Samtidig har Kina gitt oss store skuffelser. I mange tilfeller opplevde vi at vi tok kinesiske opplysninger om indre forhold i Kina for god fisk, for bare å få dem tilbake i trynet, den dagen en annen fraksjon satt ved makta i Kina. Deng Xiaoping er en skurk, for det har Mao sagt. Deng er egentlig en god gutt, for det har Mao sagt. Og til slutt, uansett hva Mao måtte ha sagt, så er Deng en god gutt likevel. Det tar på for et menneske å knytte seg til så mange motstridende og innbyrdes utelukkende påstander. Det er enda mer krevende for et parti eller en bevegelse. Jeg har noen høner å plukke med kinesisk propaganda for denne typen «informasjon». Men før jeg gjør det, vil jeg understreke så sterkt jeg kan at til sjuende og sist var det vårt eget ansvar. Det var *vi* som behandla kinesisk propaganda kritikkløst. Det var *vi* som valgte å bringe den kinesiske versjonen videre uansett hvor komisk det måtte virke i Norge. Det var *vi* som drøyde altfor lenge med å ta et oppgjør med denne stilen. Vi kan ikke klandre kineserne for dette. For det øyeblikket vi klandrer kineserne, så gjør vi dem ansvarlige for vår politikk, og det ønsker vi ikke. AKP og bare AKP sjøl bør være ansvarlig for AKPs politikk.

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

Gjør vi noe bra, er det vår fortjeneste, gjør vi noe dårlig, er det vår feil. Basta.

Men når vi tar på oss dette ansvaret, så får det også konsekvenser for framtida. Det betyr at ingen utenlandske partier, frigjøringsfronter eller bevegelser kan vente at vi uforbeholdent og kritikkløst slutter oss til deres versjon. Vi forbeholder oss vår suverene rett til å gjøre våre egne vurderinger.

Under kulturrevolusjonen blei forskjellige varianter av den kinesiske partihistoria kolportert av godtruende og velmenende vestlige revolusjonære og intellektuelle. De kom til Kina og fikk sannheten om skurkene og heltene og brakte det entusiastisk med seg hjem. Liu Shaoqi er et typisk eksempel. Det blei sagt at han prøvde å gjøre statskupp. Han ville gjøre Kina til et nytt Sovjet. Han ville gjeninnføre kapitalismen i Kina. Dette var vi fullstendig 110 % overbeviste om. Grunnen til at vi var overbeviste om det, var framfor alt at Mao hadde sagt det. I ei tid da du ikke kunne vite om en framtredende leder i Kina ikke kunne være støtt ut i det ytterste mørke dagen etter, fantes det ett fast holdepunkt: Mao. Mao var øverste instans, hans ord avgjorde saka.

Jeg veit det lyder corny når jeg sier dette i dag, for det er meningsløst å tilkjenne ett menneske en slik absolutt autoritet. Men det var ikke uten grunn at vi hadde tillit til Mao. Han hadde gjort så mye uortodokst og kjettersk som hadde vist seg å fungere. Var ikke sjøl Stalin ytterst skeptisk til Maos politikk med å vinne over det nasjonale borgerskapet politisk? Men se hvem som fikk rett. Det var Mao. Var ikke nesten alle i det kinesiske kommunistpartiet skeptiske til å slippe fri kommunistenes argeste fiende, nemlig Chiang Kai-Shek, i 1937? Men Mao holdt på sitt og fikk rett. Var ikke erfaringene fra hele den kinesiske revolusjonen, den største revolusjonen i menneskehetens historie, at Mao hadde rett når det kom til det harde? Var det ikke Mao som hadde gjennomskua Khrusjtsjov før noen andre i hele verden? Åssen kunne vi unngå å ha tillit til Mao?

Hvis en først begynner å reise spørsmålstegn ved Maos vurderinger i den indre kinesiske partikampen, viser det seg at det blir svært få faste holdepunkter igjen. Det bevismaterialet som står av seg sjøl, uten å bli holdt oppe av Maos autoritet, er nemlig nokså spinkelt.

For å finne ut hva som egentlig skjer og har skjedd i Kina, er det nødvendig å undersøke vitenskapelig og nøkternt ut fra van-

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

lige normer for kildekritikk. Det vil nok ikke være helt smertefritt, for det er ikke få «sannheter» som er godtatt uten videre gjennom åras løp, uten overdreven tilknytning til virkeligheten. Det vil også ta tid. Men det er den eneste farbare veien. Det er den eneste metoden som viser den rette respekten for det kinesiske folket og deres store revolusjonære erfaringer.

Sannhetsministeriet?

Et lite hus i den tidligere franske konsesjonen i Shanghai. Det var dette området Malraux skreiv om i «Menneskets lodd». Det var i denne byen opprørerne blei meia ned i 1927 og fangene kokt levende i fyrkjelene. Hele den kommunistiske organisasjonen blei knust. Men 22 år etterpå var kommunistene ved makta i byen, i spissen for Folkets Frigjøringshær. Det lille huset er godt bevart, for det var her det kinesiske kommunistpartiet blei stifta. Partiet som i dag teller over 40 millioner medlemmer, blei stifta i et lite rom i et beskjedent hus i Shanghai. 13 delegater som representerte 57 medlemmer fra hele Kina, møttes sommeren 1921 for å stifte partiet.

Jeg har vært i dette rommet fem ganger og hørt på guidens fortelling om partistiftelsen. Men det merkelige er at på disse *fem* gangene har jeg hørt *fire* versjoner av den samme historia. Ved besøkene i 1981 og 1984 fikk jeg høre samme historie. Men i 1970, 1977 og 1978 var historiene annerledes.

De første gangene blei ikke navnene på alle de opprinnelige delegatene oppgitt. Noen av dem hadde seinere blitt overløpere eller hadde svikta revolusjonen på annen måte. Derfor passa det seg ikke å nevne dem. Først tredje eller fjerde gang blei det nevnt at det også hadde vært utsendinger fra den Kommunistiske Internasjonalen på møtet i 1921.

Ved mitt første besøk hang det bilder av både Mao og partiets daværende nestformann, Lin Biao, i museet. Guiden trakk fortellinga si fram til 1928, slik at han også fikk nevnt et par bragder som Lin gjorde i frigjøringskampen. Du fikk et inntrykk av at om ikke Lin hadde vært på sjølve kongressen, så var han en meget betydelig figur i partiet på den tida. Det var han sjølsagt ikke. Han var ikke engang medlem. Bildet av han i museet var en bløff, ei manipulering med historia ut fra dagens behov. Derimot nevnte ikke guiden at Zhen Tu-xiu hadde blitt valgt til partiets

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

første generalsekretær. Han svikta jo revolusjonen i 1927, så han hadde blitt ikke-person. Derimot kunne en få et inntrykk av at Mao var den egentlige lederen av partiet på den tida. Og at Mao var den første i Kina som tok opp marxismen. Det er jo heller ikke sant. I virkeligheten var det en kommunist ved navn Li Ta-zhao som var Kinas første marxist, på et tidspunkt da Mao helte mer i retning anarkismen.

Hvis en mann som Liu Shao-shi i det hele tatt blei nevnt, så var det som erkerevisjonist og «streikebryter siden 1921», slik det het den gangen. Det blei i hvert fall ikke nevnt at Liu var leder av fagforeningsarbeidet til kommunistpartiet i 20-åra, og at han hadde direkte ansvar for det ytterst vellykka illegale arbeidet i byene etter katastrofen i 1927.

Da jeg kom tilbake i 1977, var jo Lin for lengst død i unåde, så han fantes det ingen spor av i museet. Men det var heller ingen bilder av for eksempel de kinesiske kommunistene som studerte i utlandet på tida omkring stiftelsen. De ville vist en liten sprett av en fyr, som på tross av ung alder meget lett ville kunne kunne kjennes igjen som Deng Xiao-ping. Og det kunne en ikke risikere i 1977, for Deng var fortsatt i unåde, sjøl om han åpenbart var på vei tilbake fra kulda.

Slik kunne en gå gjennom detaljer fra dette «museet» og sammenlikne de ulike versjonene med hverandre. Den ubehagelige sannheten vil etter hvert gå opp for en. Dette er ikke historie. Det er historia brukt som speil for nåtidas behov. Det er manipulasjon. I George Orwells meget omtalte bok om fjoråret fortelles det at Storebror har et eget departement som jobber med å forfalske historia. Hver gang alliansene skifter, hver gang noen faller i unåde, blir det departementsfolkas jobb å skrive om gamle aviser og meldinger. Dette departementet heter rimeligvis Sannhetsministeriet, akkurat som departementet for krig og overfall kalles Kjærlighetsministeriet.

Jeg har nevnt dette for ledende folk i Kina. Jeg har kalt denne typen retusjering for Sannhetsministeriet. Det er en meget alvorlig feil, som kommunister burde ha vært de første til å avsløre. Men dessverre veit vi at mange av idéene til Sannhetsministeriet var hentet fra liknende urimeligheter i Stalins Sovjet. I Kina fikk denne virksomheten sine helt bisarre utslag både under kulturrevolusjonen og etterpå. Historia om at den avsatte presidenten Liu hadde vært streikebryter i 20-åra, faller på sin egen urimelighet. Bedre blei det ikke da kinesiske nyhetsmedier retusjerte

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

bort «firerbanden» på bildene fra Maos begravelse. De blei forandra til imiterte teppemønstre eller diffus bakgrunn.

Derfor var det en lettelse å besøke det samme museet i 1981. Jeg har aldri hatt noe til overs for Trotskij, men for første gang i mitt liv blei jeg glad for å se et bilde av han. Det var en montre som skulle representere Oktoberrevolusjonen i Russland og den store virkninga den hadde på revolusjonen i Kina. Der var det et velkjent bilde fra revolusjonsdagene der Trotskij står på et podium sammen med blant andre Stalin, mens Lenin taler. I Stalin-tida blei dette bildet ofte retusjert, og i Kina anno 1970 ville det aldri ha blitt vist fram. Men skal en vise bilder av Russland i 1917, så kommer en ikke utenom at Trotskij spilte ei sentral rolle. Derfor var det en glede å se akkurat det bildet. Det representerte en slags seier for en annen måte å se historia på. I tråd med dette fikk vi i 1981 også høre om innsatsen til Li Ta-chao og Zhen tu-xiu, og særlig hva de to hadde betydd for partistiftelsen. Navnet på alle delegatene sto på ei fastmontert tavle, det gjorde også navnene på de to Komintern-representantene. Maos rolle blei understreka, men ikke slik at det kom på kant med fakta. I 1984, ved mitt femte besøk, hørte jeg for første gang historia om stiftelsen av Kinas Kommunistiske Parti i repetisjon. Det var samme versjon som i 81.

Hvorfor mase sånn om et besøk på et lite partimuseum? Jo, fordi dette er snakk om helt grunnleggende spørsmål. Skal historia være først og fremst et propagandistisk virkemiddel for makta som rår, og kunne skrives om av dem etter eget forgodtbefinnende, eller skal historia kunne granskes kritisk i all sitt mangfold og med alle sine sjølmotsigelser? Hva lærer folk av ei historieframstilling som sier at en skurk er en skurk er en skurk? De læres opp til blindhet. For det interessante er jo ikke at en skurk er en skurk, men at folk som har gjort mye bra, også kan bli skurker. Det betyr at sjøl folk som du har tillit til i dag, kan komme til å vende seg mot deg i morra. Altså er du pukka nødt til å tenke sjøl og ikke ta noen ting for god fisk.

Hvis for eksempel historia med Lin Biaos statskupp er sann, noe den godt kan være sjøl om jeg ikke kan bevise det, så er det mest interessante å prøve og finne ut hvorfor den dyktige revolusjonsgeneralen og erfarne politikeren kunne ende der. Det er mindre interessant å drive klappjakt i historia på innbilte fakta som kunne tyde på at han gjorde feil for førti år sia. (De eneste som er fritatt for feil for førti år sia, er de som ikke levde da.) Er

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

Sannhetsministeriet helt utradert i Kina i dag? Nei. Jeg ser positive trekk i samband med at kinesisk statistikk begynner å bli både interessant og truverdig. Jeg ser slike ting som partimuseet i Shanghai. Men når en kommer inn på kulturrevolusjonen, er problemet der igjen. Fantes det ikke en gang noe som var positivt oppe i alt det gærne? Her møter en fort retusjørens teppemønstre på nytt.

Sosialisme i et tilbakeliggende land?

Den sosialistiske visjonen som Marx hadde, tok utgangspunkt i den mest avanserte kapitalismen i Europa på hans tid. Han argumenterte sterkt for at de materielle forutsetningene for sosialismen måtte modnes før det kunne være mulig for sosialismen å seire. Med det mente han først og fremst utviklinga av produktivkreftene, av storindustrien, og av den moderne arbeiderklassen. Uten disse forutsetningene mente Marx at sosialismen ikke kunne seire. Samtidig mente han at kapitalismen med lovmessig nødvendighet ville komme til å skape disse vilkåra i land etter land.

En del av de marxistene som kom etter Marx, forvrengte denne oppfatninga i ei bestemt retning. De mente at dette betydde at det for eksempel ville være umulig å bygge sosialismen i et land som Russland, som var dominert av ei stor, tung og tilbakeliggende landsbygd. Slik de utla Marx, blei det egentlig et slags program for at kommunistene skulle overlate initiativet til borgerskapet og vente til det hadde utvikla en moderne kapitalisme, før det kunne bli aktuelt å kjempe for sosialismen.

Lenin og bolsjevikene var imot dette. De mente at det var mulig for kommunistene å ta ledelsen i den demokratiske revolusjonen mot resten av føydalismen, for så å føre den kampen over i den sosialistiske revolusjonen. Det samme synet sto Mao for i Kina.

Balnt bolsjevikene var det derimot stor strid om hvorvidt det var mulig å bygge sosialismen i et land som Russland, uten at revolusjonen også seira i mer avanserte kapitalistiske land. Trotskÿ hevda at dette var umulig. I den situasjonen blei dette ei form for kapitulasjonslinje. For da var det klart at revolusjonen, i hvert fall midlertidig, var på retur, eller var blitt slått, i de mer utvikla landa. For Russland, som hadde satt i gang med å bygge

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

sosialismen, var det derfor nokså akademisk å diskutere om en skulle stupe uti. Det var svøm eller synk.

I Kina utvikla Mao en tilsvarende teori, men ut fra et enda lavere utviklingsnivå enn Russland. Kina mangla vesentlige deler av de forutsetningene Marx snakka om. Økonomien var halvføydal og halvkolonial, industriproletariatet var knøttlite. Flertallet av befolkninga var fattige bønder som knapt hadde kontakt med pengeøkonomien. Ei dogmatisk lesing av Marx skulle tilsi at enhver tanke om sosialisme skulle være umulig. Det var det også dem som mente i Kina.

Situasjonen inviterte til to tilsynelatende helt motsatte tendenser: En kunne avskrive sosialismens muligheter, gå inn for en demokratisk revolusjon leda av borgerskapet eller en kunne satse på det lille proletariatet i byene og en sosialistisk revolusjon direkte gjennom opprør der. I det siste tilfellet ville flertallet av befolkninga i beste fall bli passive tilskuere. Begge disse retningene hadde makta i det kinesiske partiet etter tur. Og begge leda til enorme nederlag.

Da var tida moden for Maos måte å se tinga på. Han pekte på at bønda ikke bare representerte en tilbakeliggende produksjon, men at de også var et veldig revolusjonært potensiale. Men for å utløse dette potensialet, måtte revolusjonen løse de mest brennende problemene for bønda. Det måtte være en demokratisk revolusjon og en agrarrevolusjon. I Kina var det i tillegg sånn at landet var undertrykt av imperialismen. Derfor var det grunnlag for en nasjonal revolusjon. Denne revolusjonen kunne foruten bønder og arbeidere også få støtte fra det nasjonale borgerskapet og til og med fra deler av adelen. Hvis en lyktes i å utløse alle disse kreftene, ville odds forandre seg dramatisk. Altså en nasjonal og demokratisk agrarrevolusjon. Men ikke av den gamle typen, leda av borgerskapet. Nei, revolusjonen skulle ledes av kommunistene og arbeiderne og betraktes som et skritt på veien fram til sosialismen. Denne revolusjonen blei kalt en nydemokratisk revolusjon, for å skille den fra den gamle typen demokratiske revolusjoner.

Ledelsen for Komintern og Sovjet trudde ikke noe på Maos teori. Komintern forsøkte å presse det kinesiske partiet vekk fra ei så «høyre-opportunistisk» linje. De skolerte kinesiske kommunister i Kominterns hovedkvarter i Moskva i at bare den russiske veien med sosialistisk revolusjon direkte gjennom opprør i byene, var akseptabel. Mao nedkjempa disse «studentene» da de

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

kom hjem, og hvis det kom utsendinger fra Komintern, blei de pakka inn i bomull og behandla som råtne egg. Mao gikk sin egen vei og lot Moskva prate, for å vri litt på en gammel uttalelse av Marx.

Og Maos revolusjonsoppfatning seira, på tross av at Stalin helt til det siste var kritisk. Han likte ikke at de fulgte prinsipper for bygginga av sosialismen som var nokså forskjellige fra dem Sovjet hadde fulgt. Særlig gjaldt det Maos samarbeidspolitikk overfor det nasjonale borgerskapet. Stalin mente ei tid at Mao var «en ny Tito», en «høyreavviker» i den sosialistiske leiren. Ikke før 2 millioner frivillige kinesiske soldater hadde stoppa den amerikanske aggresjonen i Korea, vågde Stalin å stole på Mao.

Med den kinesiske revolusjonen hadde Mao bevist at den stivbeinte tolkninga av Marx' teser om de materielle forutsetningene var feilaktig. Den kinesiske revolusjonen åpna på den måten veien for sosialistiske revolusjoner i hele den tredje verden.

Sosialismen i Sovjetunionen og Øst-Europa har blitt likvidert og erstatta med et nytt overklassediktatur. Dette har vi i stor grad behandla som et politisk svik, og det var det jo også. Men jo mer en graver i spørsmålet, jo mer finner en ut at det ikke er så enkelt. På mange måter var den sosialistiske økonomien i Stalins siste år i ei krise. Kollektivjordbruket var langt fra noen suksess, og etter at den beinharde industrialiseringa var over, var også planmodellen avlegs. Den var åpenbart i altfor stor grad retta inn på tungindustrien og for lite på folkets daglige behov. Samtidig hadde det utvikla seg enorme klasseskiller mellom teknokratene og arbeiderklassen. I virkeligheten møtte Sovjet seg sjøl i døra. Det hadde vært mulig å bygge sosialismen i et tilbakeliggende land, men til hvilken pris?

Det var her Kina og Mao Zedong hogg over knuten som en annen Alexander ved Gordium. Det fantes en annen vei, massemobilisering nedafra, folkekommuner og kollektivisering, sjøl om en nesten ikke hadde produksjonsmidler i det hele tatt. Og hvis byråkratiet trua med å ta overhånd, blåste ledelsen i kommunistpartiet til revolusjon mot byråkratiet, kulturrevolusjonen. Dette var i et nøtteskall konseptet, resepten, som skulle løse tilbakeliggenhetens problem. Marx hadde vært for pessimistisk.

I dag mener mange revolusjonære at Kina ikke lenger er sosialistisk, at en eller annen form for kapitalisme er i ferd med å ta over. Sosialismens motstandere er sjølsagt svært ivrige til å trekke samme konklusjon.

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

Hvis de har rett, er vi på en måte tilbake til utgangspunktet. Hvis de har rett, står vi ved slutten av et århundre med kamp for sosialismen tilbake med den statusen at det ikke finnes sosialistiske land noe sted. Dette i seg sjøl ville ikke være noe bevis på at det er umulig å skape en utvikla sosialisme i land som mangler forutsetningene til Marx, men det ville være et sterkt indisium. Kanskje blir en nødt til å trekke den slutninga at Marx hadde mer rett enn vi ante, at på tross av den beste vilje av verden, på tross av uhorvelig innsats, er det ikke mulig å skape det vi mener med sosialisme før kapitalismen har utvikla de materielle forutsetningene et skritt videre? Ei sånn utvikling ville også, i hvert fall for tenkende mennesker, knuse «svik-teorien» som forklaringsmodell. Hvis alle, sjøl de mest innbitte og hardnakka, forsøk på å bygge sosialismen i tilbakeliggende land har slått feil, så må det være de objektive årsakene som veier tyngst.

Dersom dette skulle bli fasiten, må en vel heller innrømme at både Lenin og Mao undervurderte de objektive vanskene med å bygge sosialismen. Og når jeg sier det på den måten, er det årets understatement.

Jeg krysser fingrene for Kina. Jeg ønsker intenst at de skal lykkes. Jeg håper at alle de kapitalistiske virkemidlene de nå tar i bruk, skal vise seg å være midlertidige skritt tilbake, for seinere å kunne utvikle en sosialisme på et høyere nivå. Noen vil kanskje kalle det ønsketenkning, men det får så være. Om Kina skulle lykkes, om kineserne lykkes i å skape et høyt utvikla sosialistisk land med moderne vitenskap og teknologi, så ville det bety ei kraftig endring av styrkeforholdet mellom sosialisme og kapitalisme i verden. Det ville blitt et sterkt kort for sosialistiske revolusjoner i resten av den tredje verden.

Om sosialismen skulle lide nederlag i Kina, vil det ikke forhindre sosialismens seier på lang sikt, men en bør nøkternt regne med at den ville bli forsinka med en generasjon eller så.

Et gyllent slott i alvelandets fjell?

Vi sitter på første klasse i et tog i Sør-Kina. Det er i slutten av september 1984. Ute er det hett. Vannbøflene ser sløvt på toget idet vi farer forbi. Den røde jorda bærer sin andre grøde for året. Vi er på vei tilbake fra Schenzhen, en av de nye økonomiske sonene i Kina. Det er på tide å sammenfatte inntrykk. Om noen

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

ganske få minutter skal vi bombardere vår kinesiske følgesvenn med spørsmål. Men først må vi summe oss. Schenzhen var en merkverdig affære. Er dette Kinas alternative framtid? Den nye byen ligger opp mot det som fortsatt er grensa til Hong Kong. Før var det vannbøflenes rike, nå er det en moderne industriby som vokser i rasende tempo. Like ved stasjonen ligger ei klynge med 20-etasjes bygninger. Tre av dem hadde ikke vært der tre måneder tidligere da tolken fulgte en annen norsk delegasjon til Schenzhen. «Hvis dere ikke setter tak på bonusene våre, så skal vi få satt tak på huset,» sier bygningsarbeiderne og reiser skyskrapere så fort at du bokstavelig talt kan se at bygningene vokser. I gatene møter du bare velkledde kinesere, på gatehjørnene står veldige fargeplansjer som viser hvordan byplanleggerne har tenkt at byen vil se ut om noen få år. Arkitektene tar i bruk de gamle pagodetakene med teglfliser og fletter dem inn i moderne byggestil. Resultatet er forbløffende. Smakfullt, men samtidig så uvirkelig. Denne reisa har vært som ei tidsreise – framover og bakover. Framover, fordi her ser vi kanskje på godt og vondt det nye Kina. Bakover, fordi den framtidsoptimismen vi møter, har så mye felles med det vi husker fra Europa i femtiåra. Schenzhen er på en måte i en annen dimensjon enn resten av Kina. Den er uvirkelig fordi den er bygd opp kunstig fra grunnen av. Schenzhen har ingen sjel, slik som Shanghai. Shanghai er overbefolka, forurensa, har trange gater og mye kaos. Men Shanghai er til å bli glad i. Det er umulig å bli glad i Schenzhen. Forbløffa, imponert, ja, men glad i? Umulig.

Vi har møtt arbeidere i næringsmiddelindustrien som tjener det dobbelte og mer enn det av hva våre reisende partikadre med 30 års ansiennitet tjener. Vi har møtt en glatt Hong Kong-direktør som åpenbart var kjøpt for å gjøre en jobb. Og vi har møtt en økonom som kunne vise oss at den økonomiske veksten i Schenzhen har vært på 40–50 % i året. Kritiske som vi er, hadde vi tvilt på om noe særlig av dette ville bli brukt til kollektive goder. Men det motsatte viste seg å være tilfelle. Svært mye av investeringene har gått til boliger og offentlige serviceinstitusjoner. Vi har vært i supermarkeder som var til forveksling lik disse handelsarkadene som det går tretten av på dusinet i Vesten. Vi har vært innkvartert i et luksuriøst gjestehotell der presidentsuiten på 90 kvm, to farge-TVer og air-condition var forbeholdt «kamerat delegasjonslederen». Og ikke minst; vi har besøkt «fiskerlandsbyen», en opplevelse som var verdt alt arbeidet med

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

Kina-turen. Vi har et og annet velfundert marxistisk spørsmål å stille vår venn guiden om denne fiskerlandsbyen.

Den såkalte fiskerlandsbyen er et nasjonalt eksempel. Hele toppsjiktet i det kinesiske stats- og partiapparatet har besøkt de 49 familiene som bor der. Nyerere har vært der. Willoch har vært der. Steigan har vært der . . .

For noen år sia var det ganske visst en fattig fiskerlandsby. Men de har utnytta de nye reformene. De har slått seg på transport, blant annet sjøveien til Hong Kong. De er nær Kinas mest ekspansive og engesterke marked, og den tomtegrunnen som de bygsler av staten for en slikk og ingenting, har plutselig blitt gullkanta. En stolt brigadeleder har vist oss tegningene av et luksushotell som skal bygges på brigadens grunn av et Hong Kong-firma. Det skal koste ca. 200 millioner kroner, og i løpet av tjue år skal landsbyen overta eiendomsretten fullt og helt. Det skal også bygges en fabrikk med 1000 ansatte. Ha! Her hadde vi dem. Hvis dette ikke er framveksten av en ny kapitalisme, så er månen en gul ost. Vi hadde – forsiktig formulert – et og annet spørsmål å stille.

Toget passerer det høye piggtrådgjerdet som skiller den økonomiske sonen fra resten av Kina. (Myndighetene frykter ulovlig innvandring til sonen.) Teen er på bordet. Det er på tide å fyre løs.

«Kamerat Qi, her har du muligheter for at dere kan få en ny kapitalistklasse.»

Vår venn Qi, som har vært med på det meste, vært tolk for Mao, vært studentopprører på 40-tallet og aktivist under det store spranget på 50-tallet, skjønner med en gang hva jeg mener. Han har tydeligvis gått og fundert på samme sak hele formiddagen.

«Du mener fiskerlandsbyen, ja, den er verdt et studium. Jeg var sjøl ikke klar over dette. Derfor har jeg spurt den politiske ledelsen for byen om dette etterpå, og det later til at de ikke har noe klart svar på hva som vil skje etter hvert som den typen kollektiver kan ta over en slik kapital. Lederen for byen mente at landsbyen ikke kommer til å få den faktiske eiendomsretten, for hotellet og fabrikken vil jo være reist på statens grunn. Kanskje de vil få en forvaltningsinntekt, jeg veit ikke. Dette er et

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

følsomt spørsmål i Kina. Om vi finner olje på jord som kollektivene disponerer, så er olja statens eiendom, men bøndene har krav på erstatning. Derfor skjer det rett som det er at et kollektiv som får nyss om at det er naturrikdommer i et område, planter et tre eller setter opp ei brakke der for å gjøre krav på erstatning.»

«Men barna til disse fiskerne vil jo bli millionærer, og de vil som kollektivkapitalister eie firmaer med mye over tusen ansatte. Er ikke dette en vei til kapitalisme i masseomfang? For sjøl om Schenzhen er helt spesielt, så finnes det over hele Kina kollektiver som har en naturressurs de er aleine om. Eller de har spesielle ferdigheter som gjør at de kan skaffe seg en eller annen form for profitt på bekostning av andre og mindre heldigstilte kollektiver?»

«Ja,» innrømmer Qi. «Det er her vi ser faren for at det kan oppstå kapitalistiske elementer i nasjonal målestokk. For de individuelle kapitalistene som dere i Vesten er så redde for hos oss, er ikke noe stort problem. Vi har hatt noen sånne tilfeller, men vi har ikke hatt noen store vansker med å takle dem.»

Så forteller Qi et par lange historier om privatpersoner som hadde utnytta de nye reformene til å bli kapitalister. Vi måtte love ikke å fortelle disse historiene videre, for myndighetene ønsker ikke noen blest om det de gjør for å motarbeide denne typen tendenser. Det kunne legge en demper på virketrangen til alle dem som oppfattes som sunne og foretaksomme mennesker.

«Du skjønner; det er klassekamp i Kina. Det ville være vanvittig å si at det ikke er klssekamp i Kina. Men ordet 'klassekamp' har fått en dårlig klang gjennom kulturrevolusjonen, så vi sier det på en annen måte. Vi trenger eksemplet fra fiskerlandsbyen. Problemet vårt er hvordan vi skal gjøre bønda rikere. Den kinesiske staten har altfor små ressurser til å få til ei slik utvikling som det fiskerlandsbyen har fått til. Vår idé er at sosialismen skal bygges av massene sjøl, og da må de ha spillerom for initiativ, og de må kunne tjene på en ekstra innsats. Fiskerne kan bli rike, men de må fortsette å jobbe, ellers mister de konsesjonen sin.»

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

Det var ikke vanskelig å få ringreven Qi til å se problemet fra vår synsvinkel. Han kjente arbeidsmåten vår og han visste at vi ikke lot oss vippe av pinnen av de overflatiske offisielle svara. Og han kunne mye marxisme, derfor visste han godt hva vi sikta til. Men hvor representativ er Qi? Er han en nokså isolert person i partiets utenrikstjeneste som har liten innvirkning på politikken? Vi hadde noe seinere en diskusjon med en av toppøkonomene i Beijing, og han var ute av stand til å se at eksemplet «fiskerlandsbyen» representerte noe problem i det hele tatt. «Men du har jo ikke vært der sjøl,» repliserte Qi tørt til denne økonomen, «du burde ta deg en tur dit for å se det med egne øyne.»

«Vi må være dyktige når vi fører klassekamp,» sier Qi på toget. «Klassekampen foregår overalt, og vi må være smarte. Vi kan mobilisere massene til kamp mot en kapitalist. Men vi må også bruke andre metoder. Mens dere snakka med sjefen for SONY-fabrikken, snakka jeg litt med den kinesiske manageren på bakrommet. Han fortalte at SONY har monopol på et bestemt produkt, TV-røret trinitron. Hvis vi mobiliserte de 500 arbeiderne her mot SONY, ville SONY bare stenge portene. De har det TV-røret vi ønsker å produsere. Hva er 500 arbeidere mot et multinasjonalt konsern? Her må også den kinesiske staten inn. På den måten vi gjør det nå, får vi billigere og bedre TV-apparater til befolkninga. Prisen er at en del kinesiske arbeidere blir utbytta av utenlandsk kapital. Hvis vi ikke går inn på slike avtaler, vil vi også bli utbytta, nemlig av imperialismen gjennom det ulike varebyttet. Vi ville fått dyrere og dårligere TV-apparater. Vi mener at vi har valgt det minste av to onder. Noen ganger må klassekamp føres med skåltaler i stedet for med streik.»

Samtalen på toget dreier seg om mange emner. Vi diskuterer spørsmålet om overføring av teknologi fra de nye sonene til resten av Kina, vi diskuterer spørsmål om ideologi, partiets rolle. Vi diskuterer rettsvesen og kriminalitet. Det er ikke noe tema som er tabu. Sjøl de mest provoserende spørsmåla blir diskutert saklig og seriøst i en avslappa atmosfære. Men når Qi er så klar over mange av de problemene vi reiser, hvorfor gir da den kinesiske pressa et inntrykk av at alt egentlig er uproblematisk. Er ikke Kina fortsatt prega av den gamle harmonimodellen? I Beijing har vi sett på kunstverkene i «Den evige harmoniens hall» og beundra gullornamentene i «Den høyeste harmoniens hall».

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

I keisertida spilte harmonimodellen en stor politisk rolle. Er ikke egentlig det dere sier i dag en fortsettelse av harmonimodellen?

«På en måte har vi en harmonimodell. Det er en del av vår tradisjon og vår historie. Under kulturrevolusjonen blei motsetningene ført ut i det ekstreme, og det ødela en del nødvendige harmonier. I dag er det en grunnleggende enhet – harmoni – i landet. Men deler av det vi sier og skriver om harmoni og enhet, er mer ideologi enn virkelighet. Vi snakker om enhet for å oppnå en større grad av enhet enn vi faktisk har.»

I et dikt skriver Mao om kjempefuglen som suser førti tusen kilometer og utløser en rasende syklon. Fuglen ser kanonild og granater som gjennomhuller jorda. Men kjempefuglen ser også den skrekkslagne lille spurven som blir stiv av skrekk av alt bråket. Den ønsker at den kan fly vekk. Hvorhen, vil kjempefuglen vite. «Til et gyllent slott i alvelandets fjell,» svarer spurven. «Det vil bli rikelig å spise, rykende varme poteter og kjøttrik gulasj.» «Slutt med det tøvet. Se, verden blir snudd opp ned!» svarer kjempefuglen.

Er Schenzhen det gylne slottet i alvelandets fjell? Kanskje det. Men det er fortsatt vanskelig å komme fra den rike verden og ikke unne de fattige kineserne mer kjøtt til kålen og risen. Sjøl den rikeste av de rike fiskerne i Schenzhen tjener fortsatt under fjerdeparten av hva en norsk industriarbeider tjener, og den luksusen de boltrer seg i, er sånt som vi ser som et minimum av hva vi trenger i det daglige. Det er også et tankekors.

Inn i det 21. århundre

Jeg kan ikke fri meg fra uro over det som skjer i Kina. Det er så altfor opplagt at de økonomiske reformene vil føre til større sosiale forskjeller, at gapet mellom de rikeste og de fattigste vil bli større. En del av de ideologiske begrunnelsene som gis for reformene, er dessuten til å få hår på ryggen av. Så mye til felles med kommunismen har det i hvert fall ikke. På den andre sida er det ikke reformene i seg sjøl jeg er kritisk til. Det kan godt tenkes at det er nødvendig i et tilbakeliggende land som Kina (tross alt et av verdens fattigste land) å ta i bruk en del kapitalistiske virkemidler for en periode. Albania har valgt den mot-

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

satte ytterligheten og står i midten av 1980-åra med en maskinpark som var moderne tidlig på femtitallet. Det er i hvert fall ingen farbar vei. Så Kinas reformatorer har noen poenger om ny teknologi, om arbeidsproduktivitet, om at den enkelte må kunne ha personlig utbytte av systemet, om å lære av andre land og så videre. De har også en del sterke resultater å vise til. Veksten i kinesisk industri og landbruk og i levestandard har vært helt enestående de siste 7–8 åra. Problemet for meg er hvor lav årvåkenheten er i det kinesiske samfunnet og det kinesiske partiet. Hvis en som Lenin tar i bruk kapitalistiske virkemidler og er klar over hva en gjør, så veit en i hvert fall hva en står overfor. Men hvis en som i ganske mange artikler og taler fra Kina dekker til disse problemene så godt det lar seg gjøre, så kan en risikere en voldsom blåmandag.

Jo mer jeg lærer om Kina, jo mer veit jeg at jeg ikke veit. Jeg har ingen alternativ utviklingsvei for Kinas tusen millioner mennesker.

Etter besøket i Schenzhen hadde jeg en lengre samtale med den kinesiske partisjefen. (Jeg trur at jeg er den eneste nordmann som har møtt alle de tre partilederne Kina har hatt etter 1935.) Denne gangen var det ikke mye nerver med i spillet da vi satte oss i det offisielle mottakelsesrommet i Zhong Nanhai, sentralkomiteens høyborg i Beijing. Det var en målbevisst norsk delegasjon som skulle ta opp en del av de tinga som lå oss på hjertet, og som hadde helt bestemte ting å spørre lederen for Kinas 40 millioner partimedlemmer om. På den kinesiske sida var det en jovial og avslappa partileder Hu yao-bang, som lot samtalen gå nesten en halv time over den oppsatte planen fordi det var så mye å snakke om. Jeg markerte skarpt og tydelig vårt syn på Sovjet som en aggressiv imperialistisk makt og understreka faren for verdenskrig. Til det svarte Hu at et land som okkuperer andre, ikke kan være sosialistisk. (Sant nok, men hvorfor har da kinesiske talsmenn begynt å omtale Sovjet som «objektivt sosialistisk» i 1985?)

Generalsekretær Hu skisserte en langtidsstrategi for Kina langt inn mot midten av det neste århundret.

«Vi skal bygge sosialismen i to etapper. For det første skal vi nå igjen tempoet i Vesten. For det andre skal vi gå forbi tempoet i Vesten. Hvor lang tid trur du vi trenger på å nå dette målet?»

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

«Dere har satt dere urealistiske mål tidligere. Jeg trur nok at det vil skje enorme forandringer i løpet av den generasjonen som kommer. Kina feirer 35 år i år, akkurat som jeg gjør. Når jeg er 70 år, vil det ha skjedd store forandringer.» (Diplomatisk, hahum.)

«Det kommer til å ta noe lengre tid. Vi vil trenge tre skritt: Første etappe går fram til slutten av dette århundret. Vi skal firedoble nasjonalproduktet og gjennomføre store forandringer. Men jeg tror fortsatt vi vil ligge etter nivået i de kapitalistiske landa. Andre etappe er de første 20 åra i det 21. århundre. Da skal vi firedoble landbruks- og industriproduksjonen i forhold til nivået i år 2000. Kanskje har vi heller ikke da nådd nivået i den kapitalistiske verden. For at vi skal bringe Kina opp i spissen som et land med høyt utvikla økonomi og kultur, trur jeg at vi vil trenge en tredje etappe på inntil 30 år, altså fram til 2050. Du er nødt til å bli hundre år gammel for å følge denne utviklinga så langt. Om vi oppnår dette og virkelig viser at Marx hadde rett da han mente at sosialismen vil utvikle produktivkreftene lenger enn kapitalismen, da vil vi utrydde fattigdommen, og det vil være en stor inspirasjon for menneskeheten og et langt skritt mot kommunismen.»

Jeg sa en god del om utviklinga av ny teknologi i Vesten i kontrast til den økende fattigdommen og understreka at om den nye teknologien skal bli en velsignelse eller skulle bety frigjøring, var avhengig av hvilken klasse som har makta. Vi diskuterte også Afghanistan, Kampuchea, spørsmålet om storebrorpartier og diverse samarbeidsprosjekter. Det var en nyttig samtale, sjøl om det åpenbart var ulike meninger om en del av de viktige emnene. Det mest tankevekkende var likevel denne tretrinnsstrategien, for alt vi observerte i Kina tyder på at den er noe langt mer enn luftig tankespinn. Det satses offensivt og strategisk på at Kina ikke bare skal holde seg orientert om den nye teknologiske og vitenskapelige revolusjonen. Kina har ikke tenkt å ligge og skvalpe i dødvanne etter «den tredje bølgen». Landet har tenkt å føre an i den et stykke inn i neste århundre. Det de står overfor, er intet mindre enn ei verdenshistorisk oppgave. Det som skjer, er uhyre spennende, det kommer til å angå oss, uansett. Det er nødvendig å følge med i det som skjer, – og å krysse fingrene.

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

DEL V: ET BLIKK INN I AKP

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

KAPITTEL 24

Oppgjøret med høyreavviket

I 1975 skjedde det noe i AKP som må ha virka merkelig på folk utafor partiet. På en pressekonferanse i september erklærte AKP at partiet hadde gjennomført en kraftig kritikk av partiets egen politikk, at formannen Sigurd Allern hadde trukket seg, og at Pål Steigan var valgt til ny formann. Det må ha virka merkelig fordi det er uvanlig kost i Norge at et parti kritiserer seg sjøl. Det mest vanlige er jo at Høyre kritiserer Arbeiderpartiet for å gjøre det Høyre gjorde i forrige periode eller omvendt. Men å kritisere seg sjøl er uvant kost. Det var jo heller ikke mild kritikk vi kom med, men skarp lut om at partiet hadde vært i ferd med å degenerere til å bli et borgerlig og revisjonistisk parti.

Det må også ha virka merkelig fordi hele saka blei offentliggjort etter at hele prosessen var over. Det vanlige er jo at store indre strider verserer i pressa på forhånd. Men sjøl formannsskiftet i AKP hadde foregått «et sted på Østlandet . . . noen uker tidligere». I mellomtida hadde hele partiorganisasjonen over hele landet blitt informert uten at ett ord hadde lekka ut noe sted.

Sånt virker sterkt mytedannende.

Det virka skremmende og imponerende.

I virkeligheten var det hele et produkt av en langvarig indre prosess i partiet. Ting hadde modna etter hvert. Det begynte skritt for skritt å gå opp for stadig flere at partiet hadde vært inne på en veldig farlig kurs i åra rundt partistiftelsen. Derfor var kritikken av høyreavviket så enstemmig da den kom for alvor. Det var faktisk ikke indre stridigheter i partiledelsen. Også utover i partiet var det mange som hadde følt det samme, som hadde følt det på gikta, og som derfor reagerte positivt på at partiledelsen endelig kom med et utspill.

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

Venstre og Høyre

Jeg veit at ord som høyre- og venstreavvik virker veldig fremmed på folk som ikke er med i ml-bevegelsen. Det er liksom eksotisk. Det er ikke en sånn terminologi som brukes i den politiske debatten ellers. Det sies ikke om DNA at de gjøre et høyreavvik når de hjelper Høyre med å få vedtatt prisøkning på daghjemsplasser i Oslo. Det sies ikke at det er et venstreavvik om DNA innleder samarbeid med SV. Dette begrepsparet brukes liksom bare av og om «sekta».

Derfor noen ord om hva vi mener.

Vi er et revolusjonært parti som oppfatter oss som en opposisjon, ikke bare mot den sittende regjering, men mot hele det økonomiske og politiske systemet i det kapitalistiske Norge. Dette er en utsatt posisjon. Så lenge det er rolige og fredelige tider, vil sjølsagt stemninga for revolusjon i arbeiderklassen, blant funksjonærene og alle andre vi jobber blant, være heller laber, les: praktisk talt fraværende. Det virker som vi ikke kommer av flekken. Da er det fristende å begynne å tilpasse seg, jenke seg i retning av det bestående. Systemet drar også den totale opposisjonen til seg, slik gravitasjonen fra et stort legeme trekker et mindre legeme til seg. Den herskende ideologien i samfunnet er den borgerlige ideologien. Det er umulig å forbli upåvirka av denne ideologien.

Å tilpasse seg systemet, å bli temma til å operere på systemets egne premisser og bare det, det oppfatter vi som gå til høyre. Denne prosessen er ikke noe fremmed i Norge, alle veit at de blodrøde Mot Dag-folka fra mellomkrigstida fant seg godt til rette i høyst borgerlige sjefsjobber etter krigen. Folk har sett knallrøde tillitsmenn i fagbevegelsen som er blitt de mest forstokka konservative sosialdemokrater med tida. Denne utviklinga er velkjent for folk, det er ikke noe eksotisk over den i det hele tatt. Og folk reagerer instinktivt mot det. Folk trur ikke at AKP kan klare å holde seg rødt, men de håper det. Det gjelder også folk som er svært uenige med oss politisk. Det de frykter, bevisst eller ubevisst, er det som i vår partisjargong kalles høyreavvik.

Venstreavvik er den motsatte reaksjonen. I redsel for å bli påvirka slår du helt over. Du stiller glodrøde paroler, sjøl om du veit at folk ikke vil følge dem. Du er så redd for dyden din at du ikke tør å ha noen taktikk for å vinne over mellomliggende kref-

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

ter. Venstreavvik kan være å erstatte politiske forklaringer med rrrrevolusjonære fraser. «Strasse frei fur die Kommunistische Partei,» ropte de tyske smågruppene i 70-åra og marsjerte 200 stykker i Hamburgs gater.

Mange som leser dette vil mene at AKP er et permanent venstreavvik, at vi er altfor røde, altfor fæle til å kjefte på folk som står oss nær, altfor ille til å prate i sjablonger fra andre land og andre tider. La gå, vi kan diskutere det. Men da skjønner dere i hvert fall i prinsippet hva jeg mener med venstreavvik. (Apropos: Etter bruddet med kommunistene i 1923 var DNA så livredde for å ikke virke radikale nok, at de kalte ungdomsforbundet sitt Venstrekommunistisk Ungdomsfylking. Einar Gerhardsen har vært med i Venstrekommunistisk Ungdomsfylking, sjøl om han ikke liker å huske det i dag.)

For et parti som AKP kan det være ekstra vanskelig å finne «den smale vei», knivseggen mellom å ramle i høyreopportunismens Bessvann på den ene sida og venstresekterismens Gjende på den andre. Vi ligger jo i spenningsfeltet mellom disse ytterpunktene hele tida. Det er så enorm motsetning mellom det målet vi strever for, og den herskende ideologien i samfunnet rundt oss at det er svært lett å tråkke feil. Når du går Besseggen, har du i hvert fall nokså klar peiling på hvor du ikke må gå. Men det finnes ingen garantert rute fram til kommunismen markert med prangende røde T-er. (Riktignok har vi til tider oppført oss som om det fantes ei internasjonal turistforening som hadde markert ruta for oss, men det viste seg jo å være en illusjon.) Vi går Besseggen i tett tåke og med et glatt islag på steinene. Og vi er ikke sikre på om kompassnåla viser nord.

Det politiske Norge forandra seg ganske betydelig i løpet av noen få år. 1970 var for oss dominert av de første ulovlige streikene. Her sto til og med de lavere sjikta i det faglige byråkratiet som en naturlig motstander. Kort etter blei kampen mot EEC den altoverskyggende saka. Og her var konstellasjonene helt annerledes. Ikke bare fant vi oss plutselig på samme side som folk som kort før hadde vært våre bitreste motstandere, slik som f.eks. Ragnar Kalheim. Men vi var til og med på parti med Landbrukets Sentralforbund og storbønder i Bondelaget. Deler av borgerskapet i Norge kjempa mot EEC-medlemskap ut fra sine egne klasseinteresser. Dette var komplisert.

Etter EEC-kampen falt de politiske skillelinjene mer eller

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

mindre tilbake på plass. Det nystarta SV råkjørte for å raske til seg mest mulig av den politiske gevinsten fra EEC-kampen. Det klarte de også i første omgang. En manøvre som SV-ledelsen på en ganske dyktig måte kamuflerte gjennom høye rop om AKPs forferdelige partibygging. Vi var tilbake igjen i hverdagen. Den «store enheten» var brutt, andre spørsmål begynte igjen å dominere den politiske arenaen.

Alt dette skjedde i løpet av noen ganske få år, og ml-bevegelsen opplevde klare omstillingsproblemer. Det begynte å skje ei glidning i standpunktene på nokså mange områder.

Jeg trur det er helt riktig å si at det fantes tendenser i AKP til å trekke partiet i retning av venstresosialdemokratiske posisjoner, ei politisk og organisatorisk glidning i retning SV. Mens vi tidligere hadde vært helt kompromissløse i kampen mot NKP på grunn av deres slaveholdning til Sovjet, hadde vi gradvis begynt å mjuke opp holdninga. Vi prøvde til og med å få til valgsamarbeid med NKP og appellerte til enhet med dem på et felles ideologisk grunnlag. Jeg har tidligere sagt at det verste vi veit er systemet i Sovjet. Vi vil ikke ha det for noen pris. Vi ser det som akkurat like jævlig om Norge skulle bli okkupert av Sovjet som at det var okkupert av nazi-Tyskland i forrige verdenskrig. Ut fra ei slik grunnholdning bør det ikke være så overraskende at ei demping av kritikken av Sovjet og Sovjets allierte står for oss som et katastrofalt høyreavvik.

På samme tid begynte også partiet å dreie oppmerksomheten bort fra det vi regner som den viktigste klassen: arbeiderklassen. Og partiorganisasjonen begynte å flyte ut.

Det tok ikke så veldig lang tid før vi begynte å skjønne at noe var gæernt. Kursjusteringa kan tidfestes med en dato: 11. september 1973, dagen for kuppet mot Allende i Chile.

Fram til da hadde SV og venstresida i DNA brukt Chile som et eksempel på at det *nytter* å gjennomføre den fredelige overgangen til sosialismen. Da militærkuppet knuste denne drømmen, blei det for ørtende gang i historia vist at noe sånt ikke er mulig så lenge borgerskapet er villig til å bruke alle tenkelige midler for å hindre sosialismen. Drømmen om den fredelige veien blei skutt på fotballstadion i Santiago. Alt AKP hadde sagt om nødvendigheten av revolusjon blei bevist av det chilenske eksemplet. I sitt første nummer etter kuppet slo Klassekampen denne oppsummeringa opp som hovedoppslag på forsida. Etter en valgkamp der vi helt til det siste hadde appellert til SVs døve

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

øre om enhet, fikk juntageneralene vekt oss av dvalen. Så katastrofalt kan resultatet bli om arbeiderklassen virkelig trur på reformismen når det kommer til det harde.

Fra da av begynte AKP ei gradvis omvurdering av politikk, taktikk og organisasjon.

Allerede ved utgangen av 1974 var det et sterkere og fastere organisert AKP som kasta seg over studier, propaganda og streikestøttearbeid. 21. august 1974 hadde vi tatt initiativet til en demonstrasjon mot Sovjets fortsatte okkupasjon av Tsjekkoslovakia. Kursendringa hadde skjedd gradvis og uten noen særlig henvisning til tidligere praksis. Det oppsto derfor et stadig sterkere behov for å sammenfatte hva som hadde skjedd, og trekke lærdommer av det.

Det albanske kortet?

Slik var situasjonen ved inngangen til 1975. Samme år og ikke minst året etter var det ei galopperende utvikling av fraseradikale slagord såvel i Albania som i Kina. Det har derfor blitt spekulert i om AKPs kampanje mot høyreavviket var direkte inspirert utafra.

Jeg trur ikke det er så enkelt. En viss inspirasjon fra Albania må det ha vært, for jeg husker at en AKP-delegasjon (Steigan, Tron Øgrim og Ellen Pedersen) i februar 1975 takka de albanske representantene for å ha satt oss på sporet av høyrefeil i arbeidet vårt. Øgrim og jeg vandra lange turer i Tiranas folketomme gater og under blomstrende mimosa rundt universitetet og diskuterte høyrefeil i AKPs arbeid. Men fra offisielt albansk hold var det ingen innblanding. Derimot er det opplagt at de kinesiske og albanske forbildene allment var en kilde til dogmatisme og fraseradikalisme. Beijing svingte hit og dit. På den tida hadde de begynt å reklamere voldsomt for europeiske tullepartier som utropte Sovjet til sin hovedmotstander i innenrikspolitikken. Slik som for eksempel i Portugal, der en slik analyse førte til en uhellig allianse med storborgerskapet. En god del partier herma denne linja, men den kan jo vanskelig kalles fraseradikal.

Tirana spredde ei dogmatisk oppfatning av marxismen som en stillestående granittkloss uten indre utvikling og dynamikk. Sånt leder jo gjerne til frasemakeri, men jeg trur neppe vi kommer noe særlig langt ved å hevde at Tirana sto bak.

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

Våren 1975 vedtok sentralkomiteen et dokument som inntil videre var hemmelig. Nemlig «Teser om høyreavviket». Det blei trykt et begrensa antall eksemplarer til utvalgsmedlemmer og distriktsstyremedlemmer i AKP. Dokumentet var på 100 sider, og det er seinere bare publisert i en forkorta versjon til alle medlemmer.

Innholdet i dokumentet var en voldsom og steinhard kritikk av nær sagt samtlige sider av partiets politikk og taktikk. Feil i forhold til SV, i forhold til frontarbeid, i organisasjonsarbeid, økonomi, taktikk og politikk og mer til, blei kritisert. Dokumentet retta skytset mot et generelt revisjonistisk avvik i partiet, og ingen personer blei kritisert. I stor grad må en si at hele partiledelsen hadde vært ansvarlig for de feila som blei ramsa opp i dokumentet. Sånn sett var det partiledelsens mistillitserklæring mot seg sjøl.

Det sier litt om klimaet at partiformann Allern blei kritisert av et sentralkomitemedlem for å ha «spist middag med den borgerlige professor Næss». I løpet av debatten blei dette retta opp, og det blei pekt på at kommunister bør ha mange kontakter også med borgerlige professorer. Allern hadde dessuten brukt middagen til å forklare logikeren Næss om den logiske nødvendigheten av revolusjon og proletariatets diktatur! Men eksemplet viste hva slags reaksjoner som lå like under overflaten.

Forfatterne av dokumentet var forberedt på at det kunne komme en slik reaksjon. Derfor blei det advart mot alt sånt:

«Det er en bakvaskelse å si at 'SV er et sosialfascistisk parti' eller at 'SV er et quislingparti, et nytt NS'. Dette stemmer ikke, det er uvitenskapelig. Det er også uriktig og en bakvaskelse å si at ethvert SV-medlem er en reaksjonær og en imperialistisk agent. Dette er ikke sant, fordi det finnes mange progressive SV-medlemmer. (. . .) Hver gang de revisjonistiske lederne ser sånt komme fra ml-bevegelsen, gnir de seg i henda og spretter sjampanjekorkene . (. . .)»

Ettertida viste at advarselen var på sin plass. Men spørsmålet er om den kunne ha blitt lagt merke til i det klimaet som da eksisterte.

Som en av hovedpersonene i denne prosessen har jeg gjort meg noen refleksjoner omkring det som skjedde i 1975. Først og fremst må jeg si at det hele ga et mye mer dramatisk inntrykk enn

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

det situasjonen krevde. Hvis Sigurd Allern hadde gjort feil, var de ikke spesielt annerledes enn de feila som resten av ledelsen måtte ha gjort. Meg sjøl inkludert. De fleste av de tinga som blei kritisert i «Teser om høyreavviket» hadde det vært stor grad av enighet om i partiledelsen, også fra forfatterne av «tesene».

Jeg trur det var fornuftig å slå til så det blei hørt. Det meste av kritikken mot tidligere praksis var også riktig. Men i ettertid er det forholdsvis lett å tenke seg til hvilke etterdønninger et så kraftig vedtak måtte få. Partiet var ungt, uerfarent. Det hadde unge medlemmer, mange med skole- og universitetsbakgrunn. Åssen må en sånn bombe virke i et slikt miljø?

Ja, ganske riktig. Vi fikk ei tid med ganske hesblesende forhold. I et forsøk på å være enda mer radikal enn partiledelsen vedtok ledelsen i Rød Ungdom en ekstrem parodi på «høyretesene». Der het det at det er borgerlig å gå på yrkesskolen (for da tar du sikte på å klatre og ikke på å bli en helt vanlig arbeider!). Dokumentet blei umiddelbart inndratt av partiledelsen. Sentralkomiteens forbud mot at leger og helsepersonell skulle proletariseres blei oversett. Det blei gjort en rekke halsbrekkende ting som trua med å velte alt enhetsfrontarbeidet vårt over ende.

Det at en del av de tinga som blei kritisert faktisk var feil som var på retur, bidro til å skape ei stemning av at det gjaldt å være mest mulig radikal. Jo rødere fraser, jo bedre.

Og en ting skal være sikkert: Det var ikke klima for å kritisere radikalisme, og det skulle det heller ikke bli på flere år.

Oppgjøret blei i stor grad oppfatta som et knusende slag mot alt som het taktikk og politiske manøvre. Dette siste var ikke hensikten. Det blei også uttrykkelig sagt at det ikke var hensikten. Men i og med at en gammel taktikk blei forkasta og ingen ny blei satt i stedet, så kom lett frasene inn der taktikken skulle ha vært.

På det psykologiske planet spilte oppgjøret med høyreavviket rolle som en katarsis, en renselse, eller en demonutdrivelse om man vil. Dette ga partiet psykisk energi til å fordoble eller mangedoble innsatsen på et tidspunkt da ungdomsopprøret allerede var over. Vi gjentok på mange måter baron von Münchhausens bedrift, den gangen han satt fast i myra med hesten sin. Han spente beina godt rundt hesten, greip seg sjøl i håret og halte og dro til han og hesten sto på tørt land. Vi økte aktiviteten og fikk bedre resultater på tross av at ungdomsopprøret var slutt og bølgene fra EEC-kampen hadde lagt seg.

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

Formannsskiftet

Den mest synlige organisatoriske konsekvensen av kritikken av høyreavviket var at Sigurd Allern trakk seg som formann, og at jeg blei valgt til hans etterfølger. Nyheten blei formidla muntlig til alle partiavdelinger før den blei proklamert offentlig. Og den lakk ikke ut i løpet av den tida den indre informasjonsrunden tok. Innad i partiet førte det til høy moral og godt humør. Utad bidro det sikkert til å skape et bilde av partiet som ei sekt.

Jeg var aldri noen tilhenger av formannsskiftet. Jeg stemte imot mitt eget kandidatur i sentralkomiteen, skjønt Frøya og Athene skal vite at mitt eget forslag ikke var bedre. (Jeg stemte for Sverre Knutsen!) Formannsskiftet førte til at jeg måtte gi opp en industrijobb som jeg likte godt, og til at jeg ikke lenger kunne konsentrere meg om å bygge opp opposisjonen i Oslo Jern og Metall. Det var derfor med sterk ulyst jeg tok jobben. Men vedtak er vedtak. Ifølge den demokratiske sentralismen må mindretallet bøye seg for flertallet. Derfor var det bare å ta jobben og gjøre det beste ut av det. En annen sak er det vedtaket sentralkomiteen sendte med som «lykke på reisa». Det kunne den ha spart seg. Det var et oppblåst papir om hvor utmerka jeg var, og særlig at jeg hadde «høyest politisk nivå». Tenk å gå rundt blant folk med et sånt skilt hengende om halsen! Hver jævla tabbe jeg gjorde, blei et eksempel på nivået i en hel bevegelse, et helt parti!

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

KAPITTEL 25

Krise, krise

På slutten av 70-tallet gikk den norske ml-bevegelsen inn i det vi i partisjargongen kaller «partikrisa». Nå må jeg straks føye til at ingen andre partier i Norge er så interessert i å snakke om sine egne problemer som nettopp AKP. Vi bruker store deler av tida vår på det. Spør du en Høyremann eller en person fra DNA om hva som er svakhetene ved deres partier, vil vedkommende raskt parere spørsmålet og så komme med ei lang liste over alle de fortrinna som hans parti er utstyrt med. Ikke slik med en AKP'er. Vi vil svare at jo for det første og for det andre og for det tredje. Du kan se en AKP'er snakke seg varm om partiets svakheter, kanskje så varm at hun i farten glemmer alt det utmerka ved partiet som får henne til å ofre tid, penger og krefter på akkurat dette partiet.

For AKP inntrådte partikrisa engang på høsten 1978, og den fortsatte i flere år. Før denne krisa hadde partiet og bevegelsen opplevd et tiår med nær sagt ubrutt framgang. Det eksisterte en stor, og jeg vil personlig si overdreven, tillit til partiets ledelse. Vi hadde stilt oss nærmest halsbrekkende mål og hadde stort sett lykkes med det meste. Sjølve året 1978 var det året da ml-bevegelsen i Norge hadde sine største tallmessige framganger særlig i medlemstilgang. Det var et år med en svær ekstern aktivitet, der også mange prosjekter lyktes. Tilsynelatende var himmelen skyfri.

Nå på etterskudd er det derimot klart at denne krisa måtte komme, grunnlaget for den hadde bygd seg opp over flere år. Det var høyst nødvendig. En kan sammenlikne den med ei pubertetskrise. I andre land hadde den forlengst inntrådt i tilsvarende partier og bevegelser. I noen land er alt som heter ml-bevegelse fullstendig jevna med jorda. De revolusjonære har enten

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

gitt opp og gått i passivitet eller har frakjent seg sin revolusjonære fortid og blitt en del av det etablerte samfunnet rundt seg. Andre steder finnes partiene fortsatt, men i en ganske skadeskutt og redusert utgave. Atter andre steder har det gått mildere for seg, og det drives mye nyttig revolusjonært arbeid fortsatt. Det forløpet som utviklinga har fått i de enkelte landa har i høy grad vært bestemt av de indre kvalitetene i partiene og gruppene. «Den som lett trur, lett snur,» sier et gammalt ordtak. Det er ikke noe vanskelig å stå på barrikadene så lenge det er framgang på alle fronter og marxismen er på moten. Det er mye vanskeligere når vinden snur og motstanderen kommer på offensiven.

I 1978 var ungdomsopprøret ugjenkallelig slutt. Ja, det slutta faktisk tidlig på 70-tallet. Også denne gangen litt seinere i Norge enn i Europa. Det store oppbudet av radikale unge folk med uuttømmelige krefter og entusiasme som nærmest bare venta på et tilbud om å bli aktivisert, var slutt. Kildene tørka ut. Det er nemlig ikke sånn at AKPs problemer med å holde medlemstallet oppe i de seinere åra i hovedsak har vært et spørsmål om store utmeldingsbølger. Med et par unntak har det ikke meldt seg ut noe særlig mer folk fra AKP enn det alltid har gjort. Jeg trur faktisk medlemmene i AKP viser en mye høyere stabilitet enn medlemmene i de fleste andre partier. Det gikk stadig ut folk tidlig på 70-tallet også. Men det kom desto flere inn. Det var rike kilder av aktivister å øse av. Det var disse kildene som tørka ut da ungdomsopprøret stilna. Det regna suppe på begynnelsen av 70-tallet. Alle som hadde vett på å sette ut ei bøtte, kunne få metta si. Men supperegnet tok slutt og en måtte derfor slite mye hardere for føda. Se på SV! I 1973 hadde de en kvart million stemmer og 16 representanter på Stortinget. De høsta 100 000–150 000 stemmer på EEC-kampen. I dag er de nede på et lavere stemmetall enn det gamle SF. Mer enn 60 % av stemmene er gått tapt. Det er samfunnsmessig sett akkurat samme greia. Ungdomsopprøret blei ikke skapt av SUF eller noen annen politisk bevegelse. Det var omvendt.

Da gudebildene sprakk

En annen faktor som spilte en stor rolle for oss, var sammenbruddet i det ideologiske grunnlaget for den internasjonale ml-beve-

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

gelsen som fantes, la oss si 1969–1976. Mye av det den hadde trudd på og engasjert seg for hadde rakna. De gamle gudebildene slo sprekker, og det var ingen nye til å erstatte dem. Den tilsynelatende enkle verden med én slagkraftig og enhetlig revolusjonær bevegelse var slått i stykker og erstatta med kaos og mistenksomhet. Tidligere allierte blei bitre fiender, gamle sannheter viste seg som tvilsomme myter. En kan godt kalle det ei eksistensiell krise.

Ved Maos død måtte det nødvendigvis bli en innbitt kamp om arven, slik det gjerne blir når det er mye i boet. Da Maos hustru og hennes tre medarbeidere i Shanghai-klikken blei arrestert kort etter Maos død, var signalet gitt. Nå var nesten alle de sentrale lederne av det Proletariske Hovedkvarteret stempla som forrædere og kontrarevolusjonære banditter. De samme spørsmåla som lå og murra etter Lin Biaos havari i den mongolske ørkenen, kom nå fram i sin fulle tyngde. Riktignok var kulturrevolusjonen fortsatt formelt god latin i Beijing. Men innerst inne visste de fleste at det var bare et tidsspørsmål før den også blei dømt nord og ned. Og viktigst av alt: Truverdigheta hadde gått fløyten. Mye av entusiasmen hadde bygd på en nærmest ubegrensa tillit til Mao. Uansett åssen en skal vurdere kulturrevolusjonen og det som skjedde i 1976, så er det umulig å opprettholde en så betingelsesløs tillit til Mao og de konkrete vurderingene han gjorde. Samtidig begynte den tilsynelatende enheten i den internasjonale ml-bevegelsen å slå djupe sprekker allerede samme høst som Mao døde.

Werner Ludal

Den som har uttrykt denne krisa best er en romanfigur. Han heter Werner Ludal og er en viktig skikkelse i Dag Solstads roman «Gymnaslærer Pedersens beretning om den store politiske vekkelsen som har hjemsøkt vårt land».

> *«Han mente at det ikke kunne føres overbevisende argumentasjon for at samfunnssystemet under Stalin var kvalitativt annerledes enn under Krustsjov, seinere Bresjnev, fordi alt som finnes under Krustsjov/Bresjnev finner man også under Stalin, og det er neppe holdbart å karakterisere det som fantes under Stalin, som tendenser, som svakheter, som ut-*

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

vekster, som fikk en kvalitativt annen funksjon under Krustsjov. Har det skjedd en kontrarevolusjon i Sovjet, må den ha skjedd under Stalin, og det er altså da Stalin som skal ha alle de mindre smigrende betegnelsene som vi i en årrekke hadde utstyrt Krustsjov med. Når en sånn Kontrarevolusjon eventuelt hadde skjedd, kunne ikke Werner Ludal fastsette tidspunktet for, ikke bare fordi han jo ikke var noen ekspert på dette her, men heller fordi det etter hans oppfatning ikke var skjedd noen Kontrarevolusjon i det hele tatt. . . Det som skjedde i Sovjet kan forklares som det som vil skje når et kommunistisk parti har makta i et land, etter en revolusjon, og skal bygge sosialismen og under det arbeidet møter vanskeligheter. . . Dagens Sovjet må derfor studeres som en sosialistisk stat med ei sosialistisk historie bak seg. . . Siden han altså ikke lenger kunne operere med idéen om Kontrarevolusjonen, kunne han derfor ikke skille mellom dagens Sovjet og det gamle Sovjet, eller mellom Polen og Albania, eller mellom Tsjekkoslovakia og Jugoslavia, eller mellom Vietnam og Kina. Han makta heller ikke å skille mellom Kina under Mao Tsetung og Kina under Deng, eller for den saks skyld å skjelne Kina fra Sovjet.»

Så langt Werner Ludal. Han understreker dybden av den ideologiske krisa. Han som hadde vært en av de første, som hadde overbevist gymnaslærer Pedersen om maoismens nødvendighet, og som hadde gitt alt han hadde av krefter, idéer og overskudd til denne bevegelsen, hadde simpelthen mista trua på grunnlaget for den. Werner Ludal finnes, ikke nødvendigvis i Dag Solstads Larvik. Men han finnes. Og ml-bevegelsen som helhet har stått overfor og står delvis fortsatt overfor Werner Ludals utfordring. I «Gymnaslærer Pedersen» viser Dag Solstad oss et annet alternativ, et alternativ som ikke er spesielt heroisk, men som gir helt andre resultater. Gymnaslæreren kan ikke svare på kritikken, ja, han trur til og med det er mye i den. Men han har ei innvending, sjøl om gudene har svikta og illusjonene rakna, så sier han: «Jeg vil ikke være en hvit mann. Jeg gjør alt for å ikke være en hvit mann.» Han har altså valgt parti for den tredje verden, for de undertrykte mot imperialismen og sosialdemokratiet, sjøl om han ikke makter å begrunne det intellektuelt, sjøl om han kommer til kort overfor sin tidligere elev.

Werner Ludals ideologiske havari er karakteristisk for det

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

mange tidligere entusiaster følte mot slutten av 70-åra. Det grunnlaget de hadde stått på tidligere, hadde en del innebygde svakheter, brister, som kunne overses så lenge en hadde ei sterk overbevisning som holdt hele greia sammen. Men når nå skepsis erstatta overbevisning, viste bristene seg som svære kløfter. Da var det lett å legge seg på rygg og bli som sin omverden. I Norge er den rådende trusretninga ikke protestantisk, men sosialdemokratisk. Altså blei Ludalene sosialdemokrater. I andre land blei de andre ting alt etter de rådende vinder.

På lånt tid

Som jeg nevnte har AKP knapt hatt et bedre arbeidsår enn 1978. Sjelden har vi fått til så mye som akkurat det året. Aldri har så mange nye medlemmer strømma inn i partiet. Men framgangen var en framgang på lånt tid. Gjennom å anstrenge oss til det ytterste gjennom mange år hadde vi klart å få til svært mye. Vi hadde skapt dagsavis på rekordtid. Vi hadde stått i spissen for mange streiker som ville tapt uten energisk innsamlingsarbeid fra våre folk. Vi hadde iverksatt mange vellykka aksjoner og demonstrasjoner. Men resultatene kom etter en veldig kraftutfoldelse, omtrent som en 100 eller 200 meter sprint. Du løper alt du kan, nærmest uten oksygeninntak. Veldig konsentrert, veldig energisk. Men det tar ikke lang tid før melkesyra begynner å melde seg i musklene. Du risikerer å stivne. Vi hadde løpt sånn, vi hadde nærmest ikke tatt oss tid til å puste. Melkesyra måtte melde seg før eller seinere. Før eller seinere måtte vi møte veggen. For det var ingen 100 meter vi hadde gitt oss i kast med. Det var en maraton. Og fordi ungdomsopprøret var slutt, var det heller ikke mulig å gjennomføre løpet som en stafett. Det blei i stor grad de samme folka som måtte ta de tyngste taka, slik de hadde gjort i ti år. Derfor var de gode resultatene i 1978 oppnådd på lånt tid. Det var en veldig kraftanstrengelse som måtte kjennes i organismen etterpå. Og blåmandagen kom. Folk begynte å bli slitne. Grunnstammen av kadre var ikke gymnasiaster og unge studenter lenger. De var familiefolk med små unger. De var faglige tillitsfolk. De var formenn i borettslag og velforeninger og aktivister i idrettslag. Det var et helt annet slags parti i 1978. På en måte var AKP i 1978 mye mer typisk for det folket vi ville

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

repesentere enn vi noen gang hadde vært. Nettopp derfor blei den gamle måten å jobbe på og den gamle måten å lede på stadig mer avlegs. Arbeidsstilen var i høy grad utforma i student- og skoleaksjonene tidlig på 70-tallet. Den passa ypperlig der og da. Men AKP i 1978 var et helt annet slags parti. Det var mye mer prega av den norske arbeiderklassens måte å leve på, dens forpliktelser og problemer. Derfor måtte den gamle arbeidsstilen havarere.

Men dette har også noe med en generasjon å gjøre. Når en bevegelse består av én generasjon, følger den denne generasjonens livsfaser og dens livskriser. Hele opprørsgenerasjonen og den bevegelsen den hadde skapt, kom rimeligvis i 30-årskrisa samtidig. Når du er ung, kan du ødsle med tid. Du kan proletarisere deg uten at du dermed har fastlagt livet ditt. Du kan jobbe døgnet rundt og vite at du kan gjøre noe annet seinere. Men du kommer til et punkt da du føler at livet ditt er i ferd med å bli fastlagt. Du må velge, og da lager du gjerne ei overbygning for det valget du treffer.

AKPs ledelse nøt på dette tidspunktet en uforholdsmessig stor tillit. Vi har aldri hatt noen form for persondyrking i AKP. Det er for latterlig. Noen av de europeiske småpartiene hadde det. Det tyske KPDML, som i sine glansdager aldri blei større enn en brøkdel av AKP, hadde talekor på sine store offentlige møter der de ropte: «Hoch die Faust für Ernst Aust!» Opp med neven for Ernst Aust! Aust var formann i partiet. Pinlig, pinlig. Noe sånt var det aldri grobunn for i AKP, og vi hadde en formann som ikke ville holdt det ut heller. Men likevel var det noe guruaktig ved ledelsen. Og sånt snur seg til sin motsetning når gudene viser seg å ha høyst menneskelige svakheter.

På kanten av stupet

Det største problemet som meldte seg høsten 1978, var ei akutt økonomisk krise i Klassekampen. I virkeligheten var avisa konkurs, og det samme gjaldt Oktober Forlag. Økonomisk virksomhet under kapitalismen styres av økonomiske lover, nemlig kapitalismens økonomiske lover. Det gjelder sjøl om de som eier og driver virksomheten sjøl er motstandere av kapitalismen. Denne enkle visdommen hadde vi ikke tatt konsekvensen av. Vi

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

skjønte ikke at det å sette i gang en millionbedrift som dagsavisa Klassekampen var noe ganske annet enn de aktivistblekkene vi hadde gitt ut i sin tid. Vi lot som om verdiloven ikke eksisterte. Jeg holdt en tale for ei stor forsamling i Trondheim under innsamlinga til dagsavisa. Da pekte jeg på at vi hadde stilt oss som mål å skape ei avis som skulle være uten annonseinntekter, uten næringslivsstøtte og uten statsstøtte. Og jeg sa videre: «Kamerater. Dette er umulig, og vi skal klare det!» Vill jubel. Vi klarte det da også. Ei stund. Men første ledd var det riktigste: Det var umulig. Det var som å sykle på vannet. Vi hadde klart å unngå å synke forbløffende lenge. Faktisk hadde vi overgått prestasjonen på Genesaret sjø ganske kraftig, for vi hadde klart å holde oss oppe på farta i mer enn ett år!

Men så kom baksmellen. Regnestykket er så enkelt. Det å produsere avis i Norge under våre produksjonsbetingelser krever gjennomsnittlig en viss mengde samfunnsmessig arbeid. Det bestemmer verdien på produktet. Enten en liker det eller ei, så er statsstøtte en del av produksjonsbetingelsene for aviser i Norge. Alternativet er massive annonseinntekter. Vi skulle klare oss uten begge deler og samtidig selge aviser til samme pris som andre. Det måtte bety at vi enten måtte tære på egenkapitalen, eller stadig samle inn millioner av kroner til avisa eller gå konk. Dette skjønte vi dessverre ikke før Klassekampen nesten var konkurs.

Da jeg blei klar over rekkevidden av den økonomiske katastrofen, tok jeg øyeblikkelig min del av ansvaret. Sjøl om jeg verken var økonomiansvarlig eller redaktør, var jeg som partileder i siste instans ansvarlig. Derfor stilte jeg stillinga mi til disposisjon i sentralkomiteen. Partiledelsen ville ikke engang høre på det øret. Jeg hadde værsågod å styre partiet gjennom krisa og ikke kaste håndklæet inn i ringen på et så kritisk tidspunkt. Dette godtok jeg. Jeg fikk mandat til å stå på brua for å ri stormen av. Jeg må innrømme at jeg *har* hatt mer fristende oppgaver enn akkurat den.

Vi gikk ut med en omfattende sjølkritikk til alle grunnorganisasjonene i partiet. Den må ha slått ned som ei bombe. Konklusjonen var også nokså stram, fordi den gikk ut på at for å rydde opp i miseren måtte det samles inn det Dag Solstad kaller et «urovekkende stort beløp». Det sier noe om moralen i partiet at på tross av at ledelsen hadde avslørt seg som meget langt fra ufeilbarlige, så greip folk virkelig djupt i lommene sine og satte

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

i gang en intensiv vervekampanje for Klassekampen. Innsatsen var helt overveldende.

Likevel var det ikke slutt på skjæra i sjøen. For ikke før hadde det lykkes oss å berge Klassekampen økonomisk, så oppsto det ei politisk retning i partiet som mente at hele konsentrasjonen om avis og sentral propaganda var feilslått. Det eneste virkelig revolusjonære var å drive lokalt arbeid, i motsetning til det å ha fastlønna tillitsfolk, avis, valgkamp osv. Dessuten var det ei sikkerhetsmessig belastning for partiet å satse så mye på avis. Mange folk blei offentlige. Sant nok. Men hva hjelper det å være såkalt hemmelig eller borettslagsaktivist hvis vi ikke vinner nye folk for sosialismen og kommunismen? Hva er det som er så rrrrevolusjonært ved det å trekke seg unna den politiske kampen, ved å drukne i borettslagenes velferdsutvalg, uten perspektiver ut over dagen i dag? Som linje for en politisk bevegelse var dette ikke noe mindre enn et forslag til likvidasjon.

Hadde denne politiske retninga fått vilja si, ville partiet uten tvil gått i oppløsning. Hele den kapitalen på mange, mange millioner som var samla inn fra høyst vanlige mennesker med ganske vanlige lave lønninger, ville gått tapt. Og det ville tatt ti år eller mer før det eventuelt igjen ville oppstå noen muligheter til å skrape sammen penger til ei ukeavis, for ikke å snakke om dagsavis. Falt Klassekampen, ville den dratt med seg det meste av partiets øvrige virksomhet i dragsuget. Det realistiske resultatet hadde vært en fullstendig politisk splittelse, ikke slik som et eple som skjæres i to eller en appelsin som deles i båter, men mer lik noe som eksploderer, slik at det bare blir partikler igjen. Det var en av de mulige utviklingsveiene for AKP høsten 1979. Dette var heldigvis ikke offentlig kjent. På den tida da den borgerlige pressa begynte å skrive om krisa i AKP, var den akutte fasen allerede over. Men høsten 1979-vinteren 1980 fantes det en reell mulighet for en eksplosjon. Særlig fordi det fantes politisk støtte for ei slik linje i partiets største distrikt, Oslo-distriktet. Jeg kan si det nå at et halvt års tid var situasjonen så kritisk at den stillinga som et lite antall folk tok, var avgjørende.

Det som gjorde at båten bar til slutt, var at to ulike retninger i partiet fant fram til et midlertidig fellesskap. Det var de folka som mente at løsninga på partiets problemer var å gjenopprette alt slik vi hadde gjort det på midten av 70-tallet på den ene sida, og de som mente at partiet måtte gjøre opp med en god del dogmatisme uten samtidig å gi avkall på sitt kommunistiske

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

grunnlag på den andre sida. Etter hvert blei opposisjonen mot partiledelsen mer og mer prega av folk som så etter en vei ut av partiet, folk som i likhet med Werner Ludal hadde slutta å tru på kommunismen. Dette fikk vi demonstrert helt tydelig da noen av dem etterpå gikk ut i pressa med voldsomme oppgjør, ikke bare med AKP og partiets ledelse, men med alt som har med kommunismen å gjøre. Noen av disse folka var folk vi bare hadde hatt «til låns». Om noen år vil de sitte i lune, godt betalte stillinger og se på tida i ml-bevegelsen som ei ungdomssynd, et lite sidesprang på veien til en trygg borgerlig karriere.

De to strømningene som gikk sammen om å avvise det åpne angrepet på hele partiets grunnlag, måtte før eller seinere ryke uklar. Inntil videre feide vi en del uoverensstemmelser under teppet og bestemte oss for å ta disse tinga over langen. Det dreide seg om slike ting som modellen for et sosialistisk Norge og oppsummeringa av erfaringene fra den kommunistiske bevegelsens historie. Da disse tinga kom opp til brei og demokratisk diskusjon foran partiets 4. landsmøte i 1984, meldte ei lita gruppe seg ut av partiet og erklærte at AKP var blitt et borgerlig og revisjonistisk parti. Men det store flertallet av partimedlemmene var godt fornøyd med de vedtaka som blei fatta.

Betong i øra?

Jeg har blitt oppfatta som en stabeis i samband med den krisa AKP var inne i fra 1979, lite lydhør for kritikk, lite villig til å diskutere nye synspunkter. Kanskje det. Jeg skal prøve å forklare åssen jeg tenkte på den tida.

Vi hadde en situasjon der partiledelsen i AKP, og jeg sjøl, hadde gjort en god del feil, hvor altså behovet for diskusjon og kritikk var stort. Samtidig hadde vi ei tid der gamle sannheter falt som aks for ljåen. Folk som hadde vært våre mest beinharde stalinister på ytterste venstre fløy dukka plutselig opp på høyre fløy med de mest liberale slagord på leppene. Vi hadde for eksempel en kar som i frontsammenheng hadde stått på offentlige møter og ropt: «heng, heng, heng Samrin!» (Dette var møter som protesterte mot den vietnamesiske invasjonen i Kampuchea og mot den kampucheanske quislingen Heng Samrin.) Han gjennomgikk ei rask forvandling og gjenoppsto som en skarp kritiker av stalinismens grusomheter. Vi hadde folk som var berykta for

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

kommandering og eksersering med folk i det indre partilivet, som plutselig framsto med palmeblader i henda som demokratiets forsvarere mot den grumme partiledelsen.

Jeg syntes dette gikk litt vel fort og tenkte: «rolig i svinga nå, ta en ting ad gangen». Riktignok var det nødvendig med kritikk, og riktignok var det nødvendig å tenke gjennom på nytt en del av det som var gjort i kommunismens historie. Ikke alt var reint som snø. Men skulle vi miste huet av den grunn? Skulle vi få laus mage i rein panikk over å ha sett noen feil?

I brottsjøer av omvurderinger syntes jeg det var riktig å prøve å holde fast ved en del grunnleggende ting, for på tross av feil har grunntrekka i marxismen-leninismen vist seg levedyktige og holdbare.

I det amerikanske ml-partiet valgte ledelsen å «stå av», som vi sier på sykkelspråket. Den hadde sikkert gjort feil, og da den blei utsatt for kritikk, valgte den å trekke seg. Enden på visa var at det lille amerikanske partiet gikk totalt i oppløsning. Det kanadiske ml-partiet Workers' Communist Party(m-l) var et parti med en viss innflytelse i den fransktalende arbeiderklassen i Quebec. Det var ikke noe «postboks-parti», men et parti med en god del folk og en god del utmerka arbeid. Da krisa først kom, eksploderte partiet som en ballong. Alle gamle prinsipper blei kasta over bord. Det blei avvikla en kongress der taleretten var «kvotert». Dersom du var engelsktalende, intellektuell og dessuten mann, hadde du små sjanser til å få ordet i det hele tatt. Da kongressen var over, fantes det ikke lenger noe ml-parti i Canada. Alt tyder på at agenter for etterretningstjenesten hadde utnytta den generelle forvirringa til å så ytterligere splittelse. Kjønnsmotsetninger, nasjonale motsetninger, gruppemotsetninger og politisk usikkerhet blei utnytta til det ytterste. Tilbake sto en rykende ruin av noe som en gang hadde vært et ganske lovende marxist-leninistisk parti.

Jeg frykta for at det kunne bli utløst ei lavine i AKP ved inngangen til 1980-åra. Det jeg gjorde, blei gjort i et forsøk på å avverge en sånn situasjon. Kanskje var dette ei feilvurdering, men jeg trur ikke det. Etter det jeg har sett i andre land de siste fem åra, kan jeg ikke se at AKP alt i alt kom dårlig ut av det.

I tida som kommer vil AKP bli stilt på den virkelige prøven; klarer partiet å utvikle en konkret analyse av de utfordringene vi står overfor i 80- og 90-åra og klarer det å streke opp en sosialistisk strategi for å møte disse utfordringene? Vi kom et stykke

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

på vei i diskusjonen foran partiets landsmøte i 1984, der vi gjorde opp med en del feil i kommunismens historie, uten å svekke det revolusjonære innholdet i politikken vår. Men det er bare et lite skritt i den prosessen som må til. Jeg ser ingen annen kraft enn AKP som skulle være i stand til å ta på seg en slik oppgave. Arbeiderklassen trenger det desperat, det samme gjør kvinnene, ungdommen, ja, hele det arbeidende folket trenger ei analyse som peker framover mot et annet samfunn.

Jeg mener AKP har stoff i seg til å gå i spissen for å utvikle en slik analyse og en slik strategi. Partiet vil ikke klare det aleine, men bare i et samspill med andre krefter utafor partiet, ikke minst den militante delen av fagbevegelsen. Dersom partiet skal mestre denne oppgava, krever det sjølsagt noe mer enn bare å stå imot angrep på prinsippene. Det krever i tillegg en stor evne til å legge av seg gammeldagse og uhensiktsmessige forestillinger og å finne en strategi og taktikk som er tilpassa norske forhold, så sære og provinsielle de nå ofte er.

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

KAPITTEL 26

Er MLere religiøse?

Konservative og liberale kritikere har beskyldt oss for å være religiøse. De sier at den marxistiske teorien er en ny variant av kristendommen med det primitive klasseløse samfunnet, urkommunismen, som Paradiset, klassedelinga som syndefallet, revolusjonen som Dommens Dag, proletariatets diktatur som Skjærsilden og kommunismen som gjenopprettinga av Paradiset.

Denne kritikken er gæern, helt gæern. Men jeg vil ikke kalle den grunnløs. I marxistisk *tradisjon* finnes det mangt og mye som kan utlegges på den måten. Marxister er tross alt også barn av sin tid. Marxister er mennesker som er påvirka av et utall forskjellige forhold og slett ikke bare av den marxistiske teorien. Jeg har sjøl vært med på å framstille kommunismen som et nær sagt problemfritt samfunn. I et utkast til partiprogram for AKP sto det at kommunismen sågar skulle oppheve motsigelsen mellom mann og kvinne. (En spøkefugl repliserte at «hvis det er sånn, så hold det for guds skyld hemmelig, ellers får vi ingen med på dette!») Det finnes også marxistiske framstillinger av klassesamfunnets framvekst som minner betenkelig om syndefallet. En lar seg forføre av ordet «urkommunisme» og maner fram en idyllisk harmoni, men glemmer at det tross alt var et barbari, et samfunn i evig kamp for å overleve, at klassedelinga derfor ikke var et syndefall, men et historisk framskritt, om enn betinga.

Men åssen kan religiøse tendenser finne veien inn i noe så ateistisk som marxismen? For å skjønne det er det nødvendig å skjønne hva religion er for noe.

«Religion er folkets opium,» sa Marx. Og det er omtrent det eneste folk flest veit om det marxistiske synet på religion. Men Marx var djupere og hadde langt større nyanserikdom i analysen. Han sa ikke bare at religion er et rusmiddel for folket. Han sa

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

også at religiøs nød både er et *uttrykk* for den virkelige nøden og en *protest* mot den virkelige nøden. Religionen er sukket til den undertrykte skapningen, et hjerte i en hjerteløs verden og en sjel i en sjelløs verden. Religionen er derfor en form for bevissthet om den virkelige verden, men det er en *omvendt* bevissthet fordi mennesket lever i en *omvendt* verden. Religionen er en glorie omkring denne verdens jammerdal. Å kritisere religionen blir derfor å kritisere denne jammerdalen. Å kritisere religionens innbilte lykke er å kreve folkets virkelige lykke.

Ut fra ei sånn oppfatning er ikke religionen bare et rusmiddel, sjøl om den også er det (jfr. OFK-radio og Hans Bratterud). Religionen er faktisk et behov i en viss forstand, ikke som et allmennmenneskelig og overhistorisk religiøst behov, men fordi mennesket ennå ikke har finni fram til seg sjøl, vil det stadig, bevisst eller ubevisst søke erstatninger, falsk bevissthet, projeksjoner av de virkelige problemene opp i himmelrommet.

Krise skaper nye religioner

Sjøl i vår antatt opplyste tid er det pinlig hvor lite folk veit om enkle naturvitenskapelige forhold. Naturvitenskapen på sin side er heller ikke i stand til å gi kategoriske svar. Den er alltid *underveis* mot en djupere forståelse. Derfor er det nærliggende at mange søker andre og enklere forklaringer. Den herskende klassens ideologi har dessuten trukket et mystikkens slør over klasseundertrykkinga. Sult og krig og arbeidsløshet bare «skjer», årsakene blir gjemt bort, bortforklart, mystifisert. Kanskje er vi alle ansvarlige? Kanskje er det din egen skyld? Det er ikke det minste mystisk at mange folk søker ulike former for religiøse løsninger på sånne problemer.

Vi ser det jo rundt oss hver eneste dag. Aftenposten har svære artikler om kunsten å tyde folks skjebne i håndflaten, ukebladene kjører svære horoskoper og astrologibøker er bestsellere. Folk med universitetsutdanning i naturfag går til astrolog «for å lære seg sjøl å kjenne». I en av de såkalt seriøse astrologibøkene som selger så godt nå, begynner forfatteren med å appellere til folks skepsis, et grep som overfor det rette sjiktet av lesere sjølsagt reduserer skepsisen med minst 50 %. («Endelig en vitenskapelig innstilt person som avviser sånt ukeblad-tull.») Uforvarende gir forfatteren noe av grunnen til at folk søker sånt rein-

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

spikka sludder som astrologi. Han peker på at i en kaotisk verden er det godt å føle at noe eller noen griper direkte inn *bare for deg*. Han kunne føyd til at dette behovet er grunnlaget for all religion, men da ville han jo unektelig ødelagt litt av stemninga. Og hva presenteres så bak det «vitenskapelige» fernisset? Jo, den mest primitive formen for 2000 år gammel stjernetyding. Planetene plasseres på heksedoktorvis i de forskjellige «elmentene» til Aristoteles, jord, luft, ild og vann. Regna ut ved hjelp av datamaskin, så klart. Problemet er bare at disse «elementene» ikke finnes. De representerer en fysikk som menneskeheten la bak seg for 1000 år sia. Likevel slukes «elementene» rått av folk som har det periodiske system i pensum. Det slukes, *fordi behovet for å sluke det er til stede.*

Dette er jo ikke mer vanvittig enn at folk med utdanning sluker Bibelen, enda så fullstendig urimelig og sjølmotsigende den er.

Religionskritikken har ikke til hensikt å gi mennesket et fattig liv.

> *«Kritikken har rivi opp de innbilte blomstene fra lenka, ikke for at mennesket skal bære ei lenke uten pynt, men for at mennesket skal kvitte seg med lenkene og plukke levende blomster.»*

Dette poetiske utsagnet er også fra Marx. Religionskritikken gjør oss i stand til å forstå de religiøse overtonene som fantes bevisst og ikke minst ubevisst i studentopprøret, i «1968» osv.

Det banale først. En del av opprørerne var sjøl religiøse. Mange av de tyske og franske opprørslederne var telogistudenter, eller hadde kristen tilknytning. Dette gjaldt også i Baader-Meinhof-gruppa. En avlegger av den amerikanske studentbevegelsen var sekta til pastor Jones som endte opp med å gjøre kollektivt sjølmord i Guyana. De var opprinnelig påvirka av maoismen og ville lage et egalitært kommunistisk samfunn. Den fanatiske kristne «kommunismen» deres førte dem til kollektivet i jungelen og den siste samlinga der menn, kvinner og barn tok gift på rekke og rad under pastorens faderlige blikk.

Også her hjemme var det ei rekke kristne folk som gikk med, slik som John Willy Rudolph, som var formann i Faglig Studentfront (FSF) på et tidspunkt, eller pastor Øyvind Foss, som sto på støtteopprop for Rød Front, og Sigurd Allern. De fikk ikke så sentrale posisjoner som Rudi Dutschke i Tyskland, men de var med.

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

Drømmen

Viktigere var det at hele bevegelsen var på jakt etter noe høyere, noe større, en utopi eller drøm. Vi gjorde jo opprør mot sosialdemokratiets sjelløse verden, der alle hedersord og symboler fra den radikale arbeiderbevegelsens barndom var gjort til kvalmende undertrykkingsmekanismer. Solidaritet betydde ikke lenger å solidarisere seg med de undertrykte som kjemper, men med dem de kjemper mot. Enhet betydde den drepende enheten med dem som kveler ethvert initiativ. Arbeiderklassens kampdag betydde pampenes paradedag. Osv. Osv. For ikke å snakke om den såkalte «marxismen-leninismen» i Øst-Europa!

Vi trengte å tru på noe som pekte bort fra DNA, USA og Sovjet! Om ikke kulturrevolusjonen hadde kommet, hadde vi vært nødt til å finne den opp. Nå var det ikke så mye den virkelige kulturrevolusjonen, for det var en veldig massebevegelse i Kina med sin egen utvikling og sine egne årsaker. Det var heller ikke så mye det som vi maoister i SUF kalte kulturrevolusjonsteorien. Jeg snakker om visjonen «kulturrevolusjonen» slik den sto fram i tankene til millioner av mennesker i Vesten. Denne visjonen ga et svar på problemene, en modell for et harmonisk og egalitært samfunn. I denne visjonen lå løsninga på alle de presserende problemene som ungdomsbevegelsen reagerte på. Ungdomsbevegelsen var anti-autoritær, kulturrevolusjonen reiv ned alle autoriteter. (At den også oppretta Mao som superautoritet, var ingen hindring, men tvert om nokså logisk.) Ungdomsbevegelsen reagerte på den sosialdemokratiske «materialismen». Kulturrevolusjonen var asketisk. (Det er paralleller mellom den blå Mao-dressen i Kina og parkas/dongery-moten her.)

Også i det kinesiske paradiset fantes det slanger, slik det gjør i ethvert paradis med respekt for seg sjøl. Men de var heldigvis avslørt og satt i forvaring.

Det var bokstavelig talt himmelvid forskjell mellom det virkelige Kina og drømmen Kina, mellom den virkelige kulturrevolusjonen og drømmen kulturrevolusjonen. En så ikke fattigdommen, eksistensminimumet, analfabetismen. En så massemønstringene, kritikkbevegelsene, innhøstingsrekordene. Det fungerte som visjon. Den var et hjerte i en hjerteløs verden, en sjel i en sjelløs verden. Men når visjonen gang på gang kolliderte med virkeligheten, var det klart for århundrets tømmermenn.

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

Puritanere, vi?

Vi har blitt kalt puritanere. Pål Steigan portrettert på Bristol av Gudleiv Forr og foreviga av Hammarlund med et stort glass *melk* foran seg. Harde veggavisdiskusjoner om *Brigg eller ikke Brigg* på Rød Front-sommerleir.

Jo, med en viss rett kan en kalle oss puritanere. Og jeg foretrekker tørrlagte leire og politiske møter framfor den venstreliberale varianten som går til grunne av promille. Jeg trur at enhver virkelig revolusjonær bevegelse vil ha bruk for askese simpelthen for å nå sine mål. Sånn askese er nyttig, målretta. Den er jeg for. Men når jeg innrømmer at det er noe puritanisme i oss, så er det fordi jeg trur at dette er et norsk fenomen. Det har noe med vår kultur å gjøre, det ligger i folkesjela på en måte.

I Norge kan du ikke gjøre noe fordi du har lyst på det, det du gjør må være sunt og eller nyttig. «Du skal gå på tur på søndagen.» Denne puritanske holdninga har vært nyttig for indremisjonen, Amnesty og AKP(m-l). Den er avgjort ei positiv kraft. Men den er sjølsagt ei mare også.

Puritanismen er også livsfornekting. Den bygger på at dette livet vi lever nå, er ikke det egentlige livet. Det er en jammerdal som forbereder oss på det virkelige livet, det evige, herligheten. Å leve livet nå og glede seg over det blir dermed en synd mot Gud, som vi skal ha dårlig samvittighet for. Derfor finner en på overbygninger eller bortforklaringer for å gjøre det en ønsker.

«Det er strategisk viktig,» sa noen venner av meg i 70-åra når de skulle på jakt. Vår ml-puritanisme forbød dem å gjøre det bare fordi de likte det.

Puritanismen er et barn av kapitalismen, og i Norge har den sikkert blitt dobbelt styrka fordi reformasjonen her i landet var ei voldshandling ovafra og ikke et masseopprør nedafra. Danske soldater plyndra kirkene og kalka ned de vakre og fargerike kirkemaleriene. Det blei attpåtil innført straff for å pynte seg.

Puritanismen skinner gjennom i Rudolf Nilsens dikt; «Selv har du intet å håpe / lykken er ikke for deg / for fremtidens slekt skal du åpne / en bedre og lysere vei.» Jeg har sansen for disse verselinjene, og har ofte brukt dem som rettesnor. Men de har røtter i puritanismen.

En materialist kan godt være asketisk som en tiggermunk, men det er i så fall fordi det tjener en fornuftig hensikt. En står oppe i en kampsituasjon. For å lykkes må en leve uhyre sparsomt og

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

nøkternt. Men det endelige målet sjøl for den strengeste revolusjonære forsakelse er tross alt å skape et bedre liv for alle mennesker på jorda. Vi driver ikke revolusjonært arbeid for å innføre et abstrakt «høyeste prinsipp». Det er tvert om slik at *den sosialismen som ikke gir folk et bedre liv, kan vi utmerka godt klare oss uten.*

Det har vært vanlig å snakke om «guden som sviktet», slik Arthur Koestler gjorde da han brøyt med kommunismen. Men for at guden skal svikte, må en ha trudd på en gud i første omgang. Verken Stalins Sovjet eller Maos Kina var noe Paradis, og som Paradis måtte de skuffe sine tilhengere. Men om de nå i stedet blei sett på som høyst jordiske forsøk fra høyst feilbarlige mennesker på å løse folks mest grunnleggende problemer, med alle de feila og svakhetene slike forsøk nødvendigvis må være befengt med? Det blir mindre patos, mindre glorie av ei slik oppfatning, men kanskje den har sjansen til et lengre liv?

Skjønt, jeg skriver om splinten i vårt eget øye i stedet for bjelken i min brors, for å holde meg (omtrent) til terminologien. Fredsbevegelsen i dag tyter jo over av religiøs symbolikk og religiøse besvergelser. Hvite lakener, eller kjortler, duer, bønneprosesjoner, det onde i menneskene. Det er liten vilje i fredsbevegelsen til å søke de virkelige årsakene til krigen, finne ut hva som er gæernt med dagens økonomiske system. Men det er desto større vilje til å søke de idealistiske løsningene. Fredsbevegelsen uttrykker utvilsomt folkenes rettferdige harme mot imperialismens krigshissing og den kapitalistiske storindustriens krigsprofitter. Men bare en liten del av fredsbevegelsen har kommet ut over en falsk bevissthet om disse problemene. Skrik for fred og kampanje mot krigsleiketøy er nivået på innsikten.

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

KAPITTEL 27

Oppviglere?

Politikk er først og sist et spørsmål om folk. Reiulf Steen sukka en gang over disse flinke folka som kasta bort talentet sitt på AKP, når han kunne hatt så god nytte av dem i DNA. Og det trur jeg sikkert han kunne hatt. Når en ser på det traurige kadermaterialet som kaller seg DNAs ledende tillitsvalgte, så kan en bli reint sørgelig til sinns på nasjonens vegne.

Til å være et sentralistisk parti med enhetlig ledelse består AKP av en stor bråta uensarta individualister, folk med sterke meninger og som er villige til å ta en kamp for dem. Men heller ikke mer individualistiske enn at de (stort sett) innordner seg i en sterk organisasjonsdisiplin.

Hvis AKP/RV hadde hatt like stor oppslutning i hele landet som vi har i Odda, ville vi hatt 4-5 folk på Stortinget. På den måten er Odda noe for seg sjøl. Men samtidig er Odda svært typisk for den typen steder der AKP jobber godt, og ml'erne i Odda er representative for AKP som parti. Derfor skal jeg presentere leserne for Odda AKP.

Odda er en av disse industrikommunene som det er så mange av i Norge, der vannkrafta har lagt grunnlag for bosetning og arbeid i tre generasjoner. Klassemotsetningene har alltid vært tydelige i Odda, og arbeiderbevegelsen har stått sterkt. Det har særlig gjeldt den radikale delen av arbeiderbevegelsen. Kommunistene sto sterkt etter krigen som største parti med ordfører og dagsavis. I dag står også kommunistene ganske sterkt, men av *NKP* er bare en sørgelig rest tilbake. Når Vidar Våde, som sjøl har bakgrunn fra NKP-miljø, snakker seg varm om revolusjon og kommunisme, så er det med andre ord ikke første gang i Oddas

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

historie at noen gjør det. Det er ikke ord som er importert til Odda av studenter eller rødegardister.

Vidar (43) blei landskjent under partilederdebatten i 1983. VG brukte tittelen: «Willoch ble Vådeskutt» for å beskrive Oddasnekkerens innsats. Da Vidar Våde snakka enkelt og jordnært om åssen vanlige arbeidsfolk opplever klasseundertrykking på de ensidige industristedene, bleikna sjøl den folkelige Hanna Kvanmo og blei forunderlig lik de andre yrkespolitikerne i studio. Vidar veit hva han snakker om. Før Vidar blei marxist-leninist, var han klubbformann på Møbelfabrikken og deltok på landsmøtet i Treindustriarbeiderforbundet. Det var han og en annen revolusjonær fagforeningsmann, Hans Sekse, som tok initiativet til den første revolusjonære studiesirkelen i Odda i 1969. AKP'erne i Odda og Tyssedal har ført kamp for arbeidsplassene og for lokalsamfunnet i over ti år. Det finnes ingen større arbeideraksjon, ikke noe større folkemøte i Odda det siste tiåret som de folka ikke har hatt fingrene borti. Jo, det var visst et større møte på skolen en gang på syttitallet, som AKP'erne ikke var med på å ta initiativet til. Ellers har de på en eller annen måte vært borti alt.

Foruten Vidar, har folk som Nils Moldøen og Kjell Folkvord gjort seg bemerka på det rikspolitiske planet. Nils Moldøen var aksjonsleder for Leve Tyssedal og Kjell Folkvord måtte føre en hard kamp for å beholde jobben etter at han hadde avslørt at sosialsjefen (DNA) i kommunen hadde opptrådt korrupt. Dyktige mannfolk med bein i nesa altså. (Odda er et svært mannsdominert samfunn. Det er den mannsdominerte industrien som dominerer lokalsamfunnet. Arbeidsplasser for kvinnfolk har det vært smått med. Dette preger lokalpolitikken, og det preger også AKP i Odda. AKP-laget har vært nesten like mannsdominert som alt annet i bygda.) Men i de seinere åra har jentene fått slippe mer til, og det er god grunn til å påstå at kampen om Tyssedal ikke kunne ha vinni om det ikke hadde vært for mange sterke kvinnfolk som ikke ville gi seg overfor kapital og øvrighet. Sigrun Instefjord er en av dem.

«Det var fire generalstreiker for å bevare Tyssedal,» sier hun. «I det største demonstrasjonsmøtet deltok 3000–4000 mennesker. Hvis du tar hensyn til folketallet, skulle det svare til omkring 200 000 i Oslo! Partilaget vårt jobba veldig aktivt med Tyssedalsaka. Vi la opp taktikken innad, og etterpå stilte vi på møter utad

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

og fikk oppslutning om forslaga våre. Likevel jobba vi oss ikke i hjel. Det var ikke som under streika på Zinken i 76, da noen av oss ikke sov på fjorten dager. Under Tyssedalkampen tok vi oss tid til å gå rundt og snakke med folk. Vi satt i hagen og folk kom innom og slo av en prat. Parolene blei utvikla over en kaffekopp i nabolaget.»

I kommunestyret har RV-representantene svingt opp med ordfører og kommuneadministrasjon så det har gått gjetord om det etterpå. Ingen sak har vært for liten eller for stor for RV'erne, så lenge det gjaldt å forsvare arbeidsfolks interesser. Trua kommunen med å gjøre ei enslig mor husløs, så var RV'erne på dem som klegger. Krasse forslag i kommunestyret og mobilisering av folk på gata har hørt til dagens orden. Hvis ikke ei urettferdig valgordning hadde holdt RV utafor Stortinget, ville folk fått sett denne arbeidsmåten på rikspolitisk plan. Folka våre i Odda har demonstrert åssen revolusjonære kan bruke en parlamentarisk talerstol for å avsløre undertrykking og annen faenskap. I de kommunene vi er representert på denne måten er 5 % oppslutning nokså typisk.

Ikke alle i Odda er like begeistra for denne aktiviteten. Redaktøren i den lokale DNA-avisa snakker om «uhygge i lokalsamfunnet» når jeg ber han om å beskrive AKP'erne i Odda. Det har vært tider, kanskje særlig på 70-tallet da negativt lada ord og uttrykk satt løst på begge sider i den politiske debatten i Odda. Men heller ikke en trofast AP-redaktør kan nekte for at AKP'erne er dyktige folk med en sterk personlig integritet. Det kan ikke benektes at de har tatt opp mange saker som har vært viktige for lokalsamfunnet. Og Odda trenger sånne folk. Dette tradisjonelle industrisamfunnet har mista 600 industriarbeidsplasser siden 1969, og det var på hengende håret at ikke hele livsgrunnlaget for Tyssedalsamfunnet blei rivi vekk.

Odda blei et viktig eksempel i kampen mot EEC. DNA og Ja-folka kjørte veldig hardt på at industriarbeidsplassene og særlig arbeidsplassene i aluminiumsindustrien ville gå fløyten om vi ikke kom med i EEC. Men de fikk svar på tiltale. Arbeiderkomiteen mot EEC og dyrtid sto bak et stort folkemøte i 1971 om akkurat denne saka. Torstein Hjellum fra MLG i Bergen la fram ei utredning som slo beina under DNAs «analyse». Med det utgangspunktet blei industriarbeiderne i Odda noen av de mest aktive på Nei-sida i EEC-kampen. De gjennomførte politiske

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

streiker og bidro aktivt til å undergrave DNAs forsøk på å ta hele fagbevegelsen til inntekt for seg.

«Jeg trur grunnen til at folket i Tyssedal greide å tvinge regjeringa til å snu, er det at vi var så samla og så villige til å slåss,» sier Solveig Våde. «Det var nok av de tillitsfolka som så med skepsis og uro på all aktivitet som de sjøl ikke kunne kontrollere. De ville gjerne at alt skulle foregå i korridorene. Lykka var at den linja ikke slo igjennom. Styrken lå i at vanlige folk kom i sving, ikke minst da kvinnfolka kom for fullt, da blei det fart i sakene. Vi streika og vi dro til Oslo for å demonstrere utafor Stortinget. Folk fikk se hvor mye skitprat som serveres på Stortingets talerstol. De fikk se at den typen politikere er noen glatte åler som de ikke kan stole på et sekund. Samtidig opplevde vi en fantastisk støtte fra andre arbeidsfolk. Vi blei tatt imot som æresgjester på Notodden, og i Oslo marsjerte vi sammen med en haug med fagforeningsfaner fra klubber og foreninger fra hele landet. Det var solidaritet, det.»

Det er jo over ti år sia AKP i Odda tok opp kampen for å bevare Tyssedal. Det fantes også et enstemmig Stortingsvedtak om at det skulle bygges nytt aluminiumsverk i dalen. Men partiavdelinga skjønte i slutten av oktober 1981 at regjeringa la opp til å undergrave hele det vedtaket. Styret i partiavdelinga blir da enige om å gjøre noe. Olav Sæd, formann i Samorg, blir kontakta og gir Nils Moldøen fullmakt til å innkalle ekstramøte via samorg. Nils legger opp en plan for generalstreik. Men formannen i den viktigste foreninga, Albertsen, er på fjellet. Likevel går løpet sin gang. Ordføreren blir innkalt på møtet og avkrevd støtte. Hardanger Folkeblad lover å gi ut ekstranummer. Først da kommer Albertsen. Han blir først forbanna, men besinner seg og slutter seg til opplegget. 4. november 1981 går Oddasamfunnet til den første av fire generalstreiker for Tyssedal. Det opplegget som partiavdelinga gikk inn for, blei fulgt til punkt og prikke.

Dette er AKP i Odda, men det kunne vært AKP i Kirkenes, der Stein Larsen og partikameratene hans kjemper sammen med fagforeningskamerater og lokalbefolkning for å bevare arbeidsplassene og lokalsamfunnet. Eller det kunne vært Sulitjelma der Anne Godding og de andre AKP'erne kjemper innbitt for et

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

annet lokalsamfunn. Eller det kunne vært drøssevis av andre plasser i hele Norge. Det kunne vært i kvinnebevegelsen der en AKP'er som Unni Rustad har drivi pornokapitalen til fortvilelse og der mange av hennes revolusjonære medsøstre har gjort en kjempeinnsats i årevis. Overalt finner du AKP'ere av denne støpninga. Det er godt gods i dem, og det er en av de viktigste grunnene til at vi har klart «å sykle på vannet».

Hvem er AKP'eren?

Det har aldri noen gang blitt offentliggjort tall om sammensetninga av medlemsstokken i AKP. Det henger sjølsagt sammen med at vi ønsker å holde detaljer om organisasjonen vekk fra mulige fiender. Dette er nødvendig, men det er også synd, fordi fakta om AKP kunne avlive en del tåpelige myter. Det er en forståelig og berettiga interesse for hvem vi er også blant mange som verken ønsker å skade partiet eller å spionere på det. For å imøtekomme dette behovet har ledelsen i partiet gitt meg adgang til å offentliggjøre noen tall om den sosiale sammensetninga av partiet. Vi fører nemlig en skikkelig statistikk over utviklinga av partiet. Vi vil vite klassesammensetninga i partiet, kjønnsfordelinga, aldersfordelinga og andre ting for å kunne vite mer om hvilke utviklingstrekk som preger partiet, og for å ha grunnlag for vedtak om organisatorisk oppfølgling. En svær kvinneundersøkelse for et par år sia viste for eksempel at kvinnene var sterkt underrepresentert i ledende verv i partiet, på tross av at kvinnene hadde mye erfaring og lang fartstid i partiet. Undersøkelsen fikk oss til å legge om kursen ganske kraftig i retning av å sikre kvinnene spesielle skoleringsopplegg og å innføre kvinnekvotering. På samme måte har vi gjennomført en arbeiderundersøkelse for å finne ut mer om arbeidernes stilling i partiet. (Herved utfordrer jeg DNA til å utføre en liknende undersøkelse av sitt parti!)

Når vi skal beskrive den klassemessige situasjonen til et medlem, bruker vi en norm der bare industriarbeidere, bygningsarbeidere, transportarbeidere og andre med tilsvarende underordna arbeideryrker regnes til arbeiderklassen. Det betyr at for eksempel det laveste sjiktet av funksjonærer regnes som arbeidere, mens for eksempel lærere og sjukepleiere regnes til den lavere delen av småborgerskapet. Det kan absolutt diskuteres

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

om denne oppdelinga er i samsvar med dagens virkelighet i Norge, men det burde i hvert fall få fram at vår statistikk ikke overdriver arbeiderklassens andel av medlemsmassen. Vi regner midlere og høyere statsfunksjonærer til småborgerskapet, og tilsvarende med alle slags intellektuelle. Ut fra disse definisjonene ser klassefordelinga av AKPs medlemsmasse slik ut:

	1.1.75	1.1.80	1.1.84
Arbeider	24 %	42 %	40 %
Småborgerskap			
lavere	23 %	32 %	41 %
høyere	19 %	14 %	10 %
Student/elev	27 %	8 %	7 %
Andre	4 %	6 %	1 %

(Summene avviker fra 100 % på grunn av at noen yrker har vært vanskelige å plassere.)

Antallet folk som kan plasseres i borgerskapet, dvs. kapitalister, store eiendomsbesittere eller toppsjefer i stat og kommune, er så lite at det ikke lar seg måle på statistikken.

Den typiske AKP'eren har artium eller høyere utdannelse, dvs. 75 % har det. Det er høyere enn i befolkninga som helhet, men skiller seg ikke vesentlig fra den tilsvarende aldersgruppa i det norske samfunnet.

Mannlige arbeidere med artium har mange og viktige tillitsverv i AKP. I den seinere tida ser det ut til at også kvinnelige arbeidere blir hørt i større grad.

Den typiske AKPeren var	i 1975	25 år
	i 1980	29 år
og	i 1984	32 år

Som en ser øker alderen på den typiske AKP'eren med 3/4 år pr. kalenderår. Det betyr for det første at kaderstammen i AKP holder seg ved lag og i stor grad utgjør samme generasjon. Det betyr for det andre at de stort sett verver sine jamnaldrende. Men det betyr også at det er et visst tilsig av yngre medlemmer. I partiets vervekampanje i 1984 var hovedtyngden av nyinnmeldte under 30 år, det vil si folk som som var ungdom etter EEC-kampen. Det betyr at partiet langsomt bryter ut av å være

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

et «generasjonsfenomen». Men fortsatt er det den gruppa som i dag er 36–40 år som dominerer partiet. Tyngdepunktet i sentralkomiteen finnes blant disse folka, og i stor grad er det også denne aldersgruppa som dominerer på distriktsplan. Men her har det i den seinere tida vært en tendens til at noe yngre folk kommer inn i viktige verv.

83 % av medlemmene er fagorganisert, og mer enn en tredel av medlemmene har faglige tillitsverv.

Kvinneandelen i AKP har utvikla seg slik:

1.1.75	1.1.80	1.1.84
39 %	41 %	41 %

Det er nå slått fast i vedtektene at distriktsstyrer og sentralkomiteen skal ha minst 50 % kvinnelige medlemmer.

Den typiske AKP'eren har vært med i partiet i vel 7 år, har ei *fartstid* på 7 år, som vi sier. Den delen av medlemmene som har vært med siden starten i 1973 er om lag like stor som den delen som har blitt med i partiet i løpet av 1980-åra. Den typiske AKP'eren har ikke vært innom andre partier, med unntak av «den gamle garden» som var med i bruddet med SF i 1969. De få som har vært med i andre partier, kommer først og fremst fra SV og DNA.

Ledelsen

En av de tinga vi frykta mest fra SUF(m-l)s første år, var en splittelse i ledelsen. Mange av de maoistiske smågruppene på kontinentet hadde oppstått ved kløyving, der ulike grupper fulgte hver sin leder. Slik blei gruppene stadig redusert i innflytelse og betydning etter som stadig mer spissfindige splittelser fant sted. Sporene skremte, så derfor var vi veldig nøye med å ta vare på enheten i ledelsen. Det betydde ikke at vi ikke kunne slåss om politiske standpunkter i ganske krasse ordelag. Men det betydde at vi prøvde så langt det var mulig å løse motsetninger gjennom diskusjon. Det var heller ingen av de ledende folka i AKP som bygde opp noen egen kokotte eller fraksjon med særskilt lojalitet til seg sjøl.

Ut fra ønsket om å bevare en enhetlig ledelse, så kunne det

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

også hende at følsomme spørsmål blei utsatt til det var tid til å drøfte dem grundig.

Sammensetninga av AKPs ledelse har forandra seg ganske kraftig gjennom åra. Det er bare jeg som har sitti i samtlige arbeidsutvalg i ml-bevegelsen fra 1968 til 1984. Nå sitter heller ikke jeg i den daglige ledelsen. Men likevel kan en snakke om en kontinuitet og en enhetlig ledelse.

Det er sentralkomiteen som er den øverste ledelsen i AKP. Den er satt sammen av folk fra hele landet, og folk som velges dit, er gjennom mange vurderinger før de velges, både i sine egne lokalavdelinger, distrikter og på sjølve landsmøtet. Den sentralkomiteen som leder partiet i dag, er ganske stor, og om lag halvparten av de som sitter der, er nye sentralkomitemedlemmer fra landsmøtet i 1984. I den andre halvparten finnes det ei solid gruppe som har vært med i partiets ledelse fra starten. Halvparten av sentralkomiteen er kvinner, for første gang, og halvparten er arbeidere. De fleste distriktene i Norge er representert, og det finnes mange folk med solid fagforeningserfaring og mange aktivister fra de fleste områdene i den norske klassekampen. Jeg trur den øverste ledelsen i AKP i dag er den mest representative og mest allsidige vi har hatt. Den har både kontinuitet og bredde, både enhet og et meget sterkt mangfold. På midten av 70-tallet var vi mye mer eksklusive, som vi jo gjerne var på den tida. Partiets 2. landsmøte i 1976 valgte en altfor snever, for mannsdominert og for ensidig sammensatt ledelse. Jeg trur noen av svakhetene i den perioden kan spores tilbake til det. Men samtidig løste den ledelsen også en del nokså viktige problemer. Den takla bruddet i den internasjonale ml-bevegelsen og klarte å gjøre Klassekampen til dagsavis. Den utvikla AKPs politikk for Norge på flere områder. Den klarte også å unngå at AKP delte skjebne med mange av de unge ml-partiene på kontinentet som gikk i oppløsning i denne kritiske perioden. Det er mye godt å si om den, ikke minst i en periode da det var blitt mote blant tidligere radikalere å vende ryggen til fortida. Men den var ikke en type ledelse som kunne ført AKP fram til å bli det partiet bør bli, et parti som kan føre an i et bredt folkelig opprør mot kapitalismen for å skape et nytt sosialistisk Norge. Det er ennå en god del som må gjøres før partiet når dit, men jeg trur at vi har tatt noen skritt i riktig retning.

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

Da den tyske studentlederen Rudi Dutschke ankom Fornebu i studentopprørets dager, spurte han: «Wo ist Tron Øgrim?» Dette viste en bra teft, for Tron har hatt mye å si, særlig i den første fasen av ml-bevegelsens historie i Norge.

I de siste tjue åra har Tron og jeg hatt et svært nært samarbeid. Samtidig er det få jeg har krangla mer med. Vi har diskutert og krangla oss gjennom forarbeidene til klasseanalysen forarbeidene til AKPs militærpolitikk, og sånn jobba vi med AKPs første, andre, tredje og fjerde prinsipprogram.

Men folk har misforstått fullstendig hvis de trur at ikke AKP har andre ledere enn Øgrim og Steigan. Noen av dem er nevnt i denne boka. Andre er foreløpig relativt ukjente.

I dag er AKP inne i et interessant tidsskifte. Vi har ei sterk gruppe av kvinnelige ledere som seiler opp. Vi har dyktige arbeiderledere av begge kjønn som ikke har vært så mye i rampelyset. De vil helt sikkert videreutvikle partiet og tilføre det nye kvaliteter på områder der folk som Øgrim og jeg har kommet til kort.

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

DEL VI: ALTERNATIV FRAMTID

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

KAPITTEL 28

Hva nå?

Har kommunismen av AKPs merke noe å tilføre norsk politikk i dag? Er våre analyser og våre alternativer aktuelle for folk i 80- og 90-åra? Eller er vi vrakgods fra ungdomsopprøret som ligger og dupper i vår egen lille bakevje? Er vi en bevegelse som *har* utretta mye (evt. en del) nyttig, men som har framtida bak oss?

Jeg veit at såkalt «toneangivende kretser» mener at vi har utspilt vår rolle. Og jeg veit at en god del mennesker lurer på om de kan ha rett.

Allerede dette er en ironi. Da jeg begynte med politisk arbeid, var vi de eneste som hevda at det er klasser og klassekamp i det norske samfunnet. Vi var de eneste som hevda at det norske velferdssamfunnet ikke kom til å vare. Vi var de eneste som spådde ny arbeidsløshet og krise. Og vi var de eneste som trudde på frigjøringskampen i den tredje verden. I dag har sjølve den objektive utviklinga bevist at vi hadde rett. Da er det en ironi at det akkurat nå kan stilles spørsmålstegn ved om vi har noe å gi.

Likevel blir spørsmålet stilt, og tru meg, jeg synes det er på sin plass. Jeg synes det er på sin plass, fordi ingen bevegelse og aller minst en revolusjonær bevegelse, kan fortsette å eksistere på fortida. Det er bare dersom vi har noe vesentlig å si om nåtida og framtida at vi har livets rett.

Jeg har tenkt nøye gjennom dette. For det er jo sånn at en del av det vi trudde på har vist seg å være så som så, fyrtårn har slukna og forbilder har falma. Vi er noen illusjoner fattigere. *Og godt er det.* Hva står igjen? Solstads gymnaslærer står igjen med én ting, han *vil ikke være en hvit mann.* Han vil ikke stå på den gærne sida overfor det flertallet av jordas befolkning som lever i nød og fattigdom. Han vil ikke bli en sjøltilfreds norsk sosialdemokrat og karrierist. Og det er ikke noe dårlig utgangspunkt.

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

Men har marxismen eller maoismen noe å tilby for å komme videre fra et slikt i og for seg moralsk utgangspunkt?

Jeg mener *JA*.

Leseren vil si at det er jeg programforplikta til, og det er jo sant nok. Men tru meg når jeg sier at jeg etter å ha prøvd å studere noen av de store og dramatiske utfordringene som menneskeheten står overfor i dag, så er jeg *mer* overbevist om at marxismen har noe helt avgjørende å fare med enn jeg noensinne har vært. Jeg vil skissere noen av disse utfordringene, utfordringer som ingen kan stille seg likegyldig til, og forklare hvorfor det er sånn.

«The times they are a-changing . . . »

På 50-tallet dominerte framtidsoptimismen. Trua på vitenskapens og teknologiens stadige framskritt som ville skape en stadig bedre verden. Dette var den rådende myten i Norge, i Vesten og ikke minst i USA. Ungdomsopprøret retta seg mot blant annet 50-tallets verdier og dermed også mot den naive trua på teknologiens allmakt og mot dens filosofiske uttrykk, positivismen. Dette opprøret la grunnlaget for å ta opp konsekvensene av veksten, miljøproblemene, stresset, den menneskelige sida. Men det blei ofte en blind negasjon. Blind teknologitru blei erstatta med blind teknologifrykt eller teknologiaversjon. Katt og kaniner og et småbruk på Høland. Det blei progressivt å være mot teknologi. Så var teknologien overlatt teknokratene, akkurat som om *det* forrykka maktbalansen i samfunnet. Det er sagt om Karl Marx at han alltid var henrykt over framskritt i vitenskap og teknikk. Denne holdninga var ikke akkurat på moten blant radikalere på 70-tallet.

Men upåvirka av de ideologiske strømningene har nå den teknologiske revolusjonen gått sin gang. Mikroprosessoren blei skapt første gang i 1971 ganske upåvirka av kritikken mot så vel positivismen som teorien om produktivkreftene. Bare få år etterpå begynte verden å ane at noe vesentlig hadde skjedd. Men hvor vesentlig er det få som har skjønt til denne dag.

Den rådende tenkninga i Norge er at alt viktig i samfunnet skjer i den uhyre vesentlige og meningsfylte kampen mellom 50 norske politikere og deres medkjendiser og mediamennesker. Kampen mellom klassene er helt uinteressant, og den måten det

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

produseres på er helt nøytral og har i hvert fall ingen samfunnsmessige konsekvenser.

Jeg må innrømme at jeg har et noe annet syn på dette. Jeg oppfatter den såkalte offentligheten mer som krusninger på overflaten som i helt uvesentlig grad påvirker det som skjer djupere ned i samfunnet. Sjøl om hver enkelt person er unik og tilsynelatende handler ut fra sine egne interesser, så viser det seg at disse interessene er svært avhengige av hvilken stilling denne personen har i samfunnet. Skipsreder Olsen har en tendens til å handle annerledes enn truckfører Olsen. Det har noe med deres klassemessige stilling å gjøre. Og den klassemessige stillinga deres har igjen noe med samfunnets økonomiske utviklingsnivå å gjøre, noe med måten det produseres på å gjøre. For at menneskene skal leve, må de produsere. Den måten de produserer på, skaper bestemte forhold mellom menneskene i produksjonen. Denne arbeidsdelinga preger resten av det samfunnet som bygger på denne produksjonen. Ideologi, lover, institusjoner, alt sammen er skapt ut fra de rådende produksjonsforholda. Når menneskene så utvikler nye måter å produsere på, nye produksjonsmidler, så vil det før eller siden tvinge fram nye måter å organisere produksjonen på, ny arbeidsdeling og i siste instans nye produksjonsforhold. Dette har vært historias gang i årtusener, og det er ingen grunn til å tru at dette har endra seg.

Nå står vi midt oppe i en ny teknologisk revolusjon. Det vil si det er ikke bare én av dem, men reine svermen. Det dreier seg heller ikke bare om teknologi, men også om vitenskap og produksjon. Vi veit hvilke enorme endringer som tidligere har kommet i kjølvannet av en rask utvikling av teknologien. Dette burde sette oss i alarmberedskap.

Det som skjer nå er større og mer grunnleggende enn industrireisinga i de første to tiåra av dette århundret, den gangen den revolusjonære arbeiderbevegelsen vokste fram. Det vil nødvendigvis føre til svære samfunnsmessige endringer.

Verdenskrig?

På midten av 70-tallet utvikla AKP en analyse som viste at den økende rivaliseringa mellom de to supermaktene skaper en alvorlig fare for en ny verdenskrig. Mange stilte seg uforstående eller hånflirte. I dag har stemninga snudd helt om. En stor del av

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

ungdommen i dag trur at atomkrigen kommer, og har et ytterst svart syn på framtida. Popmelodier som handler om verdenskrig og total ødeleggelse kommer på listetoppene, slik som f.eks. Frankie Goes To Hollywood med «Two Tribes». Millioner av mennesker går i demonstrasjoner for fred.

Dessverre er ikke dette et uttrykk for forfølgelsesvanvidd. Det er beklagelig realistisk. Frykten for en ny storkrig er på sin plass. De to supermaktene bruker vanvittige mengder ressurser på våpen, våpenindustri og militær teknologi. Det gjør de for å dominere verden, for å sikre seg makta over råvarer, markeder og strategiske nøkkelpunkter. Dette er så velkjent at det ikke er nødvendig for meg å argumentere særlig mye for at krigsfaren er svært stor. Det hele handler om at kappløpet om dominans er satt på spissen. Om en slik krig bryter ut, kan det komme til å bety slutten for f.eks. Norge som nasjon. Carl Sagan i det amerikanske romforskningsinstituttet har nok rett når han mener at sjøl en begrensa kjernefysisk krig vil bety fimbulvinter midt på sommeren i vår del av verden. Derfor er det ille at de kreftene som kan hindre en krig, for tida er så svake og får så lite støtte. Afghanere og kampucheanere kjemper nesten aleine mot Sovjets militærmaskin, og store deler av massebevegelsen i Vesten trur ennå at nedrustningsavtaler minsker krigsfaren. Dette gir ikke grunn til optimisme.

Men likevel kan en ikke gi opp. Det er ikke skjebnebestemt at vi vil oppleve kjernefysisk ragnarok. Det er i høy grad avhengig av den kampen som blir ført for en annen slags verden, ei alternativ framtid. Men for å lykkes i det lange løp må perspektivet være å fjerne sjølve årsakene til krigen. Jeg mener det går an å skape en slik verden, men det vil ikke være noen kapitalistisk verden. Forutsetningene for å skape et alternativ er bedre enn noen gang, samtidig som det også haster mer enn noen gang. En viktig del av kampen for en bedre verden er faktisk kampen for å få folk til å tru at det nytter. Et folk som ikke har tru på sine egne evner til å skape noe bedre, blir lett et bytte for de store og mektige som tjener på at forholda er som de er.

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

KAPITTEL 29

Hvilke teknologiske revolusjoner er underveis?

Den mest omtalte og mest synlige teknologiske revolusjonen er den såkalte datarevolusjonen. Nå er det fryktelig mye snakk om data. Pengesterke foreldre kjøper datamaskiner til unga sine, så de ikke skal sakke akterut i konkurransen. Nølende og med mye om og men innføres datafag i skolene. Avisene har dataspalter. Narvesen bugner av datablader. Men oppe i alt snakket om data sies det forferdelig lite interessant. Det varierer fra snever fagterminologi til nokså platt framtidsmusikk. Men svært få sier noe fornuftig om hvilke svære endringer som er i ferd med å skje. Riktignok er det noen, slik som Jon Bing eller Kristen Nygaard, som tar opp de samfunnsmessige konsekvensene av datarevolusjonen på noe lengre sikt. Men i samfunnsdebatten, eller den såkalte samfunnsdebatten ellers, er dette fraværende. I utlandet er det noe bedre. Sjøl den forrige konservative regjeringa i Frankrike skjønte at noe var i gjære og fikk utarbeida Norarapporten om den nye teknologien. En murstein av en rapport som skulle legge grunnlaget for en sjølstendig fransk industristrategi. For et par-tre år sida kom Romaklubbens rapport om ny teknologi, skrivi av et forskerkollektiv med blant annet Adam Schaff og Günter Friedrichs i spissen. Det amerikanske vitenskapsmagasinet Scientific American følger stadig opp det som skjer på datafronten med analyser av langsiktige tendenser. Amerikaneren Alvin Toffler kom ut med boka «Den tredje bølgen» der han har følgende utgangspunkt: Den første bølgen var jordbruksrevolusjonen som starta for 10 000 år sia. Den andre bølgen var den industrielle revolusjonen som starta for 350 år sia, og den tredje bølgen er den nye teknologiske revolusjonen som nettopp har begynt, og som vil få langt større virkninger enn de to foregående.

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

Her hjemme behandler myndigheter og politikere dette som om det dreier seg om noen små endringer i produksjonsteknikk. Det finnes intet perspektiv, ingen langsiktig tenkning, ja, hvis det finnes noen tenkning i det hele tatt, må det være vanetenkning. Da Lars Skytøen var industriminister, la han fram ei stortingsmelding om dette som stort sett gikk ut på å forsikre om at det ikke var noe nytt i emning.

Grovt sett finnes det to retninger i forhold til den nye teknologien. Ei fløy i herskerklassen mener at dette bare er noen nye tekniske forbedringer, som samfunnet nærmest automatisk vil tilpasse seg. Ei annen fløy mener at dette virkelig er noe kvalitativt nytt. Det amerikanske vitenskapsakademiet mener at det dreier seg om en teknologisk revolusjon som vil få enda større samfunnsmessige konsekvenser enn den første industrielle revolusjonen.

Jeg slutter meg entusiastisk og helhjerta til «revolusjonistene» i denne saka. Det er mange grunner til at de har rett.

Datarevolusjonen dreier seg om virkelige sprang i vår evne og mulighet til å behandle informasjon. Prosessorene er blitt stadig kraftigere, kan behandle stadig mer informasjon og har blitt stadig billigere. Prisfallet er ei voldsom brekkstang i seg sjøl. For når så kraftige arbeidsredskaper faller så voldsomt i pris, er det ikke lenger et diskusjonsspørsmål om de skal tas i bruk. Enhver som vil henge med i konkurransen MÅ ta dem i bruk.

Og prisfallet vil fortsette. F.G. Withington sier i Datamation: Prisen på de integrerte kretsene synker i en logaritmisk skala. I 90-åra vil mikroprosessorene være 20 ganger raskere enn de som er i bruk i dag til samme eller lavere pris.

En annen grunn til at dette er noe mer enn en ny teknikk, er at mikroprosessorene ikke er tilpassa noen spesiell form for produksjon. Mikroprosessorene er i prinsippet egna til å bli brukt på alle områder. Det er ingenting i veien for at mikroprosessorer kan monteres i kunstige armer og bein for at mennesker med handikap kan få en bedre hverdag. Den samme prosessoren kan brukes for å styre energibruken i en bil eller for å holde orden på et pasientarkiv.

Begrensningene har ligget i pris og i programvaren. Uansett hvor fint en mikroprosessor kan ordne et arkiv eller styre et kunstig bein, er det nokså begrensa hvem som vil bruke det så lenge prisene er astronomiske. Men prisene har falt i et tempo som nærmest likner fritt fall. Gammeldagse datamaskiner med radiorør eller tradisjonelle transistorer kunne ikke blitt brukt i

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

små gjenstander. Men miniatyriseringa har gått så langt at det nesten ikke er grenser for hva som kan ha innebygd datakraft. Ei lita datamaskin på handleddet er ikke science fiction.

I den tidlige fasen av datarevolusjonen var enhver bedrift som skulle ha nytte av datakraft, nødt til å ha sin egen edb-avdeling, med dataalderens heksedoktorer, programmererne, som mystiske regenter. Det blei en stående vits at nei, dessverre vi klarer ikke å gjøre dette nå, for vi har innført data. Men denne typen flaskehalser er nødvendigvis tidsbestemte. Nå er programvaren etter hvert så mangfoldig at det skal mye til for å sprenge de rammene den setter, og nye anvendelser kommer så å si daglig. (Det ergrer meg at de kristne har lagd ei datapakke med studieopplegg på Matteus evangelium før vi marxister lagde et tilsvarende for Kapitalen.) Og det blir stadig lettere for folk uten edb-utdanning å modifisere programvaren sjøl for å få akkurat den løsninga som de trenger, for eksempel med fjerdegenerasjonsspråk.

Dette betyr at vi står overfor en teknologi som vil sette sitt preg på absolutt alle samfunnsområder. Dampmaskinen gjorde det mulig å bruke en ny energikilde til å drive maskiner langt fra vannfallene og med en styrke som intet trekkdyr kunne oppvise. Dette la grunnlaget for storindustrien. Elektrisiteten og forbrenningsmotoren var også nye måter å bruke energi på. De skapte nye industrier og nye kommunikasjonsforhold. Samlebåndsproduksjon, bilismen, flytransport, radio og TV, det finnes knapt det området i samfunnet som ikke har vært berørt av disse energikildenes frammarsj. Tenk bare etter hvor annerledes samfunnet er blitt på et par generasjoner, hvordan mellommenneskelige forhold har blitt påvirka (ikke nødvendigvis til det gode), så er det ikke vanskelig å se at dette dreier seg om rystende forandringer. Datateknologien representerer noe liknende eller noe enda kraftigere. I likhet med elektrisiteten kan den brukes over alt, men den representerer ikke bare ei økning av kreftene. Det representerer et helt nytt nivå.

Robotene kommer

Industriroboter er en av de opplagte anvendelsesområdene for datateknologi. På tross av oljepenger, eller kanskje nettopp på grunn av dem, er Norge nærmest et u-land på denne fronten. Japan leder racet med omlag halvparten av verdens industriroboter.

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

På Yamzaki-fabrikken i Japan vil 34 roboter og 65 computerkontrollerte maskiner som er knytta sammen med fiberoptisk kabel, produsere maskinverktøy. Fabrikken vil ha 215 arbeidere, mot de 2500 som ville vært nødvendig i en vanlig fabrikk med samme produksjon. (– Fortune)

Til nå har robotene vært nokså kresne. Har ikke delene vært stabla på riktig måte og vært nokså ensarta, så har robotene ikke hatt muligheter til å handtere dem. For å rette på dette utvikles det roboter med flere «sanser». De utstyres med følere av ulike slag. Enkelte roboter har opptil 20 fingre, men det mest spennende av alt er utviklinga av robotsyn. Å utstyre roboten med et kamera er lett nok, men å få roboten til å tolke bildet riktig er mye vanskeligere. Dette har drivi forskninga i retning av å forske i hva syn egentlig er, og hva som gjør oss i stand til å skille ting vi ser fra hverandre. Den menneskelige synsevnen har også psykologiske dimensjoner som gjør at det fungerer eller av og til spiller oss et puss. Alle kjenner til slike fikserbilder der vi det ene øyeblikket ser én ting, for i neste øyeblikk å se noe helt annet, helt avhengig av hva vi velger å oppfatte. Noen matematikere har jobba med å lage formler for denne typen synsbedrag, og det ser ut til at de lykkes. I så fall skulle det være mulig å gi robotøyne noen av de samme kvalitetene som det menneskelige øyet har. Detaljrikdom og oppløsningsevne hos robotøynene vil snart være bedre enn vår. Men fortsatt vil det være langt igjen til de har det vi mener med syn. Men det «synet» de får, vil bli godt nok til å ta over en masse jobber som hittil har vært forbeholdt mennesker.

Robotene kommer etter hvert til å «befolke» fabrikkene. Til å begynne med vil det gå treigt, men når pris og ytelse blir slik at robotene kan gjøre menneskenes produksjonsarbeid billigere, raskere og mer nøyaktig, så vil de komme for fullt. Ironisk nok har den kampen de tyske stålarbeiderne førte for kortere arbeidsuke gitt tysk storfinans et ekstra sterkt argument for å se seg om etter «utrettelige, feilfrie og *uorganiserte* øyne», slik Business Week skriver.

I 1990-åra vil 25 000 roboter ha redusert behovet for arbeidere med 20 % i USAs bilindustri, sier S.J. Feldman til Business Week.

De sosiale og menneskelige konsekvensene av den teknologiske revolusjonen har ikke latt vente på seg.

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

De var ryggraden i «Blue-collar middle class». De stimla sammen på idrettsplassene i helgene. De drømte først og fremst om trygghet og et bedre liv for sine barn. En jobb på fabrikken kunne oppfylle det ønsket for arbeiderne i blåsnipp-byer som Akron. Men ikke nå mer (. . .) Der hvor det en gang var 70 000 fabrikkarbeidere er det i dag knapt 7000. (– Newsweek)

Lederen for den nasjonale arbeidsløshetskomiteen i USA mener at de omstillingene som kommer de neste 20 år kan bli større enn i de foregående 80.

«Kanskje vil 15 millioner produksjonsarbeidere og like mange servide-arbeidere se jobbene sine forsvinne fram til år 2000,» sier Pat Choate i TRW Inc. OECD mener at det må skapes 20 000 jobber daglig i fem år for å få arbeidsløshetstallet ned på 1979-nivå, melder Economist.

Economist mener videre at det finnes en lov som sier at så snart en maskin kan erstatte fem arbeidere til ei investering som ikke er større enn livsinntekta til en arbeider, så vil investeringa bli gjennomført uansett hvilke hindringer som settes i veien.

På mange områder er det ting som plutselig blir mulig på grunn av datarevolusjonen. Mange steder er barrierene de veldige mengdene med informasjon som må behandles for å komme videre. Dette gjelder genetisk forskning, satellittsamband, koordinering av en komplisert produksjonsprosess. Det kan gjelde noe så forskjellig som å finne fellestrekk ved samtlige språk på jorda, eller å analysere hva som foregår i den menneskelige hjernen. På mange områder har den veldige informasjonsmengden i seg sjøl vært ei hindring for videre framskritt. Nå er hindringene i ferd med å rives ned, og dermed vil datarevolusjonen gi støtet til en lang rekke andre vitenskapelige revolusjoner som ikke har det minste med elektronisk databehandling eller trykte kretser å gjøre.

Computeren er den organiserende mekanismen i bioteknikkens tidsalder, slik industrimaskinen var det i den industrielle revolusjonsn, skriver Datamation. Kombinasjonen av datateknologi og bioteknikk er et eksempel på hvilken ny kraft som oppstår i kjølvannet av datarevolusjonen.

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

Biosnekkere

Foreløpig finnes det ingen politisk debatt om den kommende revolusjonen i biologien. Jeg ser her bort fra den hysteriske kristne gjengen som innbiller seg at prøverørssvangerskap er et stort spørsmål. Det er på helt andre områder de helt store tinga skjer, de tinga som virkelig går til kjerna i livets innerste hemmeligheter.

Vitenskapsfolk har lenge forstått den koden som cellene bruker for å lagre informasjon som trengs til å bygge proteiner. Den er lagra i genene på DNA, som i sin tur består av lange kjeder av fire forskjellige molekyler som kalles baser. De er «bokstavene» i den genetiske koden . Problemet med å skrive om koden som ligger i DNA er dobbelt: for det første å produsere en ny serie baser. For det andre å få denne nye serien inn i cellens egen DNA på en slik måte at den kan leses av cellens proteinproduserende maskineri. Computere gjør den første delen av jobben enkel. Forskerne behøver bare å trykke på noen knapper, så produserer maskinene DNA-serier opp til 120 baser, nok til å kode inn 40 aminosyrer på én dag. Problemet har vært å få cellene til å akseptere de nye «programmene», men det er etter hvert utvikla pålitelige metoder for å gjøre dette også. (– Economist)

Eksemplet med DNA-koden er ett av mange. Det har vært oppgaver som simpelthen krevde så svære regnestykker at de ikke lot seg gjennomføre i praksis, som nå plutselig blir ganske enkle å gjennomføre. Men datarevolusjonen har også revolusjonert måten å analysere virkeligheten på. Det blir nå mer og mer vanlig å behandle problemer i biologien som informasjon og lagring av informasjon. DNA-molekylet betraktes som et dataprogram, med en svær lagringskapasitet, og spørsmålet om å skrive om programmet etter brukerens behov stilles derfor på dagsordenen.

I nær framtid vil vi lage nye arter, skreddersydd etter behov, først på lavere nivåer, slik som bakterier og mikroorganismer, men etter hvert i stigende grad også på høyere nivåer. Skal det være en sau på størrelse med ei ku, værsågod. (Vil de også være ålreite dyr?) Eller det kan tenkes at veien til å skape kunstig intelligens ikke kommer til å gå gjennom å lage stadig kraftigere datamaskiner, men å drive genemanipulasjon med apehjerner.

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

Det er her de etiske og politiske spørsmåla for alvor dukker opp. Skal det være opp til IBM eller Dow Chemical å avgjøre hva slags genemanipulsjon som skal drives? Er det i det hele tatt den frie markedsmekanismen noe tjenlig eller ønskelig redskap for å tukle med grunnleggende livsprosesser? Hvilken garanti har vi for at ikke svære kapitalgrupper eller supermaktenes laboratorier begynner å drive genemanipulasjon med mennesker? Det er forbudt ved internasjonal konvensjon, sier du. Javel, det er produksjon av giftgass også. I vår bakvendte verden er vel slike forbud mer ei forsikring om at noe er mulig og derfor vil bli gjort.

Dette diskuteres ikke i Trangvik, for det kan ikke gjøres kortsiktige politiske poenger på det i en stortingsvalgkamp. Derfor overlater vi spørsmålet til teknokrater og kapitalsterke selskaper, spørsmål som angår framtida vår på en helt urovekkende måte.

Bioteknikken er imidlertid ikke bare urovekkende. Den er også løfterik. Har ikke kreften blitt utrydda før, bør bioteknikken kunne gjøre det. Har kapitalistisk rovdrift påført naturen nærmest ubotelige skader, ligger det i en sosialt anvendt bioteknikk muligheter til å bøte på det. Hvis vi sløser med høyverdige proteiner i kraftfor, kan bioteknikken lage alger som produserer proteiner fra f.eks. oljesøl.

Videreutvikling av bioteknikk vil slå beina under den typen landbruk som menneskeheten har kjent de siste 10 000 åra. I løpet av noen få år har det oppstått en helt ny næringsgrein som kalles havbruk. Mens den mest avanserte fabrikktråler egentlig var en sanker, en maskin som bare henta opp ressursene slik de var å finne i naturen, har moderne havbruk hoppa helt fram til det etterindustrielle samfunnet. En nøyer seg ikke med å dyrke fiskearter, en konstruerer de fiskeartene en vil dyrke.

Men bioteknikken åpner også veien til det som kan kalles «sjettegenerasjons» datamaskiner, biologiske datamaskiner. Det er begrensa hvor langt miniatyriseringa av de trykte kretsene kan gå. De elektriske forbindelsene kan ikke bli tynnere enn tjukkelsen på et molekyl. Men hva om vi lærte av DNA-molekylets måte å organisere informasjon på? I et slikt molekyl er det lagra all den informasjonen som cellene trenger for å bygge et menneske eller et dyr. Hva om vi begynte å lagre data på samme måte? Det skulle ta litt tid før vi sprengte hukommelsen på datamaskinen da.

En av de mange innvendingene mot kunstig intelligens har vært nettopp dette med størrelsen. For å behandle like mye

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

informasjon som den menneskelige hjernen må det visstnok bygges en datamaskin på størrelse med Oslo by, fullpakka av dagens mikroprosessorer. Det er jo utvilsomt lite hendig. Men om informasjonen lagres som baser i et DNA-molekyl, er vi nede i det formatet som hjernen sjøl opererer med.

Det skjer altså ei tilnærming mellom bioteknikken og datateknologien fra to sider. Datateknologien gir bioteknikken et kraftig støt framover, mens biotekikken kan komme til å få dagens datamaskiner til å virke som – dampmaskiner.

Til sammen er dette ei eksplosiv blanding.

Sammenføyninga av computeren og det levende vevet vil føre til en helt ny type verdensøkonomi . . . (–Datamation)

Men det er slett ikke sikkert at gjennombruddet for kunstig intelligens i hovedsak er et edb-spørsmål. Det blir trulig nødvendig å jobbe på brei front. Vi trenger å vite mer om hva hjernen egentlig gjør når den tenker, hvordan språk er bygd opp, hvordan psykologiske faktorer virker inn. Skal en lykkes med å lage kunstig intelligens, må en antakelig kunne lage en maskin med «psykologi». Får vi datamaskiner med tvangsnevroser?

Kommunikasjon

Da jeg skulle begynne å skrive denne boka, hadde jeg muligheter til å få meg kontor i sentrum av Oslo. Jeg brukte dette kontoret *én* dag. Da sto T-banen. Siden har jeg brukt datamaskin på hjemmekontor. Helt uavhengig av transport kan jeg begynne arbeidsdagen så tidlig jeg vil. Hvis jeg også hadde et såkalt modem på maskinen, kunne jeg kople meg inn på datasentralen til trykkeriet og overføre hele satsen dit. (Dette kommer sjølsagt Grafisk Forbund til å reagere mot, så jeg skal ikke gjøre det. Men ingen kan innbille seg at det vil lykkes å stanse denne teknologien noe mer enn hestekuskene klarte å stanse bilen.)

Mange mennesker er i en, om ikke lik, så i hvert fall sammenliknbar situasjon. Det gjelder kontorfolk som bruker tekstbehandling og kalkulasjonsprogrammer i jobben sin. Det gjelder journalister og andre informasjonsarbeidere, forlagsfolk og for den saks skyld typografer. Det er ikke lenger sånn at produksjo-

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

nen krever at alle på død og liv må sitte under samme tak for å produsere samme ting.

Foreløpig er dette for dyrt, fordi særlig det norske Televerket holder så vanvittig høye takster. (Trangvik slår til igjen – med usvikelig sikkerhet.) Men ting er i ferd med å skje.

I Japan finnes det en strategi for å legge et nasjonalt informasjonsnett over hele landet innen årtusenskiftet. Dette nettet kan kople sammen TV, video, telefon, teletex, datakommunikasjon, betalingstjenester og satelittsendinger til et samla nett.

Hemmeligheten bak nettet er optiske fibre. Det er simpelthen svært reine glassfibre som kan brukes til å sende lasersignaler over lange avstander. En fiberoptisk kabel kan sende 1000 ganger så mye informasjon som en kopperkabel, den har lavere vekt og volum, krever mindre forsterkning, gir reinere signal og vil komme til å bli mye billigere å produsere. Etter hvert som dette bygges ut, vil det bli billigere å sende et tisiders dokument som elektronisk brev enn det er å sende et postkort i dag, og det elektroniske brevet er framme på minuttet, mens postkortet kan bruke flere dager. Det finnes datafolk som mener at et fullt utbygd fiberoptisk nett vil gjøre prisen for et tellerskritt praktisk talt lik null.

Bruken av optiske fibre som i seg sjøl er en revolusjon, er igjen bygd på datarevolusjonen, fordi det er datamaskiner som skal drive nettet.

Noen mener at denne typen kommunikasjon vil føre til ei kraftig desentralisering av arbeidsplasser. Alvin Toffler har lansert begrepet «den elektroniske hytta», ut fra ideen om at du i og for seg kan sitte på hytta og gjøre jobben. Andre mener at dette er overdrivi, fordi kontoret om ikke annet har en sosial funksjon. Etter å ha prøvd «den elektroniske hytta» i noen uker, kan jeg i hvert fall bekrefte at en blir ganske selskapssjuk. Adam Schaff ser faren for at denne teknologien kommer til å bli brukt til å skape et nytt proletariat av kvinnelige hjemmearbeidere med dataterminal i stua og småunger hvirvlende rundt seg.

På den andre sida ligger det samfunnsmessig innsparing i ei desentralisering. Behovet for å bygge store kontorpalasser vil synke, transportutgiftene til den enkelte og til samfunnet vil synke, grunnlagsinvesteringer til veier vil kunne reduseres, energiforbruket kan minskes og forurensningene reduseres.

Jack Nilles i National Science Foundation i USA fant ut at amerikansk transport til og fra arbeidsplassene forbrukte nær 600

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

millioner fat olje. Det betyr at hvis bare så lite som 12–14 prosent av arbeidsplassene kunne desentraliseres til hjemstedet, så ville energiforbruket kunne reduseres med 75 millioner fat olje. Det er tall som teller når sur nedbør dreper skogene og legger vannene øde.

Kommunikasjon er også bruk av flere medier i kombinasjon. Da fagopposisjonen av 1911 organiserte seg, var den nødt til å komme sammen på et møte i Trondheim. Sånt rammes lett av fraksjonsøksa i LO. Når fagopposisjonen av 1991 organiserer seg, så skjer det via databaser og personlige computere på klubbkontorene rundt i landet. Sjøl ikke den maktglade LO-ledelsen kan hindre noen i å opprette en database for utveksling av faglige erfaringer, og heller ikke har den noen mulighet til å finne ut hvem som benytter slike databaser og til hva. Det kan foregå elektroniske konferanser i landsmålestokk uten at LO-ledelsen aner det. Foreløpig er det bare noen få klubber og foreninger som har en egen tekstbehandlingsmaskin, men om få år vil det være like vanlig som telefon.

I USA driver politiske studentgrupper organisering gjennom databaser. I den tredje verden eksperimenteres det med å knytte kontakter for motekspertise og kamp for felles interesser over datanett.

TV-møter og datakonferanser er også i ferd med å bli vanlige. Prisen pr. deltaker pr. time er på vei langt ned under det en vanlig billig konferanse koster. Sjøl om forretningsmenn elsker å reise på dyre konferansehoteller med room-service og intime barer, og på den måten vil sørge for å holde liv i næringa lenge, så kommer det til et punkt der bedriftene vil tvinges til å holde stadig flere av møtene sine på kabelnettet. Det er også mulig å føre lange diskusjoner i ukevis, der deltakere kopler seg inn når de er interessert i å si noe eller vil finne ut hva andre har sagt.

Dette vil til sammen få betydning for hele den grunnleggende strukturen i samfunnet. Jeg trur at vi opplever begynnelsen til slutten på byenes dominans, akkurat som vi opplever begynnelsen til slutten av den typen industrialisme som har dominert de siste par hundreåra.

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

Produksjon i rommet

Med romferja er veien åpna for en mye mer omfattende kommersiell (og militær) utnyttlse av verdensrommet. Foreløpig er kostnadene astronomiske. Men alt nå er enkeltstående firmaer og institusjoner med på prosjektene. Den amerikanske smeden John Deer revolusjonerte præriejordbruket med sitt spesielle plogskjær i forrige århundre. Det monopolselskapet som bærer hans navn er med på romferga for å utvikle nye måter å produsere på. Metallindustrien, jordbruket, den kjemiske industrien, og alle andre bransjer vil i stadig større grad bli interessert i å utnytte mulighetene som romproduksjonen gir.

En av de løsningene som er foreslått på energiproblemet er å fange opp solenergi ute i rommet og sende den ned på jorda med mikrobølger. Om dette lar seg gjøre uten å skade atmosfæren eller livet på bakken, kan jeg ikke uttale meg om, men det antyder i hvert fall helt nye perspektiver for produksjon og energiforsyning. Kan farlig kjemisk industri plasseres i bane rundt jorda i stedet for å forpeste oss langsomt her nede på overflaten?

Revolusjonen er i gang

Dette skulle greie seg for å antyde retninga. Den som foretrekker å stikke huet i sanda, må for all del gjøre det, *og gjerne bli der.* Men for alle som vil se, bør det være opplagt at vi 'revolusjonister' har rett. Det skjer en vitenskapelig, industriell og teknologisk revolusjon på brei front og på en serie områder. Som alle store revolusjoner i produksjonsmåten vil den ryste samfunnet i grunnvollene.

Dagens institusjoner, dagens styresett, dagens lovverk og hele det politiske og kulturelle systemet er bygd på gårsdagens teknologi og produksjon. De økonomiske prinsippene som samfunnet styres etter, er ikke vesensforskjellig fra de som gjaldt for 100 år sia. Den gangen fungerte de på mange måter konstruktivt, som ei drivkraft. Men er disse kapitalistiske prinsippene i samsvar med dagens og morgendagens teknologi? Å stille spørsmålet er å besvare det – med et *NEI.* Derfor stilles ikke det spørsmålet i den norske samfunnsdebatten. Det er for farlig, det går ut over barnetrua.

En trenger ikke være marxist for å skjønne at noe er helt

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

gæernt. Det foregår en svær internasjonal diskusjon om teknologisk arbeidsløshet.

En studie fra Birch, Porat og andre som er referert i Economist, sier at OECD-landa snart kan produsere alle de produktene de trenger med ned til 9 % av befolkninga si. Etter århundreskiftet vil disse landa knapt trenge flere arbeidere i fabrikkene enn de i dag har arbeidskraft i jordbruket.

Nobelprisvinneren Leontieff har satt saka på spissen i Scientific American: Nå nærmer menneskeheten seg Paradiset i den forstand at det snart kan produsere alt det trenger praktisk talt uten bruk av menneskelig arbeidskraft. Men slik vår økonomi er organisert, så må du ha lønn for å leve og en jobb for å få lønn. Hvis det ikke skjer grunnleggende endringer i økonomien, vil folk sulte i hjel i Paradiset.

Dette er kapitalismen i ytterste konsekvens. Kapitalen strever alltid etter å redusere det levende arbeidet i produksjonen, men nettopp ved å gjøre det sager den av den greina den sjøl sitter på.

Det vil bli produsert bruksverdier i mengder, men verdien, bytteverdien, målt i mengden av menneskelig arbeid som er lagt ned i produktene, vil synke katastrofalt. For kapitalen. Kampen for å opprettholde kapitalismen blir mer og mer krampaktig. Sosialdemokrater og Høyrefolk snakker om å møte den nye massearbeidsløsheten ved å sette folk på skolebenken og «utdanne dem til arbeidsløshet».

Noen folk steiler over dette. De mener at det alltid vil finnes oppgaver, og viser til at det tross alt har oppstått mange jobber både i dataindustrien og informasjonssektoren som helhet i takt med at den tradisjonelle industrien bygges ned.

Sjølsagt vil det finnes oppgaver. Det finnes masse nødvendige og presserende oppgaver i dag som ikke blir gjort, fordi det ikke lønner seg å gjøre dem. Det er ikke det minste vanskelig å finne på noe fornuftig å bruke tida på i stedet for å stå ved et samlebånd! Ingen i denne verden ville finne på å stå et helt liv ved et samlebånd fordi det gir mulighet for personlig utvikling, kreativitet og fantasi! Folk gjør det likevel, fordi det er det eneste alternativet kapitalismen byr dem. I motsatt fall kunne de ikke overleve.

Men nå tar robotene de jobbene. Hva da? Skal samlebåndsfolka bli informasjonsmedarbeidere? Du kunne tru det!

Sjøl dataindustrien blir automatisert. Economist melder at den britiske dataindustrien har færre ansatte enn i 1979.

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

Kanskje kommer industrilanda til å ta tilbake tekstilproduksjonen fra den tredje verden. Takka for at den tredje verdens arbeidere har slitt under umenneskelige forhold til slavelønner, er at de i neste omgang får foten. Men det vil ikke gi noen jobber i Vesten heller. Grunnen til at denne industrien kanskje kommer tilbake, er at den kan datarasjonaliseres, slik at lønnskostnadene blir enda mindre enn det som betales for en slavearbeider i Sri Lanka. Da kan det ikke bli mange jobber.

Hvor stor den teknologiske arbeidsløsheten blir, er umulig å si. Det vil også svinge i takt med de økonomiske konjunkturene. Men det er et tankekors at USA har 8 millioner arbeidsløse på toppen av den største høykonjunkturen som landet har opplevd etter den 2. verdenskrig. Tidligere ville et slikt tall blitt regna som en katastrofe sjøl på bunnen av en lavkonjunktur.

Adam Schaff antyder at arbeidsløsheten kan bli ti ganger så stor som i dag i løpet av en generasjon. (Rapport til Romaklubben.) Dette kan være en overdrivelse, men det veit vi ennå ikke. Allerede i dag er kontrasten mellom høyteknologien og levevilkåra til engelske arbeidsløse en anklage mot hele det økonomiske systemet. Mens det bygges roboter som kan se, høre og produsere døgnet rundt, må fattigfolk i Liverpool gå på søppeldynga for å finne noe å leve av. Dette er ikke favelaen i Brasil eller Smoky Hills i Manilla. Det er i det som en gang var verdens mektigste nasjon, her i Europa. I Belgia er 20–30 % av arbeiderklassen uten arbeid.

Hele det økonomiske systemet viser seg stadig mer absurd. Det oppstår «yrker» som viser at hele begrepet *arbeid* er i stor forandring. Noen folk lever av å gå turrenn på ski, kremen av turløperne tjener visstnok bedre enn de profesjonelle amatørene i elitestallen. «Hva skal du bli når du blir stor da, gutten min?» «Jeg skal løpe maraton.» Det opprettes fotballgymnas og skigymnas. I og for seg er det fint at folk kan ofre seg for en idrett på heltid. Men det setter et stort utropstegn ved hele begrepet *lønnsarbeid* og det samfunnet som er bygd på lønnsarbeid. Skal ungdomsarbeidsløsheten i framtida møtes med at det opprettes et turgåersekretariat, med turgjengere i lønnsklasse 10–25 og Statens Pensjonskasse?

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

Sammenbruddet for et økonomisk system

Vi som lever i dag, er så drilla på lønnsarbeidssysmet med arbeid, kapital og marked at vi har vanskelig for å forestille oss et annet samfunn. Da kan det være nyttig å minne om at lønnsarbeidssystemet ikke er så veldig gammelt i Norge. Den eldste lønnsstatistikken er ikke mer enn 135 år gammel, altså den sammenlagte levetida til fire sånne som meg. Da fantes det ifølge Historisk Statistikk noe sånt som 12 000 lønnsarbeidere i industri og bergverk. I tillegg fantes daglønnere i jord- og skogbruk og sjøfolk. Men det er ingen dristig slutning å slå fast at for fire generasjoner sia var det et mindretall av folket som var omfatta av lønnsarbeidssystemet, det som vi innbiller oss er det eneste tenkelige systemet. Etter ei hektisk blomstringstid på vel hundre år begynner dette systemet å nå sitt metningspunkt. Det kan sikkert hangle og gå en generasjon eller to til, men det blir mer og mer absurd i forhold til den samfunnsmessige produksjonen.

Forskjellige kapitalistiske strateger er opptatt av dette. En nederlender ved navn Geldens har lagd en raport for McKinsey & CO. der han går inn for diverse tiltak for å «løse» problemet med den teknologiske arbeidsløsheten. Ett av forslaga hans går ut på at det skal stilles strammere kriterier for hvem som kan regnes som arbeidsløs! En smart måte å løse problemet på, lage en definisjon som sier at det ikke eksisterer, akkurat som Metliaas i Arbeidsdirektoratet. Et annet av Geldens' forslag går ut på å militarisere økonomien, innføre verneplikt i utdanning, militærvesen eller sosialt arbeid for alle under 25 år. Innføring av obligatorisk skolegang til 18 år (sjøl i et land som Norge vil et slikt tiltak fjerne om lag 50 000 folk fra arbeidsmarkedet) og omfattende etterutdanning er også blant forslaga fra Geldens.

Forslaga til Geldens skal liksom løse problemene, men de er i seg sjøl ikke noe annet enn en åpen innrømmelse av at hele lønnsarbeidssystemet er i krise. Dette kommer fra tilhengere av den frie markedsdannelsen og kreftenes frie spill og er et av de mest ekstreme statlige tvangstiltaka som er foreslått. Og Geldens er ingen hvem som helst. Han fikk fire spesialsider i The Economist for å legge fram forslaga sine, og McKinsey har spilt en sentral rolle i utforminga av storkapitalens strategi i Europa.

Den danske sosialdemokraten Ritt Bjerregaard har ifølge et pressereferat uttalt at «vi kan trygde 90 % av befolkningen». Dette som et svar på hva som skal skje når det nødvendige ar-

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

beidet i samfunnet gjøres av stadig færre mennesker. Men hva slags løsning er dette? Det danske samfunnet ser ikke ut som om det klarer å leve særlig godt med en brøkdel av dette antallet trygda. Alt nå har danske ungdommer som prøver å leve på minstetrygd, gjennomført det de kalte sultaksjoner.

I den nevnte rapporten til Romaklubben om «Mikroelektronikk og samfunnet» antyder Adam Schaff en liknende strategi:

«Samfunnet vil måtte ta over ansvaret for å dekke de materielle behovene til samfunnsmedlemmene, nettopp på grunn av den strukturelle arbeidsløsheten. Ellers vil ikke samfunnet kunne overleve. Men dette betyr at en arbeidsløs person, i motsetning til nå, vil få alle sine materielle behov dekka og ikke vil lide materielt på grunn av arbeidsløsheten. Det eneste som vil mangle er arbeid.»

Dette er vel og bra. Problemet er bare at hvis samfunnet skal sikre en slik trygg materiell tilværelse til titalls eller kanskje hundretalls millioner av arbeidsløse, uavhengig av arbeid, så er det direkte i strid med sjølve drivkrafta i det kapitalistiske samfunnet. Vi ser jo hvor «trygt» mange mennesker i de høyteknologiske samfunna har det i dag. Det kom nettopp melding om at barn dør av sult i USA, samtidig som det sto i Business Week at USAs rikeste direktør hadde ei *årslønn* i 1984 på 22,8 millioner dollar. Haken ved forslaget til Schaff er at det forutsetter ei ganske vesentlig endring, nemlig opphevinga av profitten som den sentrale drivkrafta i samfunnet, altså oppheving av kapitalismen.

For det er det vi snakker om. Alle disse reformforslaga er bare lagd for å prøve å lappe igjen den stadig djupere kløfta mellom det teknologiske grunnlaget for samfunnet på den ene sida og det økonomiske systemet på den andre. I stedet for sånt lappverk, som dessuten aldri går i hop, burde spørsmålet stilles omvendt:

I stedet for å fortsette dette lappverket, er det ikke på tide å skape et økonomisk system som er i samsvar med den nye teknologien som drar maksimal fordel av ny teknologi og som ikke trenger denne typen lappverk?

Det er her sosialismen, eller rettere: kommunismen, kommer inn i bildet. Ikke den sosialismen vi kjenner fra underutvikla land, men så å si en gjenfødt kommunisme. Marx beviste at kapitalismens egne drivkrefter ville undergrave kapitalismens

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

eget fundament, og at dette ville bane veien for et samfunn som ikke lenger behøvde å bygge på lønnsarbeid og kapital, et klasseløst samfunn, etter prinsippet: til enhver etter behov. Han sa ingenting om hvordan dette samfunnet ville se ut. I de mer enn 100 åra som har gått siden, har hundretalls millioner av mennesker forsøkt å skape slike samfunn. Men de har hele tida støtt mot en mur som har vært sterkere enn deres inderligste ønsker, den materielle knappheten, den økonomiske tilbakeliggenheten.

Nå vokser det fram en teknologisk basis foran øynene våre som gir oss helt andre muligheter enn noen generasjon mennesker på jorda tidligere. Det er ikke lenger vanskelig å forestille seg hvordan samfunnet kan fungere uten at et stort flertall tvinges til å slite i hardt manuelt arbeid åtte timer om dagen 50 år av livet. Den samfunnsmessig nødvendige arbeidstida for å produsere det vi trenger til livets opphold, vil synke dramatisk i vår levetid. Gitt det økonomiske systemet vi har i dag, betyr det stadig mer arbeidsløshet, eventuelt stadig mer krampaktige løsninger av Geldens' type. Slike «løsninger» vil utvilsomt føre til stadig større sosiale problemer, stadig større gap mellom de fattigste og de rikeste og et stadig mer innholdsløst liv for den enkelte.

Skal vi la oss herse med på den måten? Skal vi la et system som åpenbart er modent for skraphaugen få holde på med krampetrekningene sine til det har gjort enda mer skade? Eller skal vi gripe sjansen, avskaffe den kapitalistiske utbyttinga og skape et moderne klasseløst samfunn der landevinningene i vitenskap og teknikk virkelig kommer hele folket til gode? Jeg mener vi har et valg. Kapitalismens lovmessige utvikling av stadig mer avansert produksjon har gått sin ubønnhørlige gang og har nå gitt oss en historisk sjanse som aldri før har eksistert. Griper vi den ikke, kan det komme til å gå mye verre før det blir bedre.

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

KAPITTEL 30

Gjeldskrisa

Denis Healey, tidligere finansminister i England, skriver høsten 1984: «Det årlige møtet i IMF i høst gir den ikke-kommunistiske verden dens siste sjanse til å vedta en rasjonell politikk for å handtere gjeldskrisa før katastrofen slår til.» (South)

Det internasjonale pengefondet (IMF) lyktes ikke i å komme fram til noe sånt vedtak.

William Clark, visepresident i Verdensbanken gjennom 12 år, er på markedet med en roman om sammenbruddet for verdens økonomiske og politiske systemer («Cataclysm, the North-South conflict of 1987.») Romanen forutsier et internasjonalt økonomisk sammenbrudd i 1987. I et etterord som blei utgitt i februar 1985, skriver Clark: «Jeg har blitt stadig mer i tvil om det vil ta så lang tid i virkeligheten.»

Her har vi to kapitalistiske politikere, ansvarlige medlemmer av den internasjonale kapitalistklassen. Det er sitt eget økonomiske system de snakker om. Dette er ikke marxister som ønsker å male kapitalismen i de dystreste farger. Likevel snakker de om katastrofe rett forut. Samtidig er gjeldskrisa et ikke-tema i den norske andedammen. Her ofres det langt mer trykksverte på hvem som vinner Grand Prix eller på hvem som får Olympiske Leker i 1992.

Tidlig i 1985 var det en tendens til at finanskommentatorer begynte å snakke som om gjeldskrisa var over fordi enkelte land i den tredje verden begynte å vise litt *mindre negative tall.* Dermed forsvant gjeldskrisa fra overskriftene, og ut fra prinsippet om «ute av øye, ute av sinn» forsvant den også ut av bevisstheten

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

til størstedelen av opinionen. Den amerikanske boomen i 1984 har fått en del lavpanna kommentatorer til å synge «happy days are here again». Ikke noe kunne være mer misvisende. Clark og Healey er mye nærmere sannheten.

Det kapitalistiske verdenssystemet hadde ei svær blomstring etter den 2. verdenskrig. Produktiviteten økte, verdensmarkedet økte, hjula svingte som aldri før. De svære ødeleggelsene under verdenskrigen hadde banet veien for en ny vekst. I de vestlige industrilanda økte også levestandarden. Sjøl om det fortsatt var lavkonjunkturer omlag hvert fjerde år, var produksjonen sjøl under en lavkonjunktur sjelden lavere enn under forrige høykonjunktur. Det oppsto derfor idéer om at kapitalismen hadde ubegrensa muligheter til å stå imot økonomiske kriser. Den alvorlige knekken kom i samband med krigen i Indo-Kina og oljekrisa. Etter begynnelsen av 1970-åra var det slutt på oppgangen. Stagnasjon, økende arbeidsløshet, valutakriser sto på dagens orden. Men i den 3. verden var det ennå en viss oppgang. Det blei utvikla industri og handel. Den tredje verdens andel av verdenseksporten økte fra 18 til 28 % i løpet av tiåret. Og den tredje verdens import gikk opp fra 30 % til 40 %. For å betale for industrialisering og vareimport satte u-landa seg i gjeld. I 1977 gikk denne gjelda opp i 327 milliarder dollar. Fra da av har gjelda bare økt. Riktignok har det vært en viss tilbakegang i den kortsiktige gjelda fra 1982 til 1984, men den samla gjelda til utviklingslanda er nå oppe i 863 milliarder sterke 1985-dollar. (IMF)

Fra økonomisk under til konkurs

Denne gjelda var på ingen måte jamnt fordelt. De fem største låntakerne var Brasil (102 mrd USD), Mexico (95 mrd), Argentina (49 mrd), Sør-Korea (44 mrd) og Indonesia (32 mrd). (– Fortune)

Halvparten av gjelda står Latin-Amerika for, og denne gjelda utgjør 300 % av de latinamerikanske landas eksport. (IMF)

Her begynner vi å ane hva gjeldskrisa er og hvor djupt den stikker. I 70-åra blei Mexico og Brasil regna som gullkanta papirer. De var eksemplene som viste at kapitalismen hadde ei framtid å tilby den tredje verden. De «ny-industrialiserte landa», eller de såkalte NIC-landa skulle vise veien til rikdom og velstand. I dag leder disse »økonomiske undrene» gjeldstabellen. I

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

stedet for vekst opplever de stagnasjon og galopperende fattigdom. Og ved hver ny forhandling med pengefondet blir det avtalt nye betalingsbetingelser som er knytta til sosiale nedskjæringer, lønnsreduksjoner og reduksjon av forbruket.

En del av den kapitalen som blei lånt i 70-åra, kom aldri inn i noen produktiv virksomhet, den blei brukt til å spekke bankkontoene til korrupte herskere. Men sjøl om kapitalen blei investert, så skulle den jo til sjuende og sist finne et marked for varene i en verden som allerede var prega av stagnasjon og bitter konkurranse mellom de sterkeste industrilanda.

Det har skjedd en eksplosjon i realrenta som u-landa må betale for låna sine. I 1974–75 var realrenta negativ, og helt fram til 1980 var den ikke større enn 2 %. Men så steig den brått til 8,5 % i 1981, og der har den ligget siden (Andvig, NORAD). Men hvis en tar utgangspunkt i de prisene u-landa får for varene sine, og sammenlikner lånegjelda med dem, slik Verdensbanken gjør, så er realrenta helt oppe i 20 % i 1982. Og det er jo engang inntektene fra eksporten som brukes til å betale gjelda. Det norske utenriksdepartementet regner med at når den amerikanske utlånsrenta stiger med 1 %, så stiger u-landas rentekostnader med 3,5 til 4 milliarder USD pr. år.

Midt oppe i alt snakket om en *ny økonomisk verdensorden,* der det skjeive bytteforholdet mellom i-land og u-land skulle rettes opp, har det skjedd ei voldsom utvikling *til det verre.* Hvis vi sammenlikner de importprisene u-landa betaler med de prisene de får for varene sine, så vil vi se at det var et reint sammenbrudd i første del av 80-åra. Dersom vi setter forholdet mellom *indeksen* for importpris og *indeksen* for eksportpris lik 100 i 1979, har det endra seg til ca. 150 i 1983. Ille var det før, men det er blitt ti reiser verre nå. UNCTAD sier i sin rapport i 1984 at råvareprisene har falt ned til sitt laveste nivå siden tidlig i trettiåra. Det «brasilianske underet» i åra fra 1975 til 1977 har blitt avløst av noe som likner et fritt fall. Indeksen for handelsvilkåra lå i 1983 på halvparten av hva den var i 1977. En oversikt over den økonomiske utviklinga i Latin-Amerika viser at dette ikke er noe unntak.

I 60-åra hadde Latin-Amerika samla en vekst på 3,0 %. I første halvdel av 70-åra økte den til 4,1 %, for å falle til 2,9 % i siste halvdel av tiåret. I 1981 var «veksten» – 1,1 %, i 1982 – 3,1 % og i 1983 – 5,3 %. Praktisk talt samtlige økonomier i Latin-Amerika har røde tall i protokollen i åttiåra. Chile har vært nede

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

i en minus på 15,9 %, Bolivia en minus på 11,2 % og Peru en minus på 13,9 %. (Inter-American Developement Bank). Næringslivet stopper opp, arbeidsløsheta går opp i skyene sammen med inflasjonen og levevilkåra blir uhyggelig raskt forverra. Bolivia har en inflasjon på 2700 %, og Mexico som i 70-åra kunne feire positiv omtale som et eksempel på kapitalismens velsignelser, har en arbeidsløshet på 40–50 %. De arbeiderne som ennå har arbeid, har ei reallønn som ligger nede på 1940-nivå, og enkelte grupper må gå tilbake til tida før revolusjonen i 1911 for å finne like elendige kår som de har i dag.

Bedre er sjølsagt ikke situasjonen i Afrika. Her hjemme hører vi mest om at oljelandet Nigeria ikke lenger «vil» kjøpe norsk tørrfisk. Det kreves av norske myndigheter at de må legge press på regjeringa i Nigeria for å få den til å oppheve importforbudet mot tørrfisk. Sannheten er at Nigeria ikke har råd til å kjøpe noe som helst, ikke engang den tvilsomme tørrfisken av «Afrika-kvalitet». Fallet i oljeprisene har tvunget Nigeria til å skjære ned importen til langt under det halve av hva den var i 1981. Afrikas folkerikeste land er i ei bånnlaus økonomisk krise. Det står sjølsagt desto verre til med ikke-oljeprodusentene på det afrikanske kontinentet. Hvor eksplosivt dette er fikk vi bevis for våren 1985 da folket i Sudan reiste seg til opprør mot Nimeiri.
Sudan må bruke mellom 80 og 90 % av eksportinntektene sine på å betale utenlandsgjeld i åra som kommer. Stilt overfor sånne vilkår så ikke folket andre muligheter enn å gå til opprør. Men likevel blei opprøret ikke vidtrekkende nok til å endre på årsakene til problemene. Sudan er fortsatt en gjeldsslave.

Banksystemet har overlevd enda en dag (-Economist)

Men liksom gjeldsslavene er knytta til finansfyrstene, er finansfyrstene knytta til gjeldsslavene.

Det beløpet som for eksempel den mektige amerikanske Citybank har lånt ut til Latin-Amerika utgjør 154 % av bankens egenkapital. De 9 største bankene har lånt ut 340 % av egenkapitalen sin til landa i den tredje verden. Låna til Brasil og Mexico aleine ville sluke hele egenkapitalen til disse 9 bankene dersom de gikk fløyten. Derfor de nervøse rykningene i finanskretser når

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

enda ei regjering i den 3. verden melder at den ikke kan betale. (Der intet er, har sjøl Fanden tapt sin rett.) Mange regjeringer har forhandla seg til lån for å betale renter på gamle lån mot å skru til tommeskruen enda et par omdreininger på folket i sine egne land. Men jo mer det internasjonale pengefondet presser låntakerlanda til å godta slike vilkår, jo nærmere kommer de samme landa et opprør, en revolusjon. En djuptgripende revolusjon i for eksempel Brasil ville sende hele det internasjonale banksystemet ut i et solid krakk. Den amerikanske herskerklassen vil sjølsagt oppfatte en slik revolusjon som ei krigserklæring og eventuelt gå til militær intervensjon for å sette inn et styre som er lojalt mot pengefondet igjen.

Men u-landsgjelda er ikke den eneste gjeldskrisa. Det er lånt ut omtrent like mye fra amerikanske banker til det innenlandske amerikanske markedet. Hvor sårbart det er, fikk vi se da en Ohio-bank holdt på å gå overende sist vinter. Det amerikanske landbruket er inne i ei krise som har mange fellestrekk med krisa i 20-åra. Den gangen blei millioner av små farmere drivi fra gård og grunn av bankene. På tross av at det amerikanske landbruket i gjennomsnitt har en høyere mekaniseringsgrad enn industrien, er det fortsatt grunnlagt på familiebruk. I hele Midt-Vesten ser slike familiebruk nå tvangsauksjonen i kvitauget. Det er fullt mulig at et nytt amerikansk krakk vil starte i landbruket og forsterkes av sammenbrudd i ett eller flere land i den tredje verden. USA har tatt oppgangen sin på borg og vil før eller seinere få betale for det. I tillegg kommer gjelda til andre industriland, inkludert Øst-Europa med sine gigantunderskudd.

«Sulten organiseres av kornhandelen» (Bertholt Brecht)

Vinteren 1985 organiserte plateartister over hele verden en aksjon for det sult- og tørkeramma Etiopia. Initiativtakeren til det hele var irske Bob Geldof fra gruppa «Boomtown Rats». I et intervju på norsk TV fortalte han at han hadde vært i leirene i Etiopia sammen med europeiske politikere. «De kommer dit og sier 'akk så forferdelig', så drar de hjem og gjør ingenting. Samtidig veit vi at Europa har svære kornlagre simpelthen for å holde kornprisen oppe. Dersom europeiske politikere ville, kunne de sikre Etiopia mat nok øyeblikkelig. Og dersom de ikke gjør det, er de medskyldige i mord!» sa Geldof.

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

Så enkelt og brutalt kan det sies. Og så enkelt og brutalt er det. Du må ikke tru at folk i den tredje verden dør av sult fordi det ikke finnes mat. Det produseres mer enn nok mat til å mette alle munner på jorda, og det er regna ut at Afrika, sjøl med primitive metoder, kunne produsere nesten 3 ganger så mye mat som i dag. (FAO) Men mat er big business. For noen år tilbake fant det amerikanske kornbyrået ut at kornprisen var på vei nedover. For å holde kornprisen oppe på et profitabelt nivå blei det vedtatt å redusere den amerikanske kornproduksjonen med 9 millioner tonn i året. Amerikanske bønder fikk penger av staten for å la jorda ligge brakk! (12 milliarder dollar i 1983 ifølge US News and World Report) 9 millioner tonn er en halv kilo pr. menneske pr. dag til 50 millioner mennesker i et helt år. Dette hadde vært nok til alle de millionene som dør av sult og underernæring hvert eneste år. Men de har jo ingen kjøpekraft. Amerikanske kornprodusenter driver ikke kornproduksjon for å gi bort korn til folk som sulter, men for å tjene penger. Den som ikke har kjøpekraft, skal heller ikke ete. Slik er logikken i systemet. De 65 millionene katter og hunder i amerikanske husholdninger har større kjøpekraft enn de fattige landarbeiderne i den tredje verden. Titalls millioner ofre for sultedøden hvert år er ingen naturkatastrofe. Det er den prisen menneskeheten betaler for gleden over å ha et kapitalistisk system.

Ettersom kapitalismen har trengt inn i land som tidligere bygde på naturalhusholdning, har hele produksjonen blitt forandra. I 1960-åra var Senegal sjølforsynt med korn og en korneksportør. Men landet blei tvunget av markedslovene og lokka av smarte forretningsfolk til å satse på «cash-crops», nemlig peanøtter. (Begrepet «cash-crops» brukes om ulike jordbruksprodukter som først og fremst produseres for å få inntekter på markedet, slik som kakao, kaffe, bomull, peanøtter.) I dag tar peanøttproduksjonen mer enn halvparten av den dyrkbare jorda i landet, men samtidig har prisen på peanøtter falt, slik at inntektene av eksporten ikke på noen måte rekker til å betale for import av nødvendige industrivarer. Senegal klarer ikke lenger å fø sin egen befolkning på den jorda som er igjen etter at peanøttproduksjonen har tatt den beste jorda. Et typisk land i det sultramma Sahel-beltet. På Filippinene opptar «cash-crops» 55 % av jorda, på Mauritius 80 %. (Susan George 1976) I Sahel-området økte eksporten av ris, bomull og peanøtter under sultkatastrofen i 1973–74. Markedsøkonomien tvinger u-landa til å satse på pro-

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

duksjon av varer som de sjøl ikke har behov for. (Det dyrkes nellik over store jordområder i deler av Colombia som mangler mat.) Prisene på disse varene synker. For å bote på det legges enda mer jord ut til denne produksjonen. Avhengigheten av verdensmarkedet blir stadig større, og matvareproduksjonen synker. U-landa må produsere to eller tre ganger så mye i dag for å kjøpe de samme industrivarene som på 60-tallet. Og sjøl når det dyrkes mat, kommer den ikke nødvendigvis til dem som trenger den mest. Da sulten herja som verst i Bangladesh på midten av 70-tallet, eksportere landet ris i så store mengder at det svarte til tre års innenlands forbruk.

Sultkatastrofen skjerpes ytterligere av tørken. I Mauritania er 80 % av beitelandet forvandla til ørken. De fattige kvegdriverne som ikke har råd til annen energi, drives i desperasjon til å bruke den siste resten av verneskog som brenne. De har ikke på noen måte kjøpekraft til å skaffe seg energikilder som kunne spart skogen. Og husdyra deres spiser opp det siste lauvet på verneskogen når graset og fôret har tatt slutt. Fattigdommen, den imperialistiske utbyttinga og den økologiske katastrofen blir en kraftig dødelig blanding.

De amerikanske hamburgerfyrstene McDonalds og Burger King utnytter dette systemet til fulle. For å sikre seg billige råvarer til sine berømte hamburgere har de vendt seg til den tredje verden. Stadig flere land i Latin-Amerika produserer oksekjøtt til slike slukhalser. Stadig større del av jorda i disse landa legges ut som beitemark, og stadig mer av kornet går til kraftfôr for å sikre den rette «taste of McDonald». Costa Rica har tredobla sin kjøttproduksjon fra 1960, samtidig som Costa Ricas egne innbyggere spiser mye mindre kjøtt enn før. En vanlig amerikansk huskatt spiser like mye kjøtt pr. år som en innbygger i Costa Rica. De som tjener på denne trafikken i Costa Rica, er de store jordeiera. De er derfor solide støttepillarer for den amerikanske imperialismen.

Sjøl om USA er den supermakta som spiller den største økonomiske rollen i disse landa, er det ingen grunn til å rose eller undervurdere Sovjet. Sovjet opprettholder den samme handelsstrukturen som USA gjør. 90 % av Sovjets import fra den tredje verden var råvarer i 1979. Og Sovjets viktigste eksportvare til den tredje verden er våpen. (Folkevett 3/85) Sovjets viktigste klientstat i Afrika er Etiopia. Det skulle til fulle vise den tredje

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

verden at lykken ikke ligger i å bryte med ei supermakt for å gifte seg med den andre. Med marxistiske fraser og terror mot ulike nasjonale grupper fortsetter militærjuntaen å utplyndre et folk som er på eller hinsides sultegrensa. Sovjets respekt for og innsikt i den tredje verdens problemer viste seg tydelig da sovjetiske rådgivere skulle skrive programmet for det «marxistiske» partiet i Somalia. I pakt med tradisjonen fra det russiske landbruket etter oktoberrevolusjonen skulle hver familie holde to griser. I et muhammedansk land.

De som lider mest under den imperialistiske utbyttinga er kvinnene og og barna. De vestlige hjelperne (?) går ut fra sine patriarkalske oppfatninger og et mannsdominert økonomisk system når de omplanter vestlige strukturer i u-landa. Resultatet er i 99 av 100 tilfeller at de lærer opp mennene og neglisjerer kvinnene. Kvinnenes tradisjonelt sterke økonomiske stilling i mange samfunn blir undergravd. Kvinnen blir slave av en ny type økonomi. Kvinnene i Afrika står for 80 % av matvareproduksjonen på kontinentet. Mennene knyttes til cash-crops-produksjonen og lærer å lese og skrive. Kvinnene og barna må bære vann lange veier fordi den nye produksjonen krever det. Cash-crops tar den beste jorda, mens det bare blir små lapper igjen for kvinnene å dyrke den maten de skal leve av. De må oftest luke de nye plantefeltene i tillegg, men inntektene tilfaller mannen. Eller mannen drar til lønnsarbeid i byen, mens hun blir sittende hjemme på landsbygda med ansvaret for ungene og uten et sjølstendig økonomisk fundament.

Finnes det noen utvei?

Snart vil nyhetsmediene miste interessen for sultkatastrofen. Vi vil alle ha gitt en skjerv til de fattige. Noe krisehjelp vil lindre den umiddelbare nøden. Det kommer litt regn i tørkeområdene. Så glemmer vi det. Men nøden og sulten vil bare bli verre sjøl om den forsvinner fra forsidene. Verdens matvarekonferanse i 1974 erklærte høytidelig at «om ti år skal intet barn gå sultent til sengs, ingen familie skal behøve å frykte at den skal mangle mat dagen etter, og ikke noe menneskelig vesen skal få sine evner og sin framtid ødelagt av underernæring». Nå har de ti åra gått. Og hvor står vi nå? Den gangen var 400 millioner mennesker under-

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

ernært, nå er tallet 800 millioner. Den gangen kontrollerte de 200 rikeste familiene i verden 19 % av verdens bruttoprodukt, i dag er tallet 28,5 %. (Le Monde Diplomatique) Problemene er de samme, bare enda mer akutte. Den gangen fantes det tross alt en økonomisk vekst i den tredje verden midt oppe i all elendigheta. Nå finnes det ikke noen vekst en gang, og elendigheta er bare blitt verre. Ingen av de grunnleggende problemene som skapte sultkatastrofene på 70-tallet, er endra. Håpet om en «ny økonomisk verdensorden» er knust av industrilandas nådeløse kamp om konkurranseevnen.

Forslag om «visse forbedringer» i handelsbetingelsene, en viss sletting av u-landas gjeld og «dristig økning av u-hjelpsinnsatsen» er like effektiv som å pisse på en brann i et oljeraffineri. Fire femtedeler av menneskeheten har ingenting å hente fra det økonomiske systemet i verden. Etter 25 år med utviklingshjelp, 20 år med «grønn revolusjon» og 10 år med «nye industrialiserte land» (NIC) er dette ingen dristig konklusjon å komme med. Det er den eneste mulige. Skal det bli noen grunnleggende endring, må hele det økonomiske maktforholdet i verden rives opp med rota. Det bytteforholdet som gjør u-landa til slaver under finansfyrster, agrobusiness og multinasjonale selskaper, må knuses. De som tjener på systemet i dag, vil aldri finne seg i reformer som vil være i nærheten av å rokke ved makta deres og profittene deres. Den tredje verden trenger en revolusjon som feier den imperialistiske utplyndringa til side og gir dem frihet til å utvikle seg sjøl. Og den tredje verden *kommer til å gjennomføre en slik revolusjon*. Hvis vi innbiller oss at fire femtedeler av menneskeheten i evig tid vil finne seg i et økonomisk system de ikke har den minste fordel av, så har vi enda mindre vett enn Ludvig den 15. av Frankrike. Han skjønte da i det minste at «etter oss kommer syndfloden», sjøl om han ville fortsette festen helt til siste slutt. Men norske politikere skjønner ikke det engang.

Med unntak av det «ekstremistiske» AKP og en del hederlige sjeler rundt omkring som roper seg hese for døve ører, har flertallet av politikerne ikke skjønt dette.

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

KAPITTEL 31

Den svarte sommeren

Hvert år forsvinner et skogsareal på størrelse med hele Sør-Norge fra jordoverflaten, uten at det blir planta noe nytt i stedet.

Hvert år øker ørkenarealet på jorda med et område på to ganger Danmarks overflate.

Den tropiske regnskogen raseres i et uhorvelig tempo. Flatehogst for å skaffe cellulose til umettelige industrikonsern, eller veibygging eller produksjon av edeltre til møbelprodusenter i den rike verden, alt sammen fører til at den tropiske regnskogen forsvinner i et faretruende tempo. Og *da* blir det svedjebruket som de opprinnelige innbyggerne har drivi i tusener av år også en kritisk faktor.

Hvorfor er raseringa av regnskogen faretruende?

Jo, fordi dette dreier seg om den skjøre økologiske balansen på jorda. Ett eneste av kjempetrærne i den tropiske regnskogen er et økologisk system for seg sjøl. Et unikt samspill av mikroorganismer, småkryp, planter og større dyr er avhengige av kjempen. Bare en liten del av denne mangfoldige verdenen er utforska. Ødelegges bare noen få trær, betyr det at en hel liten verden går til grunne. Akkurat de betingelsene finnes ingen andre steder. Dette betyr igjen at vi ikke bare utrydder enkelte dyrearter, men vi utrydder også sammenhenger som vi ikke kjenner rekkevidden av. Kanskje vil det vise seg at seinere forskning vil trenge for eksempel et helt bestemt genetisk materiale, for eksempel for å motvirke bestemte sjukdommer. Problemet er at dette materialet gikk til grunne med en del av den tropiske regnskogen som forsvant i 1985.

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

Uoverskuelige virkninger

Det har skjedd økologiske katastrofer tidligere i menneskehetens historie. Nord-Afrika var f.eks. Romerrikets kornkammer. Problemet er at nå skjer ødeleggelsene i større skala og mye større tempo. I den tidlige industrialismens epoke forsvant dyre- og plantearter i et tempo på én i tiåret. I dag er tempoet en art hvert sekstiende minutt. Thomas Loveloy i World Wildlife Fund frykter at nesten 17 % av jordas arter vil bli utrydda mellom nå og år 2000. (Datamation) Dette er i så fall et gjennomsnitt på over 1 % i året ut fra dagens nivå. Det er ikke lenge vi kan holde på sånn.

Ødeleggelsen av naturressursene skjer derfor i høyeste grad anarkistisk. Det skjer i stor stil, hver eneste dag, døgnet rundt. Vi veit at det allerede i dag har store negative virkninger. Men de viktigste virkningene har vi sannsynligvis ennå ikke oversikt over.

De skadevirkningene vi ser i dag, er for så vidt grumme nok. Når skogen høvles vekk eller brennes ned, fører det til en mange steder katastrofal jorderosjon. Dette er ofte områder der det regner mye. Skogen bandt fuktigheta, men det klarer ikke jorda. Uten trær og underskog ligger jorda naken mot naturkreftene og vaskes vekk.

Når de store skogsområdene forsvinner, skjer det også merkelige ting med klimaet. Fuktigheta i lufta forandres, trykkforholda forandres. Sjøl om alt dette i første omgang skjer lokalt, har vi ingen garanti for at ikke også relativt små lokale forandringer kan få globale virkninger. Et eksempel som viser at små endringer kan få uant rekkevidde er det som skjedde for et par år sia, da den ekvatoriale motstrømmen i Stillehavet endra retning. Den kalles *el nino* eller (Jesus-)barnet.

Et foreløpig regnskap over følgene av el ninos ureglementerte oppførsel ser slik ut: Tørke og avlingssvikt i Indonesia og Filippinene, tørke og katastrofebrann i Australia, voldsomme stormer i Stillehavet med store skader på Hawaii, Tahiti og andre øygrupper, svære stormer med flom og store ødeleggelser i USA, tørke i Mexico og Afrika. Unormalt mye regn på de karibiske øyene, flom og store skader. Oversvømmelse og jordskred i Peru. National Geographic Society har regna ut at de materielle ødeleggelsene aleine kan ha gått opp i 9 milliarder dollar. I tillegg kommer de menneskelige lidelsene og tapene.

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

El nino var en naturkatastrofe. Jeg påstår ikke at den hadde noen direkte sammenheng med det som skjer i tropeskogene. Grunnen til at vi likevel bør merke oss el nino, er at den viser hvor store konsekvenser forholdsvis små endringer i økosystemet kan få gjennom en kjedereaksjon for hele verden. Hva skjer hvis de største skogsområdene i verden slutter å være et svært reservoar av vann og vanndamp? Jeg trur ingen kan svare på det i dag. Jeg trur ingen vil våge å garantere at virkningene vil bli mindre enn de katastrofene som fulgte etter el nino. Men likevel fortsetter vi å ødelegge regnskogen som om vi skulle ha akkord på det. Og storkapitalen *har* faktisk akkord på det.

I tillegg kommer virkningene i atmosfæren. Skogen produserer svære mengder oksygen. Regnskogen i Amazonas-området er den største oksygenprodusenten i verden. Noen mener at denne effekten helt eller delvis oppheves av at forråtnelsen i regnskogen også forbruker mye oksygen. Herom strides de lærde.

Men ingen kan heller garantere oss at ikke nettopp oksygenproduksjonen i regnskogen er det som skal til for å gi atmosfæren den sammensetninga som vi er fullstendig avhengige av. Kanskje vil ødelegging av skogen føre til at karbondioksydinnholdet i lufta kommer over et kritisk punkt.

I TV-serien «Livet på jorda» kom Richard Attenbourough med en sterk appell. Han tok nettopp opp ødeleggelsen av regnskogen og de dramatiske konsekvensene det kunne få. Han nevnte også rovfisket på anchovetaen utafor Peru. Ved å utrydde store deler av fiskestammen hadde rovfisket også ført til at skarvefuglene som levde av fisken, døde ut i stor stil. Dette førte til at det blei så få skarv at fugleskitten, guanoen, ikke lenger samla seg på fuglefjella langs Stillehavskysten. Dermed forsvant også næringsgrunnlaget for guanosamlerne og et viktig og lite energikrevende alternativ til kunstgjødsel for det lokale jordbruket. Eksemplet viser at hvis vi først river ut ett ledd i næringskjeden, så får det virkninger i mange ledd framover.

Derfor avslutta Attenborough med en appell til menneskeheten. Han mente at vi nå sitter med ansvaret for det fortsatte livet på jorda i våre hender. Det vi gjør eller ikke gjør, vil avgjøre livsgrunnlaget på denne planeten i uoverskuelig framtid.

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

En økologisk verdensplan

Derfor trenger vi en *PLAN,* sa Attenborough, en plan for å overleve på jorda. Denne planen må stille en del absolutte minimumskrav til vår bruk av ressursene på jorda. Verdens økologer er enige om at i hvert fall følgende tre krav må stilles:

1. Vi må ikke utnytte ressursene så vi ødelegger dem.
2. Vi må ikke blande oss inn i de grunnleggende prosessene på jorda.
3. Vi må bevare allsidigheten i naturen.

Disse krava er harde. For første gang i historien er det i menneskets makt å ødelegge omgivelsene sine så mye at alt liv på jorda er i fare. Det er det problemet vi er nødt til å se i øynene. Skal vi ta konsekvensen av dette, vil det få vidtrekkende følger for økonomi, samfunnsliv og måten vi produserer på. Kravet om at vi ikke skal blande oss inn i de grunnleggende prosessene på jorda er problematisk, for det har mennesket alltid gjort. Det kan neppe heller unngås. Men fordi dette *er* et kritisk punkt, blir det desto mer ille når profitten skal styre sånn virksomhet.

Hvorfor er det et poeng å bevare allsidigheten? Er ikke det bare et romantisk krav fra motstandere av framskrittet? Hva skal vi med noen tropiske sommerfugler, eller for den saks skyld med unike blomsterplanter langs Altaelva?

Kravet er ikke romantisk, og det er ikke et ønske om å hindre framskritt som ligger bak. Men dette dreier seg om noe så komplisert og uoversiktlig som sammenhenger. Planter, dyr og mennesker er avhengige av hverandre. Ja, vi er også avhengige av mikroorganismer som vi ikke en gang veit noe om. Derfor har vi ikke råd til å leike russisk rulett med allsidigheten i naturen. De store kjemiske monopolene som Bayer, ICI og de andre driver ei intensiv rovdrift på blant annet det genetiske materialet i de vanligste kornslaga. For å skape en mest mulig effektiv og høyproduktiv kornproduksjon, drives det fram kornslag som er mer og mer genetisk ensretta. Men jo mer ensretta et planteslag er, jo mer utsatt er det når ulykka først er ute. Hele hveteproduksjonen i et land kan komme fra samme stamme. Det året kornet rammes av en sjukdom som det ikke er motstandsdyktig overfor, så kan en risikere at hele hveteavlinga ødelegges. Det har allerede skjedd katastrofer i en sånn målestokk, og de vil inntreffe

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

igjen. Slik utarmes det genetiske materiale i verdens kornslag. Vi risikerer å sitte igjen med noen få titalls kornstammer som er høyproduktive så lenge det varer. Foreløpig skjer fornyinga ved at monopolene driver rovdrift på de uforedla kornslaga i den tredje verden. Men det er ikke noe utømmelig arsenal å ta av, og særlig ikke hvis miljø-ødeleggelsene får fortsette i det tempoet som de skjer med i dag. Dette er ett av mange eksempler på at det å ødelegge mangfoldet er en direkte trussel mot sjølve livsvilkåra. De kjemiske monopolene spiller hasard med vår framtid som innsats.

Når det gjelder ikke å blande seg inn i de grunnleggende livsprosessene på jorda, så er ikke det motivert ut fra en kristen oppfatning om å ikke røre ved «Guds skaperverk», for vitenskapen både kan og må fortsette med å trenge inn i DNA-molekylets hemmeligheter, utvikle kloningsteknikker og på andre måter «gripe inn» i naturen. Men nettopp fordi dette nå er blitt mulig og fordi det er nødvendig, er det så viktig at en veit hva en gjør, og avstår fra en del typer inngrep.

For eksempel har Sovjet planer om å snu de svære elvene som renner ut i Nordishavet. Ved hjelp av atomminer skal det sprenges gigantiske kanaler, slik at elvene i stedet kan overrisle de tørre steppene i sør. Ei stund så det ut som om økologer i Sovjet hadde klart å avverge planene, men nylig har planene kommet opp igjen med økt styrke. Et slikt inngrep dreier seg om å røre ved de grunnleggende prosessene på kloden. Hvis de veldige ferskvannsmengdene uteblir, vil saltgehalten, temperaturen og næringsforholda i Nordishavet forandre seg dramatisk. Dette kan få svære negative virkninger på fiske, isforhold og liknende ting. Men det vil også nødvendigvis slå ut i store klimatiske forandringer. Det skal lite ubalanse til i dette området før det skaper stor ubalanse andre steder. Forholdsvis små endringer i forholdet mellom høytrykk og lavtrykk i polområdene kan slå ut i veldige trykkforskjeller, så langt unna som ved ekvator. Alt tyder på at et så kortsynt og stupid prosjekt som elvesnuinga, vil få skadevirkninger som vil sette el nino helt i skyggen, og virkningene vil være permanente.

For oss som lever i grenselandet mot Arktis er dette ikke noe lite spørsmål. Vi er svært sårbare, sjøl for små forandringer. Et permanent temperaturfall på en eneste grad vil være ødeleggende for store deler av jordbruket. Andre steder på jorda lever menneskene i et grenseland fordi livsgrunnlaget forsvinner hvis

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

regnet uteblir et år. Livet på jorda eksisterer faktisk i ei trang økologisk nisje. Ser vi rundt oss i vår del av verdensrommet, finner vi mange ulike naturforhold, men ingen steder vi veit om klarer å bringe fram eller opprettholde den typen liv som vi kjenner til. Dette innbyr ikke til å la kreftene spille sitt frie spill. Attenborough har bare så altfor rett når han krever en plan.

Du må ikke sove . . .

Men hva vil en sånn plan bety? Kan dagens økonomiske system godta en sånn plan? Kan en så stram og vidtrekkende plan i det hele tatt forenes med markedsøkonomien og kampen for maksimal profitt?

Nei. Den planen Attenbourough så innstendig oppfordrer menneskeheten om å skape, den er i prinsippet uforenlig med maksimalprofitten. Hvis planen skal ha noen hensikt, må den være overordna alle andre forhold. Dersom profitten kom på bekostning av de økologiske forholda, måtte profitten vike. Men dette er det stikk motsatte av dagens system. I dag er det økologien som må vike dersom den kommer på tvers av profitten, av konkurranseevnen eller markedsforholda. For ti år sia var skogsdøden et ukjent begrep i Vest-Europa. Nå er mer enn halvparten av skogen i Sentral-Europa i ferd med å dø.

I Vest-Tyskland i 1980 var 2 % av skogen skada, i 1985 over 50 %. En reduksjon av svovelutslippet med 30 % vil ikke hjelpe for å snu utviklinga. I Bayern og Baden–Württemberg vokser spebarnsdødeligheten og tallet på sjuke spebarn. Årsak: Sannsynligvis svovelen i lufta. I Hamburg er det så mye av tungmetallet arsen i jorda at unger kan dø av det hvis de tar ei handfull jord i munnen og svelger den.

120 elver i Wales er helt eller delvis forsura. Avkastninga av flere kornslag reduseres. Spebarndødeligheten går opp. England nekter å redusere svovelutslippet med 30 %.

Øst-Tyskland er verdens største produsent av sur nedbør. Rundt de store byene har over 50 % av skogen dødd. Nesten halvparten av elvene er sterkt forurensa. 8–9 millioner mål skog i Tsjekkoslovakia er sterkt ødelagt. En rapport regner med at ytterligere 50 % vil bli ødelagt om utviklinga fortsetter i samme retning i 10–15 år. Mer enn 60 % av alle tenåringer i Nord-Böhmen lider av luftveissjukdommer, fordøyelsessjukdommer

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

eller alvorlige hudsjukdommer. Mindre enn 20 % av vannet i Polen kan drikkes. Omlag 50 % kan ikke engang brukes til industrielle formål.

Sist vinter hadde en del av snøen i Sør-Norge samme surhetsgrad som Coca Cola. Dette gjelder i høy grad oss. Titania ødelegger Jøssingfjorden og havet utafor. Sørfjorden og Iddefjorden er døde.

Et berømt skogsområde som Schwartzwald er i ferd med virkelig å leve opp til navnet sitt og bli en svart skog i ordets ytterste og mest absolutte betydning. Så langt måtte det komme før sur nedbør kom på det politiske sakskartet. Men sjøl om skogen utryddes i hjertet av Europa, er det forsvinnende lite som gjøres. Det er uten tvil profittinteressene i kull- og stålindustrien som har forrang framfor Schwartzwald. Og dette er logisk. Det går ikke an å beklage seg over at kapitalismen er slik eller å ønske seg en kapitalisme som er annerledes og mer hensynsfull. Sjølve prioriteringa med profitten på topp er kapitalismens vesen. Så lenge en har kapitalisme vil en også ha denne prioriteringa, og ønsker en ei annen prioritering, må en ha et annet økonomisk system.

For den enkelte skipsrederen lønner det seg å spyle oljetankene i havet. For den enkelte kjemiske fabrikken lønner det seg å droppe gifttankene på djupt vann. Dette kan det ikke herske tvil om. Den enkelte kapitalisten vil jo søke de billigste løsningene, og havet er gratis. Det finnes ikke noe billigere enn å bruke havet som søplekasse. Det er ikke en gang en liten avgift på det. Tilhengerne av kapitalismen framhever jo nettopp dette med å søke de lønnsomme løsninger som et fortrinn ved kapitalismen. Derfor kan ikke de samme tilhengerne toe sine hender når kapitalistene faktisk gjør akkurat det. For den enkelte kapitalisten er dette den absolutt billigste løsninga, men for *SAMFUNNET* som helhet, for *OSS* som mennesker er dette pyton. Det er billig på kort sikt, og fører til uoverstigelige kostnader på lang sikt. Men intet bedriftsregnskap kalkulerer slike kostnader. Aksjonærene bryr seg ikke om dem, for de gir ingen gevinster. Bankene bryr seg ikke om dem, fordi økologiske hensyn kan ikke betale tilbake lånesummen med renter. Kom ikke og si at disse kreftene handler ulogisk eller uforståelig når de gjør som de gjør. Det er tvert om. De handler helt logisk og fornuftig, *UT FRA SINE INTERESSER*. Og den kapitalistiske staten verner disse interessene. DNA sender polititropper for å sikre voldtekten på

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

Alta-elva. Titanias utslipp godkjennes av Senterpartiet, og tyske miljøaktivister blir møtt med batonger og opprørspoliti.

Problemet er at kapitalens logikk og kapitalens fornuft ikke er menneskehetens logikk og fornuft. Alt som er godt for General Motors er ikke godt for USA, i det minste ikke for flertallet av folka som bor der.

Kapitalismen har utvilsomt skapt den raskeste utviklingsperioden i menneskehetens historie. Ingen tidligere epoke har opplevd en slik utrolig vekst i produksjon, aldri noensinne har vitenskapen oppnådd så svære triumfer, aldri før har menneskehetens kunnskaper vokst i en så voldsom takt. Mennesket behersker i dag teknologier som gjør oss i stand til å forandre naturen rundt oss totalt. Det er derfor en skjebnens ironi at nettopp bruken av disse kunnskapene er i ferd med å sage over den greina vi sitter på. Kapitalismen har skapt produktivkrefter som er så kraftige at de kan rasere livsvilkåra for de samme menneskene som har skapt dem.

Bruken av produksjonsmidlene angår ikke lenger bare den enkelte bedriften eller det enkelte lokalsamfunnet, ikke en gang det enkelte landet. Det er et globalt spørsmål om Sovjet skal snu elvene sine. Det er et globalt spørsmål om engelsk industri skal fortsette å pøse gift ut i atmosfæren. Det er et globalt spørsmål om Borregaard og andre skal være med på å ødelegge regnskogen.

Nettopp det som har vært hemmeligheten bak den kapitalistiske veksten, det som har vært kapitalismens styrke, vender seg nå mot menneskeheten som et dødbringende våpen. Den stadige kampen for maksimal profitt som har jagd opp tempoet i industrien og krevd stadig mer revolusjonerende forskningsresultater, er i dag blitt en trussel mot den fortsatte sivilisasjonen på jorda.

De veldige produktivkreftene som kapitalismen sjøl har skapt, har for lengst sprengt rammene for den private tilegnelsen. Det er meningsløst og uforsvarlig at en enkelt kapitalist eller ei lita gruppe kapitalister skal ta avgjørelser som i videste forstand får langvarige virkninger for hele samfunnet, for hele det menneskelige miljøet. Produktivkreftene er blitt samfunnsmessige og må derfor også underlegges en samfunnsmessig plan. I motsatt fall blir de ødeleggelseskrefter. Et amerikansk kjemimonopol plasserer en giftfabrikk i India. Et par tusen mennesker dør av

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

et hendelig uhell. Bhopal 1984. Det finnes utallige sånne giftbomber rundt omkring, som myndighetene i de enkelte landa snaut nok veit om og langt mindre har noen styring med. Seveso i Nord-Italia var offer for en liknende katastrofe for få år sia, men er nå nesten glemt. Schwartz Creek, Michigan, USA har blitt erklært som katastrofeområde på grunn av dioxinutslipp.

Skal det være mulig å unngå de katastrofene som økologene skisserer for oss, må hele samfunnsøkonomien legges om fra markedsøkonomi til planøkonomi. Og ikke en hvilken som helst planøkonomi. Dette må dreie seg om planøkonomi som på en helt annen måte enn tidligere setter de langsiktige samfunnsmessige og økologiske interessene i første rekke.

Den typen sosialistiske land vi har sett til nå, har vært ganske primitive og uferdige systemer, og de har fortsatt vært prega av verdiloven. Jeg har diskutert atomkraft i Kina. Der kjenner jeg folk i statsapparatet som er *for* og folk som er *mot* atomkraft. Motstanderne argumenterte omtrent som meg. Tilhengerne sa: «Se her i Shanghai. Vi har kullfyrte kraftverk. Det er en stor trussel mot miljøet. Det er for store avstander til at vi kan bruke vannkraft. Derfor vil atomkraft være et framskritt for miljøet. Mindre smog.» «Hvis dere da ikke opplever det som hos dere kanskje kan kalles 'Amerika-syndromet',» svarte jeg. (Altså nedsmelting av kjernen i reaktoren.) Under Det Store Spranget framover i slutten av 50-åra prioriterte Kina stålproduksjon så høyt at store deler av skogen blei snauhogd for å skaffe ved til ovnene. Det var en svær økologisk katastrofe. Derfor er ikke mitt svar at vi skal overta modeller fra Sovjet i 20-åra eller Kina i 50–60-åra. Det som trengs er en mye mer avansert form for planøkonomi, som nyttiggjør seg det vi i dag veit om samspillet mellom mennesket og naturen.

Og en slik avansert planøkonomi kan minst av alt kapitalismen gi oss. Vi bør innse før det er for seint at 50 år til med kapitalisme er en økologisk katastrofe og hundre år til en økologisk umulighet.

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

KAPITTEL 32

Alternativ kommunistisk framtid

Fire svære utfordringer:
En ny teknologisk revolusjon.
Sulten og utplyndringa av den tredje verden.
Økologiske katastrofer.
Den stadige faren for et kjernefysisk ragnarok.

Hvis en ikke har lenge igjen, kan en jo prøve å glemme disse problemene. Men er du 16 år, burde du statistisk sett ha mer enn 60 år igjen å leve. Alle disse problemene vil toppe seg i løpet av mindre enn 60 år. Har du unger, så snakker vi om framtida til unga dine. For alle samfunnsbevisste mennesker snakker vi om framtida for den menneskelige sivilisasjonen på denne planeten. Intet mindre.

Hva har kapitalismen å tilby for å løse disse problemene? Hva har kampen for konkurranseevnen og markedskreftenes frie spill å tilby dem som blir arbeidsløse i kjølvannet av den teknologiske revolusjonen? Hva har kapitalismen å tilby det flertallet på jorda som stadig sakker mer og mer akterut i forhold til de få rike landa? Hva kan *de* få ut av kampen om konkurranseevnen? Hvordan kan kapitalismen hindre at rovdrift på naturressursene får stadig mer katastrofale følger? Og hvordan kan vi leve med et økonomisk system der kampen om markeder, råvarer og ressurser er ført over i den kjernefysiske gjengjeldelsens og romkrigens perspektiver?

Stilt overfor sånne problemer koster det lite å begynne å tenke alternativt. Kapitalismen har hatt sin tid. Den førte utvilsomt til ei utrolig rask utvikling av produksjon, teknikk og vitenskap. Men sjølve motoren i den utviklinga var nettopp kampen for stadig mer profitt. Og det er akkurat den kampen som truer vår

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

menneskelige sivilisasjon i dag og i framtida. De produksjonsmidlene, de teknikkene og de prosessene som kapitalismen har skapt, har blitt for veldige til at de kan rommes innafor et system som er bygd på kapital, marked, lønnsarbeid og profitt. Det økonomiske systemet som fungerte for spinnemaskinen og dreiebenken, er ikke egna til å mestre genemanipulasjonen og robotproduksjonen. Og jo lenger den får lov å prøve, jo større skader vil den stelle i stand. Vi trenger en grunnleggende og total forandring av verdensøkonomien.

Kapitalismen førte til politiske revolusjoner, det moderne partisystemet, parlamentarismen, stemmeretten. Den norske 1814-grunnloven var et revolusjonært dokument da den blei utforma. Men er en grunnlov skrivi med fjærpenn i stand til å rettleie et samfunn som er bygd på datamaskinen? Sjøl kapitalismens egne styringssystemer kjører seg fast i kapitalismens problemer. I forrige århundre hadde vi store parlamentarikere og store parlamentariske dueller som betydde noe i det politiske systemet. Nå er parlamentarikerne en slags medianisser som til og med har problemer med å innbille seg sjøl at de betyr noe. En storingsrepresentant har ingen som helst mulighet til å få oversikt over 5 % av den informasjonsmengden som han eller hun burde ha vært igjennom for å behandle sakene. De pirker litt i bunken og finner seg ei sak de kan markere seg på i media. Det andre overlater de til embetsverket.

Både det økonomiske og det politiske systemet trenger ei grundig og total omveltning. En revolusjon. Men hva slags revolusjon og hva slags samfunn?

For å ta det internasjonale først. Framtidssamfunnet må være et solidarisk samfunn. Det kan ikke bygge på at noen få rike nasjoner og noen få multinasjonale selskaper gjør skyhøye fortjenester på det fattige flertallets bekostning. Lederne i de rike landa og de store kapitalistiske selskapene vil sjølsagt klamre seg til ei slik ordning så lenge de makter. Men det stadig økende flertallet som bor i den fattigste delen av verden, vil før eller seinere, med eller uten vår hjelp, sette en stopper for det. Det fattige sør har intet valg. Hundretalls millioner mennesker må gjøre opprør mot et økonomisk system som dreper dem i stor skala.

En solidarisk verden betyr faktisk at vi i det rike nord må gi slipp på privilegiene. Vi kan ikke vente at det fattige Mexico skal bruke den beste åkerjorda si for å skaffe korn til de oksene som

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

skal gi MacDonalds hamburgere den rette smaken. Vi kan ikke vente at det fattige sør skal bruke jorda si til kaffe eller kakao når de sjøl trenger den til ris eller andre matnyttige vekster. Vi kan ikke vente at norsk skipsfart skal fortsette å skumme fløten av markedet fordi flertallet av verdens nasjoner ikke har ressurser til å frakte sine egne produkter. Det er en god del sjølgod nordeuropeisk og nord-atlantisk sjåvinisme som må gå fløyten om vi skal få en bedre verden.

Det betyr ikke at en virkelig ny økonomisk verdensorden er veien tilbake til barkebrødstider. Det er mer enn nok mat på jorda til å mette oss alle, hvis bare ikke kapitalismen hadde stått i veien. En kan sikkert klare seg med mye mindre kaffe. (Ei annen sak er at geneteknikker sikkert kan gi oss fullgod kaffe fra norsk drivhusbruk om en generasjon eller så. Hvis det var det som var problemet.) En kan også legge om kosthodet fra kraftforkrevende storfe til mer økonomisk småfe. Sauer er ålreite dyr. (Også her vil geneteknikkene gi oss nye muligheter, for eksempel kraftfôr utvikla fra spillolje i steden for fra meksikansk korn. Men det tar nok litt tid.)

Skal vi komme noen vei, trengs det en form for internasjonal planøkonomi, ikke minst av økologiske grunner. Det må skapes en internasjonal plan for å motarbeide og unngå de store økologiske katastrofene som vi i dag begynner å ane konturene av. Og det blir ikke noe kreftenes frie spill eller lotto om konkurranseevnen, hvis det skal ha noen effekt.

Men viser ikke erfaringer fra Sovjet, Øst-Europa og Kina at disse samfunna sjøl på sitt beste ikke var i stand til å ta økologiske hensyn? Og kan ikke nettopp en sterk planøkonomi når den først gjør feil, gjøre ganske katastrofale feil?

Jo, den tradisjonelle planøkonomien var bare lagt opp til å sikre så og så mange tonn stål innen da og da. Den var lagt opp etter *én* akse. Og da kan det gå som med skogen i Kina under Det Store Spranget, eller en får smogproblemer som i dagens Shanghai. All sosialisme til nå har egentlig vært en slags «annenbølge»-samfunn, de har bygd på samme dype teknologi som tradisjonelle kapitalistiske land og stått overfor samme typen problemer. Det har også vært knapphetssamfunn, til dels meget fattige samfunn, der det har vært lite overskudd til å ta varierte hensyn. Deres planøkonomi har vært uhyre primitiv og ensidig. Tida har løpt fra en slik type sosialisme. Framtidas planøkonomi må være en type planøkonomi som er lagt opp langs mange akser

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

og ha mange fasetter. Den må ha *en økologisk dimensjon,* den må bygge på *langsiktig husholdering med ressursene.* Den må framelske *kvalitet og skaperkraft.* Den må ikke straffe, men tvert om *oppmuntre lokalt initiativ.* Den må være *fleksibel* slik at den utvikler og tar opp i seg ny teknologi hele tida. Og den må sjølsagt fortsatt sikre bestemte mengder produkter innen bestemte tidsfrister.

Tidligere var det praktisk umulig å lage en plan av denne typen. Men med ny teknologi til å behandle informasjonen og til å kartlegge ressursene og med ny kunnskap om samspillet mellom natur og samfunn og med nye statistiske metoder bør det absolutt være mulig. Jeg sier bør, fordi det jo ikke er prøvd noe sted, og det vil sikkert oppstå mange uforutsette problemer så snart en setter i gang. Men skal vi overleve, har vi ikke noe alternativ. Vi er nødt til å prøve å få det til.

På det nasjonaløkonomiske planet må vi så snart som mulig vekk fra lønnsarbeidsøkonomien. Hele begrepet *arbeid* er i støpeskjea. Hvorfor må egentlig økonomien være basert på lønnsarbeid? For ellers ville heller ikke kapitalen være kapital? Ja, det er nå så, men ellers? Det viser seg jo at det stadig blir vanskeligere å få lønna arbeid. Samtidig som de totale rikdommene i samfunnet er større enn noen gang. Hvorfor kunne ikke de rikdommene simpelthen fordeles uten å gå veien om et lønnsforhold? I dag er fagbevegelsen nødt til å kjempe knallhardt for nettopp retten til lønna arbeid, og kvinnebevegelsen må kjempe enda hardere, later det til. Men det er fordi vi er slaver av et lønnsarbeidssystem. Vi krever lønnsarbeid fordi det er forutsetninga for å leve et anstendig liv, altså som et middel til å oppnå noe annet. Samtidig hindrer lønnsslaveriet oss fra å utvikle oss som hele, fullstendige mennesker. Vi blir amputerte, enspora, må skyve til side ting vi egentlig er mer opptatt av.

Dette er ikke nødvendig. I løpet av neste generasjon vil den nødvendige arbeidstida synke til kanskje to-tre timer eller mindre pr. voksen pr. dag. Hvis samfunnet sikra oss det vi trengte for å leve, kunne vi utføre denne nødvendige arbeidstida på tidspunkter eller i etapper som passa oss bedre enn tredemølla i dag. Kanskje vi gjorde unna den nødvendige arbeidstida for ett år på tre måneder, for så å kaste oss over botanikk, esperantostudier og brevandring. Eller fordypa oss i klassisk musikk, samisk kulturtradisjon, altså frigjøring av menneskene materielt og åndelig. Men det forutsetter dette *HVIS.* For hvis *IKKE* samfunnet kan

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

sikre oss et anstendig liv, vil vi i stedet bruke tida til en desperat kamp for føda, for å holde oss på plass i ei stadig trangere og stadig mer konkurranseprega nisje av yrkesaktive.

Det moderne samfunnet har ført med seg lange arbeidsreiser og svære transportutgifter for å flytte arbeidskrafta dit kapitalen vil ha den. Vi har fått et mye mer totalt skille mellom bosted og produksjon. I norske byer lever ungene opp i en barne- og kvinneghetto, uten kontakt med produksjon og samfunnsliv for øvrig. Vi har til dels fått daghjem til ungene og sjukehjem til de eldre. Men samtidig har vi fått oppbevaringsplasser for to «unyttige» generasjoner. Materielt er det et framskritt fra det gamle bondesamfunnet med gamlinga på kårhuset og ungene i arbeid fra femårsalderen. Men menneskelig sett har vi også tapt noe. Vi har i stadig større grad blitt frittsvevende atomer uten sosialt nettverk.

Jeg tar ikke til orde for noen bonderomantikk. Den gamle patriarkalske storfamilien er en museumsgjenstand og bør forbli det. Men med sammenbruddet for vår type industrialisme undergraves også byenes maktmonopol. Muligheten for en desentraliseringsrevolusjon er til stede. En ny type lokalsamfunn som binder sammen produksjon, kommunikasjon og medmenneskelig omsorg. Hvorfor pendle til jobben når de fleste jobbene kan gjøres lokalt ved hjelp av ny teknologi? Samfunnet sparer energi og en god del av transportutgiftene, vi sparer tid og stress.

Inn i hjemmet til «den elektroniske kjernefamilien»? Nei, hvorfor det? Hvorfor ikke en ny type lokale kollektiver, bo- og produksjonskollektiver, med plass for barn og gamle, enslige og samboende, heterofile og homofile? Den mannsdominerte familien vi har i dag står for fall. Så lenge samfunnet er basert på den familien som grunnleggende økonomisk enhet, vil kvinneundertrykkinga fortsette. Kvinnene gjør opprør mot å bli undertrykt. De vil tvinge fram andre måter å organisere samfunnet på. Det er mulig i framtida å organisere lokalsamfunn som både blir produksjonsenheter og politiske enheter. Altså en helt annen type demokrati enn det vi kjenner til i dag, og en annen type demokrati enn de sosialistiske landa noen gang var i stand til å skape.

En gjenoppliving av de «kommunistiske palassene» til de utopiske sosialistene? Ja og nei. De «kommunistiske palassene» inneholdt mange spennende ideer om fellesskap og samvirke mellom generasjonene, om kombinasjon av teoretisk og praktisk kunnskap og læring. Men de var også virkelig utopiske, fordi de

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

mangla en del grunnleggende forutsetninger for å kunne fungere. Med datidas teknologi måtte en viss del av befolkninga jobbe store deler av livet i gruvene for å få resten av samfunnet til å fungere. Og utopistene trudde at de kunne omforme samfunnet ved å vinne de framsynte kapitalistene for sine ideer. Det var en stor illusjon. Det var også en illusjon å tru at de kunne fungere som øyer i et kapitalistisk hav. For at en slik lokaløkonomi skal kunne fungere, må hele samfunnsøkonomien endres. Og den endringa vil gå stikk imot klasseinteressene til de som i dag har makta og æren. Derfor trengs det en revolusjon.

Men hvem skal drive fram en revolusjon, hvem blir det revolusjonære subjektet når fabrikkarbeiderne erstattes med roboter? Hvordan henger denne kampen fram mot årtusenskiftet sammen med lønnskampen eller kvinnekampen i dag? Og vil ikke den nye teknologien splitte opp arbeiderklassen slik at den ikke lenger har kraft til å få til ei forandring? Hva med de kampene som AKP har identifisert seg med i 15 år?

Dette er viktige spørsmål, og jeg har ikke noe fullgodt svar. Men jeg vil antyde ei retning. Fortsatt vil arbeiderklassen i storindustrien kunne spille ei stor rolle, hvis den frigjør seg fra den tvangstrøya som DNA og LO-ledelsen har tredd ned over huet på den. De engelske og danske arbeiderne har vist hva slags kraft det bor i arbeiderklassen i 80-åras Europa. Arbeiderne i Kirkenes, Sulitjelma og Tyssedal har vist en vei å gå når de har stilt seg i spissen for hele lokalsamfunn og gitt blaffen i de faglige skillene. Kvinnebevegelsen er en annen mektig del av «det revolusjonære subjektet», og her gjør jeg ikke noe skille ved om de opprørske kvinnene er fabrikkjenter eller sjukepleiere. Kampen for 6-timersdagen er ikke bare kampen for en bedre hverdag, det er kampen for et mer menneskeverdig liv, i djupeste forstand kampen for et helt annet samfunn. Miljøbevegelsen er ei annen kraft som i siste instans er revolusjonær. De krava som miljøbevegelsen stiller, er svært nødvendige og kan umulig innfris av kapitalismen. De arbeidsløse og andre som slås ut av et stadig mer knallhardt arbeidsmarked, er også ei slik kraft, særlig de yngste som ennå ikke har resignert. Kampen mot rasismen, kampen for enhet mellom mennesker med ulik kultur og hudfarge mot en felles fiende er også med på å tømre framtidas revolusjonære allianse. For ikke å snakke om at det er veldige krefter utafor landets grenser, og særlig da de opprørske millionmassene i den tredje verden.

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

Industriarbeiderne er på vikende front overfor ny teknologi. Dersom sosialdemokratene får rå, vil industriarbeiderne tape alle kamper i framtida like sikkert som de tapte kampen om verftsindustrien. Men hvis industriarbeiderne går i spissen for å tømre en front av alle de gruppene jeg har nevnt, er det mulig å komme på offensiven i kampen for et annet samfunn. Da er det også viktig å være klar over at det vil oppstå grupper av teknikere, intellektuelle og spesialister som ikke vil være stort annet enn proletarer med hvit snipp. Disse gruppene må ikke stemples som «gule» og dermed drives over til fienden. Med en riktig enhetspolitikk kan de bli en del av fronten for et nytt samfunn. Dersom AKP og ml-bevegelsen på nytt evner å bryte med konservatismen og evner å tenke nytt, radikalt og banebrytende, så vil ml-bevegelsens historie til nå bare ha vært ouvertyren. Da vil vi ha sjølve konserten til gode.

Vi er den første generasjonen som veit at det er blitt teknologisk mulig å utrydde all menneskelig sivilisasjon. Men vi er også den første generasjonen som ser at det er teknologisk mulig å frigjøre oss fra slit og nød og skape et rikt og menneskeverdig liv for alle. Det er i høy grad opp til oss hvilken vei utviklinga vil ta.

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

Etterord

Det er et par år sia William Nygaard i Aschehoug kontakta meg for å få meg til å skrive om ml-bevegelsen i Norge. Da var jeg fortsatt formann i AKP(m-l), så jeg syntes ikke tida var moden. Men da jeg gikk av som partiformann i desember 1984, var tida inne. For første gang fikk jeg tid til å tenke gjennom erfaringer uten at det daglige kjøret kom i veien. Det har vært nyttig og vanskelig. For sjøl om jeg hadde gode arbeidsvilkår, er det et halsbrekkende prosjekt å skrive om noe så mangesidig og så omstridt som den revolusjonære bevegelsen i Norge. Noen ville kalle det dumdristig, og det er mulig at jeg ikke har lykkes. Men i så fall skal jeg ikke klage på den assistansen jeg har fått underveis.

For å studere røttene til den norske ml-bevegelsen har jeg særlig fått hjelp av Georg Vaagen, Ester Rønning, Marika Holmberg og far min, Oliver Steigan.

I arbeidet med ml-bevegelsens historie har jeg fått god hjelp av Tron Øgrim, Sigmund Grønmo, Sigurd Allern, Kjersti Ericsson, Jorun Gulbrandsen, Peder M. Lysestøl, Finn Sjue, Carl-Erik Schulz og Astor Larsen. Solveig Nyhamar, Siri Jensen og Turid Horgen har også gitt verdifulle tips. Det samme har Jon Michelet, Edvard Hoem, Jahn Thon, Vigdis Bringsværd, Hans G.O. Tørre og Tor Obrestad gjort.

Walter Werningsen, André Kaalrød og andre tidligere arbeidskamerater på ASEA Per Kure har gitt meg mye fin inspirasjon.

I arbeidet med streikebevegelsen har jeg dratt nytte av erfaringene til Kjell Pettersen, Arne Lauritzen, Tellef Hansen, Tor Mostue, Ove Monsen, Lars Borgersrud og materiale fra Håkon Høst og Pål Stenbro i klubben på Vinmonopolet.

Jon B. Hansen i FN-sambandet i Tromsø har gitt meg et vell

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

av opplysninger om de økonomiske forholda i den 3. verden. Det samme har Helge Høivik gjort om datateknologi.

Jeg vil også takke Vidar og Solveig Våde, Sigrun Instefjord, Nils Moldøen og andre kamerater i Odda AKP for lærerike diskusjoner om kommunistisk arbeid på et ensidig industristed. Torvald Steen har spora meg til å kvesse språket mitt. Det samme har kona mi gjort.

Ellers står jeg i gjeld til titalls og hundretalls av folk som opp gjennom åra har bidratt med erfaringer, kunnskaper og skarpe meninger.

Oslo 31. mai 1985,
Pål Steigan

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013

ML-bevegelsen har hatt en finger med i det meste, skal vi tro ryktene. Og sant nok, den **har** virkelig utrettet ganske mye. Mangeårig formann i sentralkomitéen, Pål Steigan, har et og annet på hjertet om myter, realiteter og politiske perspektiver.

9 788203 151798

Aschehoug

ISBN: 82-03-15179-5

www.pdf-arkivet.no/steigan/ 2013